

Lähellä, mutta kauas!

Tornion kansalaisopiston seitsemän vuosikymmentä

Koonnut Anna-Maija Lauri

70

1944–2014

Lähellä, mutta kauas!

Tornion kansalaisopiston seitsemän vuosikymmentä

”Toivomme, että Tornion kansalaisopisto on tulevinakin vuosikymmeninä
lähellä jokaista kuntalaista ja että sen positiiviset vaikutukset
ulottuvat kauas henkilökohtaisella ja yhteiskunnallisella tasolla.”

Julkaisun kirjoittajat ja juhlakirjatyöryhmä

1944–2014

**Lähellä, mutta kauas!
Tornion kansalaisopiston seitsemän vuosikymmentä**

Koonnut ja toimittanut	Anna-Maija Lauri
Kustantaja:	Tornion kansalaisopisto
Valokuvat	TLMM (Tornionlaakson maakuntamuseo) TKO (Tornion kansalaisopisto) Kuvien yhteydessä mainitut kuvaajat
Taitto ja sivuvalmistus	Mainostoimisto Jess, Tornio
Painopaikka	Erweko Oy, Oulu 2014

© Kirjoittajat ja Tornion kansalaisopisto 2014

ISBN 978-952-99540-8-7 (sid.)
ISBN 978-952-99540-9-4 (PDF)

SISÄLLYS

ALKUSANAT

<i>Raimo Ronkainen</i>	
Tornion kansalaisopisto 70 v – lähipalvelua parhaimmillaan	8
<i>Ilkka Halmkrona</i>	
Tornion kansalaisopisto – 70 vuotta kansansivistystä	9
<i>Katri Kulmuni</i>	
Sivistystä ei voi näytellä	11
<i>Martti Markkanen</i>	
Maailma tarvitsee esikuvia	13
<i>Anna-Maija Lauri</i>	
Tervetuloa Tornion kansalaisopiston kehityspolulle!	14

KOLME NÄKÖKULMAA OPISTOTYÖHÖN

<i>Jaana Nuottanen KoL ry</i>	
”Toimi aivan kuin sillä mitä teet, olisi merkitystä. Sillä on.” William James	16
<i>Juha Sihvonen</i>	
Myötäilevä sivistyspolitiikasta parlamentaariseen ohjaukseen	19
Tarkastelun lähtökohdat, 19	
Vapaan sivistystyön kehitysvaiheet, 21	
<i>Tarja Hooli</i>	
Sivistävä henkireikä – Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma	
Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden kokemana	29

VAPAAUS, KEHITYS, OMA IDENTITEETTI JA ARVOT OPISTOTYÖN PERUSTANA 1944–2000

<i>Ilkka Teerijoki</i>	
Tornion kansalaisopiston synty ja kehitys vuoteen 2000	38
Sota-aika käynnisti opiston perustamisen, 39	
Oma toimitalo – Valistustalo – unelmien täyttymys, 40	
Kurssivalikoima syntyi kuntalaisten tarpeista, 40	
Opiston kunnallistaminen vakiinnutti toimintaa, 41	
<i>Minna Heljala</i>	
Tornion Valistustalo, jälleenrakennuskauden helmi	46
<i>Anna-Maija Lauri</i>	
Luottamushenkilöt mukana muutoksissa.	
Kannatusyhdistyksestä koulutuslautakuntaan	51

MATKA LAATU- JA SIVISTYSTYÖN HYÖDYN OSOITTAMISEN AIKAAN 2000–2014

Anna-Maija Lauri

Valtionosuuslait opistotyön taustalla: valtio antaa ja ottaa	56
Vapaus opistojen sivistystyön perustana – myötäilevän sivistyspolitiikan aika (1920– 1960), 57 Elinkeinorakenteen muutos – suunnittelukeskeisen aikuispolitiikan kausi (1970–1985), 58 Lama toi mukanaan kilpailun - markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan kausi (1985–1998), 59 Toiminnan vapaudesta parlamentaariseen ohjaukseen (1998–), 62	
Opetustunnit palvelujen laadun, määrän ja hinnan perustana	65
Mitä tarjotaan – kenelle – miksi ? Kurssit jatkuvan kehittämisen kohteena, 70 Miten? Opetuksen pedagoginen kehittäminen opiston ja opettajien tehtävänä, 75 Missä? Opiston toimintaan tarvitaan tiloja ja taloja, 80	

”TIETOA, TAITOA , ELÄMÄÄ VARTEN” – TYÖNKUVAUKSIA JA MUISTELUKSIA VUOSIEN VARRELTA

KANSALAISSIVISTYKSEN

Tarja Hooli

Kansalaisvalmiudet – opiston kurssitarjonnan runsaudensarvi	86
--	----

Riitta Kettunen

Hyvinvointia osallistumalla	96
--	----

Toini Kärenlampi

Työvoimapolitiittisten kurssien hakeminen oli jännittävää	98
--	----

Arja Jaako

”Lapsenlapset jäivät ilman villasukkia, kun mummo istuu vain tietokoneella!” ..	100
--	-----

Risto Esko

Katse tähtiin – oppilaasta opettajaksi	102
---	-----

KIELET

Tarja Laakso

Kieliä, kulttuuria ja kansainvälisyyttä	106
--	-----

Osmo Kelhä

Ensimmäinen päätoiminen kieltenopettaja Tornion kansalaisopistossa	112
---	-----

Ilkka Kapraali

Moskovan kautta kansalaisopistoon	114
--	-----

Marja Alaperä, Paula Olkkonen

Draivia elämään espanjasta	117
---	-----

Siiri Magga-Miettunen

Kolmas kotimainen kieli	120
--------------------------------------	-----

KÄDENTÄIDOT

Arja-Maija Kouri-Salmenkaita

Kansalaisopistotyötä viidellä vuosikymmenellä	122
--	-----

Paula Salminen

Opiskelijasta posliininmaalauksen ammattilaiseksi	126
--	-----

Sari Raikaslehto

Kuvataiteilijasta keraamikoksi ja opiston tuntiopettajaksi	128
---	-----

TAIDEAINEET

Liisa Kivimäki

Taiteen perusopetus	130
----------------------------------	-----

Liisa Kivimäki

Opettajan tie – opettajaksi kasvaminen on elinikäinen prosessi	138
---	-----

Aira Siuruainen-Kalliola

Musiikin opetusta joka lähtöön	142
---	-----

Sinikka Lappeteläinen

Itseilmaisua sanataiteen keinoin	145
---	-----

Mirjam Kälkäjä

Kirjoittamaan oppii kirjoittamalla	147
---	-----

Hanna Haartemo

Opiston tanssin perusopetus kantaa aikuisenakin	148
--	-----

TOIMISTO

Arja Karhu

Toimisto – opiston asiakaspalvelun keskus	152
--	-----

TULINUOLESTA PERÄPOHJOLAN MARKKINOILLE – OPISTO KAUPUNGIN KULTTUURI- JA YHTEISTYÖTAPAHTUMIEN TOTEUTTAJANA

Liisa Kivimäki

Tulinuoli – Tornion kaupungin 375-vuotisjuhluvuoden spehtaakkeli	156
---	-----

Anna-Maija Lauri

Peräpohjolan markkinat ja Pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskushanke	160
---	-----

YHTEISTYÖKUMPPANIERIEN TERVEHDYKSET/PUHEENVUOROT:

Markku Peltoniemi

Opistolaisyhdistys itsenäisen opiston tukena	170
---	-----

Otti Lohi

Tornion kansalaisopisto – opistoyhteistyön timantti	172
--	-----

Vappu Kraatari

Priimaa pukkaa	174
-----------------------------	-----

Pirkko Vuoti-Vainikka

Tornion kansalaisopisto – vahva toimija Lapissa	177
--	-----

Ilkka Halmkrona

Kansalaisopisto ja lukio näyttivät esimerkkiä hallintokuntien välisestä yhteistyöstä	179
---	-----

Riitta Keloneva

Voimaannuttava yhteistyö	181
---------------------------------------	-----

LOPPUSANAT

Tarja Hooli

Tulevaisuus tehdään tänään	182
----------------------------------	-----

LIITTEET :

LIITE	1	Kansalaisopiston 2000-luvun päätoiminen henkilöstö	186
LIITE	2	Luottamushenkilöt kulttuuriasiain lautakunnista 1993- koulutuslautakuntiin 2009-	187
LIITE	3	Kansalaisopistolainsäädännön vaiheita	188
LIITE	4	Sivistys-verkkolehdistö: Opistokapinan johtaja	190
LIITE	5	Laatupalkinto-todistus	192
LIITE	6	Vuoden aikuisopiskelijat ja -ryhmät	193
LIITE	7	Suurimpia kansalaisopisto- , kulttuuri- ja yhteistyötapauksia 1990–2013	194
LIITE	8	Peräpohjan markkinat, yhteistyötahot ja ohjausryhmät	195
LIITE	9	Kansalaisopiston visio, toiminta-ajatus ja strategia	196
LIITE	10	Kansalaisopiston 2000-luvun omat ja yhteistyö -ohjelmat, kehittämissuunnitelmat ja strategiat	196
LIITE	11	Kansalaisopistojen liiton ansiomerkit v. 2000 –	197
TAULUKKO	4	Osallistuja-, kurssi- ja tuntimäärät 1945–2012	198
TAULUKKO	5	Talousarviot, tilinpäätökset ja toteutumisasteet 2000–2012.	198
TAULUKKO	7	Osallistuja-, tunti- ja kurssimäärät yksiköittäin 2006–2012	199
TAULUKKO	8	Opetuksen sijoittuminen keskeinen kaupunkialue/maaseutualue 2006–2012	200

ALKUSANAT

1944–2014

Tornion kansalaisopisto 70 v – lähipalvelua parhaimmillaan

Raimo Ronkainen
Tornion kaupunginjohtaja

Tornion kaupunki arvostaa suuresti sitä, että se pystyy oman kansalaisopistonsa avulla tarjoamaan kuntalaisten tasa-arvoisuuden ja toivomukset huomioon ottavia koulutuksellisia lähipalveluja asukkailleen. Tornion kansalaisopiston 70-vuotinen toiminta on erinomainen esimerkki siitä, miten kaupungin pienimpiin kuuluva hallintokunta pystyy omassa toiminnassaan ottamaan huomioon palvelujen saavutettavuuden, laadun sekä kehittämismahdollisuudet.

Lukuisten hankkeidensa ja yhteistyöprojektiansa kautta kansalaisopisto on ollut jopa valtakunnallisesti edelläkävijä. Uusitussa laissa vapaasta sivistystyöstä (2009/1765) edellytetty oppilaitosten yhteistyövelvoite on Tornion kansalaisopistossa toteutunut jo 1990-luvun alusta lähtien mm. taiteen perusopetuskokeilun valtakunnallisena pioneerihankkeena, joka vuosina 1990–1993 ulottui peruskouluun, päiväkoteihin ja koko opistokenttään. Opisto oli myös käynnistämässä ja toteuttamassa opistoyhteistyönä vuosina 1997–2007 opistotyön tuloksellisuuden, laadun ja vaikuttavuuden suuria arviointihankkeita. Työn tuloksena valmistui opiston EFQM-laatukäsikirja, joka toimii edelleen opiston toimintaa ohjaavana dokumenttina. Tunnustuksena kehittämistyöstään opisto sai 14.12.2006 opetusministeriön myöntämän valtakunnallisen laatupalkinnon ensimmäisten opistojen joukossa.

Kansalaisopiston ja kaupungin keskeisiin arvoihin kuuluu asiakaslähtöisyys. Kansalaisopiston opiskelijoiden toivomuksiin pohjautuva laa-

ja-alainen kielten, tietotekniikan, taiteen perusopetuksen ja kädentaitojen opetustarjonta kattaa eri ikäryhmien, niin koululaisten, opiskelijoiden, työikäisten kuin eläkeläistenkin tarpeet. Yhteistyöprojektien ja opintosetelien avulla on tuettu työttömien ja syrjäytymisuhan alaisten ryhmien osallistumismahdollisuuksia, mikä on kuulunut opiston tavoitteisiin sen perustamisesta lähtien.

Opiston 70-vuotisjuhlavuonna voidaan myös kiittäen muistella lukuisia kaupungin juhla- ja yhteistyötilaisuuksia, joiden toteuttamisessa on voitu hyödyntää oman opiston palveluja ja sen henkilöstön osaamista. Unohtumattomana kokemuksena ja yhteistyöesimerkinä säilyy muistisani mm. Tornion kaupungin 375-vuotisjuhlavuoden Tulinuoli-musiikkiteatteriesitys Pohjan stadionilla helmikuussa 1996. Peräpohjolan markkinoiden toteuttamisessa kansalaisopiston panostus on jo 15 vuotta kestäneen yhteistyön aikana ollut erittäin merkityksellistä.

Toivotan Tornion kaupungin puolesta Tornion kansalaisopistolle ja sen henkilöstölle edelleen menestyksen vuosia kaupunkimme hyvinvoinnin, sivistyksen ja vetovoimaisuuden edistämiseksi.

Tornion kansalaisopisto – 70 vuotta kansansivistystä

Ilkka Halmkrona
Tornion kaupungin sivistystoimenjohtaja

Vapaa sivistystyö, tuo velvoittava ja aikamoinen mielestä jopa kaunis sanapari on ollut Tornion kansalaisopiston periaatteena jo 70 vuoden ajan. Tornion kansalaisopisto on yksi tärkeä osa kansalaisopistojen varsin kattavaa kenttää. Sen tehtävänä on paikallisiin sivistystarpeisiin vastaaminen, mahdollisuuksien luominen omaehtoiseen oppimiseen sekä tekemiseen perustuvien virkistävien kurssien tarjoaminen.

Jukka Karjalainen laulaa laulussaan ”Mennyt mies” varsin painokkaasti, että ”sokerijuurikas ei mua kiinnosta, en aio mennä syksyllä opistoon”. Juurikkaan kiinnostavuudesta ei löytynyt tutkittua tietoa, mutta kansalaisopistot ovat varsin suosittuja opinahjoja. Suomessa on yhteensä 189 opistoa, ja kun tarkastelemme aikuiskoulutusta kokonaisuutena, niin Suomen aikuisväestöstä joka toinen osallistuu vuosittain koulutukseen. Aika moni meistä siis menee syksyllä opistoon niin Suomessa kuin Torniossakin.

Käsissäsi on teos, joka kertoo pitkän ja ansiokkaan tarinan Tornion kansalaisopiston vaiheista. Kuluneeseen 70 vuoteen sisältyy voimakkaan kehittymisen kausia mutta myös talouden tiukkenemisestä johtuvia selviytymiseen perustuvia jaksia. Eteenpäin on kuitenkin aina menty, ja se on varmaa, että ajan haasteisiin vastattiin ja vastataan edelleen.

Sanonta ”historia toistaa itseään” on myytti, mutta samankaltaisuutta eri aikakausissa kuitenkin on. Tornion kansalaisopisto perustettiin aikoinaan kansanjoukkojen ja erityisesti nuorison saami-

seksi kehittävän vapaa-ajan vieton piiriin. Nykyisin asia on samoin, vain mittasuhteet ja välineet ovat muuttuneet. Opiston kurssiohjelmaa suunniteltaessa kasvava vanhusväestö otetaan entistä tarkemmin huomioon, muita ryhmiä kuitenkin unohdettamatta. Samoja asioita opetetaan kuin opiston alkutaipaleella: taideaineet, kielet, harrastusaineet. Perustehtävänsä Tornion kansalaisopisto on hoitanut vahvasti. Lisäksi se on ollut kehittämässä toimintaansa ja saanut useita huomionosoituksia aktiivisesta roolistaan kansalaisopistojen kentässä. Opistoa ei pidä nähdä pelkästään opetus- ja harrastusmahdollisuuksien toteuttajana, vaan sen merkitys on suuri myös kulttuuri- ja sivistyselämän puolella. Esimerkkinä voidaan mainita mm. Peräpohjolan markkinat, joiden organisoinnissa ja toteuttamisessa opistolla on keskeinen rooli.

Torniossa koulutuskentässä tapahtuneet muutokset luovat haasteen kaikille koulutuksessa mukana oleville toimijoille. Toisen asteen koulutuksen elinvoimaisuuden takaaminen ja opistokentän tulevaisuuden turvaaminen ovat isoja haasteita, joihin pystytään vastaamaan vain tiiviimmällä yhteistyöllä. Koulutuksellisia raja-aitoja on kaadettava, ja on oltava valmiutta katsoa asioita uudelta kantilta. Tornion kansalaisopiston 70-vuotinen taival ei tässä työssä saa olla kahle vaan uutta voimaa antava arvokas perintö.

Historiaa tutkittaessa ja kirjoitettaessa on syytä katsoa myös tulevaisuuteen. Globalisaatio, tekninen kehitys, työnjaon muuttuminen, talouden haasteet, rakennemuutos jne. vaikuttavat myös

kansalaisopistojen toimintaan. Vapaa sivistystyö ei ole kuitenkaan vielä tehty loppuun, eikä maailma ole tältäkään osin vielä valmis. Georg Henrik von Wright on sanonut, että jokaisen aikakauden tulee määritellä humanismi uudelleen. Samoin on laita vapaan sivistystyön. Jokainen aika asettaa sille uusia haasteita ja tehtäviä.

Kiitokset kaikille opistotyössä mukana olleille, niin henkilökunnalle kuin opiskelijoillekin. Sivistyspalveluille ja torniolaisille kansalaisopisto on keskeinen palvelujen tuottaja niin nyt kuin tulevaisuudessa.

Kansalaisopistojen liiton hallituksen myöntämiä ansiomerkkejä jaettiin Tornion kansalaisopiston 70-vuotisjuhlassa 26.4.2014. Ansiomerkkin saajat Jorma Tuokko (vas.), Tarja Laakso, Juhani Fräki, Anne Tryyki, Tuija Rantamaa, Eeva-Kaisa Sankala, Sinikka Lappeteläinen ja Sari Angeria Haara. Ansiomerkkien jakajina Ilkka Halmkrona ja Jaana Nuottanen. TKO, Krista Mynttinen

Sivistystä ei voi näytellä

Katri Kulmuni
Tornion kaupungin-
valtuuston
puheenjohtaja

Loppukesään erottamattomasti kuuluu päivä, jolloin Tornion kansalaisopiston lukuvuosi-ohjelma ilmestyy. Kymmenien kurssien tutkaileminen ja läpikäyminen on unelmoimista. Teekupin äärellä voi pohdiskella, mitä uutta kieltä alkaisi syksyllä opiskelemaan tai minkälaiselle kädentaitojen kurssille haluaisi osallistua. Kansalaisopiston kursistarjonnan selaaminen on hieman kuin postimyyn-
tikuvastoa "laavaisi". Voi rauhassa valikoida ja puntaroida kaikkia mielenkiintoisia vaihtoehtoja, joita opisto tarjoaa. Vaikka uuden kielen alkeiskurssille ei ennättäisikään, aivan yhtä mukavaa on ilmoittautua tuttuun ja turvalliseen opintopiiriin, josta on saanut iltojen iloa jo vuosia.

Kaiken tämän mahdollistava vapaa kansansivistystyö on pohjoismaainen ainutlaatuisuus. Kun pohdin kotikansalaisopistoni 70-vuotista historiaa, ajaudun väistämättä peilaamaan opiston syntyvuo-
sia nykyiseen keskusteluun sivistyksestä ja koulutuksesta. Jotenkin tuntuu, että "sivistys" sanana on menettänyt painoarvoaan ja vaikuttavuutta on vain koulutuksella. Koulutus on paljon sivistystä kapeampaa. Koulutautunut ihminen ei vielä välttämättä ole kovinkaan sivistynyt humanistisessa mielessä. Demokraattisen, kansanvaltaisen yhteiskunnan perustuksissa on hyvä aina tukeutua koulutukseen ja sivistykseen. Niiden täytyy jatkuvasti kasvaa, kehittyä ja syventyä.

Tornion kansalaisopisto perustettiin 1940-luvun sotavuosien puristuksessa. Toisen maailmansodan moukaroima Eurooppa oli sirpaleina. Suomi oli säilyttänyt itsenäisyytensä mutta oli leimallisesti sodan

hävinnyttä osapuolta. Lappi oli raunioina. Maailmanhistorian täyskatastrofin äärellä oli pelko sen jättämistä arvista lapsiin ja nuoriin. Kun Torniossa kansalaisopiston ensimmäinen syyslukukausi käynnistyi, olivat opetusohjelmassa saksan ja ruotsin kieli, näytelmä- ja lausuntapiiri, radiotekniikan alkeet, kirjankäyttö sekä kotitalous. Kansalaisopisto elää ajassa, mutta sivistyksen henki on yhä sama.

Muutaman vuoden kuluttua toimintansa aloittamisesta kansalaisopisto kohtasi tilaongelman. Vuonna 1946 seminaarinjohtaja **Viljo Törmälä** esitti, että Tornioon on saatava kansalaisopistolle Valistustalo, nimenomaan kansanvalistustalo. Olosuhteet lienevät olleet paljon nykyistä heikommät tuolloin, mutta talo valmistui. Tuo lähes 70 vuoden takainen voimainponnistus oman toimitalon rakentamiseksi herättää minussa nykypäivän kuntavai-
kuttajana suurta kunnioitusta. Nimittäin myös nyt olemme tilaratkaisujen äärellä.

Vaikka Suomi vaurastuu koko ajan, on 2010-luvun taitetta alleviivannut maailmanlaajuinen talouskriisi, joka jatkuu meillä edelleen taantumana. Keskustelua hallitsee vaikea taloustilanne. Kunnat velkaantuvat, säästävät, leikkaavat, rakentavat ja suunnittelevat. Elämän kiertokulku kunnissa on varmasti samankaltainen kuin kansalaisopiston alkutaipaleellakin. Ihmisten elintaso on noussut, mutta silti keskustelusta jää kuva, ettei mihinkään ole varaa. Todellisuudessa varaa on, mutta onko tahto asioiden toteuttamiseksi jotenkin vaisumpaa?

Asiat ovat menneet valtavasti eteenpäin, mutta samalla myös ihmisten ajatusmaailma, arvostuk-

sen ja kiinnostuksen kohteet ovat muuttuneet. Kun aikakautta määrittävät voimakkaasti taloudelliset lähtökohdat, ei henkille, sivistyksen tai yhteisöllisyyden arvoille jostain syystä olekaan jäänyt enää samanlaista painoa. Seikkoja, joita on vaikea mitata rahassa, vaikuttaa nykyisin olevan lähes mahdoton arvottaa.

Vapaa sivistystyö pohjaa täysin toisenlaiselle maailmankuvulle kuin se, mihin toistuvasti törmään. Itsensä jatkuva kehittäminen, sivistäminen, yhdessä tekeminen, osaamisen riemu ja oppimisen ilo ovat läsnä nykyäänkin. Tuottavuusvaateiden puristuksessa vapaa sivistystyö elää kuitenkin vaikeaa murroskautta. Kansalaisopistot kilpailevat nykyisin niin monien muiden vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kanssa. Sivistystyöllä on hyvin vaikea tehdä bisnestä.

Ei rahasta vaan sivistyksestä

Kansalaisopistot ovat levittäytyneet läpi Suomen. Monilla pienillä paikkakunnilla opisto tarjoaa monipuoliset mutta toisaalta lähes ainoat järjestetyt harrastusmahdollisuudet. Näillä alueilla opistot antavat lapsille ja nuorille äärimmäisen tärkeän harraste- ja toimintaympäristön, jossa voi kehittää osaamista musiikista tanssiin ja teatterista kädentaitoihin. Sitä ei tehdä rahasta, vaan syy on se sama, mikä aikanaan sai Tornioonkin kansalaisopiston: huoli nuorten syrjäytymisestä.

Ruuhkavuosia eläville työnsankareille kansalaisopiston kurssit voivat antaa viikoittaisen hengähdys hetken arjen kiireistä ja työn paineista. Missä muualla ajatukset niin totaalisesti keskittyisivät ainoastaan tekemiseen kuin huonekalujen entisöinti- tai kitaranrakennuskurssilla? Töiden vastapainoksi nautinto ja edistymisen harrastuksessa vahvistavat jaksamista työelämässä.

Kohonneen elintason seurauksena myös elinikä on noussut. 2000-luvulla syntyneistä tytöistä jo joka neljäs tulee elämään 100-vuotiaaksi. Eläkkeelle siirtyneiden senioreiden toimintakyky on vuosikymmenten takaista paljon parempi. Miten mainion toimintaympäristön kansalaisopiston piirit antavatkaan eläkeläisille. Tornio on laaja kunta suurine maaseutualueineen, joissa asuu tuhansia ihmisiä. Kansalaisopisto on yksi niistä harvoista toimijoista, joka Torniossa edelleen tarjoaa kurssejaan myös keskustaluon ulkopuolella. Toiminta on parasta ennaltaehkäisyä, vireyden ylläpitäjä.

Tutkintoon tähtäävä täysipainotteinen koulutus on vienyt alaa vapaalta sivistystyöltä. Vapaassa

sivistystyössä merkittävää ei ole tutkintonimeke tai saatu todistus vaan laajemmin ymmärrettynä ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia rakentavat tekijät. Vapaa sivistystyö tarjoaa mahdollisuuden paneutua itseä todella kiinnostaviin asioihin ilman jatkuvaa pohdintaa toimeentulosta. Sivistysharrastusta ei voi mitata rahassa.

”Tyyristyllerö muurille kipusi, Tyyristyllerö muurilta lipesi. Eikä Tyyristylleröä milloinkaan voi kukaan parantaa.”

Tällaiset olivat vuorosanani yhdessä Tornion kansalaisopiston nuorisoteatterin kohtauksessa. Olin lukiolainen, ja olimme valmistaneet esityksen Liisa Ihmemaassa. Monien muiden roolihenkilöiden lisäksi näyttelin myös Tyyristylleröä, tuota munanmuotoista hassua hahmoa. Kansalaisopiston nuorisoteatteri oli rakas harrastus koko teini-iän aina siihen asti, kun lähdin opiskelemaan toiselle paikkakunnalle. Nuorisoteatterin ryhmästä hitsautui tiivis kaveriporukka, joka vietti aikaa niin taidetalo Pillipiiparissa, koulussa kuin vapaa-ajallakin. Moni teatteritalolla syntynyt ystävyys elää edelleen.

Nuorisoteatterissa vietetyt vuodet ovat olleet minulle monessa suhteessa merkittäviä. Murrosikäisenä miettiessä elämän suuntaa pohti teatterin takahuoneessa välillä jopa sitä, uskaltautuisiko heittäytyä teatterimaailmaan aina ammattiin asti. Miten huvittavaa olikaan penkoa valtavasta puvustamosta vanhoja, pölyisiä vaatteita ja yhdistellä niitä vain mielikuvitus rajana. Kokeiluista syntyi hahmoja ja tarinoita, joita teatteriharjoituksissa rakennettiin eteenpäin. Minulla ei ollut lopulta paloa heittäytyä taiteilijaksi, olen liian turvallisuudenhaluinen. Nuorisoteatteri antoi kuitenkin liudan oppeja, joista on ollut hyötyä myöhemmin, vaikka polkuni ei olekaan teatterin lavalle toistamiseen vienyt. Harrastus kasvatti vastuunottoa, muiden huomioimista, esiintymistaitoa ja rohkeutta. Niistä kaikista on ollut hyötyä myös teatterin ulkopuolella.

Tultuani opintojen jälkeen takaisin Tornioon olen samalla palannut myös kansalaisopiston opiskelijaksi. Ilokseni löysin kansalaisopistosta sopivan venäjän kielen keskustelukurssin. Kerran viikossa kokoontuva kurssi pitää kielitaitoa sopivasti yllä. Ei ole myöskään pahitteeksi, että eri sukupolvien, eri maailmankuvan omaavien, erilaisten ihmisen kanssa viettää viikoittain puolentoista tunnin verran aikaa. Se jos mikä on sivistävää ja laajentaa omaa ymmärrystä. Sivistystä ei voi näyttellä, mutta siitä voi aina oppia.

Maailma tarvitsee esikuvia

On ilo ja kunnia kirjoittaa alkusanat Tornion kansalaisopiston 70-vuotisjuhlakirjaan. Syitä on monia ja ne kaikki koskettavat minua henkilökohtaisesti.

Tornion kansalaisopistolla, sen opiskelijoilla ja henkilökunnalla on ollut hyvin merkittävä rooli opistotyön kehittämisessä viimeisten vuosikymmenten aikana. Torniossa tehty ratkaisut ovat vaikuttaneet niihin askeliin, joita koko kansalaisopistokenttä on ottanut kehittyäkseen yhä vahvemmaksi toimijaksi koko opetustyön alalla. Minulla, vuosina 1991–2005 Kansalais- ja työväenopistojen liiton puheenjohtajana, oli upea mahdollisuus seurata niitä ennakkoluulottomia toimenpiteitä, joita Tornion kansalaisopisto teki koko opistokentän hyväksi.

Määrätietoinen ja tuloksiin tähtäävä opetus on Tornion opiston valttikortti. Juuri Torniossa sidottiin hajallaan olevat taide- ja taitoaineiden kurssit taiteen ja taideaineiden perusopetuksen kokeiluun. Näin syntyi lasten, nuorten ja aikuisten taiteen ja taideaineiden opetusta koskeva opetussuunnitelmahanke. Minulla ei ole tietoa, että yksittäinen opisto olisi koskaan aikaisemmin pystynyt vaikuttamaan niin laajasti, että sen innovoima hanke synnyttäisi uuden, eduskunnan hyväksymän lain. Taiteen perusopetus on sen jälkeen levinnyt systemaattiseksi lasten, nuorten ja aikuisten opetuskokonaisuudeksi eri oppiaineissa koko maahan. Tornion merkittävä oivallus on ollut tehdä arvoasettu, vuodesta toiseen etenevä ja käyttökelpoinen tutkinto.

Martti Markkanen
Opetusneuvos
Kansalais- ja työväenopistojen liiton
puheenjohtaja
1991–2005.
Opetusministeriön
kansalaisopistojen
laatupalkinnon
arviointiryhmän
puheenjohtaja
2007–2010.

Toinen oivallus torniolaisilla oli nähdä laadun kehittäminen keskeisenä toimintatapana. Harva organisaatio yleensä ymmärtää, että laadun kehittäminen ei ole vain yksittäisiä tekoja, vaan se on läsnä arkipäivässä. Tornio aloitti viiden muun kansalaisopiston kanssa laatuhankeksen mittavassa muodossa vuonna 2005. Hanke oli luonnollinen jatko kaikelle sille kehittämistyölle, jota Tornio oli jo aikaisemmin toteuttanut. Opistolla oli valmiudet ja toimintatavat reagoida opiskelijoiden toivomuksiin ja tarpeisiin. Tätä toimintaa oli hyvä jatkaa määrätietoisessa Opetushallituksen rahoittamassa laatuhankeksessa.

Ei sitten ollutkaan ihme, että Tornion kansalaisopistolle myönnettiin opetusministeriön vuonna 2006 ensimmäisen kerran jakama kansalaisopistojen laatupalkinto. Opisto sai palkinnon, koska opistolla ja sen henkilökunnalla on selkeä näkemys laadun kehittämisestä, se tekee vaikuttavaa itsearviointityötä ja toimintaa ohjaa opiston oma laatukäsikirja. Opisto jatkaa laatutyötä ja voi näin toimia malliesimerkkinä oman toiminnan systemaattisesti kehittämisestä.

Olen ylpeä siitä kehittämisestä, jota Tornion kansalaisopisto on vuosikymmeniä tehnyt koko kansalaisopistokentän esikuvana.

Onnea ja menestystä 70-vuotiaalle opistolle!

Toimittajan alkusanat

Tervetuloa Tornion kansalaisopiston kehityspolulle!

Tornion kansalaisopiston 70-vuotisjuhlakirja tarjoaa lukijalleen aikamatkan ja mahdollisuuden tutustua opiston historiaan ja sen kehitysvaiheisiin. Asiantuntija-artikkelit ja muistelukset auttavat sekä opistotyössä mukana olevia että päättäjiä ymmärtämään, mitkä taustatekijät ja toimenpiteet vaikuttivat opiston 2000-luvun kehitykseen. Minulle entisenä rehtorina ja teoksen toimittajana moni asia kirkastui vuosien päästä arvioituna.

Vapaan sivistystyön lainsäädännön kehitysvaiheiden seuraaminen KT **Juha Sihvosen** artikkelin kautta sekä vertaaminen oman opiston vaiheisiin ja taloudellisiin haasteisiin vaikutti välillä jännitystarinan kertomiselta. Lukijalle saattaa olla yllätys havaita, miten suuri vaikutus valtionosuuslainsäädännöllä, opetustuntimäärillä ja tuntien hinnoilla on opiston talouteen ja toimintaan. Syyt, seuraukset ja tavoitteet esitetään tiivistetysti mm. teoksen luvuissa ”Laatu- ja sivistystyön hyödyn osoittamisen aika 2000–2014” sekä toiminnanjohtaja **Jaana Nuottasen** ja vt. rehtori **Tarja Hoolin** artikkeleissa.

Opiston kehittyminen itsenäisenä opistona, torniolaisten omaehtoisen oppimisen sekä tasa-arvoisten sivistys- ja hyvinvointipalvelujen tuottajana ei olisi ollut mahdollista ilman alkuvuosikymmenten rohkeiden päättäjien ja torniolaisten työtä. Opiston kehitysvaiheita toisen maailmansodan jaloista 1940-luvulta aina 2000-luvulle saakka on kuvannut artikkelissaan FT **Ilkka Teerijoki**. Tämä artikkeli täydentää kuvaa opiston vaiheista Tornion kaupungin kehityksen myötä.

Juhlakirjan lähteenä on toiminut mm. **Katja Ryy-
näsen** kirjoittama historiikki Tornion kansalaiso-

Anna-Maija Lauri
KM

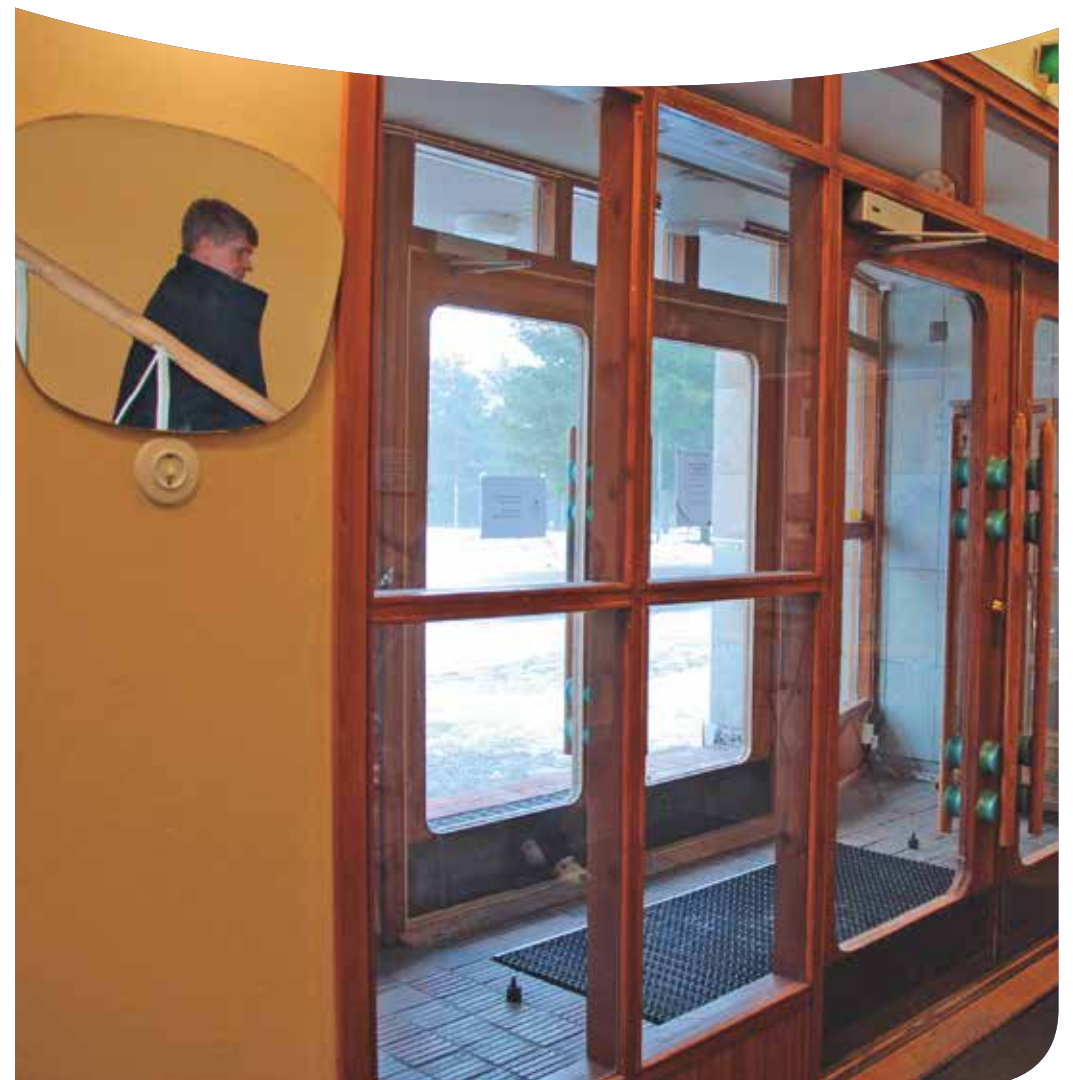
Anna-Maija Lauri on tehnyt 46 vuotta pitkän työuran vapaan sivistystyön organisaatioissa. Tornion kansalaisopiston rehtorina hän toimi v. 1988–2011, josta ajasta v. 1993–2008 myös kulttuuripalvelujen päällikkönä. Edeltävä työjakso toteutui Helsingissä Maa-seudun Sivistysliitto ry:n opintosihteerinä v. 1966–1972 ja jatkui Torniossa MSL:n Lapin aluekeskuksen alueopintosihteerinä. Teatteri, lausunta, taidekasvatus sekä elinikäinen oppiminen kulkevat edelleen eri muodoissaan Anna-Maija Laurin matkalaukussa.

pisto 1944–1994, joka julkaistiin opiston 50-vuotisjuhlavuonna. Opiston tarina ja toiminnan kuvaus jatkuvat tässä kirjassa. Opiston 1990-luvulta peräisin oleva tunnus ja em. historiikin otsikko ”Tietoa, taitoa elämää varten” kuvaa hyvin päätoimisten ja tuntiopettajien sekä opiskelijoiden kirjoittamia työnkuvauksia ja muisteluksia, jotka painottuvat 2000-luvulle. Opinto-ohjelmat, laatukäsikirjat, kehittämisohjelmat, hankeraportit, leikekirjat, pöytäkirjat ovat omien muistojen lisäksi osa lähdemateriaalia.

Kiitän lämpimästi kaikkia tämän kirjan syntyyn vaikuttaneita henkilöitä ja erikseen vielä juhlakirjatyöryhmää, jonka puheenjohtajana toimi sivistystoimenjohtaja **Ilkka Halmkrona**, sihteerinä kansalaisopiston vt. rehtori Tarja Hooli sekä muina jäseninä **Minna Heljala**, **Arja Karhu**, **Liisa Kivimäki**, **Arja-Maija Kouri-Salmenkaita** ja **Tarja Laakso**. Alkusanojen, artikkelien ja muistelusten kirjoittajat sekä yhteistyökumppanit tukivat omalla merkittävällä panoksellaan juhlakirjan syntyä ja sitä kautta myös opiston tulevien vuosikymmenten kehitystyötä. Tähän työhön yhdyn sydämeistäni.

KOLME NÄKÖKULMAA OPISTOTYÖHÖN

Opistotalon sisäänkäynti. Minna Heljala 2014

”Toimi aivan kuin sillä, mitä teet, olisi merkitystä. Sillä on.” – William James

Jaana Nuottanen
VM

Vuoden 2010 alusta Kansalaisopistojen liiton toiminnanjohtajana työskennellyt Jaana Nuottanen on koulutukseltaan humanisti ja valtiotieteilijä. Hän on työskennellyt yli 20 vuoden ajan erilaisissa tehtävissä, jotka ovat tavalla tai toisella liittyneet koulutukseen, elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen sekä koulutuspolitiikkaan. Nuottanen aloitti aikuiskoulutukseen perehtymisen tuntiopettajana kansalaisopistoissa.

Kansalaisopistojen liiton nykyisessä strategiassa elää vahva unelma sivistyneestä maasta. Kansalais- ja työväenopistot ovat olleet toteuttamassa tätä unelmaa Suomessa yli sadan vuoden ajan. Opettajat, opiskelijat, henkilökuntaan kuuluvat ja luottamushenkilöt ovat myös Tornion kansalaisopistossa jo 70 vuoden ajan osallistuneet tämän unelman toteuttamiseen.

Meidän kaikkien yhteisenä tehtävänä on viedä eteenpäin vapaan sivistystyön lainsäädännön (1998/632; 29.12.2009/1765; 10.12.2010/1103)

määrittelemiä laaja-alaisia tavoitteita vaikuttamalla kunnallisella ja valtakunnallisella tasolla siten, että niiden toteutumiseen varataan vuosittain riittävät taloudelliset ja toiminnalliset resurssit. Muuten paikallisen demokratian arvostaminen, opistotyön säilyttäminen lähipalveluna, elinikäinen ja omaehtoinen oppiminen, kansalaisvalmiuksien ylläpito ja kehittäminen, ihmisten kokonaisvaltainen hyvinvointi, kansalaisopistojen opiskelijoiden äänen kuuleminen sekä kansainvälisyys jäävät tavoittamattomien visioiden ja unelmien tasolle.

Lapin yliopiston professori **Esa Poikela** pohtii Aikuiskasvatus-lehdessä 4/2012 mielenkiintoisella tavalla vapaan sivistystyön merkitystä sosiaalisen pääoman rakentajana. Hänen artikkelinsa sanoman voi kiteyttää siten, että meidän kansalaisopistotoimijoidenkin on kyettävä perustelemaan paikamme ja hyötymme yhteiskunnassa. Nykyisin se täytyy tehdä vuosittain. Koko opistoliike taisteli syksyn 2013 valtionosuusleikkauksia vastaan opistoissa ja sosiaalisessa mediassa. Useiden kymmenien tuhansien nimenkirjoittajien tuella käyty taistelu osoitti konkreettisesti, etteivät kansalaiset ole valmiita suuriin kansalaisopistojen valtionosuusleikkauksiin julkisen talouden vajeesta ja rakennemuutoksen tarpeesta huolimatta. Vapaata sivistystyötä voi ja pitää siitä huolimatta kehittää.

Kuntaliiton lausunnon ja laskelman (13.9.2010) mukaan jo vuodesta 1995 alkaen toteutuneet jatkuvat valtionosuusleikkaukset ovat vaikeuttaneet opistotyötä koko maassa. Tämä on vaikuttanut valtionosuuteen oikeuttavan tuntimäärän putoami-

seen ja opistopalvelujen saavutettavuuden heikentymiseen erityisesti kunnissa, joilla ei ole ollut taloudellisia mahdollisuuksia lisätä opiston tuntimääriä omarahoitteisesti. Tästä seuraa opistojen kurssien vähenemistä ja kurssimaksujen kasvua, mikä vaikuttaa opiskelijamääriin pakottaen osaltaan opistoja ja kuntia/ylläpitäjiä erilaisiin rakenteellisiin fuusioihin. Toistaiseksi ei ole saatu tutkitua näyttöä siitä, että toiminnan laadun ja vaikuttavuuden yksiselitteinen perusta olisivat riittävän suuret oppilaitokset.

Hallituksen rakennepoliittinen ohjelma julkaistiin 29.11.2013. Sen seurauksena vapaan sivistystyön lainsäädäntö sekä sen toteuttamiseksi laadittu laaja-alainen Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2008–2012 kansalaisopistojakin koskevine toimenpide-ehdotuksineen joutuu muutosten kohteeksi.

”Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta

Toteutetaan vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitusuudistus. Tavoitteena on toiminnan laadun ja vaikuttavuuden varmistamiseksi luoda riittävän suuret vapaan sivistystyön oppilaitokset. Uudistuksessa selkeytetään ja ajantasaistetaan rahoituksen määräytymisperusteet. Rahoituksen tulee kannustaa opiskelumuotojen kehittämiseen. Toiminnan ennakoitavuuden parantamiseksi määritellään vapaan sivistystyön toiminnan volyymille ylläpitäjäkohtaiset rahoituksen reunaehdot.”

Kuten tässä juhla kirjassakin luvussa ”Valtionosuudet opistotyön taustalla: valtio ottaa ja antaa” osoitetaan, kansalaisopistoja koskevaa lainsäädäntöä on muutettu 72 vuoden aikana yhdeksän kertaa (1938–2010). Suomalaisesta sivistystahdosta ja kansalaisopistojen merkityksen oivaltamisesta kertoo se, että 1930-luvun alun pulavuosinakin valtio otti huomioon opistojen toimintamahdollisuudet erityisesti syrjäseuduilla ja raja-seutualueella. Tornion kansalaisopistokin perustettiin keskellä sotavuosia 1943–1944! Kansalaisopistojen merkitys elämäniläisen oppimisen ja tasa-arvoisten sivistyspalvelujen tuottajana saavuttaa vuosittain reilut 600 000 suomalaista. Opistojen merkitys tasa-arvoisten opiskelumahdollisuuksien, kestävä kehityksen ja kansalaisvalmiuksien edistäjänä on kiistaton. Kansalaisopistojen ”castrenilainen” ja humanistinen käsitys ihmisestä, ihmisen kokonaispersoonallisuuden kehittä-

misestä ja oikeudesta omaehtoiseen opiskeluun on osoittanut arvonsa ja oikeutuksensa.

Miksi tämä yhteiskuntavastuu (vrt. Esa Poikela) pitäisi nyt nostaa erikseen esille? Aikaisemmin – esimerkiksi 70 %:n valtionosuuden ”kultaisilla” 1960- ja 70-luvuilla – opistojen asema oli vakaa: sivistymistä ja opiskelua sekä kulttuurin ja käden taitojen harrastamista pidettiin itsestään selvyyksinä samoin kuin sitä, että valtio ja kunnat niitä rahoittivat. Kansallisen luottamuksen ja yhteiskuntarauhan rakentamisessa vapaalla sivistystyöllä oli tehtävä, jota haluttiin tukea. Sivistymisen hyödyt näkyivät (opinnollisen) sivistyksen laajentumisena sekä koulutus- ja elintason kohoamisena. Nyt taloudellisesti tiukentuneina aikoina on jälleen asetettava kysymys kansalaisopistojen ”tähänkin aikaan” sopivasta sivistystehtävästä, vapaan sivistystyön tuottamasta hyödyistä ja kyvystä rakentaa sosiaalista pääomaa. Toiminnasta saatavien hyötyjen ja perustelujen tulee olla sellaisia, että nuorimmatkin päättäjien alut ne ymmärtävät ja voivat niihin samastua. Kansalaisopistotoiminta pitää tehdä kaikille tutuksi.

Vapaan sivistystyön hyötyjen osoittaminen on haasteellinen tehtävä valtakunnallisten vertailukelpoisten kriteerien puuttuessa. Siksi on syytä käydä yhteistä, aihetta eri näkökulmista lähestyvää keskustelua vielä pitkään. Millaisilla toimintamodoilla, opetuspalveluilla ja taloudellisilla resursseilla saavutetaan syrjäytymisvaaran alaiset kohderyhmät? Miten turvataan haja-asutusalueiden ja syrjäkyläien opetuspalvelut sekä opistojen asema kuntien lähipalveluina? Miten huolehditaan riittävän tasokkaasta opettajakunnasta henkilöstösäästöjen paineessa? Lukuisissa lainsäätäjien ja ministeriöiden lausunnoissa, tutkimuksissa ja hankkeissa todetaan jatkuvasti vapaa sivistystyön sekä erityisesti kansalaisopistotyön arvo yhteiskunnalle. On jo aika kyetä tutkimaan, miten sivistyshyödyn arvon voi osoittaa ja miten sitä voi mitata. Sitä ennen kansalaisopistot osoittavat sivistystyön arvon joka-päiväisessä arkityössään järjestämällä edelleen vaikuttavia, hyödyllisiä ja aidosti sivistäviä kursseja. Tähän toimintaan tarvitaan kuitenkin riittävät tuntimäärät ja valtionosuusresurssit, jotta opistot pystyisivät toteuttamaan tehtävänsä kuntalaisten lähipalveluna hyvinvointia tukevana henkireikänä lama-aikoinakin.

Kansalais- ja työväenopistot ovat selvinneet pitkän historiansa aikana useista muutoksista ja turbulensseista. Nykyään kaikki opistot kehittävät

laatua ja miettivät uusia toimintamuotoja ja -mahdollisuuksia. Valtiovalta kutsuu mukaan uusiin tehtäviin muun muassa maahanmuuttajien nuorisotakuun toteuttamisessa. Sisältö on tärkeää, mutta rakenteillakin on merkityksensä. Kansalais- ja työväenopistot ovat eläneet rakenteellisten muutosten (yhdistämiset, ylläpitäjämootokset) keskellä viimeisten 10–15 vuoden aikana. Opistoja on yhdistetty siten, että niiden määrä on vähentynyt lähes sadalla. Ratkaisut ovat aina paikallisista ja alueellisista tarpeista kumpuavia: parhaimmillaan ne kehittävät toimintaa, mutta pahimmillaan vaurioittavat toimivat lähipalvelut.

Koulutuksen arviointineuvosto tutki vuosina 2011–2012 kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjäjärkennettä. Toimeksiannon tarkoituksena oli vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelman ja vuosina 2009–2010 toteutettujen lakiuudistusten vaikutusten arviointi. Arviointi koski kaikkia Suomessa toimivia kansalais- ja työväenopistoja. Arviointiraportissa ilmeni, että yhdistymisten koetaan turvanneen palveluiden jatkuvuutta, laatua ja sisällöllistä monipuolisuutta. Alueellisia heikkouksina mainitaan erityisesti etäisyyden kasvaminen osallistujiin ja muihin kuntalaisiin nähden, eri alueiden asukkaiden eriarvoistuminen sekä toiminnan kasvava jäykkyys. Raportin kehittämissuosituksissa todetaan muun muassa, ettei KEHO-ohjelman rakenteellisia muutostarpeita ole kohdistettu ensisijaisesti kansalaisopistoihin eikä myöskään asetettu valtakunnallisia tavoitteita opistojen määrälle. Arvellaan, että opistojen fuusioihin ja määrän vähenemiseen on vaikuttanut myös 15 %:lla korotettu valtionosuuden yksikköhinta. Tämä on toistaiseksi voimassa opistoissa, joiden sijaintikunnassa asukastiheys

on yli 100/maaneliökilometri. Peräti 71 % raportin kyselyyn osallistuneista ei nähnyt jatkossa tarvetta uusille rakenteellisille muutoksille. Uudistuksessa laissa edellytettiin vapaan sivistystyön oppilaitoksilta yhteistyötä alueella toimivien tai valtakunnallisten vapaan sivistystyön oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen kanssa. Koulutuksen arviointineuvosto totesi opistojen jo nyt tekevän merkittävää pedagogista, hallinnollista ja hankeyhteistyötä. Laissa ei oteta kantaa siihen, kuinka paljon tai minkä muotoista toteutettavan yhteistyön tulisi olla.

Koulutuksen arviointineuvoston raportissa tiivistetään yhteistyön kehittäminen vaihtoehtoksi pienten opistojen yhdistymiselle. Yhteistyön kehittämiseen tulee turvata opistoille tasarvoiset resurssit. Tähän näkemykseen on myös Tornion kansalaisopisto päättänyt koulutuslautakunnan hyväksymässä kehittämissuunnitelmassaan 2012–2016.

Tulevaisuus tehdään myös kansalaisopistoissa yhteistyössä erilaisten toimijoiden kanssa. Toiminnan taustalla olevat arvot ovat suhteellisen pysyviä. Sisältöjä sen sijaan tulee muuttaa, koska tulevaisuudessa on opetettava pikemminkin erilaisia taitoja kuin tietoja pärjätäkseen elämässä. Yli 100-vuotiaiksi elävien ihmisten määrä tulee olemaan suhteellisesti eniten kasvava. Elämä muuttuu koko ajan kompleksisemmaksi samalla kun muutoksen tahti kiihtyy. Jostakin on kuitenkin kyettävä pitämään kiinni. Tietosunamin ja ubiikkiteknologian vyöryessä päälle on mielestäni erittäin viisasta pitää kiinni kansalaisopistosta – keskeisestä suomalaisesta aikuiskoulutuksen hittituotteesta – niin Torniossa kuin muuallakin Suomessa.

Myötäilevästä sivistyspolitiikasta parlamentaariseen ohjaukseen

Tarkastelun lähtökohdat

Vapaa sivistystyö muodosti pitkään hyvin hajanaisen ja epämääräisen sivistysorganisaatioiden joukon. Käytännön ja alan lainsäädännön kehityksen seurauksena muotoutui käsitys, jonka mukaan vapaa sivistystyö koostuu seuraavista organisaatioista: *kansanopistoista, kansalais- ja työväenopistoista sekä sivistysjärjestöjen opintotoiminnasta*. Niistä kullakin on omat keskenään varsin erilaiset, rakenteensa ja toimintamuotonsa. Myös kirjastot luettiin osaksi vapaata sivistystyötä.

Kansalais- ja työväenopistojen malli haettiin Ruotsista Tukholman työväenopistosta 1800-luvun lopulla, mutta Suomessa siitä kehittyi koko maan kattava, omalaatuinen oppilaitosverkosto. Ensimmäiset opistot (Tampereen työväenopisto 1899) olivat ja ovat yhä edelleen nimeltään työväenopistoja, myöhemmin perustetut ovat kansalaisopistoja tai paikkakunnan nimeen on liitetty opisto-nimike. Nimenmuutos kertoo myös toiminnan ja kohderyhmän muutoksesta. Aluksi kohteena oli lähinnä työväestö, myöhemmin koko väestö. Kansalaisopistot ovat nykyisin osa kunnallista koulutusjärjestelmää, sillä suurin osa nykyisistä n. 180:sta kansalaisopistosta on kuntien omistamia. Yksityisiä kansalaisopistoja on tällä hetkellä 28 kappaletta.

Käsitys vapaan sivistystyön organisaatioiden yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta pohjautuu yhteisen perustehtävän määrittelyyn, jonka **Zachris Castrén** muotoili vuonna 1929 yhden miehen komiteamietinnössään seuraavasti:

Juha Sihvonen
KT, HK

Juha Sihvonen on pitkäaikainen Valkeakosken sivistystoimenjohtaja ja Valkeakoski-opiston rehtori. Ennen Valkeakoskea hän toimi yhteiskunnallisten aineiden opettajana Porvoon kansalaisopistossa ja rehtorina Kaakon kansalaisopistossa ja Kempeleen kansalaisopistossa. Hänen vuonna 1996 valmistunut väitöskirjansa ”Sivistystä kaikille vai valituille” käsitteli kansalaisopistotoiminnan murrosta 1990-luvun lamavuosina. Sihvonen tunnetaan aktiivisena opistotoiminnan kehittäjänä. Hän toimi seitsemän vuotta OKM:n nimittämässä koulutuksen arviointineuvostossa ja osallistui Vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelman valmistelleen työryhmän työskentelyyn. Sihvonen tunnetaan myös opistotoiminnan laatu- ja arviointityön kehittäjänä. Valkeakoski-opisto sai OKM:n myöntämän kansalaisopistojen laatu-palkinnon vuonna 2007.

”Vapaaksi kansansivistystyöksi sanotaan kaikkea sitä moninaista tointa, jonka tarkoituksena on saada hereille ja edistää aikuisten vapaita itsekasvatuspyrkimyksiä s.o. heidän pyrkimyksiänsä sekä tietojensa syventämiseen ja laajentamiseen että tunne-elämänsä ja käytöstäpansa jalostamiseen, jotta he täydellisemmin kehittyisivät sivistyneiksi ihmisiksi ja vastuukykyisiksi yhteiskunnan jäseniksi niissä elämäntilanteissa ja elämäntehtävissä, jotka he tuntevat omikseen.”

Ensio Seppäsen reliefi opistotalon toisen aulatilojen seinässä. TKO

Aikuiskoulutuskomitean määritelmä

1970-luvulla toiminut Aikuiskoulutuskomitea totesi I osamietinnössään (KM 1971: A 29, 12), että vapaa sivistystyö on organisatorisena käsitteenä varsin selvärajainen, mutta tehtävämäärittelyn perusteella sen erottaminen muusta aikuiskasvatuksesta on käynyt vaikeaksi. Komitean mukaan

”Vapaan sivistystyön varsinaisena tehtävänä on edistää varttuneiden nuorten ja aikuisten vapaita sivistysharrastuksia ensisijaisena tavoitteena yleissivistyksen, erityisesti kansalaistietojen ja -taitojen parantaminen (emt., 137).”

Vielä 1980-luvulla kaikki vapaan sivistystyön organisaatiot asettivat ensisijaiseksi tehtäväkseen kansalaistietojen ja -taitojen ohella persoonallisuuden kehittymiseen tähtäävät yleissivistävät opinnot, vaikka toisenlaisiakin tehtäväkäsityksiä ja näkemyksiä esitettiin.

Vapaan sivistystyön laki

Vuonna 1998 tuli voimaan ensimmäistä kertaa kaikki edellä mainitut opintomuodot yhdistänyt laki vapaasta sivistystyöstä, siinä todetaan:

”Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa.”

Lain piiriin sisällytettiin perinteisten opinto-organisaatioiden lisäksi myös kesäyliopistot sekä liikunnan koulutuskeskukset. Vapaan sivistystyön piiriin (tilanne vuonna 2009) kuuluivat siis kansalaisopistot (203), kansanopistot (88), opintokeskukset (11), kesäyliopistot (20) ja liikunnan koulutus-

keskukset (11). Koska kaksi viimeksi mainittua toimintamuotoa ovat kuuluneet vapaan sivistystyön piiriin vasta noin 10 vuotta, niin tässä vapaan sivistystyön historiaan painottuneessa esityksessä ne jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Vuoden 2010 alussa vapaan sivistystyön laissa toiminta haluttiin sitoa kiinteämmin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Ensimmäisen momentin mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on

”järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta”.

Toisessa momentissa todetaan, että koulutuksen tavoitteena on

”edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia ja kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista”.

Toiminnan luonne määritetään samassa momentissa seuraavasti

”Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.”

Vapaan sivistystyön kehitysvaiheet

Aulis Alasen (1992, 12–18) mukaan maamme aikuiskoulutuspolitiikan kehityksessä voidaan erottaa kolme vaihetta, jotka kaikki ovat havaittavissa myös vapaassa sivistystyössä:

- **myötäilevä sivistyspolitiikka: 1920-luvulta 1960-luvulle**
- **suunnittelukeskeinen aikuiskoulutuspolitiikka: 1970-luvulta 1980-luvun puoliväliin**
- **markkinaperusteinen aikuiskoulutuspolitiikka: 1980-luvun lopulta eteenpäin.**

Alasen jaottelun jälkeen aikuiskoulutuspolitiikassa on 1990-luvun lopulta alkaen siirrytty uuteen vaiheeseen, jota voidaan kutsua *parlamentarisen ohjauksen vaiheeksi*.

Nämä vaiheet luovat yleisen viitekehyksen vapaan sivistystyön kehityksen tarkastelulle tässä artikkelissa.

Myötäilevä sivistyspolitiikka 1920–1960

Jo itsenäisen Suomen alkuvaiheessa 1920-luvulla luotiin ne sivistyspoliittiset periaatteet, joita valtio on noudattanut vapaan sivistystyön tukemisessa ja valvonnassa. Omaksutun liberaalin ajattelutavan mukaan valtionapua saaville vapaan sivistys-

työn organisaatioille oli annettava suuri itsemääräämisoikeus, kunhan niiden toiminta vain täytti yleisluontoiset kasvatukselliset vaatimukset. Tällaisina vaatimuksina pidettiin kokonaispersoonallisuuden kehittämistä, toiminnan opinnollisuutta, opiskelun omaehtoisuutta, keskittymistä harrastusopintoihin ja yhteiskunnalliseen kasvatukseen sekä organisaatioiden itsesäätelyn oikeutta. Myönteilevässä sivistyspolitiikassa valtio siis lähinnä seuraili vapaan sivistystyön omaehtoista kehittymistä puuttumatta sen sisällöllisiin kysymyksiin. Tohtori Zachris Castrénilla oli keskeinen asema näiden periaatteiden muotoilussa, sillä hän toi ne selkeästi esille vuonna 1929 ilmestyneessä yhdenmiehen komiteamietinnössä ”Valtio ja vapaa kansansivistystyö”.

Myönteilevän sivistyspolitiikan kaudella vapaan sivistystyön tehtäväkäsitys kehittyi 1900-luvun alun valistuksesta 1920-luvun sivistykseen ja siitä edelleen 1960-luvun kasvatukseen (Tuomisto 1991, 30–66). Olennaista **valistuksessa** oli se, millaiseksi siinä nähtiin sivistysprosessin luonne: kansa – tietämätön rahvas – oli saatettava osalliseksi ylhäältä lankeavasta tiedon valosta. Rahvas oli toiminnan passiivinen kohde, jolle sivistyneistö opetti yleissivistyksen alkeita ja hyviä käytöstapoja. Kun tiedollisesta valistuksesta siirryttiin **sivistämiseen**, nousi tavoitteeksi humanistiseen kasvatusihanteeseen pohjautunut ihmisen kokonaispersoonallisuuden kehittäminen. Zachris Castrén oli humanistisen sivistysnäkömyksen keskeinen puolestapuhuja. Näin myös taide- ja taitoaineet, jotka tukivat ihmisten tunne-elämän ja kauneudentajun kehittymistä, tulivat hyväksytyiksi ja niiden opetuksen katsottiin kuuluvan vapaan sivistystyön piiriin. Sivistystyön kohde – kansa – sai uuden tulkinnan. Sillä ei enää viitattu sivistymättömään rahvaaseen, vaan sivistymisen katsottiin kuuluvan kaikille kansalaisille yhteiskuntaluokasta ja asemasta riippumatta. Karjalaisen (1970, 103 ja 112–114) mukaan on tärkeää havaita, että vapaassa kansansivistystyössä, jota termiä viime vuosisadan alussa käytettiin, oli nähtävissä hitaasti etenevä, mutta selvä kehityspiirre opintoharrastusten asettamisesta yhä keskeisemmälle sijalle ja tilapäisten valistus-, ajanviette- ym. tilaisuuksien kasvatuksellisen ja sivistyksellisen merkityksen kritisoiminen.

Tehtäväkäsityksen muutos sivistyksestä kohti **kasvatuksen** ideaa alkoi **Urpo Harvan** toimesta 1940-luvun alussa. Vuonna 1943 hän julkaisi kirjan ”Vapaa kansansivistystyö”. Siinä hän nivoi vapaan

Sibelius-juhla 10.12.1950. Sekakuoroo johtaa johtaja Reino Huhtala. TLMM, Reino Kainulainen

sivistystyön osaksi kasvatuksen teoriaa, jossa olennaista oli kasvamaan saattaminen. Lopullisesti Harva otti termin **aikuiskasvatus** käyttöön teoksessaan Aikuiskasvatus: Johdatus aikuiskasvatuksen teoriaan ja työmuotoihin Suomessa, joka ilmestyi vuonna 1955. Hänen mukaansa aikuiskasvatuksella tarkoitettiin yleissivistävää kasvatusa, jonka piiriin ammatillinen koulutus ei kuulunut. Harva käytti siis käsitettä aikuiskasvatus perinteisen vapaan sivistystyön synonyyminä. Kasvatus oli Harvan mukaan sopivan kasvuympäristön tarjoamista kasvavalle elämälle. Tällainen suhteellisen neutraali ja sivistystyön kasvatuksen maailmaan liittävä näkemys ei soveltunut kuitenkaan perinteisen humanistisen sivistysnäkömyksen omaksumien kansansivistäjien mielestä alan peruskäsitteeksi.

Käsitteiden sivistys ja kasvatus paremmuudesta kiisteltiin lähes kahdenkymmenen vuoden ajan. Kiista koski siis toiminnan perusluonnetta, ei sen piiriin luettavia organisaatioita. Se ratkesi vasta kun **Kosti Huuhka** esitti vuonna 1960, että käsite aikuiskasvatus otettaisiin alan yleistermiksi, joka sisältää sekä voimakkaasti laajentuneen ammatillisen aikuiskasvatuksen että perinteisen vapaan sivistystyön. Aikuiskasvatuksesta tulikin

1960-luvulla tehtäväkäsitystä ohjaava yleistermi, joka kattoi myös vapaan sivistystyön. Näin vapaa sivistystyö sai säilyttää perinteisen nimityksensä. Se muodosti edelleen aikuiskasvatuksen ydinalueen. Nopeasti 60-luvulla laajentunut ammatillinen aikuiskoulutus sisällytettiin kuitenkin vähitellen aikuiskasvatuksen osa-alueeksi ja lopulta Harvakin hyväksyi tämän tulkinnan (*Tuomisto 1991, 56–63*).

Vuonna 1963 astui voimaan *laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta*, joka paransi merkittävästi niiden toimintaedellytyksiä. Jo nimessään laki otti huomioon opistoliikkeen piirissä tapahtuneen kehityksen. Useimmat uudet opistot oli perustettu kansalaisopisto -nimisinä, ja siten tahdottiin korostaa, että opistot palvelivat samalla tavalla kaikkia kansalaispiirejä, ei yksistään työväestöä.

Lain tuomat parannukset opistojen toimintaedellytyksiin olivat huomattavat. Perusavustus nousi 50:stä prosentista 70:een prosenttiin ja näin opistojen perustaminen myös maaseudulle tuli mahdolliseksi (*Karjalainen 1970, 151*). Näin kansalaisopistotoiminta laajeni hyvin nopeasti asutuskeskuksista voimakkaasti maaseudulle, vähitellen lähes kaikkiin maamme kuntiin. Suurin osa uusista kansalaisopistoista oli kunnallisia.

Ennen sotaa maassamme toimi yhteensä 50

kansalaisopistoa. Vuonna 1960 kansalaisopistoja oli 110, mutta vuonna 1970 niiden lukumäärä oli kohonnut jo 239:een. Myös opistojen opiskelijamäärä kasvoi räjähdysmäisesti 1960-luvulla. Kun opiskelijoita oli vuonna 1960 noin 72 000, niin kymmenen vuoden kuluttua (1970) heitä oli jo 273 000.

Myötäilevän sivistyspolitiikan kausi päättyi 1960-luvun lopulla, kun Suomessa siirryttiin 1970-luvun alussa kokonaisvaltaiseen, keskitettyyn ja valtakunnalliseen koulutussuunnitteluun ja -politiikkaan.

Suunnittelukeskeisen aikuiskoulutuspolitiikan kausi 1970–1985

Suunnittelukeskeisen aikuiskoulutuspolitiikan taustalla oli elinkeinorakenteen ja tuotantoteknologian nopea muuttuminen, joka nosti esille erityisesti ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämistarpeet. Yhteiskunnallista tilannetta luonnehti myös suuri maaltamuutto kaupunkiin, kun maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavien osuus putosi ensimmäisen kerran alle puolen.

1960-luvun lopulla koulutusviranomaiset syytivätkin vapaata sivistystyötä mm. tehottomuudesta. Erityisesti kritisoitiin toiminnan vapaatavoitteisuutta sekä opetuksen ei-tutkinnollisuutta. Vapaa sivistystyö ja voimakkaassa kasvussa ollut ammatillinen koulutus haluttiin liittää muun koulutusjär-

jestelmän rinnalle, osaksi yleistä yhteiskunta- ja koulutuspolitiikkaa. Näin aikuiskasvatuksen kenttä, jotta aikaisemmin oli hallinnut vapaa sivistystyö, laajeni myös ammatilliseen aikuiskoulutukseen.

Aikuiskoulutusjärjestelmän kehittämisestä puhuttaessa termi aikuiskasvatus korvautui termillä *aikuiskoulutus*, jonka katsottiin sopivan paremmin uuden aikakauden koulutuspoliittiseen keskusteluun. Sen alla oli luontevaa käsitellä myös ammatillista aikuiskoulutusta. Vapaan sivistystyön edustajien oli vaikeaa luopua aikuiskasvatuksesta, mikä näkyi pitkään jatkuneena kriittisenä julkisena keskusteluna 1970-luvulla (*Harva 1973; Alanen 1973 ja 1985; Tuomisto 1980*).

Valtiolta ryhdyttiin vaatimaan aktiivisempaa otetta mm. koulutuksellisen eriarvoisuuden poistamiseksi. Vaatimusten taustalla oli 1960-luvulla esiin noussut yleinen ajattelutapa, että hyvinvointivaltion rakentaminen edellyttää valtion tehtävien laajentamista ja kokonaisvaltaista yhteiskuntasuunnittelua. Koulutuksella nähtiin olevan keskeinen merkitys hyvinvointivaltion luonnissa.

Uuden aikuiskoulutuspolitiikan hahmottelu annettiin vuonna 1971 työnsä aloittaneelle Aikuiskoulutus-komitealle (*KM 1971: A 29*), joka sovelsi omassa työssään koko koulutusjärjestelmän uudistamisessa omaksuttua suunnittelukeskeistä ajattelutapaa. Komitean yhtenä keskeisenä tehtä-

Konekirjoitus kiinnosti vielä ennen atk-aikaa. Opettajana Seppo Halmkrona v. 1968–1972. TLMM, Reino Kainulainen

vänä oli aikuiskasvatuksen kokonaisorganisaation luominen ja sen niveltäminen koulujärjestelmän osaksi. Komitea esittikin 1975 ilmestyneessä loppumietinnössään (*KM 1975: 28*), että vastuu aikuis-koulutuksen kokonaisuuden toimivuudesta kuuluu ensisijaisesti valtiolle.

Komitea käsitteli ja kartoitti myös ensimmäistä kertaa virallisesti ammatillista aikuiskoulutusta osana aikuiskoulutuksen kokonaisuutta. Komitean julkaisemissa kahdessa mietinnössä ammatillinen aikuiskoulutus saa jopa päähuomion. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että tämän sektorin organisaatiomuotojen ja tehtävien kartoittaminen tapahtui nyt ensimmäistä kertaa. Tätä perusteltiin erityisesti työelämän kehittämisen ja jatkuvan koulutuksen periaatteen toteuttamisen kannalta.

Vaikka komitea halusi säilyttää vapaan sivistystyön organisaatioiden perinteisen itsemääräämisoikeuden, niin myös sivistystyötä tarkasteltiin nyt ensimmäistä kertaa osana kokonaisvaltaista (aikuiskoulutuksen suunnittelujärjestelmää).

Aikuiskoulutuskomitea totesi, että kansalaisopistojen tulee ulottaa toimintansa kaikille aikuis-koulutuksen tehtäväalueille ja sen tulee pyrkiä sivistyksellisen tasa-arvoisuuden edistämiseen. Tästä syystä opistojen tulee osallistua aikuisten pohjakoulutuksesta johtuvien erojen kaventamiseen. Toiminnan painopisteen tuli komitean mielestä olla kuitenkin edelleen yhteiskunnallisissa ja harrastustavoitteisissa opinnoissa. Suhtautuminen ammatilliseen koulutukseen herätti runsaasti keskustelua. Komitean mukaan opistot voivat antaa sellaista ammatillista koulutusta, jota muuten ei ole paikallakunnalla tarjolla (*KM 1975:28, 113–115 ja 183*).

*Kansalaisopistoj*a alettiin tämän murroksen seurauksena tarkastella osana kunnallisia aikuiskoulutuspalveluja ja osana kunnan koulutusjärjestelmää. Niiden lukumäärä kasvoi 1970-luvulla melko nopeasti. Kun opistoja oli vuonna 1970 yhteensä 239, niin vuonna 1980 niitä oli noin 270. Myös kansalaisopistojen opiskelijamäärä lisääntyi edelleen nopeasti. Kun opiskelijoita oli vuonna 1970 noin 230000, niin vuonna 1980 heitä oli noin 550 000.

Valtioneuvoston periaatepäätös

Vuonna 1978 valtioneuvosto hyväksyi päätöksen aikuiskoulutuksen suunnittelu- ja kehittämisperiaatteista. Päätöksen tärkein anti oli se, että ammatillinen aikuiskoulutus nostettiin etusijalle valtiollisissa kehittämistoimissa. Aikuiskoulutuksen kehittäminen annettiin väliaikaiselle kehittämisorgani-

saatiolle, joka asetti 1980-luvun alussa kaikille eri toimintasektoreille omat työryhmänsä valmiste- lemaan uudistusehdotuksia. Uudet mietinnöt tois- tivat kuitenkin pitkälti vain Aikuiskoulutuskomi- tean mielipiteitä ja esityksiä. 1980 -luvun lopulla Suomea ravistellut ”rakennemuutos” vaikeutti puo- lestaan käytännön kehittämisehdotusten toteut- tamista (*Rinne & Vanttaja 1999, 48–55*).

Periaatepäätöksellä oli voimakas vaikutus myös vapaaseen sivistystyöhön. Jos vapaa sivi- stystyö aikoi päästä osalliseksi kehittämisresurs- seista, sen oli kiinnostuttava myös ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Koulutussuunnittelun neuvot- telukunta totesi mietinnössään, ”että yleissivi- tävä ja ammatillinen koulutus eivät aikuisen näkö- kulmasta ole erillisiä alueita vaan täydentävät toi- siaan... Esimerkiksi vapaan sivistystyön organisa- tiot ovat osittain hyödynnettävissä ammatillisesti eriytyvän koulutuksen käyttöön” (*KM 1988: 28, 7, sit. Rinne & Vanttaja 1999, 51*). Alkoi pitkä ja uuvut- tava taistelu ammatillisen koulutuksen asemasta vapaassa sivistystyössä. Sitä käytiin koko 1980- luku ja sen myötä vapaa sivistystyö ajautui (avoi- mesti ääneen lausuttuun) identiteettikriisiin (Toi- viainen 2002). 1980-luvun lopulla vapaan sivi- stystyön oppilaitokset olivat kypsiä laajentamaan toimintaansa myös ammatilliseen aikuiskoulu- tukseen, eli ne ”olivat tempautumassa mukaan kovenevan kilpailun kurimukseen, mikä toisaalta oli piristämässä niiden jähmettynyttä toimin- ta, mutta samalla suuntaamassa rajusti niiden ”markkinoita” myös ammatillisen aikuiskoulutuk- sen perinteisille kilpa-areenoille rapauttaen niiden pitkää historiallista sivistystehtävää” (*Rinne & Vant- taja 1999, 53–55*).

Keskitetty- ja suunnittelukeskeinen aikuis- koulutusjärjestelmä paisui 1980-luvun lopulla yli äyräyttensä ja usko siihen romahti. Alkoi voimakas valtiollisen byrokratian purkaminen ja päätösvallan delegoiminen kuntiin ja koulutusorganisaatioiden muille ylläpitäjille. Siirryttiin markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan kauteen.

Markkinaperusteinen aikuis- koulutuspolitiikka 1985–1998

Markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan taustalla oli monia sekä kansainvälisiä että koti- maisia yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka vaikutti- vat samanaikaisesti. 1990-luvun alussa Suomi ajautui syvään taloudelliseen lamaan, joka vaikutti monella tavalla hyvinvointiyhteiskunnan toiminta-

Ilmoittautumisjonoa kursseille syyslukukauden 1990 alussa. Osallistujamäärät kasvoivat huippulukuihin lamavuosisista huolimatta. TKO

edellytyksiin. Talouspolitiikkaa oli alettu ohjata jo 1980-luvun lopulla ulkomailta omaksuttujen uus- liberalististen periaatteiden mukaisesti. Keskei- senä olettamuksena oli, että markkinaorientaa- tion lisääminen julkisella sektorilla johtaisi parem- paan kustannus-hyöty suhteeseen kuin entinen keskitetty suunnittelu- ja kehittämisjärjestelmä. Meilläkin alettiin julkisia palveluja tehostaa, karsia ja ulkoistaa.

Markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan toimet kohdistuivat ensin ammatilliseen aikuiskou- lutukseen. Vuonna 1987 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoittamisen suunnitteluperiaatteista (5.3.1987). Seuraavana vuonna sitä täydennettiin periaatepä- töksellä ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittä- misestä. Myöhemmin niissä omaksutut linjaukset ulottuivat myös vapaaseen sivistystyöhön.

Periaatepäätösten keskeisenä suuntauksena oli turvautuminen markkinavoimiin. Aikuiskoulu- tuksen tuli mahdollisimman nopeasti ja joustavasti myötäillä työmarkkinoiden alati muuttuvia tarpeita. Markkinamekanismit otettiin käyttöön myös ohjaus- ja rahoitusmenettelyjen uudistami- sessa. Koulutusorganisaatiot laitettiin kilpailemaan keskenään koulutustehtävistä ja asiakkaista. Toi- mivaltaa siirrettiin valtiolta kunnille ja muille koulu- tuksen järjestäjille. Lopullisena tavoitteena oli sel- lainen tilanne, jossa perinteisten oppilaitosten rajat olisi saatu häivytettyä. Silloin ei enää olisi ollut olen- naista, mikä koulutusorganisaatio tuottaa halutut

koulutuspalvelut, vaan se mikä tuottaa ne tehok- kaimmin. Tähän liittyi vielä tutkintojärjestelmän uudistaminen siten, että eri koulutusorganisaat- ioissa hankittuja suorituksia voitiin joustavasti yhdistellä tutkinnoiksi. Sillä ei enää ollut merkitystä, missä tiedot ja taidot oli hankittu.

Uuden aikuiskoulutuspoliittisen suuntauksen kannalta oli kuvaavaa, että asettaessaan syk- sällä 1988 kansalaisopistotoiminnan kehittämistä pohtineen opistolakityöryhmän opetusministeriö vetosi ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annet- tuun periaatepäätökseen. Työryhmän tuli tehdä ehdotukset kansalaisopistoja koskevan lainsää- dännön kehittämisestä siten, että nämä voivat halutessaan toimia ammatillisesta aikuiskoulu- tuksesta annetun periaatepäätöksen mukaisesti. Ammatillisella aikuiskoulutuksella työryhmä tar- koitti lähinnä omaehtoista täydennyskoulutusta ja henkilöstökoulutusta.

Kansalaisopistolain muutoksessa vuonna 1991 ammatillinen aikuiskoulutus tuli kansalaisopisto- jen tehtäväkäsityksen piiriin. Vuoden 1993 alussa kansalaisopistoissa siirryttiin entisestä menope- rusteisesta suoriteperusteiseen valtiosuusjär- jestelmään. Koulutuksen järjestäminen maksulli- sena palvelutoimintana sallittiin nyt opistoille. Suo- riteperusteinen valtionapujärjestelmä tarkoitti sitä, että kansalaisopistoille myönnetty valtiosuus määräytyi toisaalta suoritteena olevien oppituntien ja toisaalta niille maksetun tuntihinnan perusteella. Menoperusteinen valtiosuusjärjestelmä oli ollut

Kansalaisopiston henkilöstö oli suurimmillaan maaliskuussa 1994. Vasemmalta vahtimestari Oula Palojärvi, tekninen ohjaaja Esko-Pekka Mattila, rehtori Anna-Maija Lauri, tekstiilityönohjaaja Arja-Maija Kouri-Salmenkaija, kieltenopettaja Annikki Björnfort, apulaisrehtori Riitta Kettunen, toimistosihteeri Raija Kostamo, musiikinopettaja Aira Nikula, siivooja Anita Kvist ja teatteri-ilmaisun opettaja Liisa Kivimäki. TKO

valtiolle eräänlainen menoautomaatti, jossa kaikki valtionosuuteen oikeuttavat menot oikeuttivat valtionosuuteen. Suoriteperusteissa valtionosuusjärjestelmässä valtio pystyi paremmin säätelemään opistojen saamaa rahoitusta rajoittamalla oppituntien määrää.

Tähän päättyi pitkään jatkunut rajankäynti ammatillisen aikuiskoulutuksen asemasta kansalaisopistoissa. Tämä muutti olennaisesti opistojen toiminnan. Opistoille ei kaivattu enää valtakunnallista yhtenäistä tehtävää, vaan kysynnän annettiin nyt määrätä entistä yksipuolisemmin koulutustarjonnan sisällön. Kohderyhmäksi aikuisten lisäksi hyväksyttiin myös lapset ja nuoret. Kiristynyt valtiontalous ja valtiovalan tehokkuustavoitteet heikensivät jossain määrin kansalaisopistojen asemaa.

Kansalaisopistot ja liikunnan koulutuskeskukset siirtyivät uuteen järjestelmään vuoden 1993 alusta. Vuotta myöhemmin tulivat voimaan laki valtionosuutta saavista kansanopistoista ja opintokeskuslaki. Kesäyliopistot jäivät edelleen harkinnanvaraisen valtionavustusjärjestelmän piiriin.

Kun markkinaperusteinen aikuiskoulutus pääsi kunnolla vauhtiin 1990-luvulla, vapaata sivistystyötä ohjaavaksi yläkäsitteeksi alkoi nousta *palvelu*, jossa maksavan asiakkaan koulutustarpeiden tyy-

dyttäminen oli ensisijaista (*Sihvonon 1996*).

Markkinaperusteinen aikuiskoulutuspolitiikka yhdessä 1990-luvun alun laman kanssa käynnisti voimakkaan eriytymisen vapaan sivistystyön oppilaitosten keskuudessa. Ne oppilaitokset, joilla oli riittävät toimintaresurssit vastata aikuiskoulutusmarkkinoiden kiristyvään kilpailuun, jotka sijaitivat suurissa asutuskeskuksissa ja jotka kykenivät uudistamaan toimintatapojaan, menestyivät. Mutta ne, joilta nämä edellytykset puuttuivat, alkoivat jäädä yhä huonompaan asemaan.

Lama ja markkinaperusteinen aikuiskoulutuspolitiikka nostivat jälleen kerran esille myös kysymyksen sivistyksellisestä tasa-arvosta. Kysyntäpainotteinen toimintamalli johti selvään ristiriitaan sivistyksellisen tasa-arvon kanssa, koska se johti nopeaan kurssimaksujen kohoamiseen. Yhä useampi joutui jättäytymään pois vapaan sivistystyön opinnoista talousvaikeuksien vuoksi. Kritiikki markkinapainotteista suunnittelumallia kohtaan lisääntyi 1990-luvun lopulla (*Tuomisto 1998; Sihvonon 1996; Rubenson 2004*). Vähitellen myös poliittisten päättäjät tulivat siihen tulokseen, että jos vapaan sivistystyön perustehtävistä halutaan pitää huolta, niin markkinat tarvitsevat myös jonkinlaista sääntelyä.

Parlamentaarisen ohjauksen vaihe 1998–

Siirtyminen parlamentaarisen ohjauksen vaiheeseen on merkinnyt poliittisen ohjauksen tiivistymistä kaikessa koulutuspolitiikassa. Keskeisenä työvälineenä parlamentarisessa ohjauksessa ovat olleet hallituskausiksi hyväksytyt koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat (KESU), joilla on ollut koko 2000-luvun ajan keskeinen rooli koulutuspoliittisten linjausten muotoilussa. Kehittämissuunnitelmat ovat perustuneet hallitusohjelmissa asetettuihin tavoitteisiin, joiden käytännön toteuttamista kulloinkin vallassa ollut hallitus on seurannut varsin tarkasti. Muutos verrattuna edellisen jakson markkinaperusteisiin ohjaukseen on ollut merkittävä.

Vuonna 1998 annettiin osana koulutusta koskevaa kokonaisuudistusta *laki vapaasta sivistystyöstä*, joka tuli voimaan vuoden 1999 alusta. Tämän lakiuudistukseen voidaan katsoa päättävän markkinaperusteisen aikuiskoulutuksen vaiheen ja siitä lähtien valtiovalta alkoi jälleen tiivistää poliittista otettaan vapaan sivistystyön ohjauksesta. Tämä oli eräänlaista paluuta 1970-luvun keskitettyyn suunnittelu- ja kehittämismalliin, mutta yhteiskunnallis-poliittinen tilanne ja käytetyt keinot poikkeavat kuitenkin selvästi toisistaan.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten ohjauksessa sovellettavista ulkoisen ohjauksen muodoista keskeisiä ovat olleet normiohjaus ja resursiohjaus. Ylläpitämis- ja rahoitusjärjestelmä luovat perustan ohjaukselle. Lupajärjestelmä asettaa toiminnalle rajat ja rahoitusjärjestelmän kautta tapahtuva resurssiohjaus puolestaan säätelee näiden rajojen sisällä tapahtuvan toiminnan edellytysten muodostumista ja säilymistä. Suuntaviivaohjauksena toteutettu informaatio-ohjaus on vuodesta 2005 ollut merkittävä ohjausmuoto vapaassa sivistystyössä. Lisäksi uusi vapaan sivistystyön laki velvoittaa oppilaitokset arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikutavuutta sekä osallistumaan ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.

Suuntaviivaohjaus ja -opinnot

Opetusministeriö otti vuosina 2005–2008 käyttöön ns. suuntaviivaohjauksen, jolla vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutustarjontaa osallistujapohjan laajentamiseen ja aliedustettujen kansalaisryhmien osallistumisen lisäämiseen seuraavasti:

- maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutus ja muut yhteiskuntaan integroivat opinnot (kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot)
- kansalaistaitoja kansalaisyhteiskuntaan osallistumisen valmiuksia lisäävät opinnot (kansalaisopistot, kansanopistot, opintokeskukset, kesäyliopistot)
- tietoyhteiskunnan perusvalmiuksien parantaminen (kansalaisopistot, opintokeskukset)
- terveyttä edistävät opinnot (kansalaisopistot, opintokeskukset)
- avoimen yliopiston opintoihin valmentava koulutus (kesäyliopistot).

Tavoitteiden toimeenpanoa edistettiin informaatio-ohjauksella, kehittämisavustusten suuntaamisella painopisteiden mukaisten opintojen kehittämiseen sekä näiden alueiden osaamista vahvistavalla henkilöstökoulutuksella. Myös opintotietojen jakoperusteet tukivat suuntaviivojen toteutumista.

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma vuosille 2009–2012 valmistui 2009. Kehittämisohjelma loppuraporttia voidaan pitää merkittävimpänä asiakirjana vapaan sivistystyön kehittämisessä sitten 1970-luvulla julkaistun aikuiskoulutuskomitean mietinnön.

Raporttiin sisältyy kehittämisohjelmia seuraavista asiakokonaisuuksista:

- vapaan sivistystyön tarkoitus ja tehtävät
- rahoitus- ja ohjausjärjestelmä
- oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenne
- toiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantaminen.

Työryhmän esitykset johtivat vapaan sivistystyön lainsäädännön osittaiseen uusimiseen vuoden 2010 alussa. Erityisesti lain tarkoituspykälää uusittiin vastamaan paremmin oppilaitosten toimintaympäristön uusia vaatimuksia, kuten kestävä kehitys, monikulttuurisuutta ja ihmisten hyvinvointia. Lisäksi oppilaitoksille asetettiin yhteistyövelvoite. Edelleen laissa mainitaan perinteiset viisi vapaan sivistystyön oppilaitosmuotoa. Sen sijaan ehdotus kansalaisopistojen valtionosuusjärjestelmän uusimisesta siten, että luovutaisiin porrastetusta tuntihinnasta, vesittyi jälleen kerran.

Oppilaitosten rakenneuudistusta on viety eteenpäin oppilaitosten ylläpitämis- ja rahoitusjär-

jestelmää kehittämällä. Kansalaisopistojen rakenneuudistus on edennyt vauhdilla kunta- ja palvelurakenteen muutosten myötä. Kansalaisopistojen yhdistäminen suuremmiksi yksiköiksi jatkuu edelleen vilkkaana. Vuonna 2013 kansalaisopistoja oli enää n. 180, kun niitä enimmillään oli 274. Kaikkien kansalaisopistojen ylläpitämisluvut on uusittu vuonna 2013.

Kehittämis ehdotuksen mukaan valtionosuusjärjestelmä tulee sisältämään suoriteperusteisen perusrahoituksen lisäksi myös laatu- ja kehittä-

mistoimintaa tukevan osuuden. Lisäksi tavoitteena on käynnistää lukuisia erillisiä kehittämishankkeita, jotka koskevat mm. opetushenkilöstön asemaa, kelposuutta ja koulutusta, vapaan sivistystyön tutkimusta, näyttötutkintoja, opiskelijapalautejärjestelmää ja elinikäisen oppimisen opintokirjaa sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä.

LÄHTEET

Alanen, A. 1973. Aikuiskasvatuksen käsite. Kasvatus 3.

Alanen, A. 1992. Suomen aikuiskasvatuksen organisaatiomuodot. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden laitos. Opetusministeriö B 7. Tampere

Castrén, Z. 1929. Valtio ja vapaa kansansivistystyö. Kansanvalistus- ja kirjasto-lehti 5-6/1929; myös teoksessa Aaltonen & Tuomisto (toim.). Valistus, sivistys, kasvatus. Vapaan sivistystyön XXXII vuosikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Harva, U. 1955. Aikuiskasvatus. Johdatus aikuiskasvatuksen teoriaan ja työmuotoihin Suomessa. Helsinki: Otava.

Harva, U. 1973. Aikuiskasvatus vai aikuiskoulutus? Opistolehti 4.

Huuhka, K. 1960. Vapaa kansansivistystyö ja aikuiskasvatus. Vapaa kansansivistystyö VIII. Vapaan kansansivistystyön vuosikirja. Helsinki: Raittiusseuran Kirjapaino.

KM 1971 : A 29. Aikuiskoulutuskomitean I osamietintö. Helsinki.

KM 1975: 28. Aikuiskoulutuskomitean II osamietintö. Helsinki.

OPM 12:2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009-2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti.

Rinne, R & Vanttaja, M. 1999. Suomalaista aikuiskoulutuspolitiikkaa. Muutoksia ja jännitteitä 1980- ja 1990 -luvuilla. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisuja 67. Helsinki: Aikuiskoulutusneuvosto ja Turun yliopiston kasvatus-tieteiden laitos.

Rubenson, K. 2004. Lifelong Learning: A Critical Assessment of the Political Project. Teoksessa Alheit, P. et al. Shaping an Emerging Reality – researching Lifelong Learning. Roskilde University Press.

Sihvonen, J. 1996. Sivistystä kaikille vai valituille? Acta Universitatis Tampereensis. Ser A vol. 519. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Toiviainen, T. 2002. Vapaan sivistystyön visiot. Castrénilaista laatuviiniä uusissa tynnyreissä. Helsinki: Helsingin suomenkielinen työväenopisto.

Tuomisto, J. 1980. Aikuiskasvatus vai aikuiskoulutus? Peruskäsite on arvioitava uudelleen. Opistolehti 4.

Tuomisto, J. 1991. Aikuiskasvatuksen peruskäsitteen historiallinen kehitys. Teoksessa Aaltonen & Tuomisto (toim.) Valistus, sivistys, kasvatus. Kansanvalistuksesta aikuiskasvatukseen. Jyväskylä: Kansanvalistusseura.

Tuomisto, J. 1998. Keskitetystä koulutus suunnittelusta markkinoautuneeseen suunnitteluun – ja takaisin? Aikuiskasvatus 4.

Wuorenrinne, T. I. & Kosonen, V. (toim.) 1950. Zachris Castrén. Kansansivistäjä ajatustensa valossa. Helsinki: Tammi.

Sivistävä henkireikä – Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden kokemana

Tiivistelmä Tarja Hoolin pro gradu -tutkielmasta
Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Kun 1980-luvun puolivälissä siirryttiin sivistyksen merkitystä korostavasta aikuispolitiikasta markkinaperusteiseen aikuiskoulutukseen, saatiin aikuiskoulutuskentälle yritysmaailman ajatuksia ja markkinaperiaatteita. Tässä ”markkinaperusteisessa ajassa” kansalaisopistojen sivistyksellinen tasa-arvo, henkisen kasvun ja harrastamisen tilat voidaan, niin haluttaessa, nähdä lähinnä hyödyttömänä puuhasteluna. Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma ovat olleet viimeaikaissa aikuisopiskelun merkitystä koskevissa keskusteluissa vahvasti mukana. Samaan aikaan kun Suomen aikuiskoulutusta kiitellään meillä ja maailmalla, on vapaaehtoisuuteen perustuvan koulutus-toiminnan kenttää alettu kritisoida ja sen vaikutavuutta kyseenalaistaa. Kritiikki johtunee pitkälti siitä, että koulutuksen, myös kansalaisopistojen, kentältä puuttuvat yhteiset selkeät mittarit, joilla mitata koulutuksen kansantaloudellisia hyötyjä. Kaikkea ei kuitenkaan voi eikä edes kannata mitata pelkästään rahassa. Miten niitä sitten voisi tutkia siten, että tutkimuksessa huomioitaisiin taloudellinen, sivistyksellinen ja sosiaalinen näkökulma? Näistä ajatuksista ja kysymyksistä minulle nousi tarve tutkia sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa. Tutkimukseni kohteeksi valitsin Tornion kansalaisopiston ja sen opiskelijat.

Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma

Nykytutkimusten mukaan sivistyshyöty ei ole pelkästään kirjaviisauden tulosta vaan se nähdään paljon laajempaan käsitteenä. Sivistyshyöty

Tarja Hooli
KM, vt. rehtori

voidaan jakaa viiteen vaikutuksiltaan erilaisiin teemoihin: opiskeluun liittyviin, välittömiin, oppimiseen ja osaamiseen liittyviin, rinnakkaisvaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin (Manninen 2010, 168–169).

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Ne edistävät verkoston jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoitua ja sen myötä tehostavat yksilöiden tavoitteiden toteutumista tai talouden toimintaa. Sosiaalisen pääoman yksi ominaisuus on terveydellisen hyödyn kokeminen. Sosiaalisen pääoman vaikutus heijastuu ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen erilaisten vuorovaikutussuhteiden ja verkostojen kautta. Sosiaalista pääomaa koskevat viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että aktiivinen, osallistuva ja osaava ihminen on kansantaloudellisesti merkittävä etu. Hyvä esimerkki tällaisesta kansantaloudellisesti tuottavasta ihmisestä on kansalaisopiston opiskelija. (Ruuskanen 2001, 1–5; Hyypää 2002, 30–32.)

Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin käyttämällä fenomenografista tutkimusmenetelmää. Sen avulla voidaan selvittää tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemuksia ja käsityksiä kuvailemalla, analysoimalla ja ymmärtämällä ilmiöt sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma. Näin selvitettiin myös Tornion kansalaisopiston opiskelijoiden käsitykset ja kokemukset niistä. Tutkimusaineistoa kerättiin haastatteluin ja verkkokyselyn avulla. Satunnaisesti valittuja vastaajia oli yhteensä 54. Tutkimuksessa ei tulkita vastauksia sukupuolen, iän, koulutustason tms. mukaan.

Tutkimuksen tuloksia

Haastatteluissa tulivat selkeästi esille opiskeluryhmään kuulumisen tärkeys, tavoitteeksi asetetut tietojen ja taitojen lisääntyminen, itsetunnon ja itsevarmuuden lisääntyminen, yhdessä tekeminen ja arjessa jaksaminen. Myös opettajan ja ryhmän välisen vuorovaikutuksen merkitys on keskeinen oppimiselle, hyvän ja avoimen ryhmähengen syntymiselle sekä omalle arjessa jaksamiselle ja hyvinvoinnille. Saavutetulla sivistyshyödyllä on siis varsin kokonaisvaltainen ja positiivinen merkitys ihmisen elämänlaadun parantajana.

Sosiaalisen pääoman syntymisen lähtökohtana on luottamus, joka käsittää sekä luottamuksen opiston henkilöstöä että opistoa kohtaan. Luottamuksen käsite on hyvin moniulotteinen, ja se liittää sosiaalisen pääoman tuottamiseen mahdollistajana ja tärkeimpänä elementtinä. Ihminen rakentaa luottamuksen varaan paljon, ja luottamus onkin loppujen lopuksi hyvin henkilökohtainen kokemus. Luottamus on kuitenkin keskeinen, puhuttiinpa parisuhteista tai institutionaalisista suhteista.

Tutkimuksessani ei ollut alun perin tarkoitus tutkia sosiaaliseen pääomaan liittyvää luottamusta, mutta sen noustessa vahvasti esille jokaisessa haastattelussa otin käsitteen mukaan. Luottamus nousikin tutkimukseni yhdeksi merkittävimmäksi arvoksi ja sosiaalisen pääoman kokemusten selittäjäksi.

Opiskeluprosessiin liittyviä muita hyötyjä (oppimisen ja osaamisen lisäksi) ei alkuun osattu

Vapaan sivistystyön opintojen vaikutukset (Manninen 2010)

odottaa, ja niiden tulokset alkoivat näyttäytyä opiskelijoille itselleenkin vasta ryhmän oltua koossa jonkin aikaa. Yhteisöön kuuluminen ja sosiaalinen vuorovaikutus huomattiin tärkeäksi osallistumisen ja oppimisen motivaation lähteeksi, jonka vaikutuksesta oppimiseen ja tekemiseen liittyvä ilo löytyi.

"Kyllä se on mukava tulla opistolle. Se on kummallista. Että mulla on hyvä fiilinki tulla sinne opiskelamaan ja kauhean ihana kun kaikki moikkaa ja juttelee. Sitä on vähän kuin kotiin tulus."

"Eihän sitä malta lopettaa jo senkään takia kun porukka on niin mukavaa. Niin monet muukki tuntuu siinä meän ryhmässä ajattelevan ja siksi me varmaan ollaan vielä monen vuojen jälkeenkin täällä yhdessä opiskelemassa."

Suurella osalla haastatteleistani opiskelijoista oli negatiivisia opiskelukokemuksia aiemmilta kouluajoiltaan. Heidän opiskelutraumansa olivat niin syvät, että useimmilla opintojen aloittaminen kansalaisopistossa oli viivästynyt vuosikymmeniä. Opiskelijan pinttynyt ja henkilökohtaista mielikuvaa siitä, että hän on tyhmä eikä opi, oli aluksi edes ajatustasolla vaikea muuttaa. On arvostettava, että näin tuntevat opiskelijat ovat antaneet itselleen vielä uuden mahdollisuuden oppimiseen ilmoittautuessaan kansalaisopiston kursseille. Onnistumisten ja osaamisen lisääntymisen myötä itsetunto ja opiskelumotivaatio kasvavat ja opiskelija haluaa pysyä ryhmässä pitkään. Parhaimmil-

Senioritanssijat vauhdissa Aistit auki -toimintapäivässä 18.5.2013 opistotalon juhlasalissa. TKO, Jani Eronen

laan tästä syntyy hyöty, jolla tavoitetaan elinikäiselle oppimiselle määritellyt tavoitteet.

"Opiskelun alku oli mullekin niin traumaattinen, että aloitin nollaenglannista vaikka olin kuitenkin lukenut sitä viis vuotta koulussa. Se oli niin traumaattista, mutta ko mie pääsin lähtemään nollaenglannista alkuun niin mie kuitenkin jotaki osasin ja uskalsin sitten jatkaa."

"Kyllä se aikuisopiskelu täällä on ollut huomattavasti erilaisempaa kuin se on ollut sillan kouluaikana. Olen aika laajasti omassa mielessä jo käsittellyt sitä asiaa, koska se on ollut mulle semmonen vähän arkaki aihe. Olen huomannut oppineeni paremmin eri pedagogisten taitojen käyttämisen omassa oppimisprosessissa, joka esimerkiksi omana kouluaikana ei avautunut minulle koskaan. Ja kouluaikana kielen opiskelu oli siitä syystä ahdistavaa kun luulin olevani huono oppimaan ja kyse oli kuitenkin vain siitä että en käsittänyt oppimiseen liittyviä prosesseja ja siihen aikaan tukiopetusta ei annettu. Jäin tavallaan oppimisen junasta sillan ja olin siitä tosi pahoillaan."

Opiskelijat kokevat oppimisen iloa erityisesti silloin, kun saavat opiskella samaa kurssitasoa useampia vuosia ja mielellään vielä saman ryhmän kanssa. He eivät koe negatiivisena sitä, että käyvät saman kurssin useampaan kertaan, vaan ovat ymmärtäneet sen mahdollisuutena oman tietotaidon ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi.

"Sitten yksi sanoikin, että hänellä oli menossa jo neljäs vuosi siinä alkeisryhmässä ja silloin ajattelin, että voi että kun itsekin pääsisin tähän samaan ryhmään toiseksi ja kolmanneksikin vuodeksi. Se olisi tosi ihana. Ja silloin kokis todella niitä oppimisen elämyksiä."

Oppimisen tuloksena osaamista uskalletaan reilusti näyttää ja heittäytyä erilaisiin tilanteisiin entistä mieluisammin. Luovuuden lisääntyminen ilmenee muun muassa siten, että osataan tehdä itsenäisesti asioista oikeita johtopäätöksiä ja löytää ratkaisuja.

"Ja tänä päivänä se luovuus ainaki näkyy sillä tavalla että leirintäalueella hyvin mielelläni keskustelen ulkomaalaisten kanssa heidän tuntemuksistaan. Mielellään niinko heittäännyn niiden kanssa juttusille."

"Osaan ratkaista asioita päättelemällä. Siis semmoisia ongelmia ratkaista, joita ei varsinaisesti ole edes käsitelty kurssilla."

Nautinto tuottaa ihmiselle mielihyvän tunteita. Usein ihmiset saavat mielihyvää urheilusta ja hyvästä ruoasta, mutta sitä voi saada myös uuden oppimisesta. Myös opettajan ja toisten opiskelijoiden antama palaute omasta osaamisesta koetaan mielihyvää nostattavana. Huomattiin, että luottamus omaan osaamiseen vaikuttaa itsevarmuuden lisääntymiseen.

Opiston kuoro esiintyy kevätlukukauden päättäjäisissä. Opettajana ja säestäjänä Jorma Tuokko.

TKO, Jani Eronen 2013

*"Kyllä siitä semmonen mielihyvän tunne tulee ko-
saa hyvää palautetta opettajalta ja toisilta opis-
kelijoilta."*

*"Mie olen tehnyt kansalaisopiston kursseilla niin
hienoja juttuja, että en kainostele yhtään olla ylpeä
niistä. Rinta rottingilla vaan."*

Opiskelijat kokevat omaa hyvinvointiaan lisää-
vät vaikutukset kokonaisvaltaisesti ja yleisellä
tasolla. Oppimisen ja osaamisen katsotaan lisää-
vän henkistä hyvinvointia. Osallistuminen, sosi-
aalinen kanssakäyminen ja sosiaalisen verkoston
kasvu olivat tekijöitä, jotka haastateltavat mainitsi-
vat henkisen hyvinvoinnin lisääjinä. Osa vastaajista
kertoo saaneensa opiskelun ohessa useita kestä-
viä ystävyyssuhteita, toiset puolestaan mainitse-
vat kansaopiskelijat hyväksi kavereikseen. Sosiaa-
lisen verkoston laajeneminen on ollut kaikille posi-
tiivinen asia. Kansalaisopistotoimintaan osallistu-
minen on lisännyt yleistä aktiivisuutta ja antanut
elämään uutta sisältöä.

*"Kansalaisopisto on mulle kyllä tärkeä henkireikä.
Ilman tätä harrastusmahallisuutta mie en välttä-
mättä jaksais arkea niin hyvin kuin nyt."*

*"Olen osallistunut taide- ja liikuntaharrastusainei-
den opiskeluun vuosia ja saanut niistä paljon itsel-
leni voimaa aikaisemmin työelämän ja nykyisin elä-
kepäivien henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja
jaksamiseen. Kyse on nimenomaan arjen jaksami-*

sesta ja voimaantumisesta."

*"Olen saanut uusia ystäviäkin täällä. Pidetty yhtä jo
monta vuotta ja edelleen pietään yhteyttä viikoit-
tain. Ne ovat mulle hyvin tärkeitä ihmissuhteita."*

*"Jos en opiskelisi kansalaisopistossa olisin toden-
näköisesti passiivisempi ja kattosin illat telkkaria.
Ilman muuta se elämänpiiri ja aktiivisuus olis paljon
tylsempi ja suppeampi."*

Opiskelun, osaamisen ja osallistumisen tode-
taan lisäävän yleistä vireyttä ja hyvinvointia, jonka
ansiosta jaksaa arjessa paremmin. Myös fyysisen

**Kuka voittaa – englannin opiskelijat lautapeliin kes-
kittyneenä.** TKO Tauno Vähäjärvi 2008

hyvinvoinnin koetaan kohonneen. Vaikka opiskelu
toisaalta koetaan välillä raskaaksikin, sen tun-
nustetaan joka tapauksessa antavan valtavasti
voimaa. Ilman kansalaisopistossa opiskelua monet
vastaajista epäilisivät elämänsä olevan paljon yksi-
toikkoisempaa.

*"Niin monet kun sanoo sitä, että kansalaisopisto
on henkireikä niin ei sille taja mahtaa mitään, että
siihen tulkintaan kyllä yhtyy. Se elämä olis muuten
yhtä töissä käyntiä ja palaamista."*

*"Sen jälkeen kun lähdin opiskelemaan, huomaan
muuttuneeni vireämmäksi. Vaikka opiskelu vie
aikaa ja on poissa muusta, jaksan arjen pyörittystä
paljon paremmin kuin ennen."*

*"Toivottavasti kansalaisopistojen määrärahoja ei
jatkoissa leikata, se on sitä ennaltaehkäisevää työtä
jota kuntalaiset tarvitsevat eri harrastuspiireissä ja
kuntojumpassa, saa hyviä jumppaohjeita ja liikun-
takyky säilyy hyvänä, ei tarvitse mennä terveyskes-
kukseen vaivoja valittamaan."*

Opiskelijat kertoivat huomanneensa itsessään
myös asennemuutosta esimerkiksi suvaitsevai-
suuden kasvamisessa. Ymmärrys toista ja omaa
itseään kohtaan on parantunut, minkä katsotaan
helpottavan omaa elämänlaatua. Ryhmässä opis-
kelu edesauttaa erilaisuuden sietämistä ja myös
ihmisten erilaisten asianäkemyksien ymmärtämistä.
Suvaitsevaisuuden asennemuutos on opiskelijalle
suuri etu niin opiskelussa, ryhmässä viihtymisessä
kuin muullakin elämänalalla. Suvaitsevaisuus on
sivistystä, lisäähän se ymmärrystä toisia ihmisiä
kohtaan, samalla kun se antaa mahdollisuuden tar-
kastaa myös omaa käytöstä ja ajattelutapoja.

Kielten opiskelijat kahvitaulla. TKO Tauno Vähäjärvi 2008

*"Kielen opiskelun yhteydessä olen oppinut myös
sen maan kulttuuria ja ymmärrän selkeämmin sen,
että miksi maassa kunnioitetaan maan tapoja."
"Opiskelusta olen saanut semmoset ammatilliset
ja henkilökohtaiset hyödyt, jotka vaikuttavat asen-
teiden muuttumiseen ja ennen kaikkea työssä jak-
samiseen."*

Luottamus opiskeluryhmän jäseniin ja Tornion
kansalaisopistoon vahvistaa yhteisyyden tun-
netta ja yhteistä identiteettiä. Luottamus siitä,
että opisto on olemassa vielä tulevaisuudessa-
kin ja ryhmä kokoontuu niin ensi viikolla kuin ensi
vuonna, luo pysyvyyden ja turvallisuuden tunnetta.
Myös luottamus ryhmään ja sen jäseniin edesaut-
taa ryhmän keskinäistä kommunikaatiota ja toi-
mintaa. Opiskelijoiden tuntemasta luottamuksesta
seuraa välitön mielihyvä ja sosiaalinen tuki. Luot-
tamukseen perustuvan sosiaalisen tuen vaikutuk-
sesta oman edun tavoittelu ei ole enää yhtä tärkeää
kuin yhteisen edun tavoittelu. Välttömään mielihy-
vään vaikuttavat opettajat, opiskelijoiden välinen
ilmapiiri ja toisten huomioon ottaminen. Nykyai-
kana, jolloin työpaikat ja taloudelliset mahdollisuu-
det ovat uhattuina, on rauhoittavaa kokea kuulu-
vansa johonkin pysyvään. Edellä mainittujen teki-
jien lisäksi vastaajat luottavat eniten Tornion
kansalaisopistoon alueen hyvinvoinnin edistäjänä.

*"Arvostan kansalaisopistotyötä Torniossa ja mitä
pitemmälle opiskelen niin se arvostus vain nousee."*

*"Kyllä mie torniolaisena luotan eniten oman opiston
järjestämään toimintaan ja haluan niitä käyttää."*

Opiskelijat luottavat opistonsa kykyyn ja tasoon

Tietotekniikan opiskelu on hauskaa.

TKO, Henri Heiska 2008

Zumbassa on hiki pinnassa ja hymy herkässä. Ohjaajana on Jaana Syväniemi. TKO, Anna-Maria Alm 2013

antaa riittävän laadukasta opetuspalvelua. He tietävät, että toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan kuntalaisten toiveiden mukaan ja heillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa tarjontaan. Vastaajien mielestä opetus on vastannut heidän odotuksiaan eikä muutoksiin ole tarvetta. Myös toiminnan ainutlaatuisuus tiedostetaan ja sitä arvostetaan.

"Olen kyllä huomannut, että opiskelijat luottavat kansalaisopiston kykyyn antaa sivistävää opetusta väestölle ja pitävät sitä jopa ensiarvoisen tärkeänä."

"Ei ole kyllä tullu semmosta tilannetta vastaan että kukaan olis sanonu että olis saanu vähemmän opetusta tai tietoa kuin mitä on odottanut. Taikka opetus olis heikompaa kuin mitä on odottanu. Tai etes, että jotain olis jääny vaille."

"Kyllä ihmiset on oppinut siihen, että se opetus mitä Tornion kansalaisopisto tarjoaa on laadukasta. Se on niin laadukasta kuin pystyn sitä hyödyntämään."
"Tämmöstä samanlaista opiskelumahdollisuutta aikuisille on lähes mahdoton muualta saada."

Kansalaisopistot mielletään tehtävänsä mukaisesti kuntalaisten lähipalvelujen tuottajaksi, joka halutaan säilyttää. Yhdistymiset aiheuttavat pelkoa siitä, että palvelut keskittyvät keskuksiin ja toiminta yleisesti supistuu. Tunnettuus mahdollistaa tien luottamukselle, ja ihmiset arvostavat sitä, minkä parhaiten tuntevat ja mikä on heitä itseään lähinnä.

"Ihmiset ymmärtävät sen, että tässä omissa opistossa saavat parhaat palvelut ja ne on lähellä ja niitä on riittävästi."

"Torniossa on kyllä kursseja niin paljon, että varmasti löytyy jollekulle jotakin jos niin haluaa. Ja vielä läheltä. Harvoja kunnan palveluja on enää saatavissa näin laajasti eri puolella kuntaa."

"Kaikki me jotka siellä ollaan niin osataan kyllä antaa opistolle kiitettävä arvosana ja meän pitä olla se joukko, joka päättää siitä eikä ne päättäjät, jotka ei ole olleet ikinä millään kurssilla. Minusta semmosten saisi osallistua mitenkään etes opistoa koskevaan keskusteluun ko ei ne siitä hommasta kerran mittään tiääkään."

Tornion kansalaisopiston opettajat ovat onnistuneet työssään avoimen sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistajina. Hyvä ryhmähenki ei synny, ellei sille anneta tilaa. Opettajien kerrotaan osaavan kannustaa ja rohkaista, mikä antaa mahdollisuuden oppimiseen ja syyn opiskelun jatkamiseen. On tärkeää, että opettaja osaa kohdata aikuisen opiskelijan ja ottaa huomioon hänen elämäkokemuksensa koko kaaren. Aikuinen oppii parhaiten, kun hän pystyy soveltamaan uutta tietoa johonkin konkreettiseen. Tällainen voi olla joko oma kokemus tai elämän aikana muulla tavalla hankittu tieto. Opettajan tehtävä on pikemminkin toimia ohjaajana ja suunnannäyttäjänä tiellä, jossa opiskelija on se aktiivinen tiedonhakija.

"Mulla on ollut kyllä kaikilla kursseilla mahottoman hyvät opettajat. Ne on päteviä siinä työssään ja vielä lisäksi niillä on minusta semmonen oikea ote aikuiseen opiskelijaan."

"Kyllä varmasti kansalaisopiston opiskelussa on se, että nykyisin kaikki opettajat painottaa kuitenkin sitä aktiivisuutta ja vuorovaikutusta ja se ilmapiiri on semmonen aikuisille sopiva."

"Kyllä yhteinen etu on lopulta se kaikkien tavote, niin se menee. Aluksi voi olla, että kun kurssille tullaan joksikseksi on päällimmäisenä mielessä vain tieteenki se oma tavote, mutta ko aikaa kuluu niin sitä huomaa, että kaikkihan tässä ollaan samassa veneessä ja samoja asioita tavoittelemassa."

Pohdintaa ja johtopäätökset

Sosiaalinen syrjäytyminen on nykypäivänä iso ongelma ja vakava haaste koko yhteiskunnalle. Opetushallitus ja –ministeriö ovat panostaneet muun muassa hankerahoitusmallilla syrjäytymisuhan alla olevien (muun muassa työttömien, maahanmuuttajien, vähän koulutettujen, senioriväestön) opiskelun aktivoimiseen. Näissä hankkeissa Tornio on ollut aktiivisesti mukana. Lisäksi kansalaisopisto on Tornion kaupungin rahoituksen tuella pystynyt tukemaan työttömien opintomahdollisuuksia myöntämällä opintotukia, järjestämällä työvoimapolitiittisia ja ammattitaitoja täydentäviä / ylläpitäviä koulutuksia esimerkiksi tietotekniikassa, kielissä ja vuorovaikutustaitojen kehittämisessä. Vuosikymmenien panostus syrjäytymisen ehkäisyyn on tuottanut tulosta.

Mikäli Tornion kansalaisopisto onnistuu jatkossakin tavoittamaan myös alueen syrjäytymisuhan alla olevia henkilöitä ja saamaan heitä mukaan opiskelijoiksi, koulutukseen satsatut investoinnit tulevat pitkällä tähtäimellä kannattamaan moninkertaisesti. Syrjäytyminen näkyy moninainen pahoinvointina. Sen seuraukset voivat näkyä muun muassa lisääntyneenä rikollisuutena ja heikentyneenä terveytenä sekä niistä koituvina sosiaali- ja terveydenhoitokuluina. Erityisen merkittävänä pidän sitä, että myös heikommassa asemassa olevat kokevat opiskelun hyödyn merkityksen terveyttä ja hyvinvointia edistävänä ja tuntevat näin olevansa yhteiskunnallisesti tarpeellisia ja tuottavia.

Tulokset osoittavat, että opettajilla on suuri merkitys ryhmien sosiaalisen vuorovaikutuksen suotuisaan kehitykseen. Myös opettajan aikuisen oppijan huomioivaa ihmiskäsitystä ja tukea oppi-

misprosessin eri vaiheissa arvostettiin. Ryhmän antama tuki ja avoin sosiaalinen vuorovaikutus auttavat identiteetin ja itsetunnon rakentumisessa. On tärkeää tuntea olevansa hyvä ja arvostettu sellaisena kuin on. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ryhmään kuulumisen on jopa tarve ja sillä on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnin kokemuksille. Sosiaalista pääomaa omaava opiskelija sitoutuu ryhmään ja on valmis ottamaan vastuuta myös toisista.

Tutkimukseni tuloksia yleistettäessä totean, että sivistyshyödyllä ja sosiaalisella pääomalla voidaan osoittaa, etteivät sivistystyöstä hyödy vain osallistujat vaan sillä on selkeitä koko yhteiskuntaan heijastuvia merkityksiä. Onnellisuuden avain on sosiaalisuudessa ja viihtyvyydessä yhteisessä, jolloin sairauspäivät vähenevät, masennuslääkkeitä syödään vähemmän, vanhat sairastavat vähemmän ja pysyvät kotonaan pitempään, passiiviset aktivoituvat ja syntyy luovaa yritteliäisyyttä sekä ennen kaikkea kunta, yhteiskunta, missä veronmaksajien rahaa säästyy pitkällä aikavälillä. Samalla tavalla kuin terveyshyöty vetoaa päättäjiin, he voisivat huomata myös sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman kansantaloudellisen merkityksen. Koulutuksen kansantaloudellisten/taloudellisten vaikutusten pitkän tähtäyksen arvioimiseen tarvitaan laaja-alaista tieteilistä tutkimusta ja sen rahoitusta. Vapaaehtoisuuteen perustuva opiskelu ja osallistuminen ovat arvo jo sinänsä. Sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman saavuttaminen on rahaakin tärkeämpää, sillä aktiiviset ja itsetuntoiset kansalaiset saavat yhteisön kukoistamaan ja vahvistavat tällä tavalla taloutta ja demokratiaa. Tätä työtä Tornion kansalaisopisto on tehnyt jo 70 vuotta ja koko kansalaisopistoliike yli 100 vuotta.

LÄHTEET

Hooli, Tarja 2013. Lapin Yliopisto

Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Manninen, Jyri 2010. Sopeuttavaa sivistystyötä? Aikuiskasvatus 3/2010. pp 164-174.

Ruuskanen, Petri 2001. Sosiaalinen pääoma, käsitteet, suuntauksat ja mekanismit. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Kädentaito-kuvia opiston kevät näyttelyistä. Yläkuvassa: käsin kudottu kahviliina, kaislanpunontatöitä, käsin maalattua posliinia ja lasinsulatustekniikalla tehty kulho.

Kevät näyttelyssä 2003 Käsityöllä markkinoille -ESR-projektin puutöitä

VAPAAUS, KEHITYS, OMA IDENTITEETTI JA ARVOT OPISTOTYÖN PERUSTANA 1944–2000

Valistustalo. TLMM, Reino Kainulainen 1952

Tornion kansalaisopiston synty ja kehitys vuoteen 2000

Menneinä vuosisatoinahan kansan sivistämistä ei koettu keskeiseksi asiaksi. Kirkko opetti kansan lukemaan, muttei silläkään taidolla kovin paljon merkitystä ollut. Tilanne muuttui 1800-luvun puolivälissä. Kansallisuusaatteen myötä kansan omakielinen sivistäminen koettiin yhä tärkeämmäksi. Tähän liittyi paitsi kansakoulujen erittäin nopea yleistyminen myös huoli siitä, että myös kouluiän jo ohittaneet pääsisivät sivistyksen piiriin. Tätä toimintaa kutsuttiin kansansivistystyöksi tai kansanvalistukseksi. 1800-luvun loppupuolella perustettiin paitsi kansakouluja (Tornioon 1874), myös kansankirjastoja (Tornioon noin 1900). Erilaisia valistusesitelmiä ja -esitelmäsarjoja pidettiin vuosisadan vaihteen molemmin puolin Torniossakin, mutta aiheet olivat monesti aika vaikeita eikä toiminta tavoittanut kansan syviä rivejä. Lisäksi perustettiin nuoriso-seuroja ja kansanopistoja, mutta ne oli suunnattu etenkin maaseudun väestölle, jota tosin ylivoimainen enemmistö suomalaisistakin vielä 1900-luvulle tultaessa oli.

Kaupunkien kasvaessa kiinnitettiin huomiota myös niissä asuvien, etenkin työväestön sivistyksellisiin oloihin. Suuremmissa kaupungeissa ongelmat olivat suurempia, ja maan ensimmäinen työväenopisto perustettiin Tampereelle vuonna 1899. Ennen maan itsenäistymistä sellainen perustettiin vielä noin kymmeneen kaupunkiin, joista pohjoisin oli Oulu. Sotien välisenä aikana työväenopistoja ja kansalaisopistoja oli jo lähes kaikissa maan kaupungeissa ja suurissa maalaiskunnissakin, Lapin

Ilkka Teerijoki
FT

Ilkka Teerijoki on Suomen ja Skandinavian historian dosentti Helsingin yliopistossa, jossa hän toimii myös historia-aineiden amanuenssina. Hänet tunnetaan myös suurien historiategosten kirjoittajana. Tärkeimmät julkaisut: Nälkävuosien turva, Suomen pitäjänmakasiinit 1700-luvulla (väitöskirja); Tornion kaupungin historia 2 ja 3 (2007, 2010). Hämeenlinnan kaupungin historia ilmestyy kesällä 2014.

läänin alueella Rovaniemellä ja Kemissä opistot perustettiin 1920-luvun alussa.

Pienessä Torniossa ei edetty yhtä nopeasti. Kaupungin asukasluku oli toisen maailmansodan aattona vain noin 2400, eikä sotien välisenä aikana ilmeisesti ollut tehty edes ainakaan virallisia aloitteita jonkinlaisen kansalaisopisto- tai vastaavan toiminnan aloittamiseksi. Kirjastollakin oli surkeat tilat, se oli auki vain muutaman tunnin viikossa ja sai määrärahoja vain muutaman tuhannen markkaa vuodessa.

Sota-aika käynnisti opiston perustamisen

Kerrottua taustaa vasten tuntuukin jossain määrin yllättävältä, että Tornion kansalaisopiston toiminta alkoi sitten kun se alkoi, hyvin nopeasti ja vieläpä keskellä sotavuosia. Sota olikin itse asiassa käynnistävä tekijä opiston perustamisvaiheissa. Yksi syy oli se, että huolimatta rintamaponnisteluista kotirintamalla olevilla väestöllä oli monesti suhteellisen rauhallista ja aikaa monenlaiseen tekemiseen riitti. Aloite tulikin siitä, että kaupungin nuorisolla ei ollut riittävästi järkevänä pidettyä tekemistä. Koska nuoriso aina keksii itselleen puuhaa, ja aikuisten ja kasvattajien mielestä omin päin keksitty puuha on yleensä tavalla tai toisella sopimatonta, ryhdyttiin etsimään parempia ratkaisuja. "Ellei nuorisoa johdettu hyvään, oli todennäköistä, että se itse johti itsensä huonoon suuntaan", todettiin.

Keskeinen henkilö Tornion kansalaisopiston perustamispöyhissa oli Tornion seminaarin johtaja, opetusneuvos **Viljo Törmälä**. Hän oli kuullut eräiden nuorten torniolaisnaisten valittelevan, etteivät tienneet, missä ja miten iltansa kuluttaisivat. Tähän ajankoh- taiseen tarpeeseen Törmälä lisäsi ajatuksen, että sodan yhä kestäessä oli myös ryhtyä suunnittelemaan aikaa sodan joskus loputtua – rauhan töitä oli syytä käynnistää. Erityisesti huomiota piti kohdistaa niihin nuoriin, jotka olivat päättäneet koulunsa, mutta eivät vielä olleet oikein työiässäkään. Kanskouluahan käytiin tuohon aikaan kuusi tai seitsemän vuotta, jonka jälkeen saattoi käydä käytännöllisiin kouluaiineisiin keskittyneet parivuotiset jatko- luokat. Muita jatko-opintomahdollisuuksia ei Torniossa oikein ollut kuin oppikoulu, mikä ei kaikille tietenkään soveltunut.

Oli myös havaittu, että etenkin nuoret naiset tupakoivat entistä enemmän, ja alkoholiakin käytettiin. Yhtenä syynä tähän pidettiin, että nuorisolla ei ollut "kasvatuksellisessa mielessä jalostavaa ajanvietettä" tarjolla. 25 vuotta myöhemmin

Tornion kansalaisopiston perustaja, kannatusyhdistyksen ja johtokuntien puheenjohtaja (1944–1965), seminaarinjohtaja Viljo Törmälä.

muisteltiin, että opisto olisi saanut alkunsa siitä, että kaksi huonon käytöksen takia nuorisolautakunnan nuhdeltavina ollutta neitosta oli tehnyt vastakysymyksen, että mitä kaupunki tekee heidän hyväkseen, josta ajatus olisi lähtenyt liikkeelle. Oli kumpi tahansa muisteluista oikea, ovat ne lähtöisin samoista lähtökohdista: nuorison ja nuorten aikuisten parhaaksi koko kansalaisopistohanke Torniossa kuitenkin syntyi.

Nuorison turmelusta alettiin pitää yhä sitä pahempana, mitä kauemmin saksalaiset aseveljet oleskelivat kaupungissa. Torpissahan oli suuri saksalaisten huoltovarikko ja muitakin saksalaisia oleskeli täällä paljon, ja muutaman tapauksen tultua ilmi alettiin pelätä, että nuoriso seurustelee heidän kanssaan aivan liian tiiviisti. Asia otettiin siis vakavasti ja keuhällä 1943 pidettiin kokous, jonka tarkoitus oli miettiä toimenpiteitä "nuorison henkisen turmeluksen estämiseksi". Asiasta keskusteltiin vuoden 1943 kesällä myös kaupunginhallituksessa, ja siellä oltiin sitä mieltä, että nuorison ohjaaminen järkevään toimintaan onnistuisi parhaiten toisaalta perustamalla ammatillinen oppilaitos, toisaalta käynnistämällä erilaisia opintokerhoja.

Vielä samana vuonna, lokakuussa, Torniossa pidettiin neuvottelutilaisuus. Siinä Kemian työväenopiston Toivolan johtaja selosti kansalaisopistotyön käytäntöjä. Johtaja pastori Reimaa esitti asiansa ilmeisen vakuuttavasti, sillä Torniossa innostuttiin asiaan välittömästi. Valtuusto nimitti miltei saman tien virallisen suunnittelutoimikunnan pohtimaan asiaa. *Myös erittäin tiukkana talousmiehenä tunnettu Tornion kaupunginjohtaja Pekka Koponen oli sitä mieltä, että vaikka sotatilan takia kaikenlaisia aivan pakollisiksikin luokiteltavia hankkeita olisi kaupungissa yllin kyllin jonossa, eikä rahaa riittänyt niihin millään, oli kansalaisopisto kuitenkin sellainen hanke, joka ansaitsi tulla ohjelmaan olkoonkin aivan uusi ajatus Torniossa.* Paikalliset liikelaitoksetkin olivat heti innolla mukana ja neljä liikettä (jotka muuten olivat Helmer Husa Oy, Alma Westerlundin kirjakauppa, Tornion Oluttedhas ja Yhdyspankki) sitoutui tukemaan hanketta kukin 10 000 markalla vuosittain neljän vuoden ajan. Myös kaupunki lupasi jo vuodelle 1944 20 000 markan tuen, vaikka asia ei ehtinytkään normaaliin budjettivalmisteluun.

Tornion kansalaisopiston käynnistymisvaiheille näyttää olevan ominaista nopea tahti, mikä ei kaiken kaikkiaan ollut 1930- ja 1940-luvun torniolaiselle päätöksentekokulttuurille aivan tyyppilistä. Myös vuoden 1944 puolella kansalaisopis-

toon liittyneet asiat etenivät pikavauhtia. Tammikuun 20. päivänä 1944 perustettiin opiston kannatusyhdistys. Kannatusyhdistys ei keksinyt mitään esteitä toiminnan käynnistämiseksi vaikka saman tien. Kun opiston johtoon oli saatu ensimmäiseksi lukuvuodeksi lupautumaan Peräpohjolan kansanopiston johtaja **Reino Mähönen**, käynnistyi kansalaisopiston toiminta jo tammikuun 24. päivänä 1944 eli siis vain neljä päivää kannatusyhdistyksen virallisen perustamisen jälkeen. Avajaispäivään mennessä opiston eri kursseille oli ilmoittautunut jo yli 200 opiskelijaa. Kansakoulun juhlasali oli ääriään myöten täynnä virallisena avajaispäivänä tammikuun viimeisenä – tuo sali oli tuossa vaiheessa suurin kaupungissa käytettävissä ollut sali, sillä valtaosa kouluista ja muista juhlatiloista oli joko Suomen tai Saksan sotavoimien käytössä.

Kurssivalikoima syntyi kuntalaisten tarpeista

Ehkä on syytä mainita, että Tornion kansalaisopiston ensimmäisenä lukukautena tarjotut kurssit olivat kotitalouskurssi, kirjanpitolurssi, lausunta- ja näytelmäkerho, radiokerho sekä saksan ja ruotsin alkeiskurssit. Näistä kielistä luvattiin järjestää myös jatkokurssit, mikäli halukkaita osallistujia löytyisi tarpeeksi. Suosituin kursseista oli ruotsin kielen alkeet, jonne oli ilmoittautunut peräti 110 halukasta. Kotitalouttakin halusi opiskella 70 henkilöä ja kirjapitoa 55. Saksan alkeiskurssille ilmoittautui 66 henkilöä. Koska kaikille halukkaille haluttiin antaa opiskelumahdollisuus, piti kaikki mainitut aineet jakaa useampaan opetusryhmään. Lausunta- ja näyttämökerhoon sekä radiokerhoon ilmoittautui lisäksi kumpaankin 19 henkilöä ja myös ruotsin ja saksan jatkokursseille löytyi niin monta halukasta, että nuokin kurssit saatiin järjestetyksi.

Rauhan palattua torniolaisten innostus kansalaisopiston kursseihin notkahti., tosin vain väliaikaisesti. Keväällä 1945 eri kursseille ilmoittautuneita oli yhteensä vain 60, eikä sen enempää tullut syksyynkään kursseille. Suosituimmat kurssit olivat edelleen ruotsin kieli ja kotitalous, mikä sai uuden johtajan **Kalevi Teräsälmen** pohtimaan, oliko opiskelijoiden tavoitteena pelkästään päästä Ruotsiin miehelään, johon kyseiset oppiaineet ilmeisesti johtajan mielestä antoivat valmiuksia. Todellisuudessa syy ilmoittautumisten vähenemiseen oli varmaan aivan yksinkertaisesti se, että ensimmäisenä vuonna kaikki halukkaat olivat päässeet mukaan,

eikä uusia tietenkään jatkuvasti tullut niin paljon lisää toiminnan vakiintuessa.

Oma toimitalo – Valistustalo – unelmien täyttymys

Alkuun opetusta annettiin iltaisin kaupungin eri kouluilla. Se oli kuitenkin hankalaa, olihan kouluilla omatkin tarpeensa. Sen vuoksi hyvin nopeasti ryhdyttiin suunnittelemaan oman toimitalon rakentamista. Ensimmäisenä ajateltiin suojeluskuntatalon remontoimista. Lukiokadulla sijainnut talohan oli joutunut kaupungille sen jälkeen kun suojeluskunta oli välirauhansopimuksen perusteella jouduttu lakauttamaan. Lähemmin tarkasteltaessa kuitenkin ilmeni, että se oli jo heikossa kunnossa ja muutenkin suunniteltuun tarkoitukseen epätarkoituksenmukainen – sehän oli alun perin ensimmäisen maailmansodan aikoihin rakennettu tullipakkahuone.

Tilanne vaikutti huonolta, sillä kaupungissa oli valtavasti erilaisia vuoroaan odottavia rakennuskohteita, mutta kaikenlaisista rakennusaineista oli suorastaan huutava puute ja rahaa ei saanut pankeistakaan. Tilanne muuttui odottamatta ja ratkaisevasti, kun UNRRA eli YK:n Ulkomaisen avun toimikunta myönsi kaupungille 4 miljoonaa mk avustuksen ja 3,5 miljoonan lainan ”paikallisia ja länsirajan tarpeita palvelevan valistus-, kerho-, kansalaisopisto- ja urheilutalon rakentamiseen”. Kaupunki joutui erikoiseen tilanteeseen: se ei käytännössä voinut olla rakentamatta taloa, vaikka puuttuvaan rahoitukseen ei oikeastaan olisi ollutkaan varoja. Supistuksia jouduttiinkin tekemään talon varusteluun. Alkuun sinne suunniteltiin alakertaan lämpökeskusta, saunaa, pesutiloja, kahta ryhmämajotushuonetta sekä sadan neliömetrin paini- ja voimistelusalua sekä 70 neliön nyrkkeilysalua. Toiseen kerrokseen sijoitettaisiin kansalaisopiston huoneisto, johon tulisi 70, 37 ja 27 neliömetrin kerhosalit, keskusteluhuone, opetuskeittiö, lukusali, kirjasto ja toimisto. Kerrosten välille sijoitettaisiin vahtimestarin asunto. Kaupunginhallituksen asettama toimikunta joutui supistamaan alkuperäistä suunnitelmaa kustannussyistä – näin esimerkiksi samaan taloon suunniteltu kaupungin kirjasto jäi edelleen ilman kunnan tiloja ja joutuikin sitten toimimaan erilaisissa väliaikaistiloissa vielä lähes neljä vuosikymmentä.

Talo, joka paikkakuntalaisten suussa sai vakiintuneen nimimuodon Valistustalo, valmistui Seminaarinkadulle vuonna 1949. Jo sitä ennen kansalaisopistolle oli jo pystytty palkkaamaan päätoimi-

Todennäköisesti ensimmäinen joulujuhla uudessa Valistustalossa v. 1949. Tilaisuutta avaamassa opiston johtaja Reino Huhtala. TLMM, Reino Kainulainen

nen opistonjohtaja, joka samalla toimi kannatusyhdistyksen sihteerinä. Tehtävään nimitettiin pastori **Reino Huhtala** Rovaniemeltä.

Opiston kunnallistaminen vakiinnutti toimintaa

Kolmas 1940-luvun lopun merkittävä virstanpylväs kansalaisopiston toiminnassa oli sen siirtyminen kaupungin haltuun. Tämä siirto oli osin taktinen, sillä kaupunki sai samanlaisen toiminnan pyörittämiseen selvästi suuremmat valtionapuosuudet kuin kannatusyhdistys olisi saanut. 1940- ja 1950-luvun vaihteessa Tornion kansalaisopiston vuotuiset käyttökulut olivat kolmen miljoonan markan luokkaa (nykyrahassa noin 100 000 euroa). Näihin oli odotettavissa suunnilleen 60 prosentin valtionapu, joten kaupunki selvisi 40 000 euroa vastaavalla summalla. Kaupunki valmisteli opistolle tähän sopivan ohjesäännön, joka lähetettiin vuoden 1948 lopulla kouluhallituksen vahvistettavaksi.

Oman talon valmistumisen myötä myös opiskelijamäärät alkoivat taas kasvaa. Syksyllä 1948 kursseille ilmoittautui yli 230 henkeä, mikä oli viisi prosenttia kaupungin väkiluvusta – tätä pidettiin erittäin hyvänä, kun tiedettiin, että pikkukaupungeissa vastaava luku yleensä oli parin prosentin luokkaa. Etenkin erilaiset musiikkiryhmät olivat 1940-luvun lopussa suosittuja. Kuoroon ilmoittautui yli 40 halukasta, orkesteriin sekä viulunsoiton ja torvisoiton-

kin ryhmiin kuhunkin kymmenestä kahteenkymmeneen henkeä. Vieraista kielistä suosituimman aseman oli saavuttanut englanti, jota pännäsi 60 opiskelijaa kolmessa eri ryhmässä. Pukuompelukurssille ilmoittautui 50 halukasta. Tuolloin myös jouduttiin ensi kertaa rajoittamaan kursseille tulijoiden määrää: kaikkia pukuompelukurssille halunneita ei voitu ottaa, koska ei onnistuttu samaan kolmatta opettajaa eivätkä kaikki mahtuneet kahteen perustettuun ryhmään.

Tuon jälkeen oltiinkin vuosittain siinä tilanteessa, ettei kaikkia halukkaita voitu ottaa suosituimmille kursseille. Kun samalla kurssitarjontakin laajeni vuosittain – esimerkiksi vuonna 1950 ohjamaan otettiin koru- ja liinavaateompelu sekä kankaankudonta – vasta rakennettu talo alkoi heti jäädä pieneksi. Orkesteri ja torvisoittokunta esimerkiksi joutuivat harjoittelemaan kansakoululla.

Opiskelijamäärä kasvoi vähitellen, ja 1950-luvulle tultaessa opiskelijoita oli noin 400, joista miehiä kolmannes. Nuoria ei ollut mukana ehkä aivan niin paljon kuin opistoa perustettaessa oli ajateltu, mutta alle 20-vuotiaiden osuus oli sentään noin neljännes koko opiskelijamäärästä. (*Teerijoki, 2009*)

Koska kaupungin väkilukukin kasvoi tasaisesti, säilyi opiskelijamäärän suhteellinen osuus kaupungin väestöstä koko ajan lähes samana eli noin kymmenessä prosentissa. Myös opiston alkupe-

Puhallinorkesteritoiminta käynnistyi Veikko Saranteen johdolla v.1946-1953 jatkuen 1990-luvulle Reijo Risasen vetämänä. TLMM, Reino Kainulainen

räisessä tavoitteessa eli nuorisinnostamisessa hyvien harrastusten pariin oli onnistuttu. 1950-luvulla noin neljännes opiskelijoista oli 20-vuotiaita tai sitä nuorempia suotuisaa kehitystä ei kääntänyt sekään, että Reino Huhtalan siirryttyä vuonna 1956 pois opiston rehtorin tehtävistä häntä seurasi seuraavan vuosikymmenen aikana monia lyhytaikaisia johtajia. Pysyvyyttä saatiin vasta, kun rehtoriksi nimitettiin vuonna 1966 **Arvo Vuento**. Hän hoiti tehtävää yli kaksi vuosikymmentä, vuoteen 1989 saakka.

Vuonna 1957 kaupunkiin liitetyn Röyttän asukkaat toivoivat, että kansalaisopiston kursseja järjestettäisiin liitosalueellakin, koska yhteydet kaupunkiin olivat heikot. Röyttässä aloittikin oma sekkuor sekä naisten käsityöpiiri. Myöhemmin röyhtäläisille ja puoluotolaisille järjestettiin ylimääräisiä linja-autokuljetuksia, joilla he pääsivät keskustassa pidetyille kursseille.

Opintokurssitarjontaa laajennettiin vähitellen sekä kysynnän että tarjonnan mukaan. Esimerkiksi vuonna 1958 opintopiirejä oli suomen, ruotsin, englannin, ranskan ja espanjan kielessä, kirjallisuudessa, tekstiilitöissä, sekakuorolaulussa, viulunsoitossa, posliininmaalauksessa, valokuvauksessa, auto-opissa, torvisoitossa, lausunnassa ja puhetekniikassa, kotitaloudessa, kankaankudonnassa, kansantanssissa, voimistelussa, kirjanpidossa, konekirjoituksessa ja matematiikassa. Lisäksi oli näytelmäpiiri, perheilmäntäpiiri ja naisten piiri.

Järjestettiin myös yleisiä luentotilaisuuksia, joita mainittuna vuonna oli pankkitekniikasta, kirjallisuudesta, kauneushoidosta, tähtitieteestä, lausunnasta, matkailusta, verotuksesta, ihmissuhteista, atomisäteilystä sekä "aikamme ongelmista".

1970-lukua lähestyttäessä tavoitteellinen kurssitoiminta lisääntyi. Esimerkiksi syksyllä 1969 järjestettiin yhteistyössä Kotiapukeskus ry:n kanssa kotiaavustajien koulutuskurssi. Kurssin käyneet 11 henkilöä saivat oikeuden käyttää kotiaavustajan virkapukua ja -merkkiä. Myös ensimmäiset ATK-kurssit tulivat ohjelmaan. Nuorisollekin jär-

Salonkiorkesterin radioesiintyminen 26.2.1951, johtajana Soini Kaiharju. TLMM, Reino Kainulainen

Syysmuotinäytös 30.9.1951 Valistustalossa. Mannekiinina Pirkko Juntunen. TLMM, Reino Kainulainen

jestettiin uudenlaisia kursseja kuten judoa. Koska vanhatkin kurssit olivat edelleen suosittuja, tilat kävivät yhä ahtaammiksi. 1960-luvun lopulla jo kolmannes kursseista piti järjestää Valistustalon ulkopuolella.

Opiskelijamäärä kasvoi kerralla kaksinkertaiseksi, kun kesällä 1970 tehdyllä päätöksellä hyväksyttiin Tornion kansalaisopiston kurssitoiminnan ulottaminen myös Alatornion ja Karungin kuntien alueelle. Aloite uudistukseen tuli maalaiskunnilta. Vuoden 1971 syksyllä Alatorniolla toimi jo kolmisenkymmentä ja Karungissakin tois-

takymmentä opinto- ja harrastepiiriä. Laaja toimialue jaettiin neljään yhdysmiespiiriin, joissa jokaisessa oli osastonhoitaja. Tämä toteutti suhteellisen itsenäisesti väestön toiveita kurssitarjontaa suunniteltaessa.

Ainakin alkuvaiheessaan Alatorniolla ja Karungissa järjestetyt kurssit painottuivat melkoisesti käytännön harrasteisiin tavoitteellisemmän opiskelun jäädessä vähemmälle. Niinpä suosituimpia olivat pukuompelu-, kankaankudonta-, liikunta- tai veneenrakennuskurssit. Arpelassa järjestettiin maatalouden verotuskurssi. Maaseudulla opintopiirit kokoontuivat yleensä kouluissa. Ne olivat tarkoitukseen muuten hyviä, mutta pulpetit olivat monille aikuisille liian pienikokoisia. (Teerijoki, 2010, 328–329)

Kansalaisopisto säilyttää suosionsa

Tornion kansalaisopistossa ennakoitiin kuntaliitosta siten, että sen toiminta-alue laajennettiin niin Alatorniolle kuin Karunkiinkin jo 1970-luvulle tultaessa. Alkuun kurssitarjonnassa oli havaittavissa selvä kysynnästä johtunut kahtiajakaisuus: keski-kaupungin ryhmissä esiintyi paljon myös tavoitteellista opiskelua kuten matematiikkaa tai konekirjoitusta, kun taas muualla erilaiset harrastepiirit, esimerkiksi kudonta tai veneenrakennus olivat suosittumia. Sen sijaan 1970-luvun alussa jouduttiin pahoittelemaan sitä, että yhteiskunnallisten aineiden opiskelu ei kiinnostanut kaupunkilaisia, vaikka

Kotitalouspiiri kokoontui Putaan kansalaiskoululla kotitalousopettaja Elli Karisen johdolla 1968–1972.

TLMM, Reino Kainulainen

*Kansanmusiikkiryhmä Kisura esiintymässä musiikinopettaja Aira Nikulan johdolla kansalaisopistolla touku-
kuussa 1993.* TKO

se olisi ollut kansalaisopistoaatteen toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Opiskelijamäärä jatkoi kasvuaan koko 1970-luvun ajan. Kuntaliitoksen aikaan 1973 opiskelijoita oli ollut noin 1500, vuosikymmenen lopulla jo 2200. Suuresta opiskelijamäärästä huolimatta opistossa ei vielä 1970-luvun alussa ollut rehtorin lisäksi muuta päätoimista henkilökuntaa. Tehokas toiminta oli kuitenkin mahdollista siksi, että rehtorin toimessa oli pysyvyyttä: Arvo Vuento oli kansalaisopiston rehtorina vuodet 1967–1989. Vähitellen henkilökuntaa saatiin lisää. Tärkeää oli, että 1970-luvun puolivälissä saatiin perustaa kieltenopettajan virka. Vakinaisen opettajan myötä kielivalikoimaan otettiin ruotsin ja englannin lisäksi venäjä. Pitkien välimatkojen vuoksi vakinainen kieltenopettaja opetti kuitenkin pääasiassa keskikaupungin ryhmiä. 1980-luvulta lähtien vakinainen opettajakunta alkoi kasvaa: tekstiilityön opettaja palkattiin 1982, musiikin opettaja 1986, taideilmaisun opettaja sekä yhteiskunnallisten aineiden opettaja vuonna 1993.

Opisto säilytti jatkuvasti suosionsa. Opiskelijamäärä on kasvanut tasaisesti: esimerkiksi luvulla 1985–1986 kansalaisopistossa opiskeli jo lähes 2500 torniolaista, 1990-luvun puo-

lella jo yli 3000. Suosioon vaikutti osaltaan myös opistolaissa tapahtuneet muutokset, jotka salivat taito- ja taideaineiden opettamisen myös alle 16-vuotiaille. Tämän lainmuutoksen myötä musikin opetuksen osuus opiston ohjelmassa ryhtyi kasvamaan. Opetuksen määrää säännellyt tuntikattojärjestelmä poistettiin vuonna 1988, minkä jälkeen opisto sai entistä vapaammat kädet kurssiensa suunnittelussa ja järjestelyissä. Seurauksena oli, että musiikin osuus opetuksesta oli 1990-luvun alussa jo viidennes ja erilaisten taideaineiden neljännes. Kieltenkin osuus opetuksesta oli edelleen runsaat 15 %. Suurimpana ryhmänä oli kuitenkin edelleen käytännön taitoja kehittävät ryhmät. Vaikka niiden osuus opiston kurssitarjonnassa onkin vähentynyt, oli niitä silti 1990-luvun alussa vielä kolmannes kurssitarjonnasta. 1990-luvulle tultaessa opisto uudisti toimintaansa vuodesta 1989 opiston päätoimisena rehtorina toimineen **Anna-Maija Laurin** johdolla. Lisämäärärahojen turvin voitiin opetusta lisätä 20 prosentilla, ja luvulla 1989–1990 sitä annettiinkin jo yli 10 000 tuntia.

Kansalaisopiston toiminnan painopistealueet ovat osaltaan perustuneet tarpeisiin täydentää kaupungissa ennestään tarjolla ollutta opetusta ja

koulutusta. Hyvä esimerkki tästä on musiikki: se, ettei Torniossa ole omaa musiikkiopistoa, on lisännyt kansalaisopiston urakkaa mainitulla alueella. Niinpä esimerkiksi luvulla 1989–1990 kansalaisopistossa annettiin yksilöllistä opetusta seitsemällä eri soittimella. 1990-luvun alussa käynnistettiin viidessä eri taideaineessa taiteen perusopetuskokeilu. Pillipiipiksi ristitty lasten ja nuorten taidetalo, entinen Kivirannan koulu, saatiin teatteri-ilmaisun ja kuvataideopetuksen käyttöön vuonna 1993.

Ensimmäisen viiden toimintavuoden aikana talossa lapset ja nuoret saivat aikaan 30–40 erilaista ensi-iltaesitystä. Talosta jouduttiin valitettavasti luopumaan 2000-luvulla sisäilmaongelmien vuoksi

Kansalaisopistossa on pyritty pysymään ajan hermolla ja uusia kursseja otettu ohjelmaan kysynnän ja kiinnostuksen mukaan. Niinpä esimerkiksi syksyllä 1998 aloitettiin luontaistuotealan kurssisarja, joka ulottui Sienten poimijakoulutuksesta luomuviljelyyn. Tuolloin aloitettiin myös mm. pyöröhirsikurssi sekä suggestopediset kielikurssit. Opisto myös ollut mukana erilaisissa Opetushallituksen ja muiden sidosryhmien kehittämis- ja yhteistyöhankkeissa, järjestänyt avoimen yliopiston opetusta sekä maksupalvelukoulutuksena erilaisia kursseja elinkeinoelämän ja julkishallinnon tarpeisiin. Myös työllisyyskoulutus ja ammatillinen täydennyskoulutus on ollut kansalaisopiston ohjelmassa.

1990-luvun alun lama luonnollisesti haittasi myös kansalaisopiston toimintaa. Tuolloin ryhdyt-

tiin panostamaan myös omaan varainhankintaan järjestämään maksupalvelukoulutusta sekä ideomalla ja toteuttamalla erilaisia projekteja. Kurssimaksujakin jouduttiin korottamaan. Resurssien niukkuudesta huolimatta toimintaa on pidetty yllä niin, että opiskelijamäärät ovat edelleen kasvaneet. 2000-luvun alkuvuosina opiskelijoita ollut noin 4000, joista 600 alle 16-vuotiaita. Vuonna 2006 Opetusministeriö myönsi Tornion kansalaisopistolle laatupalkinnon siellä tehdystä kehittämistyöstä. (Teerijoki, 2010, 487–488)

LÄHTEET

Teerijoki, I. 2009. Juhlaesitelämä. Tornion kansalaisopisto 65-v. 26.4.2009.

(Tornion kaupungin arkistoviitteet: TKA V35, Ga: 1, ToKA; Pohjois-Pohja 14.10.1943 ja 1.2.1944; Pohjolan Sanomat 3.2.1960 ja 15.11.1969.

Khall 5.7.1943 § 325; Pohjois-Pohja 14. ja 15.10. sekä 9.12.1943; V 14.12.1943 § 138.

V 3.1.1944 § 26; Pohjois-Pohja 4., 18. ja 25.1. sekä 1.2.1944.

Pohjois-Pohja 6.2. ja 20.10.1945.

V 19.5.1947 § 87; Pohjois-Pohja 4.9.1947, jossa rakennuslautakunnan sihteeri, opiston johtaja Kalevi Teräsalmi selosti rakennusvaiheita.

Pohjois-Pohja 4.3.1948; V 13.9.1948 § 145, 22.11.1948 § 172. Pohjois-Pohja 5.10.1948)

Teerijoki, I. 2010. Tornion historia 3, 1918 – 2000, s. 328–329 ja s. 487–488. Porvoo 2010.

Tornion valistustalo – jälleenrakennuskauden helmi

Tornio oli toisen maailmansodan jälkeen viihättävä pikkuinen puutalokaupunki, jonka katukuvaan eivät kuuluneet kerrostalot tai yleensääkään tiilirakennukset. Kaupunki ei kasvanut ns. Ylipääna-alueelle ennen toista maailmansotaa, vaan keskusta rajoittui Hallituskadun ympäristöön ja laajenemissuuntana oli koillisessa Saarenpäänkadun alue. Ylipäähän oli rakennettu ainoastaan 1929 Tornion seminaari, joka seiso- arvo-kaassa

Torniosta otettu ilmakuva noin vuodelta 1950. Valistustalo on juuri valmistunut, mutta muuten ympäristö on vielä rakentamatta.

TLMM

Minna Heljala
FM, tutkija,
vt. museonjohtaja

Minna Heljala on työskennellyt Tornionlaakson maakuntamuseossa vuodesta 1990. Mielenkiinnon kohteena on erityisesti kulttuuriympäristökysymykset. Hän on osallistunut muun muassa Peräpohjolan markkinoiden suunnitteluun tapahtuman alkuajoista lähtien.

Yksinäisyydessään kirkon luoteispuolella. Muuten Suensaaren pohjoisosat olivat toisen maailmansodan päättyessä vielä laidun- ja viljelysmaina. Vähitellen sodan jälkeen alueesta alkoi tulla kaupungin kasvusuunta.

Jälleenrakennuskauden (1945–1954) arkkitehtuurille oli tyypillistä vähäilmeisyys ja yksinkertainen tyylikkyys. Sodan jälkeistä puhdaslinjaista jälleenrakennuskauden pelkistettyä tyyliä edustavat Tornion keskusta-alueella esimerkiksi tullirakennus Hallituskadun päässä, kirjapaino (Markkulan talo) Keskikadulla, neuvolatalo Vapaudenkadulla ja Valistustalo Seminaarinkadulla. Ensimmäiset kerrostalot rakennettiin Tornioon vasta 1950-luvun

alkupuolella. Ylipään alueella näkyy edelleen aika- kaudelle ominaiset piirteet Seminaarinkadun kerrostalorivissä, Pohjan Stadionin urheilukentän yksityiskohdissa, ammattikoulun vanhimmissa rakennuksissa sekä länsirantaan rajoittuvalla omakotitalo-alueella.

Kansalaisopisto toimi alkuvaiheessa iltaisin kaupungin eri kouluilla. Nopeasti ryhdyttiin kuitenkin suunnittelemaan oman toimitalon rakentamista. Ensimmäisenä ajateltiin suojeluskuntatalon korjaamista, mutta pohdintojen jälkeen päädyttiin siihen, että kaupunki anoi YK:n ulkomaisen avun toimikunnalta UNRRA:n (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) rahoitusta uuden valistus- ja urheilutalon rakentamiseen. Avustusta saatiin 4 milj. mk ja lisäksi saatiin 3,5 milj. mk lainaa ”maakunnallista, läntisen rajaseudun ja paikallisia tarpeita palvelevan valistus-, kerho-, kansalaisopisto- ja urheilutalon rakentamista varten.” Kaupunginhallitus nimitti tammikuussa 1947 toimikunnan suunnittelemaan ja tekemään ehdotuksen kerho- ja valistustalosta. Tässä yhteydessä urheilujärjestöt ehdottivat maakunnallisen keskusurheilukentän sekä kansalaisopisto- ja kerhotalon perustamista.

Kaupunki luovutti aluksi ns. Lankilan tontin kaupungin keskustasta, mutta totesi myöhemmin, että tontti oli liian keskeisellä paikalla, ja opistotalolle varattiinkin tontti urheilukentän ja seminaarin läheisyydestä. Nykyinen Seminaarinkadun alue oli tuolloin rakentamaton ja työmaalle ei ollut edes kunnan tietä. Talo päätettiin kuitenkin rakentaa suunnitteilla olevan urheilukentän läheisyyteen.

Valistustalosta pyydettiin luonnokset kolmelta arkkitehdiltä. Suomen Matkailuyhdistyksen arkkitehdin Jouko Ylihannun piirustukset hyväksyttiin vähäisin muutoksin. Jouko Ylihannu tunnettiin Lapissa lähinnä matkailurakennusten suunnittelijana. Niistä ehkä kuuluisin on 1948 valmistunut Pal-laksen matkailuhotelli.

Valistustalo rakennettiin haasteellisissa olosuhteissa

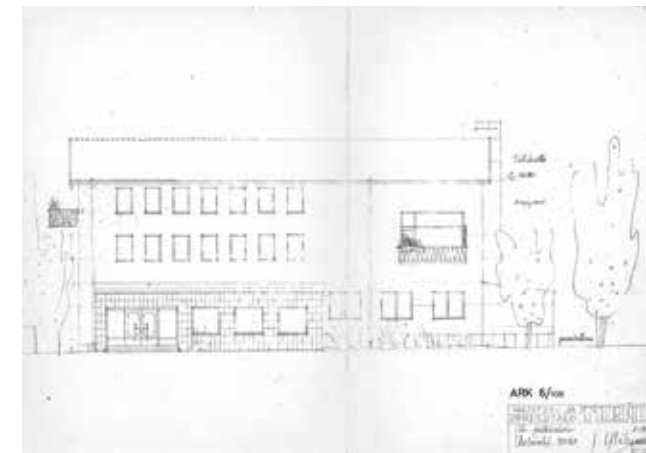
Lapin läänin sodan jälkeinen rakentaminen keskittyi lähinnä asutustoimintaan ja Lapin sodan tuhojen korjaamiseen. Torniossa tuhoutui vain pari rakennusta. Silti koko maakunnassa elettiin 1940-luvulla niukkuuden aikaa ja varsinkin rakennusmateriaaleista oli kova pula.

Valistustalon perustusten valutyö ja kellari-kerros valmistuivat jo kesällä 1947. Varsinaisesti

Ammattikoulun aluetta 1960-luvun loppupuolella.

TLMM, Reino Kainulainen

Tornion Valistus- ja urheilutalon julkisivupiirros.

TLMM Jouko Ylihannu 1947

Upouusi nyrkkeily sali.

TLMM, Reino Kainulainen 1948

rakennustyöt käynnistyivät sementtipulasta huolimatta vähitellen syksyllä 1947. Valistustalo käsitti kokonaisuudessaan 3 500 neliömetriä ja rakennettiin sementtitiilestä. Pohjakerrokseen tuli ensimmäisessä vaiheessa tarpeelliset lämmitys- ja polttoainetilat, sauna, pesuhuoneet, suihku- ja pukuhuone, talonmiehen asunto sekä kolme toimistohuonetta.

Ensimmäisessä kerroksessa oli aulatilat, nyrkkeily- ja painisali sekä kaksi toimistohuonetta. Toinen kerros oli Tornion Kansalaisopiston järjestö- ja kurssitoimintaa varten. Alkujaan oli kolme opintosalia, jotka voitiin yhdistää kätevästi juhlasaliksi ja näyttämöksi. Lisäksi samassa kerroksessa oli kirjasto ja lukuhuone sekä Kansalaisopiston toverikunnalle kokoontumishuone. Ullakolle sijoitettiin opetuskeittiö tarpeellisine varastohuoneineen, ruokasali ja kaksi tilavaa majoitushuonetta sekä varasto.

Talon ulkomuotoa luonnehdittiin heti sen valmistuttua edustavaksi. Esimerkiksi sisäänkäynnin marmoripäälylystä ihailtiin. Talo rakennettiin niin, että sitä voitaisiin tulevaisuudessa laajentaa ja esimerkiksi lämpökeskus suunniteltiin tulevaa laajennusta silmälläpitäen. Kaupunginhallituksen asettama toimikunta joutui supistamaan alkupe- räistä suunnitelmaa kustannussyistä, näin esimerkiksi samaan taloon suunniteltu kaupungin kirjasto jäi edelleen ilman kunnon tiloja. Harjakaisia vietettiin elokuussa 1948 ja vihkiäisiä syyskuussa 1949. Tornion Valistustalo oli tiettävästi siihen mennessä

Valmiiksi kalustettu Valistustalon majoitushuone.

TLMM, Reino Kainulainen 1948

Vastavalmistuneelle Valistustalolle ei ollut edes kunnollista tietä. TLMM, Reino Kainulainen 1948

Suomen ainoa kunnallinen valistus- ja urheilutalo ja se oli rakennettu äärimmäisen haasteellisissa oloissa, joissa kaikista materiaaleista oli kova pula.

Valistustalon arkkitehtoninen arvo

Valistustaloa voidaan pitää aikakauden upeimpana edustajana Torniossa. Julkisivultaan rakennus on yksinkertaista vaaleaksi rapattua tiiltä, harjakattoinen ja perustusta koristaa liuskekivi. Nämä piirteet yleistyivät koulurakennuksissa 1950-luvulla. Valistustalon ainoat ulkopuoliset yksityiskohdat ovat mielenkiintoinen sisään-tulo ja lankametalikaiteinen parveke. Ulko-ovet on tehty erityisen tyylikkäästi männystä ja lasista. Sisätiloissa on säilynyt runsaasti 1940-luvulle ominaisia jälkifunktionalismin piirteitä, kuten valoisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta korostavat tilat. Ajalle ominaista olivat koivuvaneroituidut laakaovet, kiinteät komerot, kaarevat lankametalikaiteiset portaat ja yksinkertaiset pilarit. Sotien jälkeisessä arkkitehtuurissa sisätilojen suunnittelussa korostuvat koristeettomuus, asiallisuus ja arkisuus. Funktionalismin vaikutuksesta koulujen pohjakaavat vapautuivat mikä näkyi myös Tornion Valistustalon huonejaossa.

Kerrostalojen rakentaminen vilkastui yleisesti Suomessa 1950-luvun taitteessa materiaalipulan

Valistustalo oli valmistuessaan tyylikäs uuden arkkitehtuurin edustaja. TLMM, Reino Kainulainen 1952

hellitettyä. Torniossa Seminaarinkadun rakentaminen, ns. Aravatalojen, seminaarin harjoituskoulun ja asuntolan sekä Pohjan Stadionin valmistuminen loivat yhtenäisen katunäkymän, joka on tärkeä osa jälleenrakennuskauden kaupunkikuvaa. Tornion Valistustalo on aikakautensa merkittävä arkkitehtoninen kohde, joka tulisi suojella niin sisä- kuin ulkotiloiltaan.

Yläaulan alkuperäinen tunnelma on säilynyt hyvin.

Kuva Minna Heljala 2014

Uusi rakennus todisti suomalaista urheilujuhlaa

Alkuaikoina tiloja käyttivät kansalaisopiston lisäksi urheiluseurat. Uusi rakennus oli tärkeässä roolissa, kun Torniossa järjestettiin Suomen kesäolympialaisiin liittyvän Soihtujuoksun päätapahtuma heinäkuussa 1952. Pohjan Stadion ei ollut vielä tuolloin valmis.

Aulatilan viihtyisää seurustelunurkkausta.

Kuva Minna Heljala 2014

Helsingin vuoden 1952 olympiatuli kulki soihtuviestinä Ruotsin ja Haaparannan kautta Tornioon ja edelleen kohti Etelä-Suomea. Soihtujuhlaa vietettiin Torniossa 8.7.1952, jolloin Olympiaki-sojen syntysijoilla Kreikassa sytytetty Hellaan tuli saapui Haaparannalta rajan yli torniolaisen, vuoden 1920 olympiavoittajan, **Ville Pörhölän** kantamana. Samaan aikaan saapui Pallastunturilla sytytetty Pohjolan yöttömän yön tuli torniolaisen **Tauno Kontion** tuomana. Soihtut saapuivat stadionille yhtä aikaa ja kaupunginjohtaja **Koponen** lähetti keskellä kenttää yhdistyneet tulet kohti etelää.

Portaikön lankametalликаiteen yksityiskohta.

Tarja Kinnunen. LKYT 2007

Seminaarinkadun näkymä syksyllä 1953.

TLMM, Reino Kainulainen

Valistustalon valmistuttua Pohjan Stadion oli vielä pahasti kesken.

TLMM, Reino Kainulainen 1947

Kemiläinen kuvanveistäjä Ensio Seppänen muotoili tapahtumasta muistolaatan, joka paljastettiin kesällä 1954 urheilukentän laitaan ja samanlainen reliefi on Kansalaisopiston aulatilän seinällä.

Kuva Minna Heljala

LÄHTEET:

Exo: Tornion Valistustalon perustustyöt ja kellarikerroksen valu suoritetaan ennen talven tuloa. Pohjois-Pohja 4.9.1947.

Ryynänen Katja. "Tietoa, taitoa, elämää varten". Tornion kansalaisopisto 1944–1994.

Salokorpi Asko. Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen. Ars, Suomen taide 6. 1990.

Ursin Martti. Lapin tuho ja jälleenrakennus. Lappi 2. Elävä, toimiva maakunta. 1984.

Luottamushenkilöt mukana muutoksissa. Kannatusyhdistyksestä koulutuslautakuntaan

Anna-Maija Lauri

*Tornion kansalaisopiston perustaminen keskellä sotavuosia oli poikkeuksellisen ansiokas sivistysteko, joka mahdollistui kansan sivistysaatteen sisäistäneiden voimakkaiden valistusmiesten **Viljo Törmälän** ja **Kalevi Teräsälmen** toiminnan tuloksena v. 1943–1946. Sotavuosina korostui nuoren ja nuorten aikuisten syrjäytymisen estäminen, niin kuin tänäkin päivänä. Tarvittiin kaikille avoimia opinto- ja harrastusmahdollisuuksia. Opiston perustamisen sekä luottamushenkilöorganisaatioiden vaiheita on ansiokkaasti kuvattu sekä juhlakirjan **Ilkka Teerijoen** artikkelissa että **Katja Ryynäsen** kirjoittamassa opiston historiikissa 1944–1994 "Tietoa, taitoa, elämää varten".*

Torniolaista luottamushenkilöitä ja opistovaikuttajia esittelemässä senaattori Oskari Tokoi kansalaisopistoa ja uutta Valistustaloa kesällä 1949. Ensimmäisellä portaalla vas. Oskari Tokoi, Uuno Hannula, Viljo Törmälä ja laitimmaisina Juho Kanninen ja Väinö Ollila. TLMM, Reino Kainulainen

Opistomiehiä 1949 valmistuneen Valistustalon nykyisessä opettajien huoneessa. Pöydän takana opiston ensimmäinen vakinainen johtaja, pastori Reino Huhtala ja johtokuntien pitkäaikainen puheenjohtaja, seminaarinjohtaja, opetusneuvos Viljo Törmälä. TLMM, Reino Kainulainen

Tornion Kansalaisopiston Kannatusyhdistys r.y:n johtokunta 1944–1948

Tornion kansalaisopiston perustamista valmisteltaessa vuodenvaihteessa 1943–1944 nähtiin parhaaksi malliksi oma kannatusyhdistys, jonka tehtävänä olisi ylläpitää kansalaisopistoa. Kemissä toimivan Toivolan kannatusyhdistyksen johtokunnan suosittellemaa mallia kannatti kouluhallituksen edustaja kouluneuvos **Yrjö Länsiluoto**, ja samaan tulokseen päätyi myös opiston perustamista valmistellut torniolainen toimikunta. Kannatusyhdistyksen perustava kokous pidettiin 2.1.1944. Kokouksessa valittiin kannatusyhdistyksen johtokunta ja sen puheenjohtajaksi seminaarinjohtaja Viljo Törmälä. Kokouksessa hyväksyttiin myös opiston ohjesääntöehdotus ja kannatusyhdistyksen säännöt, joiden mukaan yhdistyksen tarkoituksena oli perustaa Tornion kansalaisopisto ja ylläpitää sen toimintaa. Ennakoilmoittautuminen opistoon alkoi välittömästi, ja opisto aloitti toimintansa 24.1.1944. Lapin sodan alkaessa Tornion maihinnousulla 1.10.1944 opiston toiminta ja viralliset perustamistoimenpiteet keskeytyivät. Keväällä 1946 Kouluhallitus vahvisti opiston ohjesäännön ja opetusministeriö työohjelman ja myönsi valtionavun. Maakuntaan oli noussut uusi kansansivistys-

laitos, joka sodan aikana syntyneenä oli vahva esimerkki torniolaisten peräänantamattomuudesta sekä sivistys- ja kulttuuritahdosta (*Ryynänen 1994; Teerijoki 2010, 2013*).

Johtokunnat 1949–1992

Maaliskuussa 1948 keskusteltiin opiston kunnallistamisesta, jolloin todettiin Tornion kaupungille olevan edullisempaa ottaa koko opisto haltuunsa, koska kaupunki joutui sitä kuitenkin tukemaan. Tämä siirto oli osin taktinen, sillä kaupunki sai opiston toiminnan pyörittämiseen selvästi suuremmat valtionapuosuudet, kuin kannatusyhdistys olisi saanut. Johtokunnan jäsenet kannattivat kunnallistamista. Valtuusto hyväksyi esityksen syyskuussa 1948 ja päätti luovuttaa silloin rakenteilla olevan Valistustalon opiston käyttöön talon valmistuttua. Omistajavaihdoksen jälkeen kannatusyhdistys päätti lopettaa toimintansa ja siirtää opiston sekä yhdistyksen omaisuuden kaupungille (*Kannatusyhdistyksen johtokunnan kevätkokous 16.5.1949, § 5*). Opisto siirtyi 1.1.1949 Tornion kaupungin ja uuden johtokunnan haltuun.

Kansalaisopiston omina kunnallisina luotamushenkilöeliminä toimivat valtuustokausittain nimetyt johtokunnat peräti 43 vuoden ajan,

opiston toimintaan sitoutuneiden pitkäaikaisen puheenjohtajien ja jäsenten johdolla. Opiston perustajana arvostetun ja ensimmäisen puheenjohtajan Viljo Törmälän kausi kesti 21 vuotta (1944–1965), jolle ajanjaksolle mahtui mm. Valistustalona tunnetun opistotalon rakentaminen.

Johtokuntien alaisuudessa ehti toimia myös opiston yhdeksän johtajaa tai rehtoria, **Reino Mähösestä Anna-Maija Lauriin**. Kansalaisopiston johtokunta näki ja toteutti aikanaan opistotalon rakentamisen (1947–1949). Toisena suurena investointikohteena viimeinen johtokunta käynnisti opiston muutos- ja perusparannustyönä toteutetun ilmastointilaitteiden asennuksen, joka toteutettiin v. 1992–1993.

Kulttuuriasiain lautakunnat 1993–2008

Kunnallishallinto pyrki Torniossakin selviytymään 1990-luvun alun lamavuosista tehostamalla ja keskittämällä hallintoaan suurempiin yksiköihin ja pienentämällä mm. henkilöstökustannuksiaan. Kansalaisopiston sijoittumista hallintokartalla pohdittiin lähinnä koulu- ja kulttuuritoimen välillä. Oppilaitoksesta kansalaisopisto kuului koulutoimen yksiköihin, mutta budjettinsa koon, voimakkaasti kasva-

neen taiteen perusopetuksen ja opiston kulttuuri-tapahtumien vaikutuksesta tunnettiin sympatiaa myös kulttuuritoimen suuntaan. Niinpä kaupunkiin muodostettiin kulttuuriasian lautakunta, jonka tehtäväksi tuli huolehtia kaupungin yleisestä kulttuuri-toimesta, kirjasto- ja museotoimesta sekä kansalaisopistotoiminnasta. Lautakunnan alaisuudessa toimi kulttuuriasiainkeskus, joka muodostui neljästä tulosalueesta: kansalaisopistosta, kaupunginkirjastosta, kulttuuritoimistosta ja Tornionlaakson maakuntamuseosta. Kansalaisopiston rehtori Anna-Maija Lauri nimitettiin kulttuuriasiainkeskuksen päälliköksi, joten hänen tehtäviensä painopistettä siirrettiin enemmän koko keskusta koskeviin asioihin.

Kulttuuriasian lautakuntavaiheen aikana valmisteltiin ja toteutettiin kaupunginvaltuuston edellyttämiä tiukkoja säästöohjelmia ja kehitettiin yhteistyötä mm. valmistamalla Tornion kaupungin kulttuuripoliittinen ohjelma 1998–2010.

Koulutuslautakunnat 2009–

Hallintorakennemuutoskeskustelut alkoivat jälleen v:n 2009 alusta alkaen. Keskustelun vauhdittajina olivat valtion kunnilta edellyttämät Paras-palvelu-

Kansalaisopiston johtokunnan jäseniä 25-juhlavuoden ensimmäisessä kokouksessa 1969. Vas. Puheenjohtaja Aappo Karppinen, Matti Nylund, Anja Paaso, Erkki Verronen kaupunginhallituksen edustaja ja sihteerinä, rehtori Arvo Vuento. (Kuvasta puuttuvat Paavo Timonen, Esko Huurtamo ja Eino Punkki.) TLMM, Reino Kainulainen

rakenneselvitykset säästö- ja yhteistoimintavelvoitteineen. Useiden toimikunta- ja seminaarityökentelyvaiheiden jälkeen päädyttiin neljään palvelualueeseen aikaisemman yhdeksän sijasta.

Kansalaisopisto siirrettiin nyt sivistyspalvelujen palvelualueeseen ja siellä koulutuslautakunnan alaisuuteen. Kansalaisopisto omana tulosalueenaan poistui, kun se yhdistettiin lukion kanssa nuorten ja aikuisten koulutus -tulosalueeksi. Koulutuslautakunnan alaisina toimivat myös varhaiskasvatus- ja peruskoulutus -tulosalueet.

Sivistyspalvelujen palvelualueeseen sijoitettiin myös entiset yhteistyökumppanit: kulttuuri- ja nuorisolautakunnan alaisuudessa toimii kulttuuri- ja nuorisotoimi tulosalue yksikköinä kirjasto, kulttuuritoimisto ja maakuntamuseo sekä uutena yksikkönä nuorisotoimi. Aineen taidemuseo säilytti edelleen johtokuntansa ja oman tulosalueasemansa. Sivistyspalveluja hallinnoi sivistyspalvelujen virasto kaupungintalolla sivistystoimenjohtaja **Ilkka Halmkronan** alaisuudessa. Sivistystoimenjohtaja toimii myös nuorten ja aikuisten koulutus -tulosyksikön sekä peruskoulutus-tulosyksikön päällikkönä. Kulttuuripalvelujen päällikön tehtävien (1993–2008) siirtyminen sivistystoimenjohtajalle vapautti kansalaisopiston rehtorin työpanoksen takaisin opistotyöhön.

Kansalaisopistokaan ei hävinnyt budjetiltaan kaupungin suurimpiin kuuluvan koulutoimen syövereihin, kiitos hyvän virkamies- ja luottamushenkilöjohton. Tulosityksikköjen päälliköt muodostavat sivistyspalvelujen johtoryhmän ja pystyvät vaikuttamaan yksikkönsä asioiden valmisteluun.

LÄHTEET

Tornion kansalaisopisto. Kertomus 25-vuotiskaudelta 1944–68.

Ryynänen, K. 1944. Tietoa, taitoa, elämää varten.

Tornion kansalaisopisto 1944–1994:

Liite 1. Tornion kansalaisopiston johtokunnan pitkäaikaisimmat jäsenet (yli 4 v. toimineet) ja johtokunnan puheenjohtajat v. 1949–1992.

Liite 2. Tornion kansalaisopiston päätoiminen henkilöstö v. 1944–1994.

Tornio 1994.

LIITTEET

1. Tornion kansalaisopiston 2000 luvun päätoiminen henkilöstö
2. Luottamushenkilöt kulttuuriasiainlautakunnista 1993– koulutuslautakuntaan 2009–.

MATKA LAATU- JA SIVISTYSTYÖN HYÖDYN OSOITTAMISEN AIKAAN 2000–2014

Valtionosuuslait opistotyön taustalla: valtio antaa ja ottaa

Anna-Maija Lauri

Kansalaisopistojen toiminnalle "kuntalaisten henkireikä" on elintärkeää niiden toimintaa varten myönnetty valtionapu ja valtionosuus. Ilkka Teerijoki ja Juha Sihvonon valottavat juhlakirjan artikkeleissaan, millainen henkinen ilmapiiri ja yhteiskunnallinen tilanne 1800-luvun lopulta alkaen johti kansalais- ja työväenopistojen perustamiseen sekä niiden toiminnan ja valtionapulain-säädännön kehittymiseen.

Tässä luvussa esitellään keskeisintä opistolainsäädäntöä ja sen vaikutuksia myös Tornion kansalaisopiston toimintaan. Eri vuosikymmenten kehitysvaiheiden etsikointi perustuu Juha Sihvosen artikkeliin. Lainsäädännön muutoksia seuraamalla on arvioitavissa, mistä opistolikkeessä ollaan tulossa, ja kannattaisi myös kysyä, mihin olemme 2000-luvulla menossa. Opistojen merkitys tunnustetaan edelleen, mutta samalla opistoja haastetaan yhä laajeneviin laatu- ja sivistystyön tehtäviin vähenevin valtionosuusresurssein.

Tekstissä on suluissa on mainittu säädöksen numero ja vuosiluku, joiden perusteella kyseinen laki tai asetus on löydettävissä myös Finlex-säädöstietokannan internet-sivustoilta.

LIITE 3: Kansalaisopistolainsäädännön vaiheita

Talvikisat 5.3.1950. TLMM, Reino Kainulainen

Vapaus opistojen sivistystyön perustana – myötäilevän sivistyspolitiikan aika 1920–1960

Työväenopistot (nykyisin kansalaisopistot) ovat saaneet valtionavustusta jo vuodesta 1917 lähtien. Alkuvuosikymmeninä avustukset olivat harkinnanvaraisia ja vuosittain myönnettäviä. Valtionapua saavilla vapaan sivistystyön organisaatioilla oli suuri itsemääräämisoikeus, kunhan yleisluontoiset kasvatukselliset vaatimukset täyttyivät (Sihvonen 2013). Toiminta vakiintui työväenopistojen saatua ensimmäisen menoperusteisen valtionapulakinsa v. 1926 ja -asetuksensa v. 1927. Vähintään kaksi vuotta toimineille opistoille annettiin määrärahojen rajoissa valtionavustusta 50 prosenttia vuotuisista kustannuksista. Rajaseutujen ja köyhimpien paikkakuntien opistot voivat saada myös lisäavustusta. Asetuksen tarkoituksena oli määritellä toiminnan tarkoitus, mikä tuntuu erittäin tutulta opistoväelle tänäkin päivänä – lähes 90 vuotta myöhemmin:

"Työväenopiston tarkoituksena on kohottaa kansalaisten ja aikuisen nuorison sivistystä tarjoamalla heille vapaa-aikoina tilaisuuksia ammatti- ja ansiotyön ohella sellaisten tietojen ja taitojen hankkimiseen, jotka ovat kansalaiselämässä tarpeellisia sekä edistävät itseopiskelua ja henkistä itsensä kehittämistä."

Tarkoituksena oli elää edelleen. Se käy ilmi, kun sitä vertaa viimeisimmän lain vapaasta sivistystyöstä (29.12.2009/1765) 2 §:ään:

"Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi."

Keskimäärin 50 prosenttia vuotuisista menoista kattava valtionavustus oli voimassa 36 vuotta. Poikkeuksena olivat pula-ajan vuodet 1930-luvun alussa, jolloin valtioneuvosto voi harkintansa mukaan antaa valtionapua vähemminkin, eli 35–50 prosenttia. Kun työväenopistolakia muutettiin ensimmäisen kerran v. 1938, valtionapuprosentti palautettiin 50:een. Samalla opistoille annettiin mahdollisuus toimia myös päiväaikaan vuorotyöläisten ja työttömien opetuksen järjestämiseksi. Jatkoryhmät saivat toimia viiden opiskelijan kokoonpanolla. Tornion kansalaisopiston perustamiselle oli onneksi, että lakimuutos saatiin tehtyä ennen sotavuosia. Talvisota alkoi jo seuraavana vuonna 30.9.1939.

Kulttuurihenki voitti sodan

Tornion kansalaisopiston perustamista vuosien 1943–1944 aikana muistelleet henkilöt ovat todenneet ennätysmäisen nopean perustamisprosessin olleen ainutlaatuinen näytös siitä, miten torniolainen "kulttuurihenki voitti sodan".

Kesällä 1943 seminaarinjohtaja **Viljo Törmälä** lähetti kirjeen kaupunginhallitukselle huolestuneena nuorison vapaa-ajanviettotavoista. Lokakuussa pidettiin ensimmäinen kansalaisopiston perustamista käsittelevä kokous, josta vajaan 4 kuukauden sisällä opisto aloitti toimintansa 24.1.1944. Opisto joutui keskeyttämään toimintansa ensimmäisen syyslukukauden ajaksi, kun Lapin sota oli alkanut Tornion mairinnoisella 1.10.1944. Moskovan välirauhansopimuksen mukaan (19.9.1944) Suomen oli riisuttava aseista ja karkotettava maasta olleet saksalaiset.

Opistotoiminta käynnistyi väliaikaisten johtajien **Reino Mähösen** (1944–1945) ja **Kalevi Teräsälmen** (1945–1947) johdolla. Ensimmäiseksi vakinaiseksi johtajaksi valittiin pastori **Reino Huhtala** (1948–1956), jota seurasi lyhytaikaisia 1–3 vuoden työsuhteissa toimineita johtajia ja rehtoreita (**Samuli Tolsa**, **Onni Kukkonen**, **Olavi Selkokari**, **Juho Tarvainen**) kunnes rehtoriksi valittiin toistaiseksi pitkäaikaisimmat rehtorit **Arvo Vuento** (1966–1989) ja hänen jälkeensä **Anna-Maija Lauri** (1988–2011). (Ryynänen 1994, Lassila 2005, Teerijoki 2013)

Tornion kansalaisopiston vakinaiset rehtorit 1948–2011

Ensimmäinen vakinainen johtaja, pastori Reino Huhtala (1948–1956)

Arvo Vuento
(1966–1989)

Anna-Maija Lauri
(1988–2011)

Opistotoiminta kasvuun 70 %:n valtionavustuksen tuella

Seuraavaan opistolakiremonttiin mennessä yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne Suomessa oli muuttunut merkittävästi. Takana olivat raskaat sotavuodet, joiden aikana opistot pyrkivät toimimaan mahdollisuuksiensa mukaan. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta säädettiin vasta v. 1962 (521/62). Se loi perustan koko maan kattavalle opistotoiminnalle perusavustuksen noustessa 50:sta 70 prosenttiin. Lisäksi 1. ja 2. kantokyluokan kunnilla oli mahdollisuus 5–15 prosentin lisäavustukseen. Opettajien matkakustannukset hyväksyttiin valtionapuun oikeuttaviksi, mikä helpotti tuntiopettajien palkkaamista ja tehosti kursien saavutettavuutta. Aikaisemman 26 työviikon lisäksi sallittiin vähintään kuuden viikon jatkoluku-kausi, joka mahdollisti toiminnan myös kesäaikaan. Opiskelijoiden tuli olla oppivelvollisuuden suorittaneita tai vähintään 16-vuotiaita. Opintoryhmien koko laskettiin pääsääntöisesti vähintään seitsemään opiskelijaan.

Toiminnan kasvun kulta-aika 70 %:n valtionavun tuella kesti 30 vuotta v. 1962–1992. Opiston tuntimäärä nousi tänä aikana 2 200 tunnista 12 900 tuntiin.

Elinkeinorakenteen muutos – suunnittelukeskeisen aikuiskoulutuspolitiikan kausi 1970–1985

Kasvanut valtionavustus oli tarpeen Torniossa-kin opiskelijamäärän noustessa ja v. 1973 tapahtuneen kuntaliitoksen laajentaessa jo aikaisemmin Alatorniolla ja Karungissa käynnistynyttä opistotyötä. Seitsemänkymmentäluvun puolivälissä valtio käynnisti öljykriisin seurauksena säästötoimet. Kouluhallitus asetti opistokohtaiset tuntikatot valtionavustuksia säästääkseen. Opistotyön kehittämiselle Torniossa oli välttämätöntä, että kouluhallitukselta saatiin kuitenkin lupa ensimmäisen päätoimisen opettajanviran perustamiseen. **Osmo Kelhä** toimi kieltenopettajana v. 1976–1989, joista viimeiset seitsemän vuotta myös apulaisrehtorina rehtori Arvo Vuennon apuna (*ks. muisteluartikkeli*). Samoihin aikoihin palkattiin myös opiston pitkäaikainen toimistosihteeri **Raija Kostamo** (1977–2007) rehtorin oikeaksi kädeksi ja jatkamaan toimistovirkailijana **Eila Juujärven** (1974–1976) työtä.

Vuonna 1982 saatiin lupa myös tekstiilityönopettajan viran perustamiseen. Vuosikymmenten ajan opiston tuntimäärältään suurimman aineri-ryhmän opetusta johtaa edelleen **Arja-Maija Kouri-Salmenkaita** (*ks. muisteluartikkeli*).

Venäläinen ilta 1978 Irmeli Mäkelän kotona. Vas. ylärivissä opettaja Osmo Kelhä. Opiskelijat Erkki, Sulo, Raili, Marja, Marja-Leena ja Irmeli. (Jussi kuvaajana). Osmo Kelhä

Lasten ja nuorten taideaineiden opetus alkoi musiikista

Seuraava lainsäädäntömuutos käynnisti opistotoiminnan laajentumisen myös nuorten saavutettavaksi. Laki kansalais- ja työväenopistojen lain muuttamisesta (87/74) mahdollisti alle 16-vuotiaiden musiikinopetuksen. Lisäksi se toi mukanaan uusia säädöksiä kokeilutoiminnan rahoituksesta, jatkotyökaudesta sekä harvaan asuttujen seutujen rehtorien ja opiskelijoiden matkakustannusten korvauksista. Opiskelijoiden kuljetustukea ei kuitenkaan Tornioon saatu, vaikka se rehtori Vuennon mukaan olisi ratkaisevasti tukenut haja-asutusalueiden opiskelumahdollisuuksien monipuolistumista (*Pohjolan Sanomat* 7/1976).

Alle 16-vuotiaiden musiikinopetusmahdollisuus huomioitiin Tornion kansalaisopistossa välittömästi, vaikka päätoimisen musiikinopettajan palkkaamista saatiin odottaa.

Musiikinopetus aurasi tietä myös lasten ja nuorten taide- ja taitoaineiden opetukselle. Opistojen tehtävämäärittely salli opistojen kehittää toimintaansa paikallisia sivistystarpeita palvelevaksi.

Kansanopistoille sekä kansalais- ja työväenopistoille mahdollistettiin v. 1985 omalla asetuksella (616/85) oikeus antaa peruskoulun ja lukion todistuksia aikuisten yleissivistävän pohjakoulutuksen täydentämiseksi. Tornion kansalaisopistolla oli aiheeseen liittyvää kokemusta jo 1960-luvun lopulta sen käynnistettyä keskikoulupiirit, joissa oli mahdollista aloittaa keskikoulun iltaopiskelu kolme lukuvuotta kestävä opetusohjelman mukaan. Peruskoulututkinnon suorittaminen oli tullut mahdolliseksi mm. äidinkieliä, ruotsissa ja englannissa päätoimisen kieltenopettajan Osmo Kelhän opetuksessa.

Monipuolinen kieltenopetus on opiston perustamisesta alkaen ollut sen toiminnan keskeinen menestystekijä muiden 1980- ja 1990-lukujen suurten aineryhmien (käytännön taitojen, liikunnan, musiikin ja taiteen) ohella. Osmo Kelhän muuttaessa paikkakunnalta hänen työtään jatkoi erityisesti suggestopediseen kieltenopetukseen perehtynyt **Annikki Björnfot** v. 1989–2008 toimien samalla apulaisrehtorina (1989–1993). Annikki Björnfotin siirryttyä koulutoimen palvelukseen kieltenopettajan tehtävistä on pääosin vastannut vs./vt. **Tarja Laakso** (2004–). (*Ks. muisteluartikkeli*).

Lama toi mukanaan kilpailun – markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan kausi 1985–1998

Uusia asiakasryhmiä, kehittämishankkeita, opettajia

Kansalaisopistojen toiminnan luonteeseen vaikutti merkittävästi alaikärajan (16 v) poistuminen v. 1985 taito- ja taideaineissa valtionosuuslain muutoksella (642/85), joka sulautettiin myöhemmin lakiin taiteen perusopetuksesta (1988/633). Musiikin osaltahan ikäraja oli poistettu jo aikaisemmin. Tornion kansalaisopisto sai kouluhallitukselta luvan alle 16-vuotiaiden taito- ja taideaineiden opetukseen v. 1986.

Opistossa ryhdyttiin antamaan opetusta myös 7–16-vuotiaille yleisissä taide- ja taitoaineiden opintoryhmissä (musiikki, näyttämötaide, kuvataide, keramiikka, askartelu, tekstiilityö) ja erillisissä lapsi- ja varhaisnuorisoryhmissä (kuvataide, kansantanssi, baletti, musiikki).

Alle 16-vuotiaiden musiikinopetus laajeni ja monipuolistui, kun opiston päätoimiseen musiikinopettajan virkaan nimitettiin **Aira Nikula** (1986–2002). (*Ks. muisteluartikkeli*).

Ikärajan poistuminen taito- ja taideaineissa lisäsi kiinnostusta taidekasvatukseen suunnitelmalliseen toteutukseen, joka oli myös Arvo Vuennon ansiokkaan johtamistyön (1966–1989) jälkeen uuden rehtorin Anna-Maija Laurin (1989–2011) sydäntä lähellä.

Tornion kansalaisopisto toteutti v. 1990–1993 opetusministeriön avustuksen sekä kaupunginhallituksen vuodelle 1990 lisäämällä 2000 opetustunnin avulla laajan taiteen perusopetuskokeilun. Sen tuloksena valmistettiin kuntakohtaiset opetussuunnitelmat 3-vuotiseen taiteen perusopetukseen viidessä taideaineessa. Opiston päätoimiset opettajat ja rehtori olivat keskeisessä vastuussa opetussuunnitelmatyöryhmien kehittämisessä (*ks. artikkeli: Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmatyö työssä oppimisen korkeakouluna*). Taiteen perusopetuksen käynnistyminen laaja-alaisena kokeiluhankkeena, ensimmäisenä Suomessa, vaikutti merkittävästi 3–16-vuotiaiden lasten ja nuorten musiikki-, tanssi-, kuvataide-, käsityö- ja teatteri-ilmaisun opetuksen laajentumiseen Torniossa. Opiston päätoimiseksi taideilmaisunopettajaksi nimitettiin v. 1993 **Liisa Kivimäki**, joka tuki myös taiteen perusopetuksen kehittämistyötä (*ks.*

Taiteen perusopetuksen opiskelijoita seuraamassa modernin taiteen oppitunti – yhteisesitystä Aineen taide-museolla. Kevätnäyttely 1992. TKO

muisteluartikkeli). Lukuvuonna 1993–1994 (opiston 50-vuotisjuhlavuosi) opisto oli kirinyt Lapin opistojen kärkeen sekä tuntimääriensä että alle 16-vuotiaiden opiskelijamäärän osalta.

Virallisesti taiteen perusopetuksen käynnisti laki taiteen perusopetuksesta (424/1992), joka kumottiin laajemmalla lailla taiteen perusopetuksen järjestämisestä (633/1998) asetuksineen (813/1998). Asukasmääräperusteiden valtionapu tukee osaltaan taiteen perusopetuksen toteutusta.

Teatteri-ilmaisun klovnit. TKO 1992

Koulutusta tilauksesta

Markkinaperusteinen aikuiskoulutuspolitiikka lisäsi kasvavaa kilpailua opetusresursseista 1990-luvun laman ollessa näköpiirissä. Lakimuutos kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta (140/91) mahdollisti kansalaisopistoillekin tiukan taistelun tuloksena ammatillisen aikuiskoulutuksen ja maksupalvelukoulutuksen (tilauskoulutuksen) antamisen. Tornion kansalaisopistossakin nähtiin lainsäädäntömuutoksen antavan mahdollisuuksia opiston selviytymiseen lamavuosista kehittämällä toimintaansa uusien tilauskoulutus- ja hankekumppa-

Käsityön opiskelijat ja opettaja Arja-Maija Kouri-Salmenkaita. TKO 1992

Tarjoilupöytä taideteoksena. TKO 1992

Modernin taiteen opetussuunnitelmien kehittäjät, kuvataiteen opettaja Kristiina Kovalainen ja kuvataiteilija Liisa Rautiainen. TKO

niensa kanssa. Suunnittelu- ja toteutusvastuuta voitiin antaa opiston apulaisrehtoriksi ja yhteiskunnallisten aineiden opettajaksi (1993–2003) nimitetulle **Riitta Kettuselle** osallistujamäärien kasvessa ja rehtorin tehtävien painottuessa organisaatiomuutoksen yhteydessä enemmän koko kulttuurikeskusta koskeviin asioihin (*ks. muisteluartikkeli*). Apulaisrehtorin tehtävien keskittyessä koulutus-, myyntipalvelu- ja hanketehtäviin virka muutettiin paremmin toimenkuvaa vastaavaksi koulutussuunnittelijan toimeksi Riitta Kettusen siirryttyä muihin tehtäviin. Koulutussuunnittelijaksi valittiin **Toini Kärenlampi** (1998–2002) vastaavalla, haasteelli-

sella toimenkuvalla (*ks. muisteluartikkeli*). Seuraavina päätoimisina koulutussuunnittelijoina ovat toimineet **Katri Keisu** (ent. Väärälä 2004–2011) ja **Tarja Hooli** (2007–2011), joka v:n 2012 alusta alkaen on toiminut myös opiston vt. rehtorina Anna-Maija Laurin jäätyä eläkkeelle. Koulutussuunnittelijoiden ja heidän sijaistensa (**Anne Raappana**, **Anne Tryyki**) tehtävät ovat painottuneet myös tietotekniikan opetukseen, joka opistossa on kasvanut voimakkaasti 1980-luvulta lähtien.

LIITE 1: Kansalaisopiston 2000-luvunpäätoiminen henkilöstö

Pudotus tuntiperusteiseen 57 %:n valtionosuuteen

Opistojen talouteen vaikuttava suuri lainsäädäntömuutos tapahtui laman seurauksena v:n 1992 alussa. Toimintaa säätelivät nyt kansalaisopistolaki (772/92) ja -asetus (1313/92). Rahoitusta sääteli puolestaan laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (70/92), jonka perusteella rahoitus kohdistettiin suoraan opistoille. Laki mahdollisti aikaisemmin säädetyn ikärajan poistamisen. Kansalaisopistoista tuli kaikkien ikäluokkien opistoja entisten aikuisoppilaitosten sijasta. Virkojen perustaminen jätettiin ylläpitäjän vastuulle. Opistot saivat luvan myös maksuperusteiseen toimintaan varojen hankkimiseksi vapailta koulutusmarkkinoilta. Suurin talouteen vaikuttava muutos oli, että entisestä menoperusteisesta valtionavusta siirryttiin suoriteperusteiseen valtionosuusjärjestelmään. Samalla valtion kustannusvastuu väheni merkittävästi. Kansalaisopiston ylläpitäjälle myönnettiin valtionosuutta opiston käyttökustannuksiin enää vain 57 prosenttia markkamäärästä, joka saatiin, kun ylläpitäjälle opistoa varten vahvistettu laskennallinen tuntimäärä kerrottiin opetustuntia kohden määrättyllä yksikköhinnalla. Yksikköhintakeskiarvot laskettiin viidelle asutusrakenneryhmän kunnalle. Valtio ryhtyi säätelemään opistojen saamaa rahoitusta rajoittamalla tuntikatolla oppituntien määrää (vuosittainen laskennallinen valtionosuuteen oikeuttava tuntimäärä). Opistot saivat pitää tunteja määrättyä valtionosuutta enemmän mutta ylläpitäjän kustannuksella. Seurauksena oli, että suurimmat opistot ja varakkaimmat ylläpitäjät/kunnat pystyivät nostamaan tuntimääriään ja valtionosuuksiaan, mutta korotukset söivät muiden osuutta. Valtionosuustuntien määrä ilmoitettiin valtion tulo- ja menoarviossa yhteisenä tuntikatona. (*KAN 60:2012, 18–19*)

Säädösten kieltä muutettiin niin, että työväen-opisto-sanaa ei käytetty enää kansalaisopisto-sanan rinnalla, vaan puhuttiin vain kansalaisopistoista. Yksittäinen opisto voi kuitenkin säilyttää perinteisen työväenopisto-nimen. Valtionosuuden lasku 70 %:sta 57 %:iin aiheutti voimakkaan vastareaktion koko opistoliiikkeessä. Kansalaisopistojen liiton hallituksessa toimineet rehtori **Anna-Maija Lauri** ja Rauman kansalaisopiston opistolaisyhdistyksen puheenjohtaja **Liisa Haikonen** lähettivät avoimen kirjeen kulttuuriministeri **Tytti Isohookana-Asunmaalle** ja kävivät KTOL:n edustajilla vahvistettuna omatoimisena koko opistokenttää edustavana lähetystönä **Sirkku Määtän** ja **Berit von Troilin** kanssa kertomassa huolensa kansalaisopistotoimintaa uhkaavista supistuksista. (*Aikuisviesti* 3/1993.)

Myös valtakunnallinen *opistojunakiertue* joulukuussa 1993 sai myönteistä julkisuutta. Junan pysähdyspaikkakunnilla mm. Torniossa ja Rovaniemellä järjestettiin yleisötilaisuuksia valtionosuuden laskemisen torjumiseksi paikallisten kansanedustajien ja päättäjien tuella.

Kansalaisopistoissa jouduttiin tasapainoilemaan valtion ristiriitaisten tavoitteiden kanssa. Toisaalta opistoille annettiin vapaat kädet muotoilla tavoitteensa ja ikärajat sekä ryhmäkokomääräykset poistettiin. Samalla kuitenkin valtionosuusehdot tiukkenivat ja valtionosuus pieneni. Lähes maksuttomista opistopalveluista jouduttiin siirtymään 1990-luvun alusta alkaen kurssimaksujen aikaan. Kiristynyt valtion- ja kuntatalous vaikutti toimintaan myös Tornion kansalaisopistossa.

(*Määttä* 1993, 3–8. Ryynänen 1994, 22–28, *Lassila* 2005, 238–241, *Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja*; 60:2012, 18–19, *Sihvonen* 2014.)

Toiminnan vapaudesta parlamentaariseen ohjaukseen 1998–

Juha Sihvonen valottaa juhlakirjan artikkelissaan vuosituhatosen vaihteen kehitystä poliittisen ohjauksen tiivistyessä (ks. luku: *Parlamentaarisen ohjauksen vaihe 1998–*). Hallituskausittain keskeisiksi työvälineiksi nousivat koulutuksen tutkimus- ja kehittämissuunnitelmat (KESU) sekä mm. hankerahoituksen kautta toteutettu suuntaviiva- ja informaatio-ohjaus v. 2005–2008. Vapaan sivistystyön rahoitusperusteita tarkistettiin vuoden 2006 alusta alkaen. Oppilaitosverkon rakennetta ja palvelukykyä sekä informaatio-ohjauksen tavoitteita ja vaikutuksia arvioitiin.

Valtion ohjaus laajeni kunnallisen itsehallinnon tontille

Kuntaliiton vaatimuksesta suuntaviivahajauksesta ja -hankerahoituksesta luovuttiin jo v. 2009. Sen mielestä kunnallisten kansalaisopistojen tehtävänasettelu kuuluu kunnallisen itsehallinnon piiriin eikä valtion pidä sekaantua siihen ohjausmielessä.

Kuntaliiton lausunnossa eduskunnan sivistysvaliokunnalle 13.9.2010 otettiin opistojen ja kuntien näkökulmasta kantaa vapaan sivistystyön lain ja sen muuttamisen taloudellisista vaikutuksista. Kuntaliitto korosti lausunnossaan kansalaisopistoille keskeistä opetustuntimäärän merkitystä laadukkaan ja paikalliset lähtökohdat huomioon ottavan opetuksen turvaamiseksi.

Anneli Kangasvieren ja **Juha Patrakan** allekirjoittamaan lausuntoon on Tornion kansalaisopistonkin näkökulmasta helppo edelleen yhtyä:

”Opistojen valtionosuuteen oikeuttavat tuntimäärät ovat olleet viisi vuotta laskussa (toim. huomautus: 1995 alkaen). Erotus järjestettyjen tuntien ja valtionosuustuntien välillä kuvaa opistojen kantavan tunnustettua suuremman vastuun vapaan sivistystyön opetuksesta.

Avustuksina jaettavat laatu- ja kehittämisrahat eivät saa johtaa laskennallisesti muodostuvien yksikkömäärien vähenemiseen. Laatu- ja kehittämisavustukset eivät saa olla sidoksissa toiminnan määrälliseen järjestämiseen.

Riittävä tuntimäärä on ylläpitoluvan ohella ainoa tekijä, jolla vapaan sivistystyön opetuksen järjestäjä kykenee suunnittelemaan omaa toimintaansa ja tekemään kattavaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Opetustuntimäärä tulisi palauttaa entiselle tasolle, jotta kansalaisopistot voisivat itse kehittää laadukasta opetusta ja toimintaa paikallisista lähtökohdista.”

Lainsäädäntömuutokset jatkuvat 2000-luvulla

Kansalaisopistoja koskevat suuret lainsäädäntömuutokset aloittivat ja päättivät 1990-luvun. Laki (632/1998) ja asetus (805/1998) vapaasta sivistystyöstä tulivat voimaan vuoden 1999 alusta osana koulutusta koskevaa suurta kokonaisuudistusta. Kuten lain nimikin antaa ymmärtää, kansalaisopistojen oma lainsäädäntö sulautettiin samaan pakettiin toiminnaltaan ja rakenteeltaan erilaisten vapaan sivistystyön organisaatioiden kanssa. Samaa lakipakettiin koottiin kansanopistojen, kansalaisopistojen, opintokeskusten, liikun-

Harva asukastiheys ei ole toiminnan esteenä Palovaarassa. Kotikoulu Oy:n 10-vuotisjuhla 26.5.2002 Palovaaran entisellä koululla, kädentaitoryhmien keväänäyttelyn yhteydessä. Eturivissä vas. tekstiilityön tuntiopettaja, ent. Pohjoisen osastonhoitaja Raija Mustajärvi, rehtori Anna-Maija Lauri, kaupunginjohtaja Raimo Ronkainen ja Kirsti Vaara. TKO

nan koulutuskeskusten ja uutena toimintamuotona kesäyliopistojen lainsäädäntö sekä myöhemmin myös Snellman-korkeakoulun toimintaa ja rahoitusta koskevat säännökset.

Uuden lain myötä valtion parlamentaarinen ohjaus vahvistui. Vapaan sivistystyön ulkoinen ohjaus toteutuu normi- ja resurssiohjauksena. Kansalaisopistojen ylläpitämisluvut uusittiin v:n 2012 alusta alkaen. Ne määrittelevät edelleen toiminnan rajat. Valtionapu on edelleen 57 prosenttia, mutta pudotus parhaista vuosista on ollut 1990-luvulla melkoinen. Erotuksen maksavat lähinnä opiskelijat kurssimaksuina (*Lassila*, 2005, 241).

Torniolaisen kunta- ja asuntoministeri **Hannes Mannisen**kin tavoitteena oli saada lakiin vapaasta sivistystyöstä muutos, niin että kaikilla opistoilla olisi sama yksikköhinta. Opetusministeriön linjaus on kuitenkin jäänyt toistaiseksi voimaan.

Lapin kunnista yli 100 asukasta/maaneliökilometri on toistaiseksi vain Kemissä.

Asetus vapaasta sivistystyöstä (6.11.1998/805) 5 § (29.12.2005/1201) Kansalaisopiston opetustunnin yksikköhinta

Kansalaisopiston yksikköhintoja laskettaessa yksikköhinta määrätään muita kansalaisopistoja 15 prosenttia korkeammaksi niissä kansalaisopistoissa, joiden sijaintikunnan asukastiheys on yli

sata. Kansalaisopiston yksikköhintaa laskettaessa kunnan asukastiheydellä tarkoitetaan asukastiheyttä maaneliökilometriä kohden varainhoitovuotta edeltävän vuoden alussa.

Parlamentaarisen ohjauksen tiivistyminen näkyy hyvin 2000-luvun alussa kehittämissuunnitelmien ja ohjelmien työstämisenä seuraavien lainsäädäntömuutosten pohjaksi. Taustalla kummittelevat julkishallinnon suuri kestävyysvajae sekä rakenteelliset toimenpidetavoitteet säästöjen aikaansaamiseksi.

Valtioneuvosto hyväksyi v. 2007 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (*KESU*), jonka mukaan laadittiin vapaan sivistystyön kehittämisohjelma (*KEHO*) vuosille 2008–2012 (*OPM* 12:2009). Loppuraporttia voidaan **Juha Sihvosen** mielestä pitää merkittävimpana vapaan sivistystyön kehittämissasiakirjana sitten 1970-luvulla julkaistun aikuiskoulutuskomitean mietinnön. Oppilaitosten rakenneuudistusta viedään eteenpäin ylläpitämis- ja rahoitusjärjestelmää kehittämällä. Kehittämis ehdotuksen mukaan valtionosuusjärjestelmä tulee sisältämään suoriteperustaisen perusrahoituksen lisäksi myös laatua ja kehittämistoimintaa tukevan osuuden käynnistäen myös edelleen erilaisia kehittämishankkeita.

Laki vapaasta sivistystyöstä joutui jälleen muutosten kohteeksi (2009/1765). Erityisesti lain tarkoituksipykälä muuttui. Siinä huomioitiin nyt kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja ihmisten hyvinvoinnin merkitys. Oppilaitoksille asetettiin myös yhteistyövelvoite. Ehdotus kansalaisopistojen valtionosuusjärjestelmän uusimisesta tuntiin nan porrastuksesta luopumiseksi vesittyi jälleen.

1 § (29.12.2009/1765)

Vapaan sivistystyön tarkoitus ja tavoitteet

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Lakiin ja asetukseen vapaasta sivistystyöstä tehtiin vielä v. 2010 muutoksia ja täsmennyksiä, jotka koskivat mm. opistojen ylläpitolupia, henkilöitä, arviointia, valtionosuuden vahvistamista ja yksikköhintoja. Edelleen hallitus esitti v. 2012 (HE 95/2012 vp) eduskunnalle lakia opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta. Sen mukaan vapaan sivistystyön rahoituksessa ei otettaisi huomioon v. 2013 kustannustason muutoksia eikä v. 2015 arvioidun ja toteutuneen kustannustason erotuksesta aiheutuvia tarkistuksia.

Kansalaisopistojen liiton sekä opistojen mm. sosiaalisessa mediassa käymän voimakkaan vastarinnan ansiosta kansalaisopistoille v. 2014 ehdotettu valtionosuusleikkaus aleni 22 milj. eurosta 15 milj. euroon ja kohdistuu vuoteen 2017 mennessä kaikkiin vapaan sivistystyön organisaatioihin. Leikkaukset määrittävät vapaan sivistystyön rahoituslain avaamisen ja rakenteellisten uudistusten kautta. Lainsäädännön lisäksi vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2008–2012 (KEHO, OPM 2009a) opistojakin koskevina toimenpiteinä ehdotuksineen joutunee jälleen muutosten kohteeksi. Opiston vt. rehtori Tarja Hooli kirjoitti opistojen valtionosuussäästöjen vaikutuksista useisiin tiedotusvälineisiin ja sai verkkolehti Sivistyksessä opis-

tokapinakenraalin kunnianimityksen. (Ks. liite 4. Sivistys-verkkolehtileike)

Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta 29.11.2013:

”Toteutetaan vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitusuudistus. Tavoitteena on toiminnan laadun ja vaikuttavuuden varmistamiseksi luoda riittävän suuret vapaan sivistystyön oppilaitokset. Uudistuksessa selkeytetään ja ajantasaistetaan rahoituksen määräytymisperusteet. Rahoituksen tulee kannustaa opiskelumuotojen kehittämiseen. Toiminnan ennakoitavuuden parantamiseksi määritellään vapaan sivistystyön toiminnan volyyymille ylläpitäjäkohtaiset rahoituksen reunaehdot.”

LÄHTEET:

Aikuisviesti 3/1993. Urpo Jokinen. Kansalaisopisto on kunnallista peruspalvelua.

Alanen, A. 1992. Suomen aikuiskasvatuksen organisaatiomuodot. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden laitos.

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 58. Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenteen arviointi. Osaraportti 1: Laatu- ja kehittämisavustukset ja ylläpitämisluvut. Martti Markkanen, Tarja Lang, Alice Lillas, Maisa Lovio, Jyri Manninen, Erkki Takatalo, Päivi Kamppi, Gunnel Knubb-Manninen, Ville Pietiläinen. Jyväskylän yliopisto 2012

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 60:2012. Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenteen arviointi. Osaraportti 2: Rakenteellisten muutosten, lakiuudistusten ja oman toiminnan arviointivelvoitteen toteutuminen. Martti Markkanen, Tarja Lang, Alice Lillas, Maisa Lovio, Jyri Manninen, Erkki Takatalo, Päivi Kamppi, Ville Pietiläinen, Anne-Sofie Smeds-Nylund. Jyväskylän yliopisto 2012

Kuntaliiton lausunto sivistysvaliokunnalle 13.9.2010, 2665/90/2010, Anneli Kangasvieri, Juha Patrakka He 128/2010 eduskunnalle laeiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta.

Lassila, J. 2005. Lapin koulutus vuosina 1630 –2001. Thule-instituutti. Oulun yliopisto. (jatkuu seuraavalla sivulla)

Määttä, A. 1993. Kansalaisopistot. Helsinki: Suomalaisen aikuis- koulutuksen julkaisusarja 7. Opetushallitus.

OPM 12:2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmistelutyöryhmän lop- puraportti.

Ryynänen, K. 1994. Tietoa, taitoa, elämää varten. Tornion kansalaisopisto 1944 –1994.Tornio: Tornion kansalaisopisto 1994.

Sihvonen, J. 2014. Myötäilevästä sivistyspolitiikasta parlamen- taariseen ohjaukseen. Teoksessa Tornion kansalaisopiston 70-v. juhlakirja. Tornio 2014.

Teerijoki, I. 2010. Tornion historia 3, 1918–2000. Porvoo 2010.

Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelma 2012 – 2016 ”Tie maaliin tarvitaan”. Tornio. Tornion kansalaisopisto 2012.

Tornion kansalaisopiston laulukäsikirjat 2006 – 2009, 2007 – 2010, 2008 – 2011, 2009 – 2012, 2010 – 2013.

Sähköiset lähteet: Finlex-säädöstietokannan internet-sivusto. Artikkeleissa mainittu lainsäädäntö

Opetustunnit palvelujen laadun, määrän ja hinnan perustana

Edellisessä luvussa ”Valtio antaa ja ottaa” seurattiin kansalaisopistoja koskevan valtionosuusjärjestelmän kehitystä sekä vaikutuksia opistotyöhön. Tässä luvussa paneudutaan vuosituhat- ensimmäisen vuosikymmenen haasteisiin ja tuloksiin muutaman taloudellisen tunnusluvun ja taulukon kautta. Valtionosuusperusteiden avaamisen selkeyttäneen lukijalle, millaisten muuttujien varassa opistotyötä tehdään ja millaisiin muut- tuihin yrittetään vaikuttaa.

Laatukäsikirja toiminnan, talouden ja arvioinnin apuna

Tornion kansalaisopisto valmistautui 2000-luvun taloudellisiin haasteisiin panostamalla edelleen opetuksensa ja palvelujensa laatuun sekä tunti- määränsä turvaamiseen. Kemin työväenopiston ja Rovaniemen kansalaisopiston kanssa oli toteutettu Tornion kansalaisopiston koordinoima laaja tuloksellisuuden itsearviointihanke v. 1997–1998 opetushallituksen rahoituksella. Hankeyhteistyötä jatkettiin v. 2005–2007, jolloin suuntaviivahank- keiden painopisteinä olivat laadun arviointi, tulok- sellisuus ja vaikuttavuus. Uusina yhteistyökum- paneina tulivat mukaan Inarin kansalaisopisto ja Hiiden opisto läntiseltä Uudeltamaalta. Hank-

keen tavoitteeksi asetettiin EFQM-malliin (Euro- pean Foundation for Quality Management) poh- jautuvien laatukäsikirjojen valmistaminen opisto- jen itsearvioinnin ja kehittämisen tueksi. Hankkeen ja sen toteutukseen liittyvän henkilöstökoulutuk- sen tason turvasi konsultiksi kutsuttu Kansalais- ja työväenopistojen liiton puheenjohtaja, toimialajoh- taja **Martti Markkanen**.

Laatukäsikirjaa työstettiin opistossa koko hen- kilöstön toimesta, ja se hyväksyttiin koulutuslau- takunnassa 15.12.2009 opiston toimintaa ohjaa- vaksi dokumentiksi. Keskeisimmät arviointimittarit ja tulokset esitellään vuosittain kaupungin talous- arvio- ja tilinpäätösvalmistelujen yhteydessä laa- tukäsikirjan arviointialueita tukevissa BSC-tulos- korteissa. Balaced Scorecard – tasapainotettu mit- taristo – ohjaa toimintaa talous-, asiakas-, pro- sessi- ja henkilöstönäkökulmista opiston strate- gian ja vision toteuttamiseen. Laatukäsikirja vai- kutti osaltaan opetusministeriön opistolle myön- tämään laatupalkintoon.

Laatukäsikirjan taloutta koskevat keskeiset suorituskykytulokset ja vertailut ovat pohjana myös seuraavassa luvussa esitettävien vuosien 2006–2012 tulosten tarkastelulle. Eräiden taulu- koiden osalta kehitystä vertaillaan vuodesta 2000

Laatukäsikirjan julkistamistilaisuus joulukuussa 2009. Vas. Liisa Kivimäki, Arja-Maija Kouri-Salmenkaita, Tarja Hooli, Anna-Maija Lauri, Tarja Laakso ja Arja Karhu. TKO

alkaen. Tunti-, osallistuja- ja kurssimäärän kehitystä seurataan opiston perustamisesta alkaen.

Tuntimäärät ja -hinnat valtionosuuden säästäjinä ja säästöjen kohteina

Kaupungin talousarvioraamien asettamisen tavoitteena on talouden ja palvelujen sopeuttaminen kestämaan lamavuosien säästöohjelmat. Kansalaisopiston talousarviot on tehty kaupunginhallituksen asettamiin talousarvioraameihin. Täyttääkseen säästövaatimukset opisto on joutunut vähentämään opetustuntimääräänsä eli tilapäisten määräaikaisten tuntiopettajien palkkasummaa. Seurauksena on samalla ollut opetus- ja kulttuuriministeriön määräämien valtionosuuteen oikeuttavien tuntien ja tuntiinnan väheneminen.

Tuntimäärien väheneminen vaikuttaa samalla kurssi- ja opiskelijamääriin sekä kurssimaksutuloihin. Opiskelijoiden lisäksi tilanteesta kärsivät opiston toimipistetilojen ylläpitäjät menettäessään vuokra- ja käyttökorvaustulojaan.

Tuntimäärät/-palkat ovat edellä mainituista syistä säästökohteina varsin kyseenalainen keino tuntasäästöjen kertautuessa. Tuntasäästöt vähentävät valtionosuuksia, tuloja sekä kursseja tai niiden tuntimääriä, kuten seuraavassa luvussa käy ilmi.

Rahoituksen määräytyminen:

Kansalaisopiston vuotuinen valtionosuuden peruste lasketaan kertomalla opetus- ja kulttuuriministeriön ko. opistolle vahvistama opetustuntien määrä sille määrättyllä opetustuntien yksikkö hinnalla, josta valtionosuus on 57 %.

Opetus- ja kulttuuriministeriö määrää vuosittain kunkin opiston valtionosuuteen oikeuttavan tuntimäärän, johon vaikuttaa ko. vuodelle arvioitu opetustuntimäärä sekä kahden edellisen vuoden toteutunut tuntimäärä.

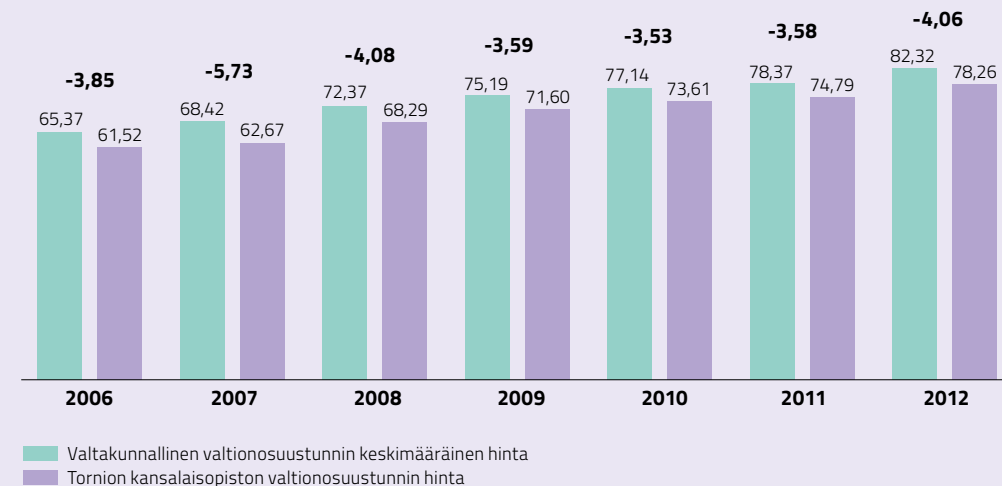
Opetustuntien yksikköhinta kansalaisopistoille lasketaan joka neljäs vuosi jakamalla yksikköhinnan määräämistä edeltänyttä vuotta edeltäneenä vuonna kansalaisopistojen toiminnasta aiheutuneet käyttökustannukset kansalaisopistojen saman vuoden opetustuntien määrällä.

Opiston toiminnan taloudellisuus ja säästöt näkyvät valtakunnallisessa vertailussa

Opetus- ja kulttuuriministeriön määräämät opetustuntien yksikköhinnat ovat kasvaneet valtakunnallisella tasolla. Varakkaimmat opistot ja ylläpitä-

TAULUKKO 1

Keskimääräisten valtionosuustuntien talousarviotason hintavertailut valtakunnallisella ja opistotasolla 2006–2012 (euroa / tunti)

jät ovat pystyneet hyödyntämään valtionosuustuntien hinnan nousun ja toteuttamaan opetusta yli valtionosuuteen oikeuttavan laskennallisen tuntimäärän (tuntikaton).

Talousarviolukuihin perustuvasta taulukosta 1 nähdään, että *Tornion kansalaisopistolle määrätty valtionosuuteen oikeuttavan tunnin hinta on keskimäärin 4 euroa/tunti pienempi kuin vastaava hinta valtakunnallisella tasolla v. 2006–2012.* Erotus vaikuttaa

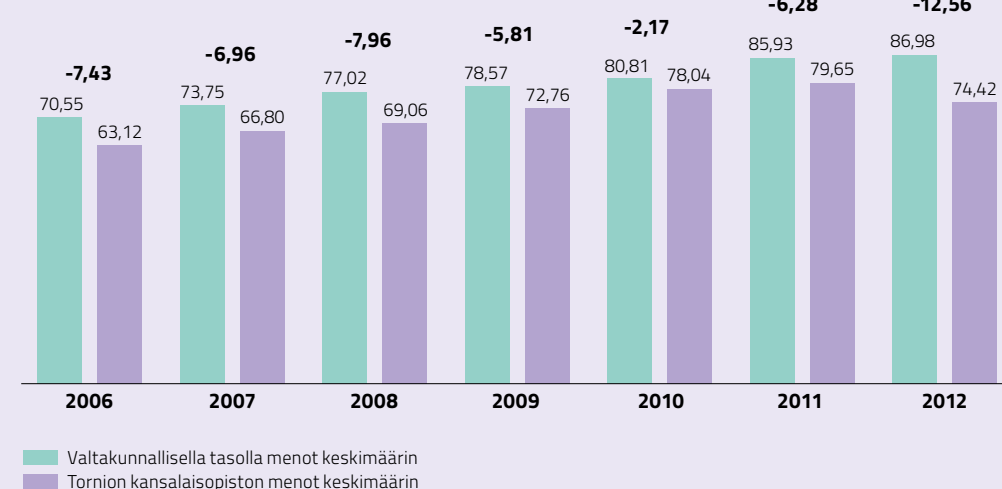
myös kaupungin saamaan valtionosuuteen.

Taulukon 2 mukaan myös *Tornion kansalaisopiston menot ovat keskimäärin 7 e/tunti pienemmät kuin valtakunnallisella tasolla* verrattaessa tulosta tilinpäätösten käyttömenoihin ja kokonaistuntimääriin. Tulos kertoo sekä käytettävissä olleista määrärahoista että taloudellisesti toteutetusta opetustoiminnasta:

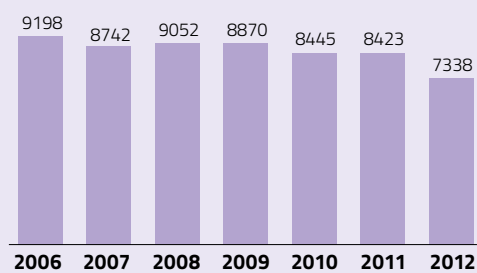
Opetus- ja kulttuuriministeriö määrää vuo-

TAULUKKO 2

Tilinpäätöksen mukaiset käyttömenot valtakunnallisella ja opistotasolla 2006–2012 (euroa / tunti)

TAULUKKO 3

Valtionosuuteen oikeuttavien tuntien määrä 2006–2012

sittain Tornion kansalaisopistolle valtionosuuteen oikeuttavan tuntimäärän (taulukko 3), johon vaikuttaa kyseiselle vuodelle arvioitu opetustuntimäärä sekä kahden edellisen vuoden toteutunut tuntimäärä. Säästöjen seurauksena opiston valtionosuuteen oikeuttava tuntimäärä on pienentynyt v:n 2006 tasosta v:een 2012 mennessä 1860 tuntia, eli keskimäärin 266 tuntia/vuosi.

Kaupungin opistotoimintaan saamaa valtionosuutta voidaan lisätä hyödyntämällä noussut tunnin hinta kasvattamalla vuosittain opiston kursien kysyntään pohjautuvia tuntimääriä (tuntipalkkarahoitusta) ja käyttömenorahoitusta. Tuntimäärän nostaminen keskimäärin 300 tuntia/vuosi on opiston kehittämissuunnitelmaan hyväksytty keskeinen toiminnan kehittämisen ja valtionosuuden kasvun turvaava tavoite. Se merkitsee kokonaistuntimäärän nostoa neljän vuoden aikana v:n 2012 tasosta (8564) 10 000:een, mikä vastaa kymmenen vuoden takaista (v. 2002) tuntimäärää (Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelma 2012–2016, 34–35.).

LIITE. Taulukko 4. Osallistuja-, kurssi- ja tuntimäärien kehitys 1945–2012

Talousarviot ja tilinpäätökset kertovat toiminnan tulokset euroissa

Opiston talouteen ja määrärahoihin vaikuttavat ensisijaisesti kaupungin taloustilanne sekä valtion toimenpiteet kuntien ja opistojen valtionosuuksien määrittämiseksi. Kaupunki joutui noudattamaan tiukkaa käyttötalousmenojen säästölinjaa mm. vuosina 2006–2008 kaikilla muilla palvelualueilla paitsi hyvinvointipalveluissa Paras-lain kriisikuntatunnuslukujen torjumiseksi. Henkilöstösäästöt tuntuivat opiston toiminnassa.

Tilinpäätöslukujen mukaan säästöjä tehtiin eniten v. 2004, jolloin menomäärärahat vähenivät

12,4 % (87 000 e) verrattuna edelliseen vuoteen. Sen seurauksena myös tuntimäärä väheni peräti 2800 tuntia.

Talousarvion tasolla menomäärärahoja leikattiin eniten v. 2006, mikä merkitsi vähennystä edellisen vuoden tasosta 14,36 % (103 000 e). Tuntimäärän vähennys onnistuttiin torjumaan mm. laatupalkintorahoituksella.

Seuraavat suuret tuntasäästöt toteutettiin v. 2008 ja 2010, jolloin tuntimäärä väheni vielä 500 tuntia kumpanakin vuonna.

Tulotavoitteet ylittämällä pystyttiin koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan tasapainottamaan säästöraameihin laadittuja talousarvioita ja pitämään tuntimäärä keskimäärin 11 220 tuntina/vuosi.

LIITE. Taulukko 5. Talousarviot, tilinpäätökset ja toteutumisasteet 2000–2012

Tulojen hankinnan välttämättömyys

Opiston menoja katetaan tuloilla, jotka muodostuvat kurssimaksu-, myynti-/tilauspalvelukoulutuksen tuloista ja hankeavustuksista. Tulot olivat v. 2006–2012 keskimäärin 198 000 e/vuosi. Kurssimaksut muodostavat keskeisen tulolähteen, johon vaikuttavat sekä osallistuja- että tuntimäärät. Kurssimaksujen korotuspaineissa tulotavoitteiden toteuttamiseksi opiston on pystyttävä jatkuvasti turvaamaan opetuksensa laatu sekä hyvät asiakaspalvelut.

Kansalaisopiston valtionosuus kohdistetaan vapaan sivistystyön toiminta- ja rahoituslain mukaan kansalaisopistojen käyttömenoihin. Ylläpitäjällä on opiston ylläpitöluvan mukaisesti kustannusvastuu, jonka mukaan sen on huolehdittava, että opistolla on opetusta varten riittävät tilat sekä riittävästi henkilöstöä ja taloudellisia resursseja.

Tuntimääräperusteinen valtionosuus (valtionosuustuntien määrä x tunnin hinta / 57 % on keskimäärin 341 000 e/v) sekä taiteen perusopetukseen saatu asukasmääräperusteinen valtionosuus (0,43 e/asukas, n. 10 000 e/v) eivät näy tuloina opiston talousarviossa, mutta niillä katetaan suurin osa opiston talousarvioon hyväksytyistä menoista. Tornion kaupungin eli veronmaksajien katettavaksi jää noin 20 % opiston menoista.

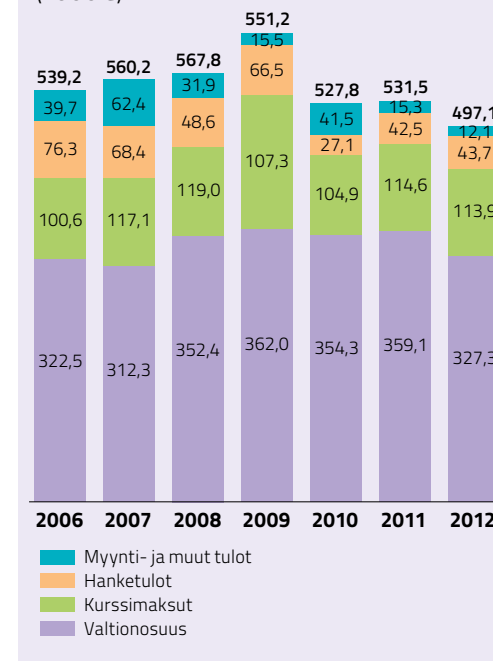
Vuodesta 2010 alkaen taiteen perusopetus on sisällytynyt kunnan peruspalvelujen val-

tionosuuteen ja perushinta on ollut 1,40 euroa/asukas. Tämä euromäärä otetaan huomioon kunnan peruspalvelujen valtionosuuden laskennallisessa perusteessa, josta vähennetään kunnan omarahoitusosuus. Erotuksena saadaan valtion osuus laskennallisesta perusteesta.

Taloudellisen taantuman seurauksena myyntipalvelukoulutuksen tilausmäärä ja Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoitus on vähentynyt. Vuodesta 2013 alkaen opetushallituksen laatu- ja kehittämisavustuksilla on tarkoitus tukea sellaista toimintaa, jonka perusteella voidaan automaattisesti osoittaa kansalaisopistoille lainmukaisen perusosuuden lisäksi hankkeisiin käytettävää valtionosuutta. Varsinaisia yhteisiä vapaan sivistystyön laatuksiteereitä rahoituksen pohjaksi ei ole ministeriön ja vapaan sivistystyön järjestöjen yhteistyössä vielä löytynyt (Taulukko 6. Tulot 2006–2012).

Tällä hetkellä eletään vaihetta, jossa kansalaisopistojen valtionosuus perustuu edelleen kahteen

TAULUKKO 6.

Tulot 2006–2012
(1000 e)

asutusrakenneryhmään sijaintikunnan asukastiheyden perusteella (alle/yli 100 asukasta/maakm²). Näin on siitä huolimatta, vaikka KEHO-ohjelmassa (vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa) on todettu kaksiportaisen järjestelmän heikentävän alueellista tasa-arvoa ja esitetty siirtymistä yhteen yksikköhintaan (OPM 2009a, 95). Kansalaisopistojen valtionosuusperusteista johtuen kuntaliitokset ovat saattaneet asukastiheyden alenemisen seurauksena vähentää opistojen laskennallisen valtionosuuden yksikköhintaa. Koska yksikköhinta määräytyy ylläpitäjän sijaintikunnan asukastiheyden mukaan, on se jossain määrin ohjannut alueopistojen perustamista (Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 60, 2012. Osaraportti 2,22).

Tornion kansalaisopiston henkilöstö on tehnyt esimerkiksi hanketyötä opiston toiminnan kehittämiseksi, uusien opiskelijoiden hankkimiseksi ja tulopohjan vahvistamiseksi. Toivottavaa on, että valtion rahoitus opistojen kehittämiseen kanavoituisi pääosin opistojen yhden asutusrakenneryhmän perusrahoituksen, tuntiennan korotusten ja vahvistettujen tuntimäärien kasvattamisen kautta.

LÄHTEET

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 58, 2012.
Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjäjärakenteen arviointi.
Osaraportti 1: Laatu- ja kehittämisavustukset ja ylläpitämisluvut.
Martti Markkanen, Tarja Lang, Alice Lillas, Maisa Lovio, Jyri Manninen, Erkki Takatalo, Päivi Kamppi, Gunnel Knubb-Manninen, Ville Pietiläinen. Jyväskylän yliopisto.

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 60:2012.
Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjäjärakenteen arviointi.
Osaraportti 2: Rakenteellisten muutosten, lakiuudistusten ja oman toiminnan arviointivelvoitteen toteutuminen. Martti Markkanen, Tarja Lang, Alice Lillas, Maisa Lovio, Jyri Manninen, Erkki Takatalo, Päivi Kamppi, Ville Pietiläinen, Anne-Sofie Smeds-Nylund. Jyväskylän yliopisto.

OPM 12:2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012 (KEHO). Opetusministeriön asettaman valmistelutyöryhmän loppuraportti

Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelma 2012–2016 "Tie maaliin tarvitaan". Tornio.

Mitä tarjotaan – kenelle – miksi? Kurssit jatkuvan kehittämisen kohteena

Edellisissä luvussa tutustuttiin kansalaisopistojen valtionosuuslainsäädäntöön ja opiston talouteen eli laatukäsikirjatermistön (2013) mukaan keskeisiin suorituskäytöksiin. Tässä luvussa tarkastellaan taloudellisen toiminnan tuloksia opiston keskeisimmän tuotteen eli kurssin kautta vastaamalla kysymyksiin ”mitä tarjotaan – kenelle – miksi?”. Seuraavassa luvussa kysytään ”miten?” kuvaten opetusmenetelmiä ja laatutyötä. Lopuksi kysytään ”missä” tarkastellen, millaisissa tiloissa opetusta on toteutettu ja toteutetaan. Lasten ja nuorten taidetalo Pillipiiparin ”toisen elämän” mahdollisuus nostetaan myös esille. Näiden lukujen lähteet esitellään keskitetysti viimeisen luvun lopussa. (LIITE. Taulukko 4. Osanottaja-, kurssi- ja tuntimäärien kehitys 1945–2012)

Mitä opistossa opiskeltiin 1944–2000? Tornion kansalaisopiston kehitysvaiheita käsittelevässä artikkelissaan **Ilkka Teerijoki** mainitsee mm. seuraavat esimerkit suosituimmista kursseista:

Ensimmäisenä lukukautena keväällä 1944 suosituin kurssi oli ruotsin alkeet (110 ilmoittautunutta) sekä kotitalous-, konekirjoitus- ja saksan kielen kurssit, jotka piti jakaa useampaan opetusryhmään. Lausunta-, näyttämö- ja radiokerhot aloittivat myös toimintansa. Opistolle tyypilliseen tapaan myös taideaineet ja kädentaidot kasvattivat suosiotaan; 1940-luvun lopussa ja 1950-luvulla erityisesti musiikkiryhmät – kuoro, orkesteri, viulunsoitto, torvisoitto – pukuompelu, koru- ja liina-vaateompelu sekä kankaankudonta. 1960-luvulla mukaan tulivat mm. auto-oppi, matematiikka, perheenemäntäpiiri, posliininmaalaukset ja keskikoulupiirit, 1970-luvulla kotiaavustajien koulutus, peruskoulututkintojen suorittamismahdollisuudet ja ensimmäiset ATK-kurssit ottivat tilansa. 1980-luvulla mahdollistuivat alle 16-vuotiaiden musiikkikurssit. 1990-luvulla taiteen perusopetuksen käynnistyminen viidessä taideaineessa, suggestopediset kielikurssit, luontaistuotealan kurssit, työllisyyskoulutus, ammatillinen koulutus, myyntipalvelukurssit laajensivat valikoimaan lainsäädännön mahdollistaessa uudet avaukset.

Eri vuosikymmenten suosituimmat kurssit antavat kuvan torniolaisten kiinnostuksen kohteista ja opiskelutarpeista. Opiston jokasyksyisistä opinto-ohjelmista voidaan päätellä, miten opetuksessa toteutuvat elämänikäisen oppimisen tavoit-

teet: yksilöiden persoonallisuuden monipuolinen kehittäminen, kyky toimia yhteisöissä sekä kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden tukeminen. Ilman opiskelun tuottamia hyvinvointivaikutuksia ja ns. sivistyshyötyjä (Poikela 2012, 294–296) Tornion kansalaisopiston kehitys ei olisi tässä vaiheessa: kuntalaisten omakseen kokeamana, itsenäisenä laatuopistona 70-vuotisjuhla-vuotenaan.

Laki vapaasta sivistystyöstä antaa opistoille vapauden ja valtuudet lain tavoitteet huomioivan opetuksen ja sen arvioinnin järjestämiseen. Kansalaisopistojen tarjoama opetus ei perustu virallisiin opetushallituksen vahvistamiin opetussuunnitelmiin, ellei kysymyksessä ole lain §:ssä 3 määritelty toiminta. Esimerkiksi opiston jo vuodesta 1990 alkaen toteuttama taiteen perusopetus pohjautuu lakiin taiteen perusopetuksesta. (633/1998). (Laki vapaasta sivistystyöstä muutoksineen 1998/632, 2009/1765, 2010/1103)

Kurssimäärä on usein käytetty tunnusluku, jota voisi verrata pöytään katettujen tyhjien lautasten määrään. Ilman tietoa kurssien keskimääräisestä tuntimäärästä on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Kurssien keston (oppituntia/kurssi) vaikuttavat opetussisältöjen ja asiakasryhmien tarpeet, opiskelijamäärä, kustannukset sekä tuntipalkkamäärärahat. Kurssien kesto on supistunut säästösyistä Tornion kansalaisopistossa keskimäärin 4 oppituntia/kurssi v. 2006–2012. Vuosina 2006–2009 kurssin kesto oli keskimäärin 30 tuntia ja vuosina 2010–2012 keskimäärin 26 tuntia. Opetustilojen mahdollistamat kohtuulliset ryhmäkoot (11–12 opiskelijaa/kurssi) tukevat oppimistuloksia ja hyvää hinta-laatusuhdetta.

Vuosituhanneen alun n. 380 kurssia/vuosi ovat laman myötä supistuneet viiden viime vuoden aikana keskimäärin 330 kurssiin/vuosi. Lukuihin sisältyy 14 myyntipalvelukurssia, joiden kysyntä kasvoi erityisesti kielten osalta. (Laatukäsikirja 2013, 51–52)

Tuntiopettajien työpanos ja osaaminen ovat keskeisessä asemassa kurssien kehittämisessä. Tilapäisiä määräaikaisia tuntiopettajia toimii opistossa yhden tai useamman kurssin opettajana keskimäärin 65 opettajaa/vuosi. Opiston laatukäsikirjan koulutustaustavertailun mukaan tuntiopettajien koulutustaso on noussut. Puolet opettajista oli opistoasteen tutkinnon suorittaneita ja puolet alemman (tai vastaavan) tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Opisto tukee opettajien

Kansalaisopiston toimintaa kuvaavan reliefin paljastus. Vas. Viljo Törmälä, kannatusyhdistyksen puheenjohtaja ja keskellä kuvanveistäjä Ensio Seppänen. TLMM, Reino Kainulainen

täydennyskoulusta ja järjestää sisäistä koulutusta, joka on tärkeä osa jatkuvaa kurssien kehittämistä ja laadun ylläpitämistä. (Laatukäsikirja 2009, 7).

Opiston kurssitarjonta jakaantuu nykyisin neljään aineryhmään (toiminnalliseen yksikköön): kielet, kädentaidot, taideaineet ja kansalaisvalmiudet.

Aineryhmien toiminnasta vastaavat edelleen rehtorille ja koulutuslautakunnalle päätoimiset opettajat/vastuuhenkilöt, jotka esittelevät johtamiensa aineryhmien kehitystä, sisältöjä ja suosituimpia kursseja luvussa ”Tietoa, taitoa elämää varten”. (LIITE. Taulukko 7. Osallistujat, tunti- ja kurssimäärät yksiköittäin 2006–2012)

Opistopalvelut ”ruohonjuuritasolle”: yhdysmiespiireistä osastoihin ja aineryhmiin/yksiköihin

Alatornion ja Karungin kuntien esitettyä toivomuksen Tornion kaupunginhallitukselle opiston toimialueen laajentamisesta (1969) toiminta organisoitiin laajalla alueella perustamalla yhdysmiespiirit, joita 1980–1990 vaihteessa kutsuttiin osastoiksi. Alatornion eteläpään osaston – myöhemmin opiston keskeisen ja eteläisen osaston (sisälsi kuntaliitoksen jälkeen myös Putaan ja Suensaaren) – osastonhoitajana toimi opiston toimistosiihteri **Raija Kostamo**. Alatornion pohjoispään ja Karungin osastot – myöhemmin pohjoisen osasto – osas-

tonhoitajina toimivat tuntiopettajat **Kari Nurminen** ja **Raija Mustajärvi**. Osastonhoitajat avustivat käytännön opetusjärjestelyissä opettajia, opiskelijoita ja tilojen vuokraajia. 1990-luvun alkupuolella nimettiin suurimpiin aineryhmiin ns. keskeiset tuntiopettajat, jotka toimivat opetusjärjestelyissä päätoimisen opettajan apuna. Aineryhmä- eli yksiköjäkoon siirryttiin 1993 päätoimisten opettajien ottaessa vastuuta aineryhmänsä toiminnasta. (Ryynänen 1944, 20–22)

Asiakkaiden tarpeet ja kurssien saavutettavuus kurssisuunnittelun perustana

Tornion kansalaisopiston keskeisiä asiakasryhmiä ovat opiskelijat, tuntiopettajat, kuntalaiset, myyntipalveluasiakkaat sekä yhteistyö- ja hankekumppanit (Laatukäsikirja 2013, 3). Asiakkaiden kurssitoivomuksia kartoitetaan vuosittain kyselylomakkeiden ja informointitilaisuuksien avulla. Huhtikuun loppuun mennessä kysytään seuraavan lukuvuoden kurssitoivomuksia. Kurssitoivomuksista pystytään toteuttamaan vuosittain 80–90 %. Laaja asiakastytyytyväisyyskysely toteutetaan joka 3–4 vuosi. Kansalaisopisto ottaa huomioon opetusta suunnitellessaan opiskelijoiden toiveiden lisäksi kaupungin/koulutuslautakunnan painopisteet ja tavoitteet sekä talousarvioon varatut menomäärärahat ja tulotavoitteet. Käytettävissä olevat tilat, opettajaresurssit sekä kurssille ilmoittautuneiden määrä

Pitsinnypläystöitä vuoden 2003 keväänäyttelyssä. TKO

vaikuttavat myös kurssin toteuttamiseen. Lainsäädännön ja kehittämishankkeiden tavoitteiden huomioinnissa on merkitystä myös hankerahoituksesta anottaessa.

Tornion kansalaisopiston, kaupungin ja koulutuslautakunnan keskeisimpiin arvoihin kuuluvat palvelujen riittävyys, laatu ja saavutettavuus. Tämä merkitsee eri ikä- ja ammattiryhmien ammattitaitoja täydentävien opiskelu- ja harrastustarpeiden huomioimista kaupungin eri osissa. Haja-asutusalueiden opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksia on tuettu mm. hankerahoituksella mahdollistamalla pienemmät opiskelijamäärät ja kädentaitoaineiden kurssitilojen käyttö opiskelijoille muinakin aikoina kuin opetustunteina. Koko opiston henkilöstö on vuosittain haasteellisen tehtävän edessä, jotta opiskelijoiden tarpeet ja kurssien saavutettavuus pystyttäisiin ottamaan huomioon parhaalla tavalla.

Palvelujen saavutettavuutta kuvaa liitteessä oleva kartta ja taulukko 8. Kaakamon alueen osallistujia- ja kurssimäärä on kasvanut eniten neljän vuoden aikana. Arpelan alueen opiskelijamäärä on

lievästi laskenut. Suurin tuntimäärä käytetään Karungin alueella, pääosin kädentaitoaineiden kursseihin. *LIITE. Taulukko 8. Opetuksen sijoittuminen, keskeinen kaupunkialue / maaseutualue 2009–2012*

Kenelle? Opiston opiskelija-rakenne pähkinänkuoressa

Tornion kansalaisopisto on kaikille avoin vapaan sivistystyön oppilaitos, jonka tehtävänä on paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin vastaaminen sekä mahdollisuuksien tarjoaminen omaehtoiselle opiskelulle. Opiston kursseille osallistuu keskimäärin 17 % kaupungin asukasmäärästä (v. 2006–2012).

Kursseille ilmoittautumisen yhteydessä kysytään opiskelijan sosioekonomista asemaa tilastokeskuksen valtakunnallista tilastointia varten. Opiskelijarakenne jaetaan viiteen ryhmään: työllisiin (25–63-vuotiaat), työttömiin, opiskelijoihin ja koululaisiin (yli 16-vuotiaat), eläkeläisiin (yli 63-vuotiaat) ja muihin (kotiäidit, äitiyslomalaiset, varusmiehet ja alle kouluikäiset). Opiston opis-

Juhlavuosien opetusohjelmia 2003–2004 ja 2013–2014. TKO

kelijarakenne vastaa kaupungin ikärakennetta toteuttaen tavoitetta kaikkien ikäluokkien oppilaitoksesta. Suurimmat opiskelijaryhmät koostuvat työllisistä, opiskelijoista ja koululaisista sekä eläkeläisistä, tässä järjestyksessä. (*Tornion kaupungin talousarvio ja suunnitelma 2013–2015, 6*)

Päätoimiset ja tuntiopettajat seuraavat kurssiensa opiskelijarakennetta, jolla on vaikutusta sekä kurssien ajoitukseen että toteutukseen. Hankkeiden ja opintosetelien avulla on pystytty vaikuttamaan eläkeläisten, työttömien ja opiskelijoiden määrään.

Taulukon 9 mukaan v. 2006–2012 Tornion kansalaisopistossa opiskeli vuosittain työikäisiä keskimäärin 905 netto-opiskelijaa, kun lukuun lasketaan myös työlliset ja työttömät. Työikäisiä on lisäksi

ryhmässä ”muut”, johon käytössä olevassa ohjelmassa lasketaan myös alle kouluikäiset.

Opiskelijoita ja koululaisia opiskelee vuosittain keskimäärin 530 netto-opiskelijaa. Eläkeläisiä opiskelee keskimäärin 461 netto-opiskelijaa. Muut-ryhmässä opiskelee keskimäärin 386 netto-opiskelijaa.

Asiakastyytyväisyys palkitsee

Miksi kansalaisopistojen kurssit säilyttävät suosionsa vuosikymmenestä toiseen? Miksi opiskeluun halutaan käyttää aikaa? Opiskelijoiden syyt kurseille osallistumisesta eroavat heidän elämäntilanteensa ja tarpeidensa mukaan. Opiston vt. rehtori **Tarja Hooli** käsittelee opiskelijoiden kokemia sivistyshyötyjä ja sosiaalisen pääoman merkitystä ajan-kohtaisessa artikkelissaan ”Sivistävä henkireikä”. Kysymyksiin voi etsiä vastauksia myös asiakas- ja opiskelijatyytyväisyyskyselyjen kautta.

Tornion kansalaisopisto on seurannut asiakastyytyväisyyttä säännöllisesti vuodesta 1997 alkaen, jolloin käynnistettiin yhteistyössä Kemlin työväenopiston ja Rovaniemen kansalaisopiston kanssa tulokellisuuden itsearviointihanke. Joka 3.–4. vuosi toteutettava laaja asiakastyytyväisyyskysely kohdistetaan kaikille kuntalaisille. Kysely suoritettiin vuoteen 2007 saakka kirjallisena joka talouteen jaetun opinto-ohjelman liitteellä. Nykyisin kysely suoritetaan internetissä Webropol- kysely- ja tiedonkeruuohjelman avulla. Kysymyksiin on mahdollista vastata myös kirjallisesti.

Säännöllisten kyselyjen avulla opistossa on jo pitkään toteutettu ”annetun koulutuksen ja sen vaikuttavuuden arviointia kehittämistyön ja oppimisedellytysten parantamiseksi”, jota laki vapaasta sivistystyöstä muutoksineen vuodesta 2003 alkaen edellytti (1998/632, 7§, 24.1.2003/36).

Vastaajat arvioivat opiston toimintaa neljällä osa-alueella: palvelut, opetuksen laatu, yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja opiston

TAULUKKO 9

Sosioekonominen netto-opiskelijarakenne¹⁾ 2006–2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Työllinen	610	604	909	789	910	798	786
Työtön	136	135	152	145	150	107	109
Opiskelija, koululainen	321	323	646	568	640	628	585
Eläkeläinen	348	353	525	517	530	510	445
Muu	517	517	344	306	340	293	386
	1932	1932	2576	2325	2570	2336	2311
Muu = kotiäiti, äitiyslomalainen, varusmies, alle kouluikäinen, ei tiedossa							
¹⁾ opiskelija kertaalleen laskettuna							
Netto-opiskelija = opiskelija kertaalleen laskettuna, kun hän osallistuu useammalle kurssille.							
Brutto-opiskelija = kurssilaisten yhteenlaskettu määrä							

näkyvyys. Arviointiasteikko yhdestä viiteen kuvaa tuloksia ”kouluarvosanoin”: 1 heikko, 2 tyydyttävä, 3 kohtalainen, 4 hyvä, 5 erinomainen.

Arviointiasteikkoa ja kysymysrakennetta päivitettiin Rovaniemen kansalaisopiston kanssa vuosien 2010 ja 2013 kyselyjä varten. Tulokset ovat nousseet yleisarvosana- eli keskiarvotasolta 3,8 (hyvä) 4,1 (erinomainen) -tasolle. Vastaajamäärä on noussut 306:een, mikä on kyselyjen toistaiseksi paras tulos. Hyviin tuloksiin on vaikuttanut koko henkilöstön (mukaan lukien tuntiopettajat ja muut määräaikaissa työsopimussuhteissa olevat) toiminta. *Taulukko 10, Laaja tyytyväisyyskysely 2010 ja 2013.*

TAULUKKO 10 Laaja asiakastyytyväisyyskysely		
Taustakysymykset:	Lokakuu 2010	Loka-marras 2013
	Tornio vast. 110 kpl	Tornio vast. 306 kpl
PALVELUT	3,97	4,22
Miten saat tietoa opiston kursseista?	4,00	4,24
Millaista on ilmoittautua opiston kursseille?	4,14	4,39
Miten opiston henkilökunta palvelee?	4,29	4,41
Miten opisto reagoi annettuihin palautteisiin ja ehdotuksiin?	3,46	3,84
OPETUS JA LAATU:	3,73	4,08
Miten osaavia ja ammattitaitoisia opiston opettajat ovat?	4,29	4,55
Miten laadukasta opiston toiminta ja palvelut ovat?	3,95	4,28
Millaiset ovat opiston opetusvälineet ja tilat?	3,29	3,73
Millainen on opiston kurssien hinta-laatu-suhde?	3,52	3,94
Miten opiston kurssit ovat eri asiakasryhmien saavutettavissa?	3,58	3,90
YHTEISKUNTA JA VAIKUTTAVUUS:	3,80	4,17
Miten opistopalvelut vaikuttavat kuntalaisten hyvinvointiin?	3,82	4,23
Miten opiston kurssit edistävät omaehtoista kouluttautumista/opiskelua?	3,83	4,22
Millainen on opiston imago palvelujen järjestäjänä?	3,76	4,08
OPISTON NÄKYVYYS:	3,75	4,04
Miten luettava on opiston painettu opetusohjelma?	3,80	4,30
Miten löydät opiston www-sivut ja sieltä tarvitsemasitiedon?	3,91	4,00
Miten opisto näkyy tiedotusvälineissä?	3,16	3,51
Miten opisto tunnetaan paikkakunnalla?	3,87	4,15
Minkä yleisarvosanan annat opiston toiminnasta kokonaisuudessaan?	3,98	4,22
YLEISARVOSANA (ka.)	3,81	4,13

Kyselyihin 1997, 1999, 2004 ja 2007 vastanneiden enemmistö antoi silloin käytössä olleen arviointiasteikon mukaan kiitettävän (4,7) arvosanan opiston asiakaspalvelusta, ilmoittautumiskäytännöistä, opetuksen laadusta ja opettajien ammattitaidosta. Samoin opetuspalvelujen saavutettavuus ja asiakaslähtöisyys arvioitiin kiitettävälle tasolle (4,5). Em. vuosina arviointiasteikon 3 = hyvä, 4=kiitettävä. (Laatukäsikirja 2009, 27)

Miten?
Opetuksen pedagoginen kehittäminen
opiston ja opettajien tehtävänä

Laki vapaasta sivistystyöstä muutoksineen jättää edelleen opistoille sekä vapautta että vastuuta opetuksen toteuttamiseksi koulutustavoitteen määrittelystä huolimatta (29.12.2009/1765). Opetus ei perustu virallisiin opetussuunnitelmiin tai niiden perusteisiin, ellei erillisellä luvalla tätä oikeutta ole haettu ja saatu (esim. taiteen perusopetus).

Kansalaisopiston opetustehtäviin perehdytetään opettajan pedagogisten opintojen (vähintään 35 ov) avulla. Täydentävä koulutus on oman aktiivisuuden ja Opetushallituksen sekä ammatti-, edunvalvonta- tai yhteistyöjärjestöjen lyhytkestoisen koulutuksen varassa (Opettajien ammattijärjestö OAJ, Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö ry, Kansalaisopistojen Liitto KoL ry). Kansalaisopistoilla on vapaus ja vastuu suunnitella ja toteuttaa täydennyskoulutusta päätoimisille ja tuntiopettajilleen lainsäädännön tavoitteiden toteutumiseksi sekä oppimista tukevien opetusmenetelmien kehittämiseksi.

Opiskelijatyytyväisyys ja
oppimistulokset syntyvät kursseilla

Kurssien ja opetuksen arviointi on Tornion kansalaisopistossa jatkuvan seurannan kohteena kuten opiskelija-/asiakastyytyväisyydenkin seuranta. Laatukäsikirjan avulla seurataan arviointituloksia ja asetetaan tavoitteet seuraaville kolmelle vuodelle. Opiskelija- ja asiakastyytyväisyyden seuranta sekä kurssiarviointi tukevat opetuksen kehittämistyötä (miten?) ja antavat pohjaa myös laatu- ja kehittämishankkeille.

Opettajien päätöksen mukaan opiskelijat tekevät kurssin lopussa opetuksen, oppimisjärjestelyjen ja oman oppimisensa arvioinnin vastamalla kurssiarviointilomakkeeseen. Pitkäkestoisilla kursseilla opiskelijat määrittelevät omat oppimistavoitteensa kyselylomakkeeseen jo kurssin alussa. Tuloksia arvioidaan suhteessa tavoitteisiin kurssin puolessa välissä ja lopussa. Opiston arviointimenetelmät olivat myös yhtenä perusteena laatupal-kinnon saannille.

Opettaja voi välittää kyselyn oppilailleen myös sähköpostitse HelleWi-järjestelmän kautta. Lomakkeessa arvioidaan asteikolla 1–5 opetuksen laatua, omaa aktiivisuutta, opetusjärjestelyjä, omaa

oppimista ja opiskelutavoitteiden saavuttamista. Lukuvuoden lopussa päätoimiset opettajat tekevät yhteenvedon kurssiarviointikyselyistään asteikolla 1–5, minkä perusteella lasketaan kurssien keskiarvot koko opiston opiskelijatyytyväisyysarvosanaksi. Kyselyjen tulokset ja saatu palaute hyödynnetään kurssien toteutuksessa ja koko opiston toiminnassa. Myyntipalvelukursseilta pyydetään sekä opiskelijoiden että tilaajan palaute.

Kurssiarviointien keskiarvoksi vuosilta 2006–2012 saatiin 4,2 eli arvosanaksi hyvä tulos (*Laatukäsikirja 2013, 28*).

Opetuksen ja opetussuunnitelmien
kehittämiseen kognitiivisen
oppimisenäkemyksen kautta

Tornion kansalaisopistossa käynnistettiin 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa sisäinen koulutus otsikolla *”Didaktiset keskustelut”*, jossa kuukausittain rehtorin johdolla (vasta päättäneiden kasvatus-tieteen opintojen ja aiheeseen liittyneen opinnäyte-työn siivittämänä) vertailtiin ja esiteltiin pedagogi-sia oppimisenäkemyksiä sekä niihin liittyviä opetus-menetelmiä. **Yrjö Engeströmin** lanseeraama koko-naiskuva ihmisen oppimisesta perustui ns. kogni-tiiviseen oppimisteoriaan ja psykologiseen toimin-nan teoriaan. Kognitiivinen oppimisenäkemys tuntui soveltuvan erinomaisesti myös kansalaisopistojen aikuisopetukseen. Oppiminen nähtiin ihmisen tie-toisena ja tavoitteisena henkisenä toimintana, joka tähtää todellisuuden ymmärtämiseen ja hallitse-miseen. Opetus on Engeströmin mukaan tämän toi-minnan virittämistä ja ohjaamista. Täydellistä oppi-misprosessia tukee monivaiheinen prosessi seu-raavine opetuksellisine tehtävineen:

1. valmistaminen uuteen ja motivointi
2. orientointi
3. uuden tiedon välittäminen
4. opetetun kertaaminen
5. systematisointi
6. harjoitus
7. soveltaminen / tehtävien ratkaisu opitun tiedon avulla
8. kontrolli / opitun ja oman oppimisen arviointi.

Opettajan tulee olla tietoinen, mikä funktio hänen opetuksellaan on kussakin vaiheessa (Engeström, Y. 1991). Omien oppimistarpeiden oivaltamisen (ratkaisukeskeisyys) koettiin hyö-dyttävän erilaisin oppimiskokemuksin ja koulutus-taustoin varustettuja oppilaita niin kuin opettajia-

pistona ja tiettävästi myös ensimmäisenä oppilaitoksena jo vuodesta 1990 alkaen, eli 8 vuotta!

Opiston rehtori ja päätoimiset opettajat toteuttivat 1990-luvulla lukuisia taiteen perusopetuksen ops-työhön opastavia kursseja Pohjois-Suomessa ja eri puolilla muuta maata Opetushallituksen/opetusministeriön, Kansalaisopistojen liiton, eri organisaatioiden, oppilaitosten ja yksittäisten opistojen ja opistopiirien kutsusta. Kokeiluhankkeen tasoa ja vaikuttavuutta nosti **Eija Mannisen** ja **Raija Ahvenjärven** Lapin yliopiston kasvatustieteen pro gradu -tutkielma opetussuunnitelmatyöprosessista 1990–1992 (*Manninen, Ahvenjärvi 1992*). Toisen pro gradu -tutkielman teki **Anu Koskela** (1992), jossa seurattiin kuvataiteen opetuksen etenemistä ja saavutettuja taidollisia tuloksia.

Opetuksen laadun kehittäminen palkitsee

Uudelle vuosituhannele tultaessa 1990-luvun pedagoginen perinne jatkui ja soveltui edelleen opiskelijoiden oppimisprosessien tukemiseen. Laatukäsikirjojen valmistamiseen viiden opiston yhteishankkeena v. 2005–2007 liittyi Parkanon kansalaisopiston rehtorin, toimialajohtaja **Martti Markkasen** ohjaus. Koulutus avasi uusia näköaloja ja perehdytti opiston henkilöstöä tulosajattelun ja itsearvioinnin soveltamiseen sekä taloudellisten suorituskäytösten huomioon ottamiseen. Martti Markkasen mukaan opistotoiminnan laadun

kehittämisen taustana on humanismiin, kognitiiviseen oppimisteoriaan ja itseohjautuvaan toimintaan pohjautuva ihmiskäsitys.

Laatu- ja kehittämishankkeiden yhteydessä opistolla on vierailut kaikille avoimessa koulutuksessa mm. erilaisen oppimisen, työn kehittämisen arvioinnin ja draaman asiantuntijoita. Opettajat ovat osallistuneet valtakunnallisella ja läänitasolla järjestettyyn koulutukseen sekä omaehtoiseen ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

Kansalaisopistojen laatupalkinto Tornioon

Tornion kansalaisopiston laadunkehittämiseen liittyntä työtä tuki mahdollisuus hakea Opetushallitukselta kansalaisopistojen ensimmäistä laatupalkintoa syyskuussa 2006. Opetusministeriön asettama valtionosuustyöryhmä oli esittänyt vuosituhanneen vaihteessa, että opistojen valtionosuusjärjestelmään lisätään tuloksellisuutta ja laadun kehittämistä kannustava osa. Seurauksena oli valtakunnallisten laatupalkintokilpailujen järjestäminen, joista ensimmäinen toteutettiin v. 2006 erityisteemana opistojen toiminta osallistujapohjan laajentamiseksi. Laatupalkinnolla tuettiin opistoja niiden perustehtäviin kuuluvaan jatkuvaan arviointiin ja kehittämiseen. Palkinnon myöntäminen perustui laaja-alaiseen hakemukseen ja oman toiminnan kuvaukseen, opetusministeriön asiantuntijaryhmän ulkoiseen arviointiin sekä opiston erisidosryhmistä koostuvien henkilöiden haastatteluihin. Arviointiryhmä vieraili Tornion kansalaisopistossa 7.11.2006 puheenjohtajansa, KT **Juha Sihvosen** johdolla. Hän on kirjoittanut myös opiston juhlakirjaan laajan artikkelin vapaan sivistystyön kehitysvaiheista.

Opetusministeri **Antti Kalliomäki** jakoi ensimmäiset laatupalkinnot opetusministeriössä 14.12.2006 neljälle kansalaisopistolle. Palkinnon saivat Borgå medborgarinstitut, Parkanon kansalaisopisto, Tampereen työväenopisto ja Tornion kansalaisopisto. Palkintosumma, 30 000 euroa, käytettiin päätoimisten opettajien ja yksiköiden vastuhenkilöiden harkinnan ja esitysten mukaan yksiköiden opetuksen tukemiseen v. 2006–2007. Tornion kansalaisopiston edustajina palkinnon saivat hakea rehtori Anna-Maija Lauri ja koulutussuunnittelija **Katri Väärälä**, jonka aktiivisuutta on kiittäminen, että hakemuksen tekoon jakes-tiin ryhtyä ko. syksyn useiden muiden hankevir-tysten lisäksi.

Opiston henkilöstö tyytyväisenä Laatukäsikirja- / Suuntaviivahankkeensa viimeisessä kokouksessa 7.12.2009. Vas. Arja-Maija Kouri-Salmenkaita, Liisa Kivimäki, Anna-Maija Lauri, Tarja Laakso, Arja Karhu ja istumassa Tarja Hooli. TKO

Opetusministeriön perusteluissa todetaan palkittujen opistojen olevan sekä kooltaan että toimintaympäristöltään erilaisia, mutta niille kaikille on ominaista pitkäaikainen laatutyö ja oman toiminnan kehittäminen. Lisäksi ne ovat pyrkineet aktiivisesti laajentamaan osallistujapohjaansa huomioiden oman alueensa erityispiirteet ja tarpeet.

Laatupalkintokilpailua järjestettiin vuoteen 2010 saakka eri teemoista. Kilpailuun osallistui yhteensä 61 opistoa, joista 17 palkittiin. Kilpailu lopetettiin KEHO-ohjelmaan sisältyneiden laatu- ja kehittämishankeavustusten seurauksena. Opistojen keskuudessa laatupalkintokilpailu koettiin osittain epätasa-arvoiseksi, sillä vain osalla opistoista oli realistisia mahdollisuuksia menestyä siinä (*KAN 60:2012, 26*). LIITE 5. Laatupalkintotodistus

Laatupalkintoperustelut

Tornion kansalaisopisto (Tornion kaupunki)

"Tornion kansalaisopiston toiminnan vahvuutena on kaupungin strategiasta johdettu opiston toiminnan hyvä suunnittelu ja monipuolinen arviointi. Opisto on viime vuosina keskittynyt tuloksellisuuden arviointia ja muuta laatutyötä edistävään hanketoimintaan, mikä on tuottanut hyvää tulosta. Opistossa on käytössä BSC-tuloskortti, jonka avulla on laajennettu tulosten mittaamista perinteisten

talouden tunnuslukujen ohella myös laadullisiin tekijöihin.

Kansalaisopiston johtajuus on esimerkillistä. Toiminta on pitkäjänteistä, ja toimintaa ohjaavat periaatteet ovat selkeitä. Opistolla on säännölliset kokoukset ja useita opiston kehittämistyötä tukevia yhteistyöprojekteja, joihin sekä johto että henkilöstö osallistuvat. Viime mainittujen tuloksellisuutta seurataan monin tavoin.

Henkilöstön kehittämisessä hyödynnetään tulos- ja kehityskeskusteluja. Henkilöstön koulutustutkimista tuetaan aktiivisesti. Henkilöstö on tehtäviinsä sitoutunut, mikä näkyy muun ohessa opiskelijoiden kannatuksena.

Kansalaisopiston kumppanuudet ovat kunnossa: se on haluttu yhteistyökumppani, jonka osaamista arvostetaan. Kumppanuutensa puitteissa opistolla on muun muassa kouluttaja- ja tilavaihtoa alueen erilaisten sidosryhmien kanssa. Opistolla on käytössään ajanmukaiset tilat ja välineet, joilla on mahdollistettu uusien toimintamallien ja -ideoiden kehittäminen. Tornion kansalaisopisto on osallistunut useisiin hankkeisiin, joiden kautta se on voinut lisätä opistopalvelujen saavutettavuutta. Näin se on mahdollistanut opiskelun sellaisille ryhmille, jotka muutoin olisivat jääneet sitä paitsi. Esimerkkeinä näistä ovat esimerkiksi VIRVE-verkko-

Taidetalo Pillipiipari v. 1993 TKO

opetushanke ja erilaiset Rekry-hankkeet. Opiston prosessien toimivuuteen on kiinnitetty huomiota. Asiakaspalvelu ja toiminnan markkinointi on mallikkaasti hoidettu. Opiskelijoilla, mukaan luettuna uudet potentiaaliset opiskelijat, on mahdollisuus tehdä aloitteita kursseiksi. Myös toimiva palautejärjestelmä on auttanut opistoa suuntaamaan toimintaansa asiakkaita paremmin palvelevaksi. Eri asiakasryhmiä seurataan talousarvion valmistelun yhteydessä saatavilla tilastoilla iän, ammattirakenteen ja asuinpaikan perusteella. Koulutuksen tulokellisuuden seuranta ja arviointia tukevat opistossa käytössä olevat opetussuunnitelmapäiväkirjat, joihin on sisällytetty oppituntien opetussuunnitelmat, oppimateriaalit, käytetyt opetus- ja arviointimenetelmät sekä keskeyttäneiden määrän seuranta.”

Missä? Opiston toimintaan tarvitaan tiloja ja taloja

Opiskeluviihtyisyyteen ja motivaatioon vaikuttavat myös käytettävissä olevat tilat ja opetusvälineet. Kurseille on mukava tulla, jos matka ei ole liian pitkä ja jos perillä odottavat siistit, viihtyisät ja talvellakin lämpimät opetustilat. Opetuspalvelujen saavutettavuus onkin keskeinen opiston toiminnan sekä mahdollisimman tasa-arvoiset opiskelumahdollisuudet turvaava arvo ja tavoite. Opiston laajassa asiakastytyväisyyskyselyissä 2010 ja 2013 tilat ja opetusvälineet on arvioitu keskiarvoltaan kohtalainen (3,5) -tasolle (Taulukko 10 s. 74).

Opistotalon viihtyisyyteen ja opetusvälineisiin on satsattu runsaasti viime vuosina. Opistotalo saakin kiitosta sekä viihtyisyytensä että palvelujensa osalta. Lukuisiin toimipisteisiin eri puolilla kaupunkia mahtuu myös vetoisia tiloja, joissa ei ole mahdollisuutta säilyttää opiston opetusvälineitä ja kurssitarvikkeita. Koulutilojen kalusto on pääasiassa mitoitettu lasten ja nuorten käyttöön sopivaksi. Haja-asutusalueen kylissä ollaan useimmiten tyytyväisiä siihen, että kurssi on saatu toivomusten mukaisesti omaan kylään mahdollisimman lähelle, joten tilojen tasoon on totuttu tai niiden kohentamisesta on rahoituksen puuttuessa tingitty.

1980- ja 1990-lukujen vaihteessa opistolla oli yhteensä 50 toimipistettä eri puolilla kaupunkia ja kurssimääräkin nousi lähes 300 kurssiin/vuosi. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin kurssimäärä

on noussut, kurssien keston lyhentyessä (333 kurssia v. 2012). Toimipisteiden määrä on jouduttu keskittämään 30:een vuokra- ja käyttökorvaustannusten säästämiseksi. Maaseutualueen toimipisteiden määrää on pyritty nostamaan saavutettavuuden lisäämiseksi (LIITE. Taulukko 8).

Pääosa opiston kursseista toteutetaan entisissä tai nykyisissä koulutiloissa. Julkisuudessa on jo pitkään kiinnitetty huomiota tilojen yhteiskäyttömahdollisuuksiin, jotka tulisikin huomioida jo koulu- ja muiden julkisten tilojen suunnitteluvaiheessa. Kuntalaisten toivomusten pohjalta syntyvässä opiston opinto-ohjelmassa pyritään huomioidaan sekä maaseutu- että kaupunkialueen kursien saavutettavuus.

Keskeisen kaupunkialueen toimitilat ja -talot

Vuosituhaten vaihteessa opistotalon lisäksi käytössä olivat seuraavassa esitetyt ”vakituisten luonteiset” Tornion kaupungin omistamat kiinteistöt keskeisellä kaupunkialueella. Niistä maksettiin käyttökorvausta tiloja ylläpitävälle hallintokunnalle. Tilojen ylläpitäjän tarvittua tilat käyttöönsä opiston taideaineiden, musiikin ja kädentaitojen opetus on joutunut siirtymään tilapäistiloihin.

Porthanin koulu. Vahtimestarin asunnossa sijaitsivat 1990-luvulla apulaisrehtorin ja musiikinopettajan työtilat ja yksi luokkatila. Muut musiikinopetuksen ja myyntipalvelukurssien tilat vuokrattiin tuntiperusteisesti Tornion liiketalouden ja tietotekniikan instituutilta / Kemi-Tornion ammattikorkeakoululta. Heikon äänieristyksen takia musiikinopetus yhteisissä tiloissa oli ongelmallista. Nykyisin koulua peruskorjataan ja entisöidään mm. sisäilmaongelmien vuoksi.

Opisto on esittänyt Porthanin koulun saamista taiteen perusopetuksen ja kädentaitoaineiden toimitilaksi tai/ja yhteistyökäyttöön (Selvitys 7.5.2010 kaupunginhallituksen koulutilatyöryhmälle/koulutuslautakunnalle).

Lasten ja nuorten taidetalo Pillipiipari ja sen ”evakkotaival”. Kaupunki luovutti kaupunginjohtaja Hannes Mannisen esityksestä entisen Kivirannan koulun tilat opiston käyttöön v. 1993 taiteen perusopetuksen käynnistyttyä. Sisäilmaongelmista johtuen tiloista jouduttiin luopuman v. 2006.

Opisto on tehnyt edellä mainitun selvityksen kaupunginhallituksen koulutilatyöryhmälle esitykseksi Porthanin koulun käytöstä. Tavoitteena on lasten ja nuorten taiteen perusopetuksen tilojen

Porthanin koulu, toiveissa oleva uusi ”taidetalo”. Minna Heljala 2014

palauttaminen vähintään entiselle tasolle ja eri taideaineiden yhteistyön mahdollistamiseksi keskitetyksi.

Kivirannan vanhan koulun tilat soveltuivat erinomaisesti, Teatteri 41:ltä kansalaisopistolle siirtyneine kalustoineen, teatteri-ilmaisun opetukseen ja esityksiin. Kuvataiteen opetus sijoitettiin asuntosiipeen. Paljon kiitosta ja kiinnostusta osakseen saanut toiminta jouduttiin siirtämään teatteri-ilmaisun osalta Seminaarin koulun näyttämölle sekä laaja puvustus tilapäisratkaisuin koulun pohjakerrokseen. Kuvataiteen perusopetus on joutunut kärsimään useista muutoista. Opetus siirrettiin aluksi Kivirannan koulun vahtimestarin asuntoon sekä sieltä edelleen entisen kirjaston tiloihin. Kivirannan koulun tarvittua tilat käyttöönsä opetus siirrettiin Tornion yhteislyseon lukion pohjakerroksen puutyoopetuksen tiloihin ja sieltä toistaiseksi lyseon yläkerran kuvataideopetustiloihin.

Entinen Framekin talo ja kankaankudonnan kiertolaisvuodet. Framekin talo (Verkkotehtaan katu 8) on ollut käytössä tekniseltä keskukselta vuokrattuna keskeisen kaupunkialueen kankaankudonnan opetuksen ja itseohjautuvan työskentelyn tilana v. 1997–2000 sekä 2003–2013.

Teknisen keskuksen tilatarpeiden takia opetus

jouduttiin siirtämään v. 2001–2002 Röyttän entiselle koululle ja v. 2002–2003 edelleen Putaan koululle. Vuodesta 2003 tammikuuhun 2013 kudottiin jälleen entisessä Framekin talossa. Syyslukukauden 2013 alusta jouduttiin muuttamaan Putaan yläkoulun tiloihin (ent. Tornion yhteislyseon lukio). Vastaavien ja vakituisten kudontatilojen toivotaan löytyvän Porthanin koululta. (Monet muistanevat kankaankudonnan opetuksen 1990-luvulla Liha-kunnan ent. toimitalossa Rantatie 3:ssa.)

Toimitiloina entiset ja nykyiset koulut , ym. tilat. Maaseutualueen opisto- ja harrastustoiminnan jatkumisen 2000-luvulla on turvannut osaltaan entisten koulujen siirtyminen kylätoimikuntien kylätaloiksi. Kyläyhdistykset saavat kaupungilta toiminta-avustuksen, jos taloissa toteutetaan kyläläisiä kiinnostavaa harrastustoimintaa.

Röyttän vanha koulu. V. 1996–2002 koulu toimi lähikylien ja opiston monitoimitalona. Korkeista vuokratukustannuksista ja Outokummun laajennussuunnitelmista johtuen tiloihin keskittyistä entisöinnin ja kudonnan opetuksesta jouduttiin luopumaan v. 2002.

Palovaaran ja Kourilehdon entisten koulujen tiloja opisto sai korvauksetta käyttöönsä koulujen uusilta taustayhteisöiltä (osakeyhtiö ja kylätoimi-

Kalle Grönholm (vas.) ja opettaja Eino Vähä Arpelan entisöimiskurssilla 1992. TKO

kunta). Palovaaran koululla jatkuu edelleen hyvä puutyö-, entisöinti-, kudonta- ym. kurssien opetus- ja tilayhteistyö Palovaaran Kotikoulu Oy:n ansiosta.

Aapajoen, Alakaakamon, Kantojärven, Kourilehdon, Kukkolan, Kyläjoen, Könölän, Liakan, Ruottalan, Sattajärven ja Ylikaakamon entiset koulut. Koulujen käyttövastuun poistuttua koulutoimelta kaupunginhallitus päätti em. koulujen luovuttamisesta kylätoimikuntien käyttöön kylätoiloiiksi. Kansalaisopisto vuokraa luokkatiloja koulua ylläpitävältä kyläyhdistykseltä tai tekniseltä keskukselta kurssitoiveiden pohjalta ja talousarvionsa rajoissa pääosin kädentaitokurssien käyttöön.

1990-luvun lopulla luovuttiin säästösyistä yksityisiltä vuokratuista kokoaikaisista tiloista, viimeisimpinä **Karungin nuorisoseuran** (puutyö- ja entisöintikurssien opetus) sekä **Kynsijärven veneveistämön** tilat.

Opisto toimivilla kouluilla ja liikuntatiloissa. Kansalaisopiston siirtyessä v. 2009 koulutuslautakunnan alaisuuteen luovuttiin hallintokunnan sisäisistä käyttökorvausten ja vuokrien perimisestä, mikä turvasi kurssitoiminnan tason ja saavutettavuuden. Myös keskeiset koulut olivat tehokkaassa iltaikätyössä opiston ja eri organisaatioiden toimesta. Kansalaisopisto on vastaavasti

antanut tilojaan päiväaikaan Tornionseudun koulun ja Seminaarin koulun käyttöön. Kurssija järjestetään kysynnän mukaan Tornion kaikilla kouluilla. Suurimmat tunti- ja kurssimäärät / vuosi toteutetaan nykyisin (v. 2012–2013) Seminaarin, Kiviran-
nan, Putaan ja Karungin kouluilla.

Vapaa-aikapalvelujen ja teknisen keskuksen hallinnoimat tanssin perusopetuksen/ baletin opetustilat ovat jatkuvassa käytössä Tornion uimahallin tanssinopetukseen suunnitellussa peilisalissa. Muut liikuntaryhmät käyttävät Putaan (entinen TYL), Karungin ja Arpelan koulujen urheilu- ja liikuntatiloja.

Opistotalo tänään

Tornion kansalaisopisto toimii edelleen pääosin sen käyttöön v. 1946–1947 rakennetussa kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa Valistustalossa, Seminaarinkatu 14 (ks. *Minna Heljalan artikkeli*). Pohjakerroksen keramiikan ja hopeantaonnan tilat mukaan lukien opistossa on kahdeksan luokkatilaa neljässä kerroksessa. Talossa ei ole hissiä, mikä vaikeuttaa liikuntarajoitteisten henkilöiden osallistumista. Luokkatilojen lisäksi talon 1. kerroksessa sijaitsee toimisto, 2. kerroksessa juhlasali, opettajainhuone ja rehtorin toimisto. 2,5 kerroksessa

ovat atk-luokka ja keittiö-ruokailutila sekä 3. kerroksessa taideaineiden opettajainhuone.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen luokkatilat voidaan yhdistää äänieristettyjen siirto-ovien avulla. Tietotekniikka- ja verkko-opetusta tukevaa kalustoa ja opetusvälineitä on hankittu sekä hankerahoituksen (VIRVE), kaupungin atk-yksikön että opiston budjettirahoituksen avulla. Luokka- ym. tilojen kalustoa, välineistöä ja verhoja on uusittu budjetti-/investointirahoituksella mahdollisuuksien mukaan.

Laajemmat valtionosuuteen oikeuttavat peruskorjaukset on suoritettu teknisen keskuksen toimesta. Viimeisten 20 vuoden aikana on mm. uusittu pohjakerroksen kellaritilat keramiikan ja hopeantaonnan opetustiloiksi, kunnostettu sosiaalitila ja sauna sekä ent. vahtimestarin asunto (nykyisin luottamushenkilöiden toimisto), uusittu opistotalon ikkunat, ilmastointijärjestelmä ja vesikatto. On

toteutettu myös julkisivumaalaus, piha-alueen laatoitus, invaluiska, uusittu lämpö- ja vesijohtoputket sekä suoritettu sisätilojen maalaus ja pintaremontti. Aulatilat konservoitiin 1. ja 2. kerroksessa huomioiden alkuperäiset seinien värit, ovet, ovien kahvat ja aulojen kalusto. Ala- ja yläaulan seinillä olevat Ensio Seppäsen reliefit 1940–1950 -luvilta odottavat vielä konservointirahoitustaan.

Opistotalo siirrettiin v. 1998 alusta alkaen kaupungin keskitettyjen kiinteistöpalvelujen hoitoon. Organisaatiomuutoksen yhteydessä jouduttiin luopumaan pitkäaikaisista ja pidetyistä vahtimestari **Oula Palojärvestä** ja siivooja ”opistoemäntä” **Anita Kvististä**.

Opistotalo – Valistustalo – täyttää edelleen paikkansa ”torniolaisen sivistyksen linnakkeena” ja Suensaaren historiallisena maamerkkinä, joka ansaitsisi tulla huomioiduksi myös rakennushistoriallisena suojelukohteena.

Eija Häkkinen: ”Kuva on otettu Arpelan koululla halkovajassa. Siellä piti puhdistaa työt vanhoista maaleista ja hioa ennenkuin ne sai viedä maalattavaksi tai lakattavaksi pommisuojaan.” TKO

LÄHTEET

Engeström, Y. 1991. Perustietoa opetuksesta. Valtiovarainministeriö. Valtion painatuskeskus. Helsinki

Eija Mannisen ja Raija Ahvenjärven kasvatustieteen pro gradu –tutkielma 1992: Taiteen perusopetuskokeilun opetussuunnitelmat. Tornion kansalaisopiston taiteen perusopetuskokeilun opetussuunnitelmien muotoutuminen, sisältö ja toimeenpano vuosina 1990–1992. (Lapin yliopisto).

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja (KAN) 60:2012. Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenteen arviointi. Osaraportti 2. Jyväskylän yliopisto 2012

Lauri, A-M. 1993. Taiteen perusopetuskokeilu 1990–1993. Tornion kansalaisopisto.

Poikela, E. 2012. Vapaa sivistystyö sosiaalisen pääoman rakentajana. Aikuiskasvatus 4/2012

Tornion kansalaisopisto 1989. Tornion kansalaisopiston kehittämistyöryhmän muistio

Tornion kansalaisopisto 7.5. 2010. Selvitys Porthanin koulun tilojen käytöstä kaupunginhallituksen koulutilatyöryhmälle

Tornion kansalaisopisto. Laatukäsikirjat 2009 ja 2013

Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelma 2012–2016. Tie maaliin tarvitaan

Tornion kaupungin kulttuuripalvelut: Kulttuuripoliittinen ohjelma 1998–2010

Tornion kaupungin talousarvio ja -suunnitelma 2013–2015

Sähköiset lähteet:

Finlex-säädöstietokannan internet-sivusto. Artikkeleissa mainittu lainsäädäntö

”TIETOA, TAITOA, ELÄMÄÄ VARTEN” – työnkuvauksia ja muisteluksia vuosien varrelta

Opiston ensimmäisenä Suomessa käynnistämä taiteen perusopetuskokeilu 1990–1993 tuli tunnetuksi koko maassa

Opetussuunnitelmat laadittiin työryhmissä viiteen taideaineeseen. Opetus jatkuu ja on laajentunut mm. visuaalisten taiteiden perusopetukseen aikuisille.

Käytännön taidoista kansalaisvalmiuksiin

Kädentaitojen pitkäkestoiset kudonta-, puutyö- ja entisöintikurssit ovat vähentyneet kyläkoulujen lakkautusten myötä. Tilalle ovat tulleet erikoistekniikoiden lyhytkurssit sekä taideaineiden, kielten ja erityisesti tietotekniikan ym. kansalaisvalmiuksien aineiden voimakas kasvu, jota opetusministeriön hanketoiminta tuki. Suosituimmat kurssit pitävät pintansa (ks. yksiköiden esittely oheisesta luvusta).

Kansalaisvalmiudet – opiston kurssitarjonnan runsaudensarvi

Opistotyötä jo seitsemän vuotta, eikä suotta

Tulin Tornion kaupungin palvelukseen 1985, viran sain neljä vuotta myöhemmin. Koko työssäolo-aikani olen säännöllisesti myös opiskellut, minkä johdosta olen saanut hoitaa uutta koulutustani vastaavia mielenkiintoisia työtehtäviä. Olen suorittanut kuusi tutkintoa ja saanut viisi tehtävän mukaista ammattinimikettä uusine työtehtävineen. Minun osaltani Tornion kaupungin harjoittama henkilöstöpolitiikka on ollut onnistunutta. Erilaiset haasteet ja vastuu motivoivat ja innoittavat jatkuvaan itsensä kehittämiseen.

Tornion kansalaisopiston tietojenkäsittelyn tuntiopettajana aloitin vuonna 2005 valmistutunani em. aineen ammatilliseksi opettajaksi. Toukokuussa 2007 minulle tarjoutui kansalaisopiston koulutussuunnittelijan **Katri Keisun** sijaisuus. Tehtävä vakinaistui 1.8.2011 Katrin siirryttyä koulutoimen palvelukseen. Vuodesta 2012 alkaen olen lisäksi hoitanut myös rehtorin tehtävät **Anna-Maija Laurin** jäätyä eläkkeelle. Kansalaisopistoissa ei varmasti ole koskaan eletty taloudellisesti helppoja aikoja, mutta minun aikani opistossa on ollut jatkuvaa taistelua rahasta ja tarkkaa suunnittelua siitä, mihin se riittää. Tupsahdin perusopetuspuolelta täysin erilaiseen maailmaan. ”Pennin venyttämisen” tarttui arkeen jo ensipäivistä. Tutuksi tulivat myös pitkät työpäivät.

Tarja Hooli
KM,
vt. rehtori

Tarja Hooli on työskennellyt Tornion kansalaisopiston tietojenkäsittelyn tuntiopettajana v. 2005–2007. Vuodesta 2007 alkaen hän on toiminut opiston koulutussuunnittelijana ja sen ohella vuodesta 2012 lähtien myös vt. rehtorina. Hän suoritti aikoinaan kasvatus-tieteiden perusopinnot Tampereen yliopiston opintovaatimusten mukaisesti Tornion kansalaisopistossa ja teki pro gradu -tutkielman Lapin yliopistoon tutkien siinä Tornion kansalaisopiston tuottamaa sivistyshyötyä ja sosiaalista pääomaa. Hän on ottanut näkyvästi kantaa OKM:n esittämien kansalaisopistojen määrärahojen leikkauksia vastaan. Siksi hänet on mediassa nimitetty ”valtakunnan opistokapinan johtajaksi”. Tarja Hooli tunnustautuu tiedonjanoiseksi ja ikuiseksi opiskelijaksi. Hän on hurahtanut myös matkusteluun ja kirjallisuuteen.

Kurssit, myyntipalvelut, hankkeet ja tapahtumat

Tällä hetkellä laajaan toimenkuvaani kuuluvat rehtorin hallinnollisten tehtävien lisäksi kansalaisval-

miudet-aineyksikön opetuksen ja kurssien suunnittelu, toteutus ja arviointi. Kansalaisvalmiuksien suurimmat ainekokonaisuudet ovat tietotekniikka ja liikunta. Vastaan myös terveyteen, hyvinvointiin, kotitalouteen, luontoon ja merenkulkuun liittyvästä kurssitarjonnasta sekä yksikköni tilauskoulutuksesta. Näiden lisäksi järjestän yleisöluennot ja vastaan avoimen yliopiston opetustarjonnasta. Koulutussuunnittelijan toimenkuvani yhteydessä koordinoin ja suunnittelen opiston yhteistyöhankkeita sekä opiston tietotekniikan opetusta. Alkuvuosina toimin myös tietotekniikan opettajana. Kansalaisvalmiudet on osallistujamäärältään opistomme suurin aineyksikkö, todellinen kurssitarjonnan runsaudensarvi, joka reagoi herkästi kuntalaisten toivomuksiin. Vuonna 2013 yksikössäni opiskeli ja harrasti reilut 1400 osallistujaa.

Tietotekniikka

Tornion kansalaisopistossa on pidetty ensimmäiset atk-kurssit jo 1960-luvulla (Teerijoki, 2014). Kotitietokoneiden yleistyttyä 1980-luvulla kasvoi tietotekniikan opetuskin nopeasti. 90-luvun lopussa opetus oli opistossamme jo varsin mittavaa ja tietotekniikan opiskelijoina entistä runsaslukuisemmin myös senioriväki. 2000-luvun merkittävimmät kehitysaskeleet on saatu olemalla mukana suurissa hankkeissa, joista lisää tämän kirjoituksen jälkipuolella. Vuonna 2002 Tornion kansalaisopisto sai Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry:ltä (TIEKE) luvan järjestää tietokoneen ajokorttitutkintoja ja

antaa virallisia todistuksia tutkinnon suorittaneille. Tähän päivään mennessä opistostamme on valmistunut lukuisia @-, A- ja AB-tason ajokorttitutkinnon suorittaneita, joista valtaosa tarvitsi osamista työelämässään.

Senioriväki oli löytänyt tietotekniikan ihmeellisen maailman, ja atk-kurssit täyttyivät iloisista ja tiedonjanoisista senioreista. Uutena koulutussuunnittelijana ja aikuiskasvatuksesta innostuneena pääsin heti suunnittelemaan tietotekniikan kurseja senioriväestölle pedagogisesti sopivammaksi.

Pedagogiikan parantaminen kuului yhtenä keskeisenä osa-alueena Opetushallituksen myöntämään laatu- ja kehittämishankkeeseen. Tätä kehitystyötä teimme yhdessä silloisen tietotekniikan tuntiopettajan **Virva Vaaraniemen** kanssa. Tietokoneen peruskurssien lisäksi opiskelijat olivat kiinnostuneita diaesitysten ja kotisivujen tekemisestä, paperivalokuvien skannaamisesta ja kuvien käsittelystä. Myös Facebook ja kuvakirjojen tekeminen olivat suosittuja. Nörttimumot ja papat-kursseilla oli opiskelijoilla motivaatio kohdallaan ja oppimisen ilo välillä varsin riehakasta. Virvan hersyvän ja tarttuvan naurun muistaa jokainen.

Virvan lähdettyä muihin työtehtäviin tietotekniikan tuntiopettajaksi tuli **Arja Jaako**. Olin huomannut, että pitkäkestoiset atk-kurssit eivät enää houkutelleet opiskelijoita. Koska pitkäkestoisten kurssien tuntimäärä on suuri, sitä oli myös sen hinta. Tämä saattoi olla yksi syy pitkien kurssien suosion laskuun. Yksi syy lienee myös se, ettei välttämättä

Tietotekniikkaa oppimassa Nörtit seniorit –kurssilla 2010. TKO

Tietotekniikan tunneille saa tuoda mukanaan omia laitteita. Opastamassa tuntiopettaja Virva Vaaranieni. TKO, Eeva-Kaisa Sankala 2008

haluttu heti sitoutua koko lukuvuodeksi tai edes lukukaudeksi. Arjan kanssa suunnittelimme kursistarjonnan uusiksi siten, että jaoimme pitkäkestoiset kurssit lyhyemmiksi aihealueittain. Lisäksi kehittelimme opiskelijapalautteen johdosta alkeiskurssiakin ”alkeisemmän”, jossa otettiin rauhalliset ensiaskeleet tietotekniisiin hienouksiin ja aikaa varattiin riittävästi myös kysymyksille. Lukuvuoden kurssitarjonnan suunnittelimme entistä tarkemmin siten, että opiskelija pystyy sujuvasti siirtymään kurssilta ja tasolta toiselle. Nämä osoittautuivat onnistuneiksi toimenpiteiksi, mistä oli merkkinä opiskelijamäärän nousu.

Viime vuosina suosituimmat tietotekniikan kurssit ovat koskeneet sukututkimusta sekä digitaalisten valokuvien järjestämistä ja käsitteilyä. Lisäksi tarjoamme viikoittain Kysymällä oppii -nimistä tietotekniikan kyselytuntia, jolla osallis-
tujille tarjotaan henkilökohtaista ohjausta ja apua tietokoneen käytössä ilmeneviin ongelmiin. Osallistujat tulevat tunneille usein omien kannettavien tai tablettitietokoneidensa sekä ongelmiansa kanssa, ja opettajan tehtävänä on auttaa heitä. Tämä on opettajalle suuri haaste, sillä hän ei voi etukäteen tietää, millaisia asioita eteen tulee, eikä näin ollen pysty valmistautumaan tulevaan. Kysymällä oppii -ongelmanratkaisutunnit olivat Opetushallituksen laatu- ja kehittämishankkeen aikana toteutettuja kurssikokeiluja. Hanke on päättynyt, mutta Kysymällä oppii -tunnit ovat tarpeellisia edelleen mukana jokaviikkosisessa ohjelmassamme.

Liikunta

Tornion kansalaisopisto on ollut perustamisestaan alkaen keskeisessä asemassa myös kuntalaisten liikuttajana ja terveyden edistäjänä. Vuosittain on tarjolla useita liikunnan kursseja, joista on jokaisen helppo valita itselleen mieleinen vaihtoehto. Opistossamme on liikunnan harrastajia lukuvuosit-
tittain yli 1000. Erilaiset sisälajit ovat suosittuja, mutta ulkolajit eivät ole vetäneet riittävästi väkeä, eikä niitä ole muutamaan vuoteen edes tarjottu. Tanssiliikunta on liikkumisen muotona nyt suurinta ”hottia”. Sen suosio suorastaan räjähti zumban suosion myötä, jolloin Tornion kansalaisopiston kursseilla zumbasi toistasataa innokasta osallistujaa. Zumba osoitti selvästi, että liikunta on trendilaji. Muutamassa vuodessa zumban suurin huuma laski, mutta tilalle tuli muita niin sanottuja tuotteistettuja liikuntamuotoja. Trendilajien tila- ja välinevaatimusten vuoksi kaikkia trendejä ei ole mahdollista seurata, eikä se ole kovin järkevääkään. Uusia tuulia on kuitenkin koko ajan haisteltava ja pyrittävä ennakoimaan tulevaa ja ratkaistava, mihin kannattaa lähteä mukaan.

Tanssiliikunnan suosio on yleensä ollut tasaisen kiitettävää, mikä on todennäköisesti erilaisen tanssiaiheisten televisio-ohjelmien seurausta.

Opistossa liikkuvat myös perheen pienimmät. Meän kläpit -ryhmä vuonna 2010. TKO

Arpelan urheiluhallilla toimiva opiston terveysliikuntaryhmä iloitsee Arpelan kyläyhdistyksen ja Arpelan palloseuran lahjoittamista jumppapalloista v. 2014. Kuvassa seisomassa lahjoittajat Arto Kanto, Jari Kauppila ja Osmo Huhta sekä ryhmän ohjaaja Hilka Rantamölä. TKO

Latinomusiikin tahdissa entistä useampi saa hien pintaan, lantion liikkeelle ja hymyn huulille. Viime vuosina myös paritanssi on nostanut kiinnostusta muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen. Senioritanssin suosio on ollut vakaata jo vuosia, sillä useat kymmenet innokkaat ja iloiset seniorit Tornio-Haaparanta-alueelta täyttävät tarjolla olevat kurssit joka lukuvuosi. Aktiivisesti liikkuvat seniorit pysyvät pitempään terveisinä, sillä iloisen yhdessäolon lisäksi tanssiliikunta vahvistaa myös muistia. Senioritanssijat ovat olleet myös aktiivisia esiintyjiä, olipa kyseessä sitten opiston oma tai jonkin muun tahon järjestämä tilaisuus. Itsestään ja myös

muistista huolehtiminen ei ole yksistään seniori-ikäisten tehtävä, vaan riittävästä liikunnasta tulee huolehtia ihmisen kaikkina vuosikymmeninä. Torniossa olemme pystyneet tarjoamaan monipuolisen valikoiman lisäksi liikunnan harrastusmahdollisuuksia myös edullisesti, niin että myös vähäosaisilla on varaa osallistua. Opetushallituksen rahoittamat terveys- ja hyvinvointihankkeet ovat olleet liikunta- ja terveyskasvatuksen tukena. Pidämme huolta kuntalaistemme työ- ja toimintakyvystä tarjoamalla kurssimaksuallennuksia muun muassa eläkeläisille, työttömille ja maahanmuuttajille.

Pitkään on Tornion kansalaisopistossa harrastettu myös joogan eri muotoja, ja viime vuosina sen ovat löytäneet omakseen myös miehet. Pintansa ovat pitäneet myös ihan tavalliset jummat, joissa hyödynnetään monipuolisesti eri välineitä, kuten kuminauhaa, keppiä, puntteja, gymstickia yms.

Erityisesti senioreille suunnattuja kuntoutus-
jumppa- ja tanssiliikuntakursseja on tarjolla joka vuosi useita, ja niitä järjestetään keskusta-alueen lisäksi myös maaseutualueilla. Perheen pienimpiäkään emme ole unohtaneet, ja 2–4-vuotiaiden satujummat täyttävätkin joka syksy ensimmäisten kurssien joukossa. Kansalaisopistossa liikuntaa voi harrastaa kaikenkokoinen ja kaikenkuntoinen vauvasta vaariin.

Muita kursseja iloksi, opiksi ja hyödyksi

Nykyihmiset satsaavat terveyteen ja hyvinvointiin, joista saamme jatkuvasti toinen toistaan mielenkiintoisempia kurssitoivomuksia. Pienen paikkakun-

Dance mix -ryhmä esiintyy opiston 65-vuotisjuhlassa v. 2009. TKO, Tauno Vähäjärvi

Viittomakielen opiskelijat ostoksilla v. 2012. Vasemmalla opettaja Katja Jolma näyttää mallia. TKO

nan ongelmana, niin meillä Torniossakin, on löytää pätevä ja sopiva opettaja tämänkaltaisiin erityiskursseihin. Tarjoutujia toki on, mutta valintakriteerit ovat myös tiukat, erityisesti kun kyseessä on ihmisten terveyteen liittyvät asiat. Opetuksen tason ja laadun vuoksi opettajalla on oltava alan koulutus ja tietojensa taustalla tieteellistä pohjaa. Terveyttä ja hyvinvointia on lisätty suosituilla kotihieronnalla, intialaisen päähieronnalla ja vauvahieronnalla kursseilla sekä painonhallintaan liittyvillä kursseilla ja luennoilla. Mielenkiintoista oli myös tietää, miten värit vaikuttavat elämäämme. Meikki- ja tyylikouluissa olemme oppineet ehostamaan itseämme ja löytämään oman tyylin.

Täällä meren ja joen äärellä olevassa kaupungissa on paljon veneilyä harrastavia asukkaita.

Kantapään kautta tai isältä pojalle opettelulla on veneilyssäkin pitkät perinteet, mutta suunta on selvästi muuttumassa. Veneilyn suosio on vahva, ja erityisesti uudet harrastajat pitävät huolen siitä, että osaavat turvallisen vesillä liikkumisen taidon. Viime vuosina kaikki Tornion kansalaisopiston järjestämät saaristolaivuri-, rannikkolaivuri-, avomerilaivuri- ja meri-VHF-kurssit ovat olleet lähes aina ääriään myöten täynnä (ks. Risto Eskon muisteluartikkeli). Kansalaisvalmiuksien runsaudensarvi on viime vuosien aikana opettanut myös erätaitoja, suunnistusta, perhonsidontaa, kalastusta, sienestystä, mehiläistenhoitoa ja metsästystä.

Eritasoiset viittomakielen kurssit ovat olleet pitkään suosittuja. Opiskelijoina kursseilla ovat niin ammatillista lisäkoulutusta hakevat opettajat kuin omaksi ilokseen kyseisiä taitoja haluavat. Viittomia opitaan samalla tavalla kuin mitä tahansa muuta-kin kieltä, ja opetusmenetelminä ovat laulut, pelit ja monenlaiset pari- ja ryhmätyöt. Kurssilaiset eivät pelkää jalkautua, joten oppitunnin aikana opetusta voidaan antaa vaikkapa ostoksilla. Opiston Aistit auki -toimintapäivässä 18.5.13 liikutuin kyyneliin kuullessani ja nähdessäni viittomakielten ryhmien esittävän laulun Aliina. Laulu kertoi kuoron Aliinan tarinaa siitä, miten hän laulaa käsillään, kuulee sydäntään ja mykistää paatuneenkin. Taidokkaasti ja tunteikkaasti esitetty kappale todellakin mykisti kaikki läsnäolijat. Esityksen aikana muutkin kuin minä hamuilivat nenäliinoja taskuistaan.

Televisiossa on viime vuosina pyörinyt melkoinen määrä ruoanlaittoon, sisustukseen ja yleiseen kotona viihtymiseen liittyviä sarjoja. Tämä kotiin panostamisen trendi on nykykielellä kotoilu, johon liittyy vahvasti kodista ja yhdessäolosta nauttimisen rento meininki. Kotoilua löytyy myös Tornion kansalaisopiston kurssitarjonnasta: laitamme ruokaa, leivomme, valmistamme voileipäkakkuja, makeisia ja upeita kakukoristeita, sisustamme kotia, teemme pihasuunnitelmia, ja käden- taitojen opetusyksikön kursseilla opimme ompelamaan, kutomaan, tuunaamaan, verhoilemaan ja

Oulun avoimen yliopiston kanssa toteutettu Sisustussuunnittelu I (5op) -koulutus oli suosittu usean vuoden ajan. Kuvassa vuoden 2009 sisustussuunnittelun opiskelijat tutkivat erästä oppilastyötä opettaja Pentti Lai-tisen johdolla. TKO

entisöimään. Kotoilu ja siihen liittyvät kurssit eivät ole pelkästään naisille suunnattuja, vaan kohderyhmänä on koko perhe.

Yleisötilaisuuksia/-luentoja pyrin järjestämään joka lukuvuosi muutaman. Valtakunnan gurut ovat toki kiinnostavia, mutta kovan kysynnän ja korkean hinnan vuoksi heitä on lähes mahdoton saada kuin korkeintaan yksi vuodessa. Viime aikoina olemme saaneet kuulla muun muassa Tornion historiasta, narsismista, terveydestä, ihmissuhteista, työelämän kohtuullistamisesta, lapsen kasvatuksesta ja pienten lasten välisestä kiusaamisesta.

Avoim yliopisto-opetus – tie jatko-opintoihin oman opiston kautta

Tornion kansalaisopisto on toteuttanut avoimen yliopiston opintoja eri yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa 1990-luvulta alkaen. Kurssit ovat olleet osia jostain laajemmasta opintokokonaisuudesta tai pääosin 15 opintoviikon kursseja. Osa niistä on suoritettu etäopiskeluna videoneuvotteluja hyödyntämällä.

Ikääntyvien yliopiston luennot käynnistettiin Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen, Lapin kesäyliopiston ja Kemin työväenopiston

kanssa 2000-luvun alussa. Kustannusten säästämiseksi luennot toteutettiin vuorotellen Torniossa ja Kemissä. Korkeiden järjestämiskustannusten ja luentomaksujen seurauksena toiminta hiipui.

Vuosituhanneen vaihteen avoimen yliopiston kurssitarjonnasta kansalaisopistossa mainittakoon mm. aikuiskasvatuksen perusteet, kasvatustieteiden perusopinnot, kulttuurihistoria, taidekasvatus, taidehistoria, gerontologian monitieteiset opinnot, tekstiili- ja vaatetusalan opinnot, monitieteiset lapsuusopinnot, sisustussuunnittelu, elävän mallin piirustus, johdatus taiteen visuaaliseen analyysiin, moderni ja nykytaide sekä ekskursio Suomen taiteeseen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön tiivistämiseksi tarjosimme valinnaisaineiksi mm. kielen- ja tekstinhuoltoa, tieteellisen kirjoittamisen ja koulumatematiikan perusteita, luovaa kirjoittamista sekä lasten ja nuorten sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä opintojaksoja. Yhteistyökumppaneina ovat olleet Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus sekä Lapin, Jyväskylän ja Oulun avoimet yliopistot.

Kemi-Tornio-seutukunnan opistotyöryhmässä koordinoidaan ja suunnitellaan vuosittain avoimen yliopiston koulutusta alueen vapaan sivistystyön ja

Senioritanssilla sykettä sydämille. TKO 2013

aikuisoppilaitoksissa toteutettavaksi. Maakunta- korkeakoulukokeilu tuki myös seutukunnan aikuis- ten jatko-opiskelumahdollisuuksia.

Mainittakoon tässä yhteydessä, että olen itsekin aikoinani suorittanut kasvatustieteiden perusopinnot Tornion kansalaisopistossa. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus ja Kansalais- ja työväenopistojen liitto järjestivät monimuoto- opiskeluna koulutuksen, jonka järjestämisluvan oli saanut myös Tornion kansalaisopisto.

Tornion kansalaisopistossa on myös mahdollista suorittaa korkeakoulujen valvottuja tenttejä, mikä vähentää aikuisopiskelijoiden tenttimatkoja esim. Rovaniemelle tai kauemmaksi. Tätä mahdollisuutta hyödynnetään varsin kiitettävästi, sillä tentinvalvontatilaisuuksia järjestämme lähes viikoittain.

Kehittämishankkeet opetustyön tukena ja monipuolistajana

Tornion kansalaisopisto on hyödyntänyt aktiivisesti 1990-luvulta alkaen Opetushallituksen rahoittamia kehittämishankkeita ja ollut mukana EU-rahoitteisissa hankkeissa sekä Noste-koulutuksessa. Hankkeiden vetämisen tai yhteistyöhankkeisiin osallistumisen perustana on ollut opistotyön kehittämisen Opetushallituksen ja Tornion kaupungin mää-

rittelemien painopisteiden mukaisesti. Hankerahoit- taksella on ollut lamavuosina suuri merkitys myös opiston talouteen. Hankkeiden koordinointi, suunnittelu- ja johtamistehtävät ovat pääosin olleet rehtorin ja koulutussuunnittelijan vastuulla, mutta myös päätoimisten opettajien työpanos on ollut merkittävä.

Tavoitteena on ollut, että mahdollisimman moni opettaja osallistuu hankkeisiin oman yksikkönsä kehittämistavoitteiden toteuttamiseksi ja tekee aineyksikkökohtaisen suunnitelmansa. Hankkeiden taloutta ja toteutusta seurataan opiston talousarvioissa omilla kustannuspaikoillaan.

Vaikutukseltaan ja rahoitukseltaan suurimmat omat hankkeet ovat olleet Taiteen perusopetusko- keilu 1990–1993 (ks. luku Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmatyö oppimisen korkeakouluna), Meän markkinat 2000–2001 ja Käsityöllä markki- noille 2002–2003 -ESR-hankkeet. Hankkeet ovat olleet osana kulttuuriasiainkeskuksen hallinnoi- maa Peräpohjolan markkinat / Pohjoisen historial- linen osaamis- ja elämyskeskus -EAKR-hanketta 1999–2001. (Ks. luku Tornion Torniolle. Peräpoh- jolan markkinat...)

Kansalaisopistojen välisen hankeyhteistyön Lapissa voidaan katsoa käynnistyneen Tuloksel- lisuuden itsearviointi -hankkeella 1997, joka kesti

kaksi vuotta. Hanketta koordinoi Tornion kansa- laisopisto, ja se toteutettiin yhteistyössä Kemin työväenopiston ja Rovaniemen kansalaisopiston kanssa.

Hanke jatkui 2005–2006, jolloin toteutettiin Opistotoiminnan suuntaviivat, laadun arviointi ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus -hanke, johon em. opistojen lisäksi osallistuivat Inarin kansalaisopisto ja Hiiden opisto Uudeltamaalta. Opetushallituksen rahoittaman Suuntaviiva-hankkeen tavoitteena oli EFQM-malliin pohjautuvien laatukäsikirjojen val- mistaminen. Myös tätä hanketta koordinoi Tornio, ja se sai hankkeeseensa 9000 euron rahoituksen. Vuosina 2006–2007 hanketta jatkettiin Suuntavii- vaopinnot, opistopalvelujen tuloksellisuus ja vai- kuttavuus -hankkeella Kemin työväenopiston koor- dinoimana. Tornion osuus tästä Suuntaviiva-hank- keen rahoituksesta oli 11 000 euroa.

Opisto oli mukana yhteistyökumppanina tai koordinoijana mm. seuraavissa Lapin kansalais- opistojen yhteistyö- ja kehittämisprojekteissa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä: Tie- toyhteiskuntataitoja kaikille, Terveysliikunta elä- määntavaksi, Maahanmuuttajien kieli- ja kulttuu- rikoulutusprojektit sekä uusien opiskelijaryhmien rekrytoinnin jatkohanke, jonka aikana laadittiin opistolle oma kehittämis- ja markkinointisuunni- telma. Lisäksi Tornion kansalaisopisto on osallistu- nut Opetushallituksen, Vapaan sivistystyön yhteis- järjestön ja Lapin yliopiston Yhteisöllisyys-projek- tiin. Opetushallituksen tukemia Suuntaviiva-opin- tojen kursseja toteutettiin muun muassa seuraavien hankkeiden rahoituksella: Aktiivista kansalai- suutta ja kansalaisvaikuttamista edistävät opinnot, Aliedustettujen ja syrjäytymisvaarassa olevien osanottajien rekrytointi, Terveysliikunta elämä- ntavaksi, Opitun tunnistaminen ja tunnustaminen taide- ja taitoaineissa, Maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutus, Kestävä kehitys, Aktiivinen kan- salaisuus sekä Miehet ja taide.

Opetusministeriön Taikalamppu – Lapin ja Tornion lastenkulttuurikeskushanke 2008 – käyn- nisti laaja-alaisen lasten kulttuuri- ja taidekasva- tusyhteistyön myös Lapissa. Hanke jatkuu Tor- niossa edelleen, ja sitä koordinoi kansalaisopisto yhteistyökumppaneinaan Tornionlaakson maakun- tamuseo ja Aineen taidemuseo. Hanke on tehnyt tunnetuksi opiston taiteen perusopetustyötä.

Opetushallituksen rahoittamat seniorien ja eläkeläisten opintosetelityyppiset palvelusetelit tulivat käyttöön v. 2009 ja mahdollistivat 50 %:n

kurssimaksualennukset. Nykyisin eläkeikäisten ja maahanmuuttajien yhdestä kurssimaksusta alen- netaan 30 %. Opiston omia alennuskäytäntöjä ovat 20 %:n opiskelija-alennus sekä 20 %:n sisaralennus, joka myönnetään kunkin sisaruksen yhdestä kurs- simaksusta, jos vähintään kolme samassa talou- dessa asuvaa alle 18-vuotiaista sisarusta opiske- lee kurssilla.

Palvelusetelit täydensivät Tornion kansalais- opistossa jo 1990-luvun lopusta alkaen jaettuja työttömien opintoseteleitä. Silloisten 150 mk:n setelien arvo on noussut nykyiseen 50 euroon/ opiskelija. Kaupunginhallituksen myöntämällä työvoimapolitiittisella rahoituksella on voitu yhteis- työssä työvoimatoimiston kanssa antaa seteli vuo- sittain keskimäärin 100 työttömälle opiston opis- kelijalle.

Tietotekniikan opetusta tukeneet keskeisim- mät hankkeet ovat liittyneet VIRVE – Länsipohjan virtuaalinen etälukioverkosto -hankkeeseen, Noste-ohjelmaan sekä Opetushallituksen Suomi tie- toyhteiskunnaksi -ohjelmaan. VIRVE oli opetusmi- nisteriön johtama ESR-hanke (2000–2004), jonka tarkoituksena oli kehittää monimuoto-opetusta ja linkittää kaikki Länsipohjan alueen oppilaitokset tiiviiksi yhteistyöverkoksi etälukio-opiskelun helpot- tamiseksi aikuislukion opetussuunnitelman mukai- sesti. Tornion hankkeessa mukana olivat kansa- laisopisto, Putaan lukio ja Kemi-Tornion ammat- tiopisto. Hanketta koordinoi Putaan lukion lehtori **Pekka Peltari**. Verkko-opetuskoulutuksen lisäksi kansalaisopistolle hankittiin opetuskäyttöön uudet tietokoneet sekä tarvittavia oheislaitteita/opetus- välineitä ja sovelluksia. Hankkeen aikana opiston vs. koulutussuunnittelija **Anne Raappana** valmisti verkkoon tietotekniikan kurssin ja opiskelijoita akti- voitiin osallistumaan etälukion opintoihin.

Vuonna 2003 alkaneen Noste-ohjelman tavoit- teena oli aikuisten koulutustason kohottaminen, ja se oli 2000-luvun ensimmäinen ja merkittävin aikuiskoulutukseen liittyvä kehittämishanke Suo- messa. Hankkeen tavoitteena oli parantaa enin- tään perusasteen tutkinnon suorittaneiden aikuis- ten työelämässä pysymistä ja urakehitystä, lieven-

tää suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen aiheuttamaa työvoimavajasta ja vaikuttaa työllisyysasteeseen. Noste-ohjelma keskittyi ammatilliseen koulutukseen ja ammatillisten tutkintojen suorittamiseen, mutta hankkeeseen lähti mukaan myös kansalaisopistoja. Keskeinen idea oli, että pitkäkestoiseen ammattitutkintoon tähtäävään opiskeluun motivoiminen on helpompaa, kun opiskelija on ensiksi saanut myönteisiä oppimiskokemuksia lyhytkestoisesta, tässä tapauksessa tietokoneen ajokorttiin tähtäävästä koulutuksesta. Länsi-Lapin alueen Noste-hanketta koordinoi ammattiopisto Lappia. Hankkeessa tehtiin myös kohderyhmän aktiivista etsintää, ns. hakevaa toimintaa. Tämä tarkoitti koulutussuunnittelijan ja tuntiopettajan jalkautumista oppilaitoksen ulkopuolelle: yrityksiin, työpaikkoihin ja erilaisiin tapahtumiin, joissa päästiin henkilökohtaiseen kasvotusten tapahtuvaan vuorovaikutukseen kohderyhmän kanssa. Noste-koulutuksen ajokorttitutkintoihin saivat osallistua 30–59-vuotiaat, joilla ei ollut perusasteen jälkeistä toisen asteen tutkintoa. Viiden vuoden aikana järjestimme 23 Noste-kurssia, joihin osallistui 151 kriteerit täyttäneitä opiskelijaa. Valtionavustusta saimme 151 150 euroa. Noste-ohjelma päättyi vuonna 2009.

Opetushallituksen **Suomi tietoyhteiskunnaksi** -ohjelmassa toteutettiin useita hankkeita vuodesta 2000 alkaen. Oppia ikä kaikki -tietoyhteiskuntataitojen koulutusprojektin avulla käynnistettiin myös lyhytkestoiset, maksuttomat lkäihmisten atk-visiitit (1,5 h) nonstop-koulutuksena seniorien tutustuttamiseksi tietotekniikan mahdollisuuksiin. Vuosina 2001–2006 Tornion kansalaisopisto sai Lapin lääninhallitukselta avustusta kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen tuki- ja neuvontahenkilöstön koulutukseen. Hankkeen tavoitteena oli opettaa Kemi-Tornio-alueella toimivien järjestöjen ja yhdistysten henkilöt, jotka koulutetaan tuottamaan toimintaa hyödyntävää materiaalia kuten esimerkiksi yhdistysten kotisivuja ja kylän historiikkia. Maksuttomissa koulutuksissa hyödynnettiin LearnLinc-etäopetusmahdollisuutta.

Kansalaisaktiivisuutta lisäävät hankkeet

Vuosien 2005–2006 aikana Tornion kansalaisopistossa käynnistyi useita kansalaisaktiivisuuden lisäämiseen liittyviä hankkeita, joita opisto koordinoi. Niissä olivat mukana Kalliolan, Kittilän, Rovaniemen ja Kolarin kansalaisopistot. Hankkeiden keskeisenä tarkoituksena oli motivoida kan-

salaisia osallistumaan aktiivisemmin omaa yhteisöä, kylää, eri yhdistyksiä tai kuntaa koskevien asioiden ideointiin, valmisteluun ja toteutukseen. Hankkeiden aikana tehtiin useita käyntejä maaseutalueen kyläkokouksissa, järjestettiin kehittämispalavereja ja lisättiin maaseutualueiden kurssitoimintaa. Kehittämisyavustusta ei myönnetty enää vuodelle 2007.

Terveyttä edistävät hankkeet

Tornion kansalaisopistossa oli vuosien 2005–2009 aikana useita Opetushallituksen Terveyttä edistävät opinnot -hankkeita. Niiden tavoitteena oli kehittää toimintaa siten, että aktiivisten kuntoilijoiden lisäksi tavoitetaan myös riittämättömästi liikuntaa harrastavat ja kannustetaan heitä liikkumaan ja omaksumaan se elämäntapana. Hankkeissa järjestettiin hakevan toiminnan lisäksi myös niin sanottuja matalan kynnyksen kursseja sekä kehitettiin yhteistyöverkkoja liikuntapalveluja tarjoavien toimijoiden välillä. Yhteishankkeita koordinoivat Tornion kansalaisopiston lisäksi myös Kittilän ja Kolarin kansalaisopistot.

Osaava-ohjelma 2010–2016

Lapin aluehallintovirasto (AVI) jakaa valtion erityisavustusta opetustoimen henkilöstökoulutuksen kehittämiseen. Avustus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön Osaava-ohjelman mukaista kehittämistoimintaa. Osaava-ohjelman tavoitteena on aktivoida yleissivistävän, ammatillisen, aikuiskoulutuksen sekä vapaan sivistystyön organisaatioita kehittämään paikallisina ja alueellisina verkostoina oman henkilöstönsä osaamista sekä osaamisen kehittämistä palvelevia rakenteita ja suunnitelmia.

Tornion kansalaisopisto on ollut mukana Lapin Osaava -hankkeissa, joita ovat koordinoineet Kolarin kansalaisopisto (vaiheet I – III) ja Ranuan kansalaisopisto (vaiheesta IV alkaen). Hankkeissa keskitytään kehittämään alueelle täydennyskoulutusmalli, joka palvelee alueen kansalaisopistojen henkilöstön täydennyskoulutustarpeita. Verkoston vakiinnuttamisen myötä vahvistuu laadukkaan opetuksen tuottaminen. Jokainen mukana oleva opisto antaa täydennyskoulutusta siitä, mistä sillä on eniten kokemusta. Tornion kansalaisopisto on tarjonnut opettajille useita taiteen perusopetuksen ja kielten täydennyskoulutuksia sekä seminaareja ja työpajoja. Hankkeen tuella on saatu aikaan myös aikuisille tarkoitettua taiteen perusopetuksen visuaalisten aineiden opetussuunnitelma. Useita

Tornion kansalaisopiston tuntiopettajia on osallistunut sekä oman että muiden opistojen järjestämiin täydennyskoulutuksiin.

Laatu- ja kehittämishankkeet

Opetusministeriön myöntämät laadun kehittämiseen tähtäävät hankkeet olivat käynnissä Tornion kansalaisopistossa vuosina 2010–2012. Tornion koordinoimassa hankkeessa olivat mukana Rovaniemen kansalaisopisto ja Kemin työväenopisto. Hankkeen aikana Torniossa panostettiin tietotekniikan opetuksen kehittämiseen ja erityisesti sosiaalisen median käytön opetukseen. Kurssikeiluna alkanut Kysymällä oppii -työpaja jäi opistomme opetustarjontaan hankkeen päättyttyä.

Tilauuskoulutuspalvelut – kursseja mittatilaustyönä

1990-luvulla kansalaisopistot saivat luvan järjestää niin sanottuja myyntipalvelukoulutuksia, joita asiakkaat tilaavat omiin tarpeisiinsa. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi yritysasiakas tilaa tiettyä tarvetta varten koulutuksen, johon saavat osallistua vain kyseisen yrityksen työntekijät. Näihin koulutuksiin ei saada valtion tukea, ja sen vuoksi hinta on korkeampi kuin vapaana sivistystyönä toteutetut ja kaikille avoimet koulutukset. Nykyisin näistä koulutuksista käytetään yleisimmin nimitystä myyntipalvelukoulutus tai tilauuskoulutuspalvelut.

Tornion kansalaisopisto tarttui heti uuteen lain sallimaan mahdollisuuteen panostaa alueella toimivien yritysten osaamistason kehittämiseen ja samalla myös opiston tulojen lisäämiseen. Torniolaiset yritykset ovat ostaneet kansalaisopistolamme kursseja varsin kiitettävästi. Vuosittaisessa toteumassa on selvästi näkyvissä laman vaikutukset: laman aikana yritykset vähentävät henkilöstönsä koulutuksia. Asiakkainamme ovat olleet niin suuret, keskisuuret kuin pienetkin yritykset sekä Tornion kaupunki. Eniten meiltä on ostettu erilaisia kielten koulutuksia, mutta myös tietotekniikan, vuorovaikutuksen ja asiakaspalvelun koulutukset ovat olleet suosittuja.

Tilauuskoulutus voidaan järjestää tilaajan ehdotamassa paikassa. Kouluttajiksi voidaan palkata tilaajan toivomuksen mukaan parhaat asiantuntijat. Koulutuksen järjestäminen omalla paikkakunnalla tulee huomattavasti edullisemmaksi ja tehokkaammaksi ja kohdistuu useampaan osallistujaan kuin työyhteisön edustajan lähettäminen koulutukseen satojen kilometrien päähän.

Muita tapahtumia

Vuoden aikuisopiskelijan palkitseminen

Elinikäisen oppimisen ja ohjauksen kampanjaa, aiemmalta nimeltään Aikuisopiskelijan viikkoa, vietetään Unescon aloitteesta jo yli 50 maassa. Suomessa sitä on vietetty vuodesta 1998 alkaen. Teemaviikon punaisena lankana kulkee ajatus aikuisten kyvystä oppia kaikissa elämänsä vaiheissa, oppimisen hyödyistä työelämässä ja opiskelun ilosta rikkaana harrastuksena.

Tornion kansalaisopistossa vuoden aikuisopiskelijan palkitseminen on aloitettu vuonna 2006. Valinnan tekee kansalaisopiston henkilökunta, ja palkinto luovutetaan vuosittain vietettävän teemaviikon yhteydessä. Kansalaisopisto on vuodesta 2010 alkaen kuulunut ammattiopisto Lappian hallinnoimaan Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut -hakkeeseen, jossa alueen ammatilliset ja vapaan sivistystyön toimijat järjestävät yhteisen vuoden aikuisopiskelijan palkitsemistilaisuuden. Tornion kansalaisopisto vuorottelee palkinnon saajasta kemiläisen Kivalo-opiston kanssa. Nykyisin Tornion kansalaisopiston opiskelijat saavat siis joka toinen vuosi alueellisen ja joka toinen vuosi kansalaisopiston oman tunnustuspalkinnon. Vuoden aikuisopiskelijan palkinnon saaneiden nimet löytyvät liitteestä 5.

Lapsellisten hulinat – kierrätys-, vaate- ja kestovaippatapahtuma

Lapsellisten hulinat -tapahtuma järjestettiin keuhäsin ja syksyisin vuosina 2008–2010. Se sai alkunsa torniolaisten kotiaitien kansalaisopistolle esittämästä ideasta perustaa Tornioon kestovaippatapahtuma. Vauvojen kestovaippojen lisäksi tapahtumassa oli esillä muun muassa lastenvaatteita ja -tarvikkeita. Lisäksi järjestettiin arvontaa, kirpputori ja kahvio sekä tee se itse -piste, jossa sai opastusta kestovaippojen ompeluun. Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta lapset saivat askarrella ja kasvoihinsa hienot maalaukset. Tapahtumassa oli aina mukana myös Perämeren Jätehuolto Oy:n jäteopaskoira Herpertti, joka informoi perheitä kierrätyksestä. Tämä koko perheen tapahtuma toteutettiin kokeiluluontoisena ja se liittyi Tornion kansalaisopiston kestävän kehityksen ohjelmaan.

Hyvinvointia osallistumalla

Olen työskennellyt Tornion kansalaisopistossa 1990-luvulla viiden vuoden ajan apulaisrehtorina. Ammattinimike ja virka perustettiin hallinnollisen rakennemuutoksen myötä, sillä kansalaisopiston rehtorin työkenttä laajeni käsittämään koko kaupungin kulttuuriasiankeskuksen päällikön tehtävät. Näin ollen opistossa tarvittiin apulaisrehtori, jonka työnkuvaan kuului rehtorin sijaisena toimiminen sekä yhteiskunnallisten aineiden koordinointi, suunnittelu ja opetus.

1990-luvulla oli syvä, maailmanlaajuinen talouslama. Sen vaikutus koettiin myös kansalaisopistossa. Kaupungin kirstun aukeaminen ja valtionosuuksien rahoituksen saaminen edellytti huolellista ja puntaroitua työtä sekä tulevaisuuteen uskovaa asennetta. Samassa tilanteessa taide- taan olla monissa opistoissa myös tämän vuosikymmenen aikana.

Työvuosieni aikana Tornion kansalaisopisto oli taloudellisesta niukkuudestaan huolimatta valvetunut, vireä ja eteenpäin suuntaava koko kansan opisto, jossa tehtiin työtä kuntalaisten ja osittain myös naapurikuntalaisten ja naapurimaalaisten (Ruotsi) kokonaishyvinvoinnin tukemiseksi. Erityisen hyvin ovat jääneet mieleeni monet aktiviteetit, joilla pyrittiin parantamaan työttömien asemaa. Oli kaupunginhallituksen hyväksymä etuseteli ja työllisyyskoulutukset, joiden organisointiin ja toteutukseen pääsin vaikuttamaan omalta osaltani. Se oli kansalaisopistossa tuohon aikaan uutta. Monet työttömien itsetuntoa vahvistavat kurssit mahdollistivat työttömien elämänhallintaan liitty-

vien kysymysten pohdinnan sekä auttoivat suunnittelemaan työn tai opiskelun kautta yhteiskunnan "täysjäsenyyteen". Olen kokenut tämän työn varsin arvokkaaksi. Erityisen iloinen olen niistä saavutuksista, jotka jaoimme sekä opiskelijoiden että kollegani **Marjaana Kamula-Kummun** (nykyisin Kemian kunnan sivistystoimen johtaja) kanssa "Taipuu van ei taitu" -kurssilla. Lienee harvinaista, että työllisyyskurssin jälkeen kaikki opiskelijat sijoittuvat työhön tai tutkintotavoitteeseen

Riitta Kettunen
YTM

Sosiaalityö, aikuiskoulutus ja työnohjaus ovat sisällyneet Riitta Kettusen 40-vuotiseen työuraansa. 90-luvulla kansalaisopistossa oli trendinä elinikäinen oppiminen ja itsensä kehittäminen. Se innosti valtavasti! Itse-luottamus, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen ja mahdollisuuksien löytäminen ovat hänelle merkityksellisiä asioita. Slogan "elämä kantaa" kiteyttää hänen ajatuksiaan.

koulutukseen. Näiden kurssien opiskelijoille kävi näin pariin otteeseen.

Maamme EU-jäsenyyden myötä Tornion kansalaisopisto pääsi myös mukaan muutamaankin projektiin, joiden pääasiallinen rahoitus tuli EU-rahoituksesta. Mm. Leonardo da Vinci -projektissa olimme mukana Espanjan, Italian, Kreikan ja Ruotsin rinnalla suunnittelemassa eurooppalaista aikuiskoulutuksen mallia. Suomen mallin mukainen kansalaisopisto-opiskelu, jossa mahdollistui sekä yleissivistävien opintojen opiskelu, ammatillisen lisäkoulutuksen hankkiminen että arvostusnäkökulman avoimessa yliopistossa oli eurooppalaisittain ihmetyksen aihe. Siitä mallista oltiin muissa maissa erityisen kiinnostuneita.

Työyhteisöt, pienet ja isommatkin paikalliset yritykset kiinnostuivat kansalaisopiston tarjonnasta, kun taloudellinen tilanne vaati miettimään resurssien tehokasta ja taloudellista käyttöä. Moni työnantaja päätyi tilaamaan maksupalvelukoulutuksia sekä työyhteisöjen kehittämisprojekteja Tornion kansalaisopistolta. Saadun palautteen perusteella työyhteisöjen tarve ja opetuspalvelu kohtasivat hyvin. Työnantajat ja työntekijät hyötyivät paikallisesti organisoidusta koulutuksesta ja kansalaisopisto asiakkaistaan.

Tornion kaupunki oli ja on edelleen maaseutu-kaupunki, jossa välimatkat ovat pitkiä ja yleisten kulkuvälineitten käyttömahdollisuus on rajoitettua. Tämä asettaa suuria vaatimuksia kansalaisopiston toiminnalle, opetustilojen ylläpitämiselle, opetushenkilöstön matkustamiselle sekä kylien asukkaiden mahdollisuudelle osallistua eri tilaisuuksiin tai talvikauden jatkuviin kursseihin. Saatu palaute ja haja-asutusalueen asukkaiden kiitos palkitsivat kaikki osapuolet. Ei niin pahaa pyryä, ettei paikalle tultu, kun "opettajakin tuli". Sen seurauksena pyrittiin tasapuolisesti ottamaan huomioon kaikkien kylien toiveet aina uutta lukuvuotta suunniteltaessa.

Olen koulutustaustaltani sosiaalityöntekijä, ja olin ennen kansalaisopistokauttani useita vuosia sosiaalialan eri tehtävissä. On myönnettävä, että käsitykseni kansalaisopiston toiminnasta oli varsin kapea. Sitä vahvempi on se ylpeys, mitä tunnen yleissivistävää opetustyötä, sen mahdollisuuksia ja laajaa kansalaisopistojen työtä kohtaan. Työvuosieni aikana ymmärsin, miten ennaltaehkäisevää, vaikuttavaa ja kokonaisvaltaista hyvinvointityötä opistot tekevät.

Yhden opetusvuoden toiminta-ajatukseksi muokkautui Tornion kansalaisopistossa "tietoa, taitoa, elämää varten". Miten osuva toiminta-ajatus mietittäessä kansalaisopistoa koko kansan palvelijana, matalan kynnyksen paikkana! Työhönsä sitoutunut, ammattitaitoinen henkilökunta tarjoaa ihmisille, vauvasta vaariin, siviilisäätyn tai sosiaaliluokkaan katsomatta, mahdollisuuden sosiaalisuuteen, yhteisölliseen pääoman kokemukseen, vertaistukeen, omien taitojen ja tietojen kartuttamiseen, itsensä toteuttamiseen, liikunnalliseen iloon, oppimiseen ja henkiseen kasvuun. Tämä kaikki pienentää niitä jonoja, joita sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset purkavat päivittäin – minäkin aikani.

Kansalaisopistotyö painottuu tunnetusti iltaan, koska se on suurelta osin osallistujille harrastuspohjaista. Samainen harrastaminen on kuitenkin mitä suurimmassa määrin kunkin osallistujan itsehoitoa, halpaa ja toimivaa terapiaa, itsensä toteuttamista ja kokonaisvaltaista huolenpitoa. Ja sitä kaikkea tukee kansalaisopiston henkilöstö, joka tekee päivällä työtä, pitää yllä verkostoja, rakentaa yhteyksiä päättäjiin, pitää ammattitaidollista osastamista ajan tasalla, valmistelee opetustunteja tai ohjaamista ja illalla kohtaa iloisena ryhmänsä. Nostan hattua niille työntekijöille, sille työlle ja sen jatkuvuudelle!

Työvoimapoliittisten kurssien hakeminen oli jännittävää

Kansalaisopisto haki määräaikaista koulutussuunnittelijaa. Hain kyseistä paikkaa esimieheni ja työtoverini kehotuksesta. Paikka kiinnosti myös monia muita, ja lopputuloksena oli, että siirryin toiselta varasijalta koulutussuunnittelijan tehtävään. Olin tähän asti toiminut terveyskeskuksessa vastaavana laboratoriohoitajana. Koulutus ja kehittyminen alalla ovat aina kiinnostaneet minua. Olin juuri valmistunut terveystieteiden maisteriksi Oulun yliopistosta. Toisaalta siirtyminen pienestä työyksiköstä kansalaisopistoon arvelutti minua, mutta tilaisuus toteuttaa uusia oppeja uudessa ympäristössä viehätti minua. Siirryin sairauskeskeisestä ympäristöstä terveyttä ja hyvinvointia tukevaan ympäristöön. Ensimmäisenä päivänä jouduin kuitenkin pieneen onnettomuuteen, jossa kansalaisopiston antiikkisen kirjahyllyn lasinen ovi putosi päälleni. Selvisin pelkällä säikähdyksellä, mutta sirpaleet levisivät pitkin lattiaa alakerran työhuoneessa. Sirpaleet tiesivät onnea minulle valitsemallani tiellä ja kansalaisopistolle korjauskustannuksia.

Vastasin kansalaisvalmiuksien yksikön sisällön suunnittelusta, toteuttamisesta ja seurannasta. Kansalaisvalmiuksien tavoitteena oli tukea kurssien, luentojen, ammatillisen lisäkoulutuksen, työllisyyskoulutuksen sekä projektien avulla hyvinvointia ylläpitäviä elämänhallinnan taitoja. Maksullista palvelutoimintaa, esim. henkilöstökoulutusta, ammatillista lisäkoulutusta, työvoimapoliittista koulutusta ja työnohjausta järjestettiin asiakkaan tarpeeseen ja tilauksesta. Kansalaisvalmiuksien yksikkö toimi yhteistyössä järjestöjen, työy-

Toini Kärelampi
TtM

Toini Kärelampi työskenteli Tornion kaupungissa yli 30 vuotta: ensin laboratoriohoitajana terveyskeskuksessa ja v. 1998–2003 koulutussuunnittelijana kansalaisopistossa. Sen jälkeen hän siirtyi hoitotyön johtajaksi Kuivaniemelle. Sieltä hän palasi Tornion terveyskeskukseen, nyt johtavan hoitajan virkaan, josta siirtyi sitten Oulun kaupungin Merikosken hoivat -nimiseen organisaatioon palvelupäälliköksi. Henkilökunnan tukeminen haasteellisessa työssä on ollut aina keskeisellä sijalla hänen sydämessään. Työhönsä hän kertoo saaneensa hyviä matkaeväitä kansalaisopistossa järjestetyistä opinnoista. Toini Kärelampi toimi useita vuosia myös TN:n pääluottamusmiehenä.

teisöjen, elinkeinoelämän, Meri-Lapin opistojen ja muiden oppilaitosten kanssa organisoimalla koulutusta ja erityishankkeita. Projektit tulivat myös tutuiksi kansalaisopistolla. Yhdessä teimme hankemuksia. Usein matkustimme rehtorin kanssa Rovaniemelle puhumaan hankkeiden puolesta. Toteutimme Meän markkinat -käsityöyrittäjien ESR-koulutushankkeen, Ovi tietoyhteiskuntaan ikäihmisille / OPH:n Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelman.

Työvoimapoliittisten kurssien hakeminen oli jännittävää, koska useat koulutustahot olivat niistä kiinnostuneita. Yhdessä jännitimme, saammeko tarjouksen toteutettavaksi. Kurssit olivat ohjaita koulutuksia yli 50-vuotiaille, joiden työttömyys oli pitkittynyt tai joiden viimeaikaiset työsuhteet olivat muodostuneet tukitöistä. Kurssien sisältönä olivat työ- ja koulutusmahdollisuuksien yksilöllinen selvittäminen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi,

oma elämänhallinta, työelämätietous, ryhmä- ja vuorovaikutustaidot sekä tietotekniikan perusteet. Voin sanoa, että haasteet työvoimapoliittisten kurssien vetämisessä ovat antaneet minulle eniten eväitä opettajan tiellä. Aito huumori kukki kursseilla. Positiivisena asiana oli se, että pitkäaikaistyöttömän päivässä erottuivat viikonpäivät ja viikonloppu erilaisina. Motivaatiota en aina havainnut. Välillä mitattiin verenpainetta ja keskusteltiin yksipuolisesta ravinnosta.

Ikääntyvien yliopiston opetusta tarjottiin myös Torniossa. Ikääntyvien yliopisto on avoimen yliopisto-opetuksen erityismuoto, jonka tavoitteena oli tarjota mahdollisuus tieteellisen tiedon hankkimiseen korkeatasoisten, keskustelua herättävien luentojen muodossa ikääntyviä kiinnostavilta aloilta. Tavoitteena oli myös persoonallisuuden ja maailmakuvan avartaminen, vireyden ja itsetunnon kohentaminen, koulutuksellisen tasa-arvon ja omien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä sosiaalisten kontaktien luominen. Luentoja oli esim. ikäihmisten asema EU:ssa, Lapin läänin hyvinvointiohjelma ja ”elinikäinen taakka – sota-ajan kokemuksiä”. Ikääntyvien yliopisto-opetuksen myötä monille torniolaisille tuli tutuksi mm. emeritusprofessori **Simo Koskinen**.

Opiskelin työnohjaajaksi ollessani kansalaisopistolla suunnittelijana, ja ensimmäinen harjoittelupaikka työnohjouksen antamisessa oli naapuritalossa eli erityiskoululla. Havaintovihko, jonka kanssa oli tunnelmallinen kuva eteläeurooppalaisen pikkukaupungin kujilta kukkivine pelargonioineen, löytyy vieläkin pöytälaatikosta. Kansalaisopistossa oli opettajien ammatillista osaamista tukeva ilmapiiiri, ja itse järjestämille kursseille oli helppo osallistua talon puolesta. Työnohjouksesta minulle on ollut suurta apua esimiestehtävissä myöhemmässä vaiheessa, kun siirryin takaisin sosiaali- ja terveys-toimen palvelukseen.

Kansalaisopistossa järjestettiin **Kaisa Leitolan** ja **Timo Katajamaan** vetämiä NLP-kursseja. Nämä opit loivat pohjan tulevalle työssä jaksamiselle ja selviytymiselle. ”Muita ei voi muuttaa, vain itseään”, opetettiin Neuro-Linguistic Programming -ohjelmassa. Käskettiin luottaa prosessiin, ja se hän toimi. On kokonaisuutta hallitsevia työntekijöitä ja yksityiskohtaisuuksiin menijöitä. Ennen tätä kurssia heitä kutsuttiin pilkunviilaajiksi. Koulutussuunnittelijan tehtävässä tarkkuus ja yksityiskohtaisuus oli keskeistä, kun sovittiin tulevista kursseista. Mitä on sovittu ja millä kustannuksilla, piti olla selvillä.

Muistan Tornion kaupungin silloisen puutarhurin olleen parhaimpia yhteistyökumppaneita: pari puhelinsoittoa ja puutarhakurssi oli valmis.

Mielenkiintoista oli myös se, että ns. tunnettuja guruja kutsuttiin Tornioon täydentämään ammattilaisten osaamista. Tapasin erilaisia osajia ja kuuluisuuksia ja huolehdin siitä, että he olivat ajoissa luentopaikoilla. **Juha Siltalalla** oli tapana ostaa aina koulutuspaikkakunnalta leipä tuliaisiksi perheelle, ja niinpä matkasimme ennen luennon alkua Karkiaiselle limpun oston.

Tietotekniikka ja tietoteknisten taitojen kouluttaminen otti ainoit askeleen näiden vuosien aikana. Lähdettiin liikkeelle alkeista, opetettiin PowerPointia, Internetiä ja päädyttiin ATK-ajokorttikurssille. Ohjattiin myös henkilökohtaisesti ATK-taitojen opettelussa (ikäihmisten ATK-visiitit), ja kurssitarjonnassa oli myös lasten netti. Ajat ovat muuttuneet: lasten nettikurssia ei tänä päivänä enää tarvitse järjestää, ja mummutkin chattailevat toisella puolella maapalloa asuville lastenlapsilleen. Kuinka jännittävää olikaan tenttiä tietokoneella ATK-ajokortin eri osa-alueita entisen kynä ja paperi -menetelmän jälkeen.

Monet kursseista, joita olin järjestämässä kansalaisopistossa, ovat edelleen ajankohtaisia, esim. työpaikan hyvä henki ja miten se luodaan, turvallinen työyhteisö, ottelua kotipesässä (**Keijo Tahkokallio**), painonhallintakurssit sekä miehille että naisille. Muutamana kesänä järjestetty golfkurssi oli ehdoton suosikki. Vieläkin muistan todistusten jaon Tornion golferholla. Oma golfharrastukseni ei saanut kuitenkaan tulta vielä silloin.

Kansalaisopistolla on merkitystä tulevaisuudessa. Se on matalan kynnyksen koulutuspaikka. Se pystyy tarjoamaan suhteellisen edullisesti monipuolista kurssitarjontaa esim. tämän päivän suurille ikäluokille, jotka ovat juuri jättämässä työelämän ja haaveilevat espanjan kielen opintojen myötä aurinkoisista talvista Espanjassa. Voisin sanoa, että kansalaisopistosta saa sitä, mitä tilaa, eli se toimii asiakaslähtöisesti.

Minunkin työurani olisi saattanut olla aivan toisenlainen, jos koulutussuunnittelijan toimi olisi täytetty vakituisesti. Näitä hauskoja aikoja olemme lähimpien työkavereiden kanssa muistelleet Puustellintien joukkuesuonassa. Taisipa siellä saunalauteilla istua joukon jatkona myös edesmenneen Fanny-koirakin kuuntelemaan naisten juttuja.

"Lapsenlapset jäävät ilman villasukkia, kun mummo istuu vain tietokoneella!"

Ensimmäinen kosketukseni Tornion kansalaisopiston toimintaan tapahtui joskus 1990-luvun lopulla. Tuolloin ystäväntäni sai houkutelluksi minut opistolle posliinimaalauskurssille. Olin vähän epäroivällä kannalla, koska en ole pitänyt itseäni koskaan minään hyvänä piirtäjänä, mutta suostuin ystäväni kaveriksi kurssille. Jo ensimmäisellä kerralla kurssin opettaja sai minut vakuutuneeksi siitä, ettei minun tarvitse olla mikään taiteilija voidakseni osallistua kurssille. Toisella kerralla huomasin jo tilaavani ns. starttipakettia. Lopulta posliinimaalauskurssista tuli sopiva henkireikä kahden pienen lapsen äidille.

Työn merkeissä yhteinen taipaleeni Tornion kansalaisopiston kanssa alkoi maaliskuussa 2007. Tuolloin sain opetettavakseni atk-kursseja Raumon ja Arpelan kouluilla sekä AB-ajokorttikurssin opistotalolla. Vuosien ajan opetin yksittäisiä kursseja, kunnes syksyllä 2011 sain vedettäväkseni kaikki kansalaisopiston atk-kurssit.

Miten opistotyö on muuttunut minun työssäoloaikani? Omalta kannalta katsoessani suurin muutos on ehkä siinä, ettei atk-kurssitarjontaa ole syrjäkylillä, niin kuin oli silloin, kun aloitin työskentelyn opistolla. Osa hyvin opiskelijoita keränneistä kursseista on myös tullut tiensä päähän ainakin väliaikaisesti. Positiivista on se, että atk-kurssitarjonta on alueemme monipuolisempi ja olemme pystyneet vastaamaan kysyntään hyvinkin nopealla aikataululla. Uudet kurssit ovat vetäneet myös hyvin opiskelijoita. Olemme pystyneet tarjoamaan kurssilaisille mm. hyvin opiskelijälähtöisen "kysy-

Arja Jaako
tietojenkäsittelyn
tradenomi (suun-
tautuminen sovel-
lusasiantuntijaksi
ja kouluttajaksi)

Arja Jaako tuli Tornion Kansalaisopiston tietojenkäsittelyn tuntiopettajaksi ensimmäisen kerran v. 2007. Vuodesta 2011 alkaen hän on toiminut kaikkien tietojenkäsittelykurssien tuntiopettajana, kehittänyt kursseja eri kohderyhmien ja eri-ikäisten opiskelijoiden tarpeisiin. "Koskaan ei ole liian vanha oppimaan uutta" kuvaa parhaiten hänen ajatuksiaan oppimisesta..

mällä oppii" -kurssin, jossa tietokoneohjelmiin liittyviä ongelmia ratkotaan yhdessä kurssilaisten kanssa. Vaihtelua tavalliseen kurssitarjontaan tuovat myös myyntipalvelukurssit, joita sitten räätälöidään yhdessä tilaajien kanssa heille mieluisiksi.

Työni opistolla vastaa täysin saamaani koulutusta. Pystyn hyödyntämään saamiani oppeja joka päivä myös työssäni. Koko ajan on pystyttävä kuitenkin oppimaan uutta: on esimerkiksi opetettava uudet ohjelmaversiot ja käyttöjärjestelmät. Inter-

Yhdessä oppiminen on iloinen asia. Seniorit Facebook-kurssilla 2011. TKO

netin ihmeellisessä maailmassa tietty sivusto ei pysy pitkään samanlaisena. Siksi aina ennen opetuksen alkua on tarkistettava, onko tunnilla käytettävälle sivustolle tullut muutoksia. Aina on pyritävä kouluttautumaan lisää ja hakeuduttava kursseille, joista voisi olla hyötyä omassa työssä. Vaikka kurssien antia ei voisikaan käyttää suoraan omaan työhön, voi niiltä kuitenkin saada tuoreita ideoita omaan opetukseen ja opetusmateriaaleihin. Itse olen käynyt työni ohessa Oulun yliopiston järjestämän verkkopedagogiikkakurssin sekä opiston järjestämän digivalokuvan käsittelyn alkeis- ja jatkokurssin.

AB-ajokorttikurssi on ollut tähän mennessä tuntimäärällisesti pisin ja ehkä vaativin kurssi, jonka olen vetänyt kansalaisopistossa. Vaativin se oli siksi, että siihen sisältyy neljä eri moduulia, jotka oppilaiden on läpäistävä saadakseen kurssitodistuksen. Tämä vaatii myös opettajalta erityistä paneutumista opettamaansa asiaan. Helpoimpia ovat kurssit, jotka ovat pysyneet opiston tarjonnassa jo usean vuoden ajan. Niiden opetuksessa tietää aina, mitä ja miten pitää opettaa sekä millaisiin asioihin pitää varata enemmän aikaa.

Kansalaisopistolla työskentely on vaihtelevaa ja monipuolista. Yksikään päivä ei ole samanlainen kuin edellinen. Kurssille tulevat opiskelijat ovat pääsääntöisesti senioreita, joten monelle kurssi on myös mahdollisuus tavata muita ihmisiä ja saada vaihtelua ehkäpä hyvinkin yksinäiseen elämään. Kurssilleni on tullut henkilöitä, jotka ovat olleet sitä mieltä, etteivät he opi enää mitään tai etteivät tietokoneet ole kiinnostaneet heitä koskaan. Kurssin jälkeen ajatukset ovat yleensä tyystin toiset. Mieleeni on jäänyt, kun viime syksynä kurssille tuli kaksi rouvaa, jotka sanoivat tullessaan sinne ajankuluksi ja etteivät he varmaan paljoakaan opi. He kävivät neljä peräkkäistä kurssia. Viimeisen kurssin aikana toinen rouvista sitten totesi: "Joulu tulossa, eikä lahjoja ole ehtinyt laittaa. Lapsenlapset jäävät ilman villasukkia, kun mummo vain istuu tietokoneella eikä ole joutanut kutomaan." Joitakin kertoja on käynyt jopa niin, että joku entisistä kurssilaisista on soittanut tai lähettänyt sähköpostia ja kysynyt neuvoa tietokoneen käyttöön liittyvään ongelmaan.

Katseet tähtiin – oppilaasta opettajaksi

Mikähän merimerkki se tuo onkaan? Näin kyselin itseltäni eräänä kesäiltana ajellessani veneellä Perämeren pohjukassa. Ilta oli lämmin, ja vene lipui tyynen veden päällä. Ajatus jäi jotenkin kiinni tuohon äskeiseen merkkiin. Olinhan opetellut merimerkkejä jo kymmeniä vuosia sitten Turussa, ollessani siellä varusmiespalveluksessa, mutta olin ne jo autuaallisesti ehtinyt unohtaa. Onnekseni myöhemmin näin Tornion kansalaisopiston kurssiohjelman, jossa oli maininta tulevan syksyn veneilykoulutuksesta. Luin innokkaasti kurssin sisältöä. Siinä oli juuri sellaisia asioita, joista olin halunnut saada tietoa. Kurssin nimi oli saaristolaivurikurssi.

Niinpä syksyllä 2004 aloitin ensimmäisen opiskeluni Tornion kansalaisopistossa. Kurssi oli todella mielenkiintoinen. Omaksuttiin valtavan paljon uusia asioita. Siinä tulivat opetelluiksi ne unohdetut merimerkitkin ja monenlaiset säännöt vesillä liikkujille. Oma pientä jännitystä opiskeluun toi loppuvuodesta suoritettu laivuritutkinto. Heti vuodenvaihteen jälkeen tammikuun lopulla jatkoimme koulutuksen seuraavalla tasolla. Intoa riitti yhä uusien ja uusien asioiden opetteluun. Keväällä opiskelu jälleen huipentui valtakunnalliseen laivuritutkintoon. Meistä tuli rannikkolaivureita.

Tämä opintovuosi on jättänyt minulle hyvin mieltä muistot. Kurssi-iltoihin oli aina mukava tulla. Ennen tunnin alkua oli aikaa jutella ja vaihtaa kuulumisia muiden oppilaiden kanssa. Sana pari tuli vaihdettua myös muiden aineiden opettajien kesken. Suoritettujen tutkintojen johdosta ajaduini

Risto Esko
automaatio-
suunnittelija

Työssään Risto Esko on toiminut myös käyttöhenkilökunnan kouluttajana yli 30 vuoden ajan. Hän on toiminut Tornion kansalaisopiston tuntiopettajana Suomen Navigaatioliiton auktorisoimana opettajana merenkulun kursseilla vuodesta 2011 lähtien. Vojakkalan Erä ry:n sihteerin tehtävät sekä Farmin Virkistyskerho ry:n toiminta hallituksen ja teatterityhmän jäsenenä ovat mieltä muistavia harrastuksia. Hän on toiminut myös Kemin Navigaatioseuran ry:n kommodorina vuodesta 2006 lähtien ja saanut Suomen Navigaatioliiton pronssisen ansiomerkin v. 2013.

myöhemmin myös yhdistystoimintaan mukaan. Olenkin toiminut Suomen Navigaatioliiton alaisen jäsenseuran luottamustehtävissä lähes kymmenen vuoden ajan. Seuramme merenkulun opettajan muutettua pois paikkakunnalta menetimme näin seurana mahdollisuuden antaa laivurikoulutusta. Olimme tilanteessa, missä meidän piti saada pian

Saaristolaivurikurssin suorittaneet diplomit kädessä ja hymy herkässä 2011. Opettaja Risto Esko kuvassa keskirivillä kolmas vasemmalta. TKO

uusi opettaja. Jotenkin kävi niin, että minun oli lähdeittävä Turkuun Navigaatioliiton auktorisointitilaisuuteen. Tuliaisina toinkin sieltä valtuudet toimia laivurikurssien opettajana.

Ensimmäisenä tehtävänä, ikään kuin pehmeänä laskeutumisena alkavaan opetustyöhön, oli toimiminen saaristolaivuritutkinnon valvojana ja arvostelijana keväällä 2011. Tutkinto pidettiin opiston yläkerran ATK-luokassa.

Varsinaiseen opetustyöhön, eli oppilaasta opettajaksi, aloin syyslukukaudella 2011. Ensimmäinen kurssi oli saaristolaivurikurssi, millä tavallisesti syksyllä aloitetaan. Muistan hyvin, että kurssi pidettiin opiston ensimmäisen kerroksen luokassa nro kolme. Luokan isot pöydät olivatkin hyvin varatut, sillä lukukausi aloitettiin lähes kahdenkymmenen innokkaan oppilaan voimin. Oppilaista huokui samanlainen into ja palo asioihin, kuin itselläni oli aikoinaan ollut. Harjoitustehtäviin paneuduttiin tunnollisesti, ja merikarttoihin piirrettiin monet sijaintipaikat. Kyllä luokkaan katsoessaan monesti näki itsensä siellä ja muisti, miltä se opiskelu maistui.

Kurssilaisten veneilykokemuksissa oli suuria eroja. Monet olivat veneilleet kymmeniä vuosia ja toiset vasta juuri edeltävän kesän. Siitä huolimatta kurssin useat asiat olivat uusia myös kokeneille veneilijöille. Erilaiset kokemukset ja näkemykset

vain vahvistivat opiskelumotivaatiota ja asioiden käsittelyä. Luokkahenki kursilla oli erittäin hyvä.

Loppuvuodesta, joulukuun puolenvälin paikkeilla, oli tutkinnon aika. Seurasi ensimmäinen vuoroni toimia oman luokkani tutkinnon arvostelijana. Itseänikin jännitti tutkinnon korjaaminen, pisteytys ja se, miten kokeessa on mahtanut mennä. Eipä montakaan vastauspaperia tarvinnut käydä läpi, kun näki, kuinka hyvin asiat olivat olleet hallinnassa. Tutkinnon tulos oli aivan loistava. Kaikki läpäisivät tentin kirkkaasti. Kuinka korkeatasoinen luokka olikaan ollut! Oppilaat saivat näin hyvillä mielin lähteä joulun viettoon ja palata vuodenvaihteen jälkeen kurssin seuraavalle tasolle kohti uusia haasteita. Itselleni tutkinnon arvostelun onnistuminen oli mitä mieltä ja parhain joululahja. Kuinka olikaan hyvä mieli oppilaiden onnistumisesta. Nyt saatoinkin itsekin lähteä joululomalle ja palata luottavaisin mielin uuden kurssin pariin tammikuussa.

Turvallisesti vesillä

Merenkulun kurssit ovat Suomen Navigaatioliiton jäsenseurojen järjestämiä. Koulutus on suunnattu huviveneilijöille heidän näkökulmastaan tarkasteltuna. Kursseilla opetellaan samat merimerkit ja samat kansainväliset meriteiden säännöt, jotka koskevat kaikkia vesilläliikkujia, niin kauppa-aluksia kuin meitä pien-/huviveneilijöitäkin. Koulutuk-

sen tavoitteena on opettaa, kuinka liikua turval-
lisesti vesillä.

Kurssit on jaettu kolmeen eri tasoon. Ensimmäisenä tasona on saaristolaivurikurssi. Toisen tason opetus on tarkoitettu kauempana saariston ulkopuolella liikkuville. Kyseessä on rannikkolaivurikurssi. Viimeisenä eli kolmantena tasona on avomerilaivurikurssi. Kahdella ensimmäisellä tasolla opetus perustuu maantieteelliseen merenkulkuoppiin. Avomerikurssilla opetus perustuu planeettojen, tähtien ja muiden taivaankappaleiden sijaintiin, eli tähtitieteelliseen merenkulkuoppiin.

Kompassia tarvitaan

Veneilykoulutuksessa on aina ollut pääpaino karttanlukutaidolla ja kyvyllä saada oma sijainti määriteltyä vesillä liikuttaessa. Säätilan seuranta on

ollut tärkeää, ja on sitä vieläkin. Sää tiedotusten kuuntelu ennen matkalle lähtöä on jo turvallisuusasiakin. Tänä päivänä opetetaan vieläkin näitä perustaitoja. Kompassia tarvitaan yhä. Elektronikalaitteiden, kuten tutkien, GPS:n ja karttaplottereiden voimakas lisääntyminen huviveneilyyn ei kuitenkaan

saa jättää pois paperikartan ja kompassin käytön osaamista.

Siinä vaiheessa missä elektroniseen laitteeseen,

seen, esimerkiksi karttaplotteriin, tulee syystä tai toisesta häiriö ja menetetään veneen paikka kuva-ruudulta, tarvitaan niitä perustaitoja, joita kurssilla on opeteltu. Silloin astuvat kuvaan kompassi, kiikari ja merikartta. Kun ollaan esimerkiksi saarten lomissa, niin silloin maisemanavigoinnin taito ja kipparisuuntimien hallinta otetaan käyttöön. Tässä on juuri se syy, miksi perustaitojen opetusta kurssilla edelleen vahvasti painotetaan. Perustaidot ovat kuin varajärjestelmä toisen, käytössä olevan järjestelmän pettäessä. Toivotaan, ettei tulevaisuudessa näiden perustaitojen opetusta vähennetä, saatikka jätetä kokonaan pois.

Katseet tähtiin

Miten opetustyön ohessa oma opiskelu onnistuu? Veneilijöiden merenkulkukurssit ovat lähtökoh-
taisesti Suomen Navigaatioliiton suunnittele-
mia ja ohjeistamia. Navigaatioliitolla on oma laatuoh-
jelma, joka määrittää tutkintojen sisällön, tutkin-
to-ohjesäännön ja itse tutkintotehtävät. Laivuritut-
kinnot ovat valtakunnallisia tutkintoja, jotka pide-
tään samana päivänä ja samanaikaisesti koko Suo-
messä. Liitolle pitää antaa luettelo tutkintojen val-
vojista etukäteen. Myös opettajien pätevyysvaai-
timukset on ohjelmassa määritelty. Liiton opet-
taja-infoissa opettajat saavat auktorisointinsa
kurssikohtaisesti. Ensimmäisessä opettaja-auk-
torisoinnissa sain saaristo- ja rannikkolaivuriopet-
tajan pätevyudet.

Myöhemmin hankin CEVNI:n eli Keski-Euroopan
sisävesiliikenteen sääntöjen tuntemiseen tähtää-
vän kurssin opetusluvan.

Opetustyö tuntui mukavalta, ja monesti oli mie-
lessä, miten tässä edetä ja miten saada seuraava
kurssiaihetta kehiteltyä. Lukukausien aikana
tiedustelin laivurikursseilaisilta, olisiko heillä kiin-
nostusta jatkaa opiskelua avomerikurssilla. Osa

oppilaista oli kiinnostunut asiasta. He tiedusteli-
vat samalla, missä ja milloin tällainen kurssi alkaisi.
Avomerikurssia oli kysely myös aiemmin valmistu-
neiden laivureiden taholta. Näytti siltä, että kurs-
sille olisi tilaus. Meillä vain ei ollut opettajaa saata-
villa. Lupasin selvittää opettajaresursseja.

Syksyllä 2012 päätin luoda katseet tähtiin. Aloitin
opiskella tähtitieteellistä merenkulkuoppia omatoimisesti
kotona. Päämääränäni oli suorittaa avomerilaivurin
tutkinto. Ajattelin samalla opettajaresursseja: jospa
näin saataisiin myös opettaja tämän aiheen kurssille.

Kyllähän monesti piti itseä patistaa oppikirjojen
pariin talven aikana. Kuinka helppoa olikaan sanoa,
että ensi viikolla aloitan tosissani lukemisen. Kun
aikataulu alkoi olla jo lopussa vuodenvaihteen jäl-
keen, oli vain yksinkertaisesti syvennyttävä opiskeluun.

Tutkinnon sain suoritetuksi keväällä 2013. Diplomienjakotilaisuudessa olin mukana luovuttamassa
oppilailteni diplomit heidän onnistuneesta kevään
laivuritutkinnostaan. Samassa tilaisuudessa sain
vastaavasti itse vastaanottaa diplomin omasta
tutkinnostani.

Syksyllä oli vuorossa hankkia auktorisointi avomerilaivuriopettajaksi. Se järjestyi hyvin Turussa
pidetyssä opettaja-infossa. Samana syksynä alkoi-
kin Tornion kansalaisopistossa ensimmäinen avomerilaivurin
kurssi, jonka opettajana minulla oli kunnia toimia.
Kyllä työn ohessa opiskelu onnistuu, mutta se vaatii
hivenen enemmän itsekuria.

Odotetuin ilta

Kansalaisopiston kurssit ovat aivan loistava tie
päästä harrastustensa pariin. Kurssivalikoima on
todella monipuolinen: on kielten opiskelua, jumppaa,
joogaa, taideaineita, käsitöitä, tietokonekurseja jne.

Kurssi-illat ovat ihmisille avain toisenlaisten
ajatusten pariin. Iltoihin tullaan tapamaan kavereita
ja tuttuja. Tähän tullaan juttelemaan, kertomaan
kuulumisia ja viettämään iltaa yhdessä, toki opiskeluai-
hetta unohtamatta. Tämä on monille aivan oma elämäntapa.
Kurssilla on voitu kulkea vuosikymmeniä. Kurssi-ilta on
perustellusti usein viikon odotetuin ilta.

Kursseilta saa myös paljon. Vaikuttaahan se jo
positiivisesti mielialaan. Liikunta ja muut mieluisat
harrastukset ovat mitä parasta lääkettä vireyden ylläpidossa.
Pystyykö kukaan koskaan laskemaan, mikä kansanterveydellinen
hyöty on siitä, että ihmi-

sillä on mahdollisuus saada liikuntaa, mielen-
virkistystä ja sivistystä kansalaisopistojen kautta?

Opettajille suuri ja tärkeä tapaaminen on opettaja-
info syksyllä juuri ennen opintovuoden aloitusta. Tilaisuudessa
ohjeistetaan tulevaan kauteen. Samalla kertaan avautuu
loistava tilaisuus tutustua muihin opettajiin.

Talven aikana on usein mahdollisuus osallistua erilaisiin
koulutustilaisuuksiin ja luentoihin. Niissä aiheina voivat olla
esimerkiksi työhyvinvointi ja aikuisopiskeluun liittyvät
teemat. Näihin asioihin ei tule itse juuri koskaan
perehdytyksi. Paras tapa saada tietoa on osallistua
koulutuksiin.

Opettajat voisivat kokoontua keskenään useamminkin.
Hyvin lämmin ja mieleenpainuva tilaisuus oli taannoin
opettajien kesken pidetty pienimuotoinen puurojuhla
juuri ennen joululomalle lähtöä. Siinä herkkujen lomassa
keskusteltiin menneestä syksystä sekä valotettiin
tulevia näkymiä alkavalle lukukaudelle. Se oli todella
mukava ja miellyttävä syysluku-
kauden päätös.

Kuinka kurssilla olevat ihmiset suhtautuvat
opiskelumaansa aiheeseen? Kuinka syvällisesti ja
tosissaan opiskelu otetaan?

Pari vuotta sitten talvella opiskelijat kertoivat
oppitunnilla, kuinka edellisenä kesänä tuli aloitettua
veneily. ”Ensi kesänä ei uskalla lähteä laiturista
mihinkään, kun on niin paljon asioita ja sääntöjä,
joita pitää ottaa huomioon. Parempi on, kun myy
koko veneen pois.” Oppitunnilla kommentti herätti
hilpeyttä ja vilkasta keskustelua. Silti innokkaasti
käytiin uusien asioiden ja sääntöjen kimppuun.
Tämähän vain kuvastaa hyvin sitä, että opiskelu
on otettu sydämen asiaksi ja veneilyyn suhtaudutaan
turvallisuutta ajatellen. Vastuullisuudesta ja
tunnollisuudesta kertoo myös se, että oppilaat
soittavat tai lähettävät tekstiviestin, jos eivät
pääsekään illan kurssille. Se on hieno ja arvostettava
tapa.

Tornion kansalaisopisto tarjoaa oivallisen paikan
tulla harrastamaan, virkistytymään ja opiskelemaan.
Opisto on mitä antoisin paikka toimia myös
kurssiohjelmana. Täällä voi jakaa kokemuksia ja
näkemyksiä, saada palautetta. Aikuisopiskelu tuo
rikkautta elämään. Se kasvattaa henkistä
pääomaa. Suosittelen!

*Pystyykö kukaan koskaan laskemaan, mikä kansanterveydellinen hyöty on siitä, että ihmisillä on mahdollisuus saada liikuntaa, mielen-
virkistystä ja sivistystä kansalaisopistojen kautta?*

Aikuisopiskelu tuo rikkautta elämään. Se kasvattaa henkistä pääomaa.

Kieliä, kulttuuria ja kansainvälisyyttä

Ajopuusta opettajaksi

Monesti kuulee sanottavan, että ihminen ajautuu toimimaan tiettyssä ammatissa ja alkaa sattumalta tehdä tiettyä työtä. Minun kohdallani kävi juuri näin. Olin aina ollut kiinnostunut sekä äidinkielestä että vieraista kielistä, ja minulla kerrottiin olevan ns. kielipäättä suvun muitten naisten tavoin. Valkolakin jälkeen syksyllä 1979 en kuitenkaan tiennyt, mitä tekisin ja mihin hakisin, ja ehkäpä samalla halusin tehdä hieman kiusaa äidilleni, jolle olin aina ollut se kiltti, koulussa hyvin menestyvä tyttö. Tornioon halusin kuitenkin jäädä, ja niinpä kahden välivuoden ajan olin töissä mm. kahvila-konditoriassa ja Suomen viimeisessä käsivälitteisessä puhelinkeskuksessa. Puhelunvälittäjän työssä kävi todeksi sanonta ”ei omena kauas puusta putoa”, sillä myös äitini ja mummoni olivat aikoinaan olleet sentraalisantroja.

Muuten koetin kaikin keinoin olla muistuttamatta sukumme naisia – olihan moni heistä opettaja, joksi minä en pahimmissa painajaisissani halunnut. Kielet minua kuitenkin edelleenkin kiehtoivat, ja jotain työtä niiden parissa halusin tehdä. Jotta voisin välttää joutumisen opettajaksi, hakeuduinkin opiskelemaan entisestä opistotason kieli-instituutista jalostettuun yliopistotasoisesta koulutusta antaneeseen Savonlinnan kääntäjänkoulutuslaitokseen. Silloin kuvittelin joskus tulevaisuudessa työskenteleväni saksan ja englannin tulkina ja kääntäjänä. Kuinka väärässä olinkaan.

Opintojeni loppuvaiheessa kesätyöni Outo-

Tarja Laakso
HuK,
vt. kielenopettaja

Tarja Laakso aloitti työnsä Tornion kansalaisopistossa v. 1989 saksan ja englannin tuntiopettajana ja on toiminut v:sta 2004 lähtien vs./vt. kielen päätoimisena opettajana. Hän elää mottonsa mukaisesti ”matka on yhtä tärkeä kuin määränpää” ja on saatamassa opettajan pedagogiset opintonsa valmiiksi v:n 2014 loppuun mennessä. Perjantai-iltaisin Tarja laulaa oman opistonsa kuorossa ja sunnuntai-iltapäiväisin kohottaa ruumiinkuntoaan muiden opiston kahvakuulaharrastajien tavoin.

kummun Tornion tehtailla poikivat vielä pari lisävuotta vientisihteerinä, ja niiden päätyttyä aloin työstää graduani. Sen keskeytti kohtalokas puhelinsoitto silloisesta Kemin Italukiosta, jonka saksan ja ruotsin kielen vakituinen opettaja oli jäämässä kevääksi 1989 sairaslomalle, ja hänelle tarvittiin sijaista. Sinisilmäisyyttäni ja rahapulassa otin työn vastaan. Sovimme opettajan kanssa tapamisesta, jonka aikana tämä suggestopediaan vih-

Annikki Björnfort ja ryhmä englanninopiskelijoita suggestopedisellä kurssilla. Lehtikuva: Spektri 2002

kiytynyt pitkän kokemuksen omaava ammattilainen koetti parhaansa mukaan perehdyttää minut niin materiaaleihinsa kuin käyttämäänsä pedagogiikkaankin. Heti sijaisuuden alettua minulle varmistui, että käsitykseni opettajan työn sopimattomuudesta itselleni oli oikea: pedagogiikka oli minulle sananakin hepreaa, suggestopediasta en ollut aiemmin edes kuullut, ja opettajuudesta minulla ei ollut alkeellisintakaan käsitystä. Työni oli kuin tervan juontia, ja joka ilta nukkumaan käydessäni kiitin luojaa, että sijaisuuttani oli taas yksi päivä vähemmän jäljellä. Kaikkein eniten minua harmitti opiskelijoitteni puolesta: hehän olivat sentään valmistautumassa ylioppilaskirjoituksiin, joihin he eivät saaneet minusta minkäänlaista tukea. Lopulta keväturinko kuitenkin armahti minut ja opiskelijani ja sijaisuuteni vihdoin päättyi.

Mutta ihminen on merkillinen eläin. Kesän kääntymässä jo syksyksi sain puhelinsoiton Tornion kansalaisopiston päätoimiselta kielenopettajalta **Annikki Björnfortilta**. Hän tiedusteli, kiinnostaisiko minua alkaa opettaa opistossa saksaa ja englantia. Edellinen tuntiopettaja **Pertti Palo** oli saanut töitä Euroopan Unionin kääntäjänä, ja opiston kausi oli juuri käynnistymässä. Päätin soittaa Pertille,

joka sattui olemaan opiskelutoverini Savonlinnan ajoilta. Hänen hyvistä kokemuksistaan rohkaituneena lupauduin ottamaan haasteen vastaan. Tuosta syksystä 1989 alkoi jo pian 25 vuotta kestänyt urani saksan ja englannin opettajana Tornion kansalaisopistossa.

Kieltenopetuksen virstanpylväitä Annikin aikana

Sattumoisin myös Annikki Björnfort oli aloittanut työnsä Tornion kansalaisopiston päätoimisena kielenopettajana vuoden 1989 keväällä. Koska Annikki opetti ruotsin lisäksi englantia, meistä tuli useiden vuosien ajaksi läheiset työkaverit. Annikin otettua ohjat kansalaisopiston kielenopetus muuttui radikaalisti, sillä bulgarialaisen professorin, psykiatri **Georgi Lozanovin** 1960-luvulla kehittämä suggestopedia oli vienyt Annikin mennessään. Positiivisiin suggestioihin, rentoutukseen, huumoriin ja leikkimieleen perustuva suggestopedinen opetusmenetelmä sai pian jalansijaa myös Suomessa, ja 80-luvulle tultaessa se alkoi olla hyvin suosittua etenkin kielen opetuksessa. Myös Tornion kansalaisopistossa alettiin 90-luvulla Annikin johdolla järjestää suggestopedisiä kursseja ruotsin ja englan-

nin kielissä, ja suggestopediasta tuli yksi painopistealueista kielten opetuksessa. Opetustyön ohella Annikki osallistui useisiin koulutuksiin niin Suomessa kuin esim. Englannissakin ja kouluttautui suggestopedian opettajakouluttajaksi. Tuo paljon valmistelutyötä vaativa ja puhumisen aktivoinnin, rohkaisun, myönteisen palautteen ja miellyttävän ilmapiirin merkitystä korostava opetusmenetelmä ei jättänyt minuakaan kylmäksi, vaikka ensitreffini sen kanssa olivatkin menneet penkin alle. Kun Annikki syksyllä 1996 aloitti Tornion kansalaisopistossa Suomen ensimmäisen opettajille suunnatun suggestopedian pätevyttämiskoulutuksen, ilmoitauksiin siihen minäkin yhdessä muiden uudesta aluevaltauksista kiinnostuneiden eri ainealojen ja kouluasteiden opettajien kanssa. Koulutukseen osallistuminen kannatti, sillä vielä sen ollessa kesken suunnittelimme Annikin kanssa jo kevääksi 1997 suggestopedisen saksan kurssin, jossa minä toimin opettajana. Kurssi toteutui, ja se sai jatkoa seuraavana syksynä.

Koska etenkin englannin suggestopediset kurssit olivat kysyttyjä, Annikki oli jo aiemmin värvännyt myös suggestopedialle sydämensä menettäneen Kemin työväenopiston englanninopettajan, suggestopediakouluttaja **Elizabeth Latun** rinnalleen valmistelevaan uusia englannin kursseja Tornion kansalaisopistoon. Yhteistyössä Annikin kanssa Elizabeth suunnitteli kursseja ja opetti niillä Torniossa noin kymmenen vuotta 2000-luvun alkuun asti. Annikin neuvojen mukaan minä etenin suggestopediassa pienin askelin ja keskityin saksan kurssien suunnitteluun.

Myös opiston kädentaitoaineiden päätoiminen opettaja ja ranskan aineenopettaja **Arja-Maija Kouri-Salmenkaita** innostui suggestopediasta ja osallistui koulutuksiin. Lukuvuosi 2002–2003 olikin kielten yksikössä historiallinen, sillä suggestopedisia kursseja järjestettiin englannissa, ruotsissa, saksassa ja ranskassa.

Tultaessa 2000-luvulle 90-luvun lama oli takana ja työnantajat halusivat taas kouluttaa työntekijöitään. Kansalais- ja työväenopistoissa 90-luvulla alkanutta myynti-/maksupalvelukoulutusta alettiin kilvan kehittää myös Torniossa. Samaan aikaan maailma pieneni ja kansainvälistymisestä tuli arkipäivää ja kansalaisopistoa pyydettiin järjestämään räätälöityä kielikoulutusta alueen yrityksille, valtion laitoksille ja kunnan hallintokunnille. Myynti-/maksupalvelutoiminta pyörähti toden teolla käyntiin keväällä 2001 paikalli-

sen teräsjätin pyydettyä Tornion kansalaisopistolta tarjousta uuden RAP5-linjansa työntekijöiden englannin kielen koulutuksesta. Ryhmiä tuli kaikkiansa kahdeksan, ja niillä kullakin oli opetusta 20 oppituntia: 2 oppituntia kerrallaan 2 kertaa viikossa. Opetuksen hoidimme **Marja Salmelan** kanssa puoliksi. Lisäksi laadimme ja korjasimme perusmetaliteollisuuden ammattitutkinnon englannin kielen kokeen, joka jokaisen osallistujan oli läpäistävä todistuksen saadakseen. Koe sisälsi myös suullisen osion, jonka toteutukseen Annikki osallistui valvojana. Koska työelämän tarpeita vastaavaa suggestopedista opetusmateriaalia ei ollut tarjolla, Annikki ja Elizabeth kehittivät Tornion kansalaisopiston ja Kemin työväenopiston yhteisen eri ammattialoja palvelevan koulutushankkeen. Opetushallitus myönsi hankkeelle avustusta vuosiksi 2000 ja 2001, ja sen tuella valmistui kaksi 60 oppitunnin mittaista kurssia: Windows to Life ja Windows to Relationships. Kurssit olivat urauurtavia yhdistäessään suggestopediseen englannin kielen opetukseen itsetuntokoulutuksen, mikä noteerattiin myös valtakunnallisesti.

Koska työelämässä nähtiin tarve kielitaidon osoittamiseen, Suomen Opetushallitus lanseerasi 90-luvun puolivälissä yhteiseen eurooppalaiseen viitekehukseen perustuvat 9-portaiset aikuisten kielitutkinnot, jotka myöhemmin muutettiin 6-portaisiksi yleisiksi kielitutkinnoiksi. Tornion kansalaisopistokin haki yli kolmensadan muun oppilaitoksen tavoin tutkintojen järjestämislupaa, joka lopulta myönnettiin noin sadalle oppilaitokselle. Vaikka emme lupaa saaneetkaan, me tuntiopettajat perehdyimme Annikin johdolla tutkintojen taitotoskuvauksiin ja mietimme keinoja opettaa kielen eri osa-alueita tutkintovaatimusten mukaisesti. Opetusohjelmaamme otettiin kurssikuvausten rinnalle termit YKI 1, YKI 2 jne. kuvaamaan tasoa, jolle ko. kurssi sijoittui.

Kieli ja kulttuuri kuuluvat yhteen, ja Annikin johdolla opistossa aloitettiin 90-luvulla kieli-/opintomatkojen järjestäminen ulkomaille. Aluksi hän toimi yksin englannin opiskelijoista koostuvien ryhmien vetäjänä, mutta v. 1997 teimme yhdessä opiston 47 englannin opiskelijan kanssa viikon matkan Lontooseen. Koska ryhmä oli noin suuri, päätimme sulassa sovussa työnjaosta: Annikki iltaunisenä hoitaisi päivän kulttuuriosion, ja minä aamu-unisenä keskittyisin iltaohjelmaan. Todellisuudessa meidän molempien panosta tarvittiin vuorokauden kaikkina aikoina, sillä matkalla sattui ja tapah-

Intensiivistä suomen kielen opiskelua. TKO 2013

tui: yhdeltä vietiin lompakko, toiselta pankkiautomaatti söi kortin ja kolmatta metrojuna ei päästännyt sisään. Lompakko löytyi myöhemmin, tosin tyhjänä, pankkikortti saatiin takaisin, ja metroasemalle jäänyt osasi omin neuvoin hotellille. Myös opiston silloinen espanjan opettaja **Marjatta Jylhänniska** teki ryhmänsä kanssa matkan Andalusiaan Espanjaan ja venäjän opettaja **Elena Könönen** Pietariin.

Vallanvaihdon jälkeisiä kuulumisia

Tultaessa 2000-luvulle Annikki alkoi kaivata uusia tuulia ja siirtyi v. 2003 alkaneiden virka- ja vuorotelluvapausvuosiensa jälkeen lopulta kieltenopettajaksi peruskouluun. Minun oli helppo jatkaa kielten yksikön johdossa Annikin viitoittamaa tietä, sillä yksikössä oli vakiintuneita, pitkäaikaisia tuntiopettajia ja opiskelijoita riitti eri kieliin, joita oli tarjolla vuosittain 6–8. Heti ensitöikseni jouduin tosin luopumaan yhdestä periaatteestani, sillä minut laitettiin opiskelemaan tietokonetaitoja opiston Kansalaisen @-kortti -kurssille. Hyvä niin, sillä muu henkilöstö oli jo vuosia viestinyt keskenään sähköpostin välityksellä, ja pelkän kynän ja paperin aikakausi oli auttamatta ohi.

Vuoden 2004 lopulla Tornion kansalaisopisto päätti yhdessä Hiiden, Inarin, Kemin ja Rovaniemen opistojen kanssa hakea Opetushallitukselta rahoitusta laatukäsikirjan valmisteluun. Rahoituksen varmistuttua vuoden 2005 keväällä lähdimme joukolla Lohjalle Hiiden opiston isännöimään ensimmäiseen yhteiseen tapaamiseen. Laatukäsikirjan valmistaminen oli koko opiston henkilöstölle suuri voimainponnistus, jossa myös minä kielten yksikön vastaavana sain olla mukana. Kova työemme kuitenkin palkittiin, sillä vuoden 2006 lopussa saimme yhtenä kuudesta opistosta kansalaisopistojen laatupalkinnon. Palkinto oli tunnustus toiminnan laadun ja arvioinnin pitkäaikaisesta kehittämisestä sekä esimerkillisestä työstä vapaan sivistystyön edistämiseksi. Itse laatukäsikirja valmistui vuoden 2009 lopussa ja oli luonnollisesti piste i:n päälle, mutta jo sen valmistamiseen käytetyt työtunnit olivat opettaneet koko henkilöstöä, eikä vähiten minua noviisina, arvioimaan ja parantamaan omaa työtään. Yhdessä sovitusta kriteereistä ja mittareista tuli ohjenuora jokaisen päivittäiseen työhön, jonka tuloksia arvioidaan yhdessä mm. vuosittain järjestettävissä strategiapalaverissa.

Minulla ei edelleenkaan ollut pedagogista kou-

lutusta, mutta silti tunsin aikuisten opettamisen omakseni. Koska halusin kehittää opetustani, osallistuin vuosittain myös erilaisiin aikuisten opettajille suunnattuihin koulutuksiin, joista mainittakoon Eri-lainen oppija, Draaman käyttö opetuksessa, Taitavaksi aikuiskouluttajaksi, Aikuinen ja seniori oppijana ja Aikuispedagogiikan palapeli vapaassa sivistystyössä.

Syksyllä 2010 tein suuren päätöksen: hakisin Oulun ammatilliseen opettajakorkeakouluun suorittamaan pedagogisia opintoja, jotta minusta tulisi ”oikea” opettaja. Koska opinnot oli kuitenkin suunnattu ammatillisissa oppilaitoksissa opettaville, korkeakoulun opintoneuvoja kehotti minua vapaan sivistystyön edustajaa liittämään hakemukseeni työnantajani täyttämän ”erityisestä syystä” lisälomakkeen. Taitavana kynäkäyttäjänä opiston silloinen rehtori **Anna-Maija Lauri** kirjoitti niin hyvän puollon, että valitsijat eivät iljenneet olla hyväksymättä minua mukaan. Keväällä 2011 opinnot käynnistyivät starttipäivällä Oulussa ja jatkuivat syksyllä Lappian toimitiloissa Torniossa. Kuluvana keväänä saan vihdoinkin pedagogiset opintoni suoritetuksi ja pätevän opettajan paperit taskuuni.

Saksan ja englannin opettajana tunsin tarvitsevani myös oman kielitaidon petrausta, ja vuoden 2008 kesällä hakeuduin Goethe-instituutin stipendin turvin opiskelemaan Berliiniin. Opiskelu kohdekielen maassa oli niin antoisaa ja hyödyllistä, että päätin jatkaa sitä: kesällä 2011 opiskelin kaksi viikkoa Dublinissa, 2012 Göttingenissä ja 2013 Edinburghissa.

Uuden vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen päättyessä vapaan sivistystyön lainsäädännön muutos painotti myös monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista koulutuksessa. Niinpä Tornion kansalaisopistossa ryhdyttiin kehittämään eritoten aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen ja kulttuurin opetusta. Tornion kaupunki oli tehnyt periaatepäätöksen n. 35 pakolaisen vastaanottamisesta maaliskuussa vuosittain, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu veti ulkomaalaisia nuoria opiskelemaan, aikuisia muutti ulkomailta paikkakunnalle perhesyistä, ja yhä useampaan torniolaiseen perheeseen tuli au pair tai vaihto-oppilas ulkomailta. Samaan aikaan maahanmuuttoteema tuli valtakunnalliseen keskiöön, ja koulutuksia maahanmuuttajien ja pakolaisten kohtaamisesta ja tulkin kanssa työskentelystä järjestettiin useita myös Kemi-Tornio-alueella. Koska suomen kielen ja kulttuurin opettaminen

sopi parhaiten kielten yksikön toimintaan ja koska monet maahanmuuttajat jo opiskelivat englantia kursseillani, sain mieluisaksi tehtäväkseni osallistua ko. koulutuksiin. Ensimmäinen Tornioon tulleen pakolaisryhmän koulutus oli opistossamme järjestetty jo kesällä 2005. Muutaman vuoden hiljaisen jälkeen aloitimme taas yhteistyön Tornion kaupungin sosiaalitoimen kanssa räätälöimällä jälle näkövammaiselle pakolaiselle arjen taitojen ja suomen kielen koulutuksen kesällä 2010. Siitä lähtien olemme järjestäneet vastaavia koulutuksia lähes joka kesä. Tulevaisuudessa uskomme pystyvämme vakiinnuttamaan asemamme ns. kotos-tarttiopetuksen järjestäjänä Tornioon muuttaville aikuisille pakolaisille ennen heidän siirtymistään varsinaiseen kotoutumiskoulutukseen Kemissä sijaitsevaan maahanmuuttajakouluun.

Suomen kielen ja kulttuurin kursseja maassa asuville ulkomaalaisille opistossa pidettiin satunnaisesti jo 90-luvulla, mutta varsinainen buumi alkoi vuonna 2009. Sen jälkeen niitä on järjestetty opistossamme vähintään kaksi vuosittain. Niille osallistuu paikkakunnalla opiskelijavaihdossa olevia nuoria, suomalaisen kanssa avioituneita aikuisia sekä jo kotoutumiskoulutuksen käyneitä Torniossa asuvia maahanmuuttajia.

Jo 90-luvulla käynnistyneessä myynti-/maksupalvelutoiminnassa näkee kirkkaimmin suhdanteiden vaihtelun: koulutus on ensimmäisiä kohteita, joista työnantaja huonojen aikojen edessä säästää. Uusimman laman alkaessa 2008 ja yritysten tinkiessä koulutusmenoistaan Tornion kaupunki päinvastoin lisäsi henkilöstökoulutustaan ja tilasi kielten yksiköltä mm. ruotsin kursseja asiakaspalvelijoille IKEAn rantauduttua alueelle. Myös Tornion työvoimalasäätiö aloitti vuonna 2009 ruotsin ja englannin lyhytkurssien oston kansalaisopistolta. Vuosi 2012 oli poikkeuksellinen, sillä koko opistossa ainoastaan kansalaisvalmiuksien yksikössä järjestettiin myynti-/maksupalvelukoulutusta. Seuraavana vuonna myös kielten yksikkö sai taas tuloja myynti-/maksupalvelukurssien pitämisestä.

Summa summarum, vuodet eivät ole veljiä keskenään, mutta onko mitään olennaista muuttunut kielten yksikön toiminnassa 2010-luvulle tultaessa? Kyllä ja ei. Yleisistä kielitutkinnoista ei Suomessa koskaan tullut niin suosittuja, kuin alun perin odotettiin, ja niitä pystyy pohjoisessa suorittamaan kattavasti enää Oulussa. Meillä on kuitenkin edelleen kielten kurssikuvauksissa YKI-merkintä, jotta yleisen kielitutkinnon suorittavat löytävät oikean-

Englannin opiskelijat valmiina Irlannin valloitukseen. TKO, Raimo Ruoppa 2014

tasoisien kurssin. Minusta ei tullut puhdasta suggestopedia Annikki Björnfotin tapaan, vaikka monia periaatteita suggestopediasta olenkin omaksunut. Niinpä on luonnollista, että suggestopedisia kursseja on opistossa tarjolla enää harvakseltaan ja nekin ulkopuolisen opettajan vetämiä. Kielten yksikön toiminta-ajatusta on vuosittain päivitetty, mutta edelleenkin kieltenopetus toteutetaan kommunikatiivisin ja suggestiopohjaisin menetelmin suggestopediasta tuttujen aktiviteettien avulla. Kielten kirjo on vuosien varrella lisääntynyt n. 12 vieraaseen kieleen, ja mm. vuonna 2007 aloitettu saamen kielen opetus on vakiintunut. Heprean kieltä opistossa opiskellaan jo toista vuotta, ja ensi lukuvuonna siitä tulee tarjolle sekä jatko- että uusi alkeiskurssi. Japanin kielen ja kulttuurin lyhytkurssit ovat toteutuneet useana vuonna, ja italia, portugali ja unkari ovat nähneet uuden tulemisen. Englanti

on pitänyt johtoasemansa, mutta hyvänä kakko-sena tulee espanja, jota tällä hetkellä voi opiskella viidessä eritasoisessa ryhmässä. Ruotsi ja venäjä ovat pitäneet pintansa, ja myös saksan ja ranskan opiskelu on virinnyt muutaman vuoden tauon jälkeen. Kansainvälistyminen on yhä voimissaan, ja esim. espanjan opiskelijat ovat tehneet opettajansa **Marja Alaperän** johdolla jo useita opintomatkvoja Barcelonaan ja ovat tämän vuoden kesäkuussa lähdössä Madridiin. Oman Irlannin-kokemukseni innoittamana suuntaamme toukokuun alussa englannin opiskelijoitten kanssa opintomatkalle Dubliniin.

Opiston koko henkilöstön ja edeltäjiäni valamalle perustalle on ollut hyvä rakentaa kielten yksikön toimintaa. Sitä voisi verrata talon kunnossapitoon: kantavat seinät on syytä säilyttää, vaikka väliseiniä välillä siirrelläänkin.

Ensimmäinen päätoiminen kieltenopettaja Tornion kansalaisopistossa

Tornion kansalaisopisto sai ensimmäisen päätoimisen kieltenopettajansa, kun aloitin tehtävässä 1.8.1976. Rehtori **Arvo Vuennon** ja minun Pohjolan Sanomissa olleen aloitushaastattelun mukaan valintani oli merkittävintä uutta opistoon tuona vuonna. Kielissä uutena tulivat venäjä sekä eri tasokurssit. Temmekselä kotoisin olevana olin tajunnut kansalaisopiston merkityksen aikuisten opiskelupaikkana. Otin työn innostuneena vastaan.

Työvuonna 1977 – 78 opistossa opiskeli 2151 henkilöä neljässä eri osastossa. Itse opetin suurimmaksi osaksi pääopistossa, muutaman kurssin Karungissa. Tänä päivänä opiskelijoita on reilusti yli 3000 ja kurssejakin yli 300. Niinpä voin ilolla todeta, että tuntiopettajien koulutuspäivässä 22.10.1988 esittämäni huoli kansalaisopiston kehityksestä ei käynyt toteen: ”Olennaista on myös keskustelu oman opiston tehtävästä: mitkä ihmisryhmät opistoa tarvitsevat ja miten nämä ryhmät voidaan saavuttaa? Meidän on pidettävä huoli siitä, etteivät ainakaan torniolaiset voisi väittää, että opisto ei näy ympäristössään, ei luo uutta, kokeile rajoja, tai että ainut asia, mihin yhteiskunta voi herätä, on opistojen liian voimakas kuorsaus.” Opistolain uudistusta suunniteltiin tuolloin ja keskustelu muutoksista oli vilkasta. Taide- ja taitoaineet muodostivat opistotoiminnan rungon. Nyt suunniteltiin ammatillista aikuiskoulutusta, harrastetavoitteista koulutusta, kansalaisten yhteiskunnallisten valmiuksien lisäämiseen tähtäävää koulutusta. Omasta mielestäni ihmisten käytännön taitojen ja

Osmo Kelhä
FM, lehtori

Osmo Kelhä oli Tornion kansalaisopiston päätoiminen kielten tuntiopettaja ja apulaisrehtori 1976–1989. Opetettavat kielet ruotsi, englanti, venäjä. Hän oli myös opiston ensimmäinen päätoiminen opettaja, joka teki uraa uurtavaa työtä seuraajien työn helpottamiseksi.

taiteellisten taitojen lisäämiseen tähtäävä opetus oli tärkeää. Opetuksen tavoitteellisuus ja tasokkuus piti tietenkin turvata.

Kieltenopetuksen valikoima ei 70 – 80-luvuilla ollut niin laaja kuin nykyään, jolloin Pohjolan Sanomien ilmoituksen (12.8.2013) mukaan tarjolla on mm. heprean, unkarin ja portugalilaiskursseja. Minun aikani opiskeltiin englantia, ruotsia ja venäjää, **Tiia Koivurova** opetti ranskaa, ja myös unkaria oli jo tuolloin. Kielten opetus rakentui peruskoulua vastaavien tasokurssien mukaisesti. Opetuksen vertailtavuus ja hyödynnettävyys voidaan tänä päivänä Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelman 2012 – 16 mukaan turvata valtakunnal-

listen kielitaitotutkintojen suorittamisella. Lisäksi kielitasot määritellään Euroopan neuvoston viitekehyksen mukaan, jonka soveltamisessa ammattikorkeakoulun kieltenopetukseen olen itsekin ollut mukana. Viimeisessä työpaikassani Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa ulkomaalaisilla opiskelijoilla oli mahdollisuus suorittaa esim. suomen kielen kursseja Kokkolan seudun opistolla.

Työ päätoimisena kieltenopettajana merkitsi työurallani hyvää alkua monipuolisuutensa takia. Tunnit olivat pääosin iltaisin, joten minulle jäi aikaa myös sivutoihin päivisin, jolloin opetin englantia, ruotsia ja venäjää esim. Länsi-Pohjan ammatillisessa kurssikeskuksessa tietokone- ja kodinkonemyyjän kurssilla sekä metallurgian prosessiteknikan kurssilla. Opetin kieliä myös Tornionlaakson liiketalouden ja tietotekniikan instituutissa esim. ulkomaankaupan asiapapereiden hoitajan kurssilla, kirjanpidon kurssilla, huolinnan ja kansainvälisten kuljetusten kurssilla sekä teknisten kauppalisella kurssilla. Lisäksi saavutin kansalais- ja työväenopistojen opettajan ja rehtorin pätevyyden vuonna 1977 sekä peruskoulun ja lukion opettajan pätevyyden vuosina 1982 – 83. Asepalveluksen suoritin Sodankylän Jääkäriprikaatissa 1978 – 79. Vajaa vuosi armeijassa antoi kasvattavia ja mielenkiintoisia kokemuksia, vaikka olinkin jo 28-vuotias. Reservin kersanttina, myös talousaliupseerin tehtäviä suorittaneena, olin saanut hyvää johtajan koulutusta. Tulevaa tehtävääni varten ammattikorkeakoulun kielten lehtorina sain kansalaisopistotyöni aikana monipuolista kokemusta, josta ole hyvin kiitollinen.

Kansalaisopistotyössä sosiaalinen vuorovaikutus on mielestäni tärkeää niin opiskelijoille kuin opettajillekin. Tästä sain hyviä kokemuksia 13-vuotisen opetustyöni aikana. Jonkin ryhmän kanssa sovimme illanvietoista opiskelijoiden kodeissa vuoron perään, ja jotkut ystävälliset opiskelijat saattoivat kutsua minut kotiinsa nauttimaan vaikkapa aidosta uunissa paistetusta ohraryynipuurasta tuntien jälkeen. Järjestin hiihtoreissuja Äkäslompolaan ja teatterimatkoja opiskelijoille Kemiin ja Ouluun. Olin myös kiinnostunut kotikaupunkini teattereista: Teatteri 41:stä sekä Tornion Työväennäyttämöstä. Vuodelta 1978 on säilynyt esite Dario Fon näytelmästä Ruumis myytävänä sekä Työväennäyttämön Savilinnusta vuodelta 1982. Vapaaomissa tilanteissa kaupungilla saatoinkin myös huomata, että jos jouduin ”suukopuun” ns. etelän poikien kanssa, oli pian ympärilläni muutama torni-

olainen minun puolellani. Olin siis henkilökohtaisestikin torniolaistunut ja saanut monia hyviä ystäviä.

Opetustilanne kielten opiskelussa on vuorovaikutusta opettajan ja opiskelijan välillä. Niin ohjaaja kuin oppijakin voivat asettaa itselleen päämääriä ja olla tyytyväisiä saavutettuaan päämääränsä ja masentuakin epäonnistuttuaan. Ohjaajan tehtävänä on kuunnella jokaista oppijaa, tehdä havaintoja ja opastaa häntä opiskelemaan, kiinnostumaan vieraan kielen opiskelusta, kansainvälisyydestä, uusista kulttuureista. Tätä kielenopetusfilosofiaani pyrin noudattamaan jo nuorena opettajana. Tähän voisin vielä lisätä 1300-luvulla eläneen persialaisen runoilijan Hafezin viisauden:

*Oppituolet ja luentosalit
tieteiden tutkimus
kaariholvet ja katokset –
mitä hyötyä niistä kaikista on,
ilman viisasta sydäntä,
näkevää silmää?*

Moskovan kautta kansalaisopistoon

Kesällä 1988 pääsin puolueeni opetus- ja kulttuurialan ihmisistä koostuneen valtuuskunnan jäsenenä kahden viikon opintomatkalalle Moskovaan. Matka Helsingistä Neuvostoliiton pääkaupunkiin kesti Leo Tolstoi -junalla yli yön, ja perille saavuimme joskus varhaisina aamun tunteina. Meidät majoitettiin pikaisesti NKP-Instituutin asuntolaan. Sieltä lähdimme kävelemällä aamiaiselle ja tutustumaan luentopaikkaamme, joka sijaitsi vajaan kilometrin päässä majapaikastamme. En yrittänytkaan painaa mieleeni kulureittiämme vaan seurasin vain ryhmää, jonka kärkeässä kulki pari kokenutta, reitin tuntevaa Moskovankävijää.

Aamiaisen ja taloon tutustumisen jälkeen lähdimme takaisin kohti asuntolaamme. Noin 30 asteen helteessä pysähtelimme välillä ja katsoimme ihmetellen miljoonakaupungin nähtävyyksiä. Jossain vaiheessa kai seurasin muutaman sekunnin liian pitkään jotain muuta kuin seuruettamme, sillä yhtäkkiä havahduin huomaamaan, että en nähnyt ihmisvilinässä yksikään tuttuja kasvoja. Yritin pysyä rauhallisena ja muistella reittiä, jota pitkin olimme tulleet. Muutaman tutulta näyttävän talon, patsaan tms. olin tunnistavinani, mutta pian tajusin, että niiden perusteella en koskaan löydä majapaikkaamme. Yhtään sanaa venäjää en osannut, ja kyrilliset kirjaimetkin olivat minulle hepreaa, niin että en pystynyt tunnistamaan edes katujen nimiä. Eipä silti että kirjaimista olisi ollut suurtakaan apua, sillä en muistanut edes majapaikkamme osoitetta. Aloin kuumeisesti kaivaa pääs-

tani englannista, saksasta, ruotsista, saatikka suomesta ja Tornion murteesta yhtään mitään.

Paniikki alkoi iskeä ja ajatuksissani pyöriä jos jonkinlaista kauhukuvaa kohtalostani. Milloinkaan aikaisemmin elämäni vaiheissa en ollut niin konkreettisesti kokenut, kuinka tärkeää kielitaito voi olla ihmiselle. Silloin tein kauaskantoisen päätöksen, että jos vielä joskus sieltä selviän hengissä Tornioon, menen syksyllä kansalaisopistoon venäjän kurssille ja pänttään päähäni ainakin kyrilliset kirjaimet.

Reilun tunnin epätoivoisen harhailun jälkeen havaitsin kadun toisella puolella tutulta näyttävän miehen. Menin juttelemaan, ja helpotus oli valtava, kun osoittautui, että hän oli seurueeseemme kuuluva helsinkiläinen taiteilija **Pekka Syrjä**. Hänkin oli mielissään tapaamisestamme, sillä myös hän oli eksynyt muusta seurueesta. Kahdestaan olo tuntui huomattavasti helpommalta ja mukavammalta. Lopulta kohdallemme osui mies, joka ymmärsi ja puhui sen verran englantia ja tunsikin kotikyläänsä Moskovaa niin paljon, että osasi viedä meidät Ladallaan majapaikkaamme.

Olen aina ollut luonteeltani sellainen, että mitä olen luvannut ja päättänyt, niin sen myöskin mahdollisuuksien mukaan pidän. Niinpä kun elokuu koitti ja Tornion kansalaisopiston opinto-ohjelma tipahti postiluukusta, etsin sieltä venäjän alkeiskurssin. Näin sitten kohtalokkaan Moskovan-reisuni seurauksena opiskelu-urani kansalaisopistossa ja nyt jo yli neljännesvuosisadan kestänyt matkani venäjän kieleen alkoi. Se on ollut välillä hidasta matelemista, välillä vähän nopeampaa etenemistä, ja onpa siinä ollut muutama välivuosi. Oppinutkin sentään olen, niin että vieraillessani useita kertoja Tornion edustajana ystävyyskaupungissamme Kirovskissa olen pitänyt kaikki viralliset onnittelu- ja tervehdyspuheet venäjäksi. Mutta vaikka tänään pystyisin Moskovassakin selvittämään venäjäksi, missä olen ja minne haluan mennä, niin läheskään valmiiksi se kielimatkan ei ole vielä tullut. Siksi jatkan varmasti opiskeluani tulevinakin vuosina, kunhan vain kansalaisopisto pitää venäjän kurssiohjelmassaan.

Vuosi 1988 yhdisti minut toisellakin tavalla kansalaisopistoon. Syksyllä pidettiin kunnallisvaalit, joissa tulin ensi kertaa valituksi Tornion kaupunginvaltuustoon. Se sitten valitsi minut seuraavan vuoden alussa kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtajaksi. Uskonpa, että en ollut ainakaan huonoin mahdollinen ehdokas tuohon tehtävään,

sillä ainakin motivaationi kansalaisopistoa kohtaan oli edellä kuvaamani Moskovan-keikan seurauksena todella korkealla. Seuraavat kaksi vuotta olin sitten kansalaisopistotyössä mukana sekä opiskelijana että hallintomiehenä. Puheenjohtajuuden jouduin valitettavasti jättämään, kun minut valittiin vuoden 1991 alussa kaupunginhallitukseen.

Vaikka kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtajuus oli kaupungin hallintokuntien mittakaavassa varsin vaatimaton paikka, se oli minulle tärkeä, opettavainen ja osin kovakin pesti. Heti alkajaisiksi pääsin (jouduin!) kokemattomana luottamushenkilönä todella kovaan paikkaan, kun kaupunginhallitus nimitti kansalaisopiston kehittämissä työryhmän ja minut sen puheenjohtajaksi. Varsinkin ennen työryhmän ensimmäistä kokousta perhosia lenteli vatsassani ja vaatimattomana peruskoulun äidinkielen lehtorina tunsin oloni kaikkea muuta kuin kotoiseksi, sillä ryhmän muut jäsenet olivat sen ajan torniolaisen koulutuskentän todellisia suurnimiä ja asiantuntijoita: **Yrjö Alamäki, Anna-Maija Lauri, Pentti Leipälä, Pekka Palmu, Pentti Paloniemi, Antti Pasanen ja Eino Tuppurainen**. Työ sujui kuitenkin mallikkaasti, ja minulle puheenjohtajuuden lisäksi lankesi kuin itsestään ammattiani ja koulutustani vastaava tehtävä ryhmän ”kielipoliisinä”. Uskallan väittää, että koska työryhmä koostui noin arvovaltaisista asiantuntijoista, niin siksikin sen toimesta syntyneen muistion tulokset ja esitykset otettiin varsin hyvin huomioon myös kaupungin korkeimmissa päätöksentekokelemissä.

Kaupunginhallituksen jäsenenä minullekin on vuosien varrella langennut monia sellaisiakin edustus- ja luottamustehtäviä, joissa olen joutunut tekemisiin suomea taitamattomien ihmisten kanssa. Oppikouluajanani 60-luvulla luin vain ns. lyhyen englannin. Kun se ei tahtonut riittää edes yksinkertaisimpiin keskusteluihin englantia puhuvien kanssa, päätin tehdä asialle jotakin. Ja mistäpä muualta apu löytyi kuin omasta kansalaisopistostamme! Niinpä sitten joskus 2000-luvun alkuvuosina aloitin myös englannin opiskelun. Kun siinä käänsin en ole vielä läheskään täysin oppinut, niin sekin opiskelu-ura jatkuu.

Kaupungin yhteistyö Haaparannan kanssa on tunnetusti vilkasta. Kuulun itsekin Provincia Bothniensuksen hallitukseen. Vaikka sen toiminnassa pärjää pelkällä suomellakin, niin ei ruotsin kielen osaamisestakaan ainakaan haittaa ole. Kansalaisopisto järjesti muutama vuosi sitten Tornion kaupungin henkilöstölle suunnatun ruotsin kurssin,

Ilkka Kapraali
Äidinkielen
opettaja

Ilkka Kapraali on vuonna 2009 eläkkeelle jäänyt äidinkielen opettaja. Uransa aikana hän opetti Ylitornion Meltosjärvellä yläasteen koulussa, Sallassa lukiossa ja yläasteella sekä Torniossa Raumon yläkoulussa. Vuodesta 1989 alkaen Kapraali on ollut Tornion kaupunginvaltuuston ja vuodesta 1991 alkaen kaupunginhallituksen jäsen; tällä hetkellä sen 1. varapj. Vuosina 1989–1990 hän toimi Tornion kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtajana. Hän on jo pitkään ollut aktiivinen kielten (englanti, venäjä) opiskelija kansalaisopistossa.

täni 60-luvulla koulussa oppimieni kielten sanoja ja kyhäillä niistä lauseita, joilla yritin kysellä ihmisiltä neuvoja. Homma alkoi kuitenkin pian osoittautua toivottomaksi, sillä kymmenistä pysäyttämistäni ihmisistä yksikään ei ymmärtänyt minun puhumas-

johon minäkin änkesin mukaan. Kun aika ei kuitenkaan tahtonut riittää kolmeen opiskeluiltaan viikossa, jouduin seuraavana vuonna pudottamaan kielivalikoimastani yhden pois. Valinta oli vaikea, mutta katsoin, että koska noista kolmesta osaan ruotsia kuitenkin parhaiten, niin sen voin pudottaa. Ehkäpä sitten joskus kun jään luottamustehtävistäkin "eläkkeelle", palaan kansalaisopistossa myös ruotsin kursseille.

Kansalaisopisto näyttelee monien torniolaisten elämässä hyvin tärkeä roolia. Sen kursseilla jokainen voi opiskella omista lähtökohdistaan ja omien halujensa ja kykyjensä mukaan ja asettaa omat tavoitteensa edistymiselle. Itse olen sanonut, että opiskelen englantia ja venäjää niin kauan, kuin opin kurssi-iltana yhdenkin sanan enemmän kuin viikon aikana unohdan. En ole täysin varma, toteutuuko tuo tavoitteeni enää, mutta uskottelen itselleni niin olevan ja jatkan opiskeluani.

Kansalaisopisto on tärkeä oppimisen kannalta, mutta yhtään vähäarvoisempi sen rooli ei ole myöskään sosiaalisen kanssakäymisen näkökulmasta. Itsestäni olen huomannut, että mitä vanhemmaksi tulen, sitä tärkeämmäksi juuri tuo aspekti käy. Paitsi että loppukesästä alkaa kaivata jo itse opiskelua, niin vähintään yhtä innokkaasti odottaa niitä mukavia omia ryhmiä, joiden kanssa on vuosia pakkerettu yhteisten aiheitten kimpussa.

Esitän lopuksi vilpittömät kiitokseni kaikille niille, jotka ovat opettaneet minua vuosien varrella Tornion kansalaisopistossa. Olette erinomaisia opettajia! Jos en ole oppinut jotain, niin syy siihen löytyy yksinomaan minusta itsestäni. Kiitokset myös kaikille kurssitovereille. Mukavassa seurassanne on ollut mukava opiskella.

Lämpimät kiitokset ja onnittelut 70-vuotiaalle Tornion kansalaisopistolle!

Draivia elämään espanjasta

On uskomatonta, miten espanjan opiskelu jaksaa kiinnostaa vuosi vuodelta niin monia, samoin myös opettaminen. Kuusi vuotta olen opettanut kansalaisopistossa espanjaa. Se on ollut mielenkiintoisin työtehtävä opettajanurallani. En ollut aiemmin opettanut aikuisia. Työ on päätoimisen työni lisäksi ilta-aikana. En ole katunut päätöstäni. Työ on mielenkiintoista ja haasteellista. Tunnit ovat hauskoja ja kuluvat nopeasti.

Ruotsissa puhutaan suuresta espanjan kielen aallosta, joka vyöryi Pohjoismaihin muutamia vuosia sitten. Se liittyi kulttuuri-ilmiöön: espanjankieliset elokuvat, musiikki, tanssi, matkailu ja ruokakulttuuri tulivat kaikkia lähelle. Espanjan kieli kuulostaa kauniilta ja sopii suomalaisenkin suuhun. Tänä päivänä puhutaan vieraiden kielten osaamisen tärkeydestä. Emme enää halua olla ummikkoja, kun matkustamme ulkomaille. Kansalaisopisto tarjoaa kielten opiskelua, joka on mahdollista kaikille koulutukseen katsomatta. Monenikäiset kokoontuvat opiskelemaan vieraita kieliä joka viikko. Näin espanjan ryhmissäkin.

Tällä hetkellä minulle on viisi ryhmää, joissa opiskellaan espanjaa. Alkeista lähdetään, ja pisimmälle ehtineet ovat lukeneet kymmenenkin vuotta. Jotkut ovat jopa kirjoittaneet espanjan ylioppilaskirjoituksissa. Edistyneimpien ryhmä "Hablamos" (puhumme) on sananmukaisesti ryhmä, jossa puhumme paljon espanjaa ja luemme tekstejä, kirjallisuutta ja ennen kaikkea ylläpidämme kielitaitoa. Opiskelu ei ole pänttäämistä vaan yhdessä lukemista ja harjoittelua käytännön eri tilanteissa. Opis-

Marja Alaperä
Espanjan kielen
opettaja

Marja Alaperä on opettanut espanjaa Tornion kansalaisopistossa viisi vuotta. Hän rakastaa Espanjaa, espanjan kieltä ja espanjalaista kulttuuria. Marja suorittaa maisterin opintoja Helsingin yliopistossa pääaineenaan espanjalainen filosofia ja opettaa espanjaa päätoimisesti Kemlin lyseon lukiossa.

kelu on pari- ja ryhmätyöskentelyä; on mukavaa tehdä asioita yhdessä muiden kanssa. Interaktiivisuus onkin yksi tärkeimpiä metodeja kielten opiskelussa. Jaetaan kokemuksia tehdyistä matkoista ja tilanteista, joissa on ollut hyötyä espanjan taidoista. Opettajana saan olla mukana iloitsemassa uusista askeleista kielitaidon kehittyessä.

Kieltenopetus kansalaisopistossa on erilaista kuin esimerkiksi lukiossa. Totta kai se on tavoitteellista mutta eri tavalla. Jokainen opiskelee omasta halustaan, ja asenne opiskeluun on hyvin positiivinen. Monet opiskelijat sanovat olevansa niin iloisia, että oppivat vielä vanhanakin. Ja sehän on täysin

Espanjan opiskelijat opintomatalla Barcelonassa 2010. TKO, Eija Muittari

totta. Tapa on vain vähän erilainen, ja oppiminen saattaa viedä vähän enemmän aikaa.

Tänä päivänä puhutaan paljon siitä, miten me aikuiset voimme pitää yllä henkistä vireyttä ja kehittää muistia. Kielten opiskelu on yksi parhaimmista tavoista antaa aivoille harjoitusta. Ryhmässä opiskeleminen tuo myös hyviä ystäviä ja iloa, jota jaetaan yhdessä. Yhdessä opiskelu on myös niin koukuttavaa, että sitä ei malta lopettaa.

Minulta on kysytty monta kertaa, miten jaksan tehdä kahta työtä. Vastaan aina, että nautin työs-

täni aikuisopiskelijoiden kanssa. En ole vain opettaja, olen myös ystävä ja kanssaopiskelija, joka jakaa oppimisen ilon. Koko maailmassa on yli 400 miljoonaa espanjaa puhuvaa. Siinä meillä on valtava kulttuuri, johon voi sukeltaa ja johon voi tutustua. Mielenkiintoa riittää koko elämän ajaksi.

Teen monenlaisia asioita espanjaa opiskelevien kanssa. Olen ollut oppaana kahdella Barcelonan-matkalla kansalaisopistossa espanjaa opiskelevien kanssa, ja nyt on suunniteltu seuraava matka kesäkuun alussa Madridiin. Mukaan lähtee

13 henkilöä. Matkojen lisäksi katsomme elokuvia, joita sitten yhdessä analysoimme. Olemme tavanneet myös espanjalaisen ruokateeman merkeissä päivällisillä, jotka olen suunnitellut yhdessä Lappian kanssa ja jotka Lappian kokiksi opiskelevat ovat toteuttaneet.

Olemme olleet Oulussa flamenco-konsertissa ja Kemin teatterissa katsomassa flamenco-esitystä. Olemme tanssineet merenquea **Hanna Piipolan** johdolla. Järjestämme yhdessä ennen joulua tapas-ilan, jossa maistelemme tapaksia ja viinejä. Viime jouluna juhlasamme oli mukana espanjalainen opettaja Hector Madridista. Juhlissa meitä viihdytti paikallinen bändi Rantakivet. Kielten opiskelu ei ole vain kielioppia, vaan se on monipuolista kulttuuria monen aistin kautta.

Mottoni onkin, että oppiminen on kivaa! Viva España!

Kokemukseni opiskelusta

Kun muutin Tornioon elokuussa vuonna 2011, ensimmäisten asioiden joukossa selvitin Tornion kansalaisopiston kielten opiskelun tarjontaa. Halusin palauttaa mieliin espanjan kielen, jota olin yliopistossa aikoinani lukenut. Toinen tärkeä syy kurssille tuloon oli se, että halusin tutustua torniolaisiin, koska en tuntenut täältä entuudestaan ketään. Halusin myös jotakin virkistävää vastapainoa työlleni, joka on opetustyötä lasten parissa.

Nyt olen käynyt kurssilla kolme lukuvuotta, ja se on ollut todella antoisaa. Kurssi on jokaviikkoinen piristys ja todellinen voimanolahde. Opiskelu ei ole ollut tiukkaa pänttäämistä vaan kokonaisvaltaista tutustumista espanjan kieleen ja kulttuuriin. Ryhmästä on hioutunut tiivis porukka, ja on ollut mukavaa tutustua myös muihin kurssilaisiin erilaisten tapahtumien myötä. Yksi kohokohta on ehdottomasti ollut yhteinen matka Barcelonaan, jota vieläkin yhdessä muistellaan erityisellä lämmöllä.

On rikkaus saada olla tekemisissä eri-ikäisten ihmisten kanssa. Olen nauttinut suunnattomasti näistä kolmesta opiskeluvuodesta. Oman edistymisen lisäksi on ollut ilo jakaa muiden kanssa erilaisia kokemuksia, joissa espanjan kieltä on päässyt käytännössä hyödyntämään.

Pauliina Olkkonen

Opintoryhmä nauttimassa espanjalaisesta ravintolakulttuurista Barcelonassa syksyllä 2012. TKO

Kolmas kotimainen kieli

Mikä on kolmas kotimainen kieli? Tornion kansalaisopisto on sen tajunnut ja on lähes kymmenen vuotta pitänyt mahdollisena opiskella saamen kieltä.

Saame oli minun lapsuudessani kieli, jonka yleisesti uskottiin häviävän lähitulevaisuudessa. Koulussa se oli nollakieli, ja kun lisäksi lapset asuivat asuntoloissa koko kouluaikansa, oli selvää, että he alkoivat käyttää suomea myös lomalla kotonaan. Asuntolanhoitaja samoin kuin muu koulun henkilökunta puhui vain suomea. Vanhemmille vakuutettiin, että jos lapselle opetetaan kahta kieltä, hänestä tulee puolikielinen, eikä hän lopulta osaa kumpaakaan kieltä kunnolla. Tämä väite on todistettu jo kauan sitten vääräksi. Maailmassa suurin osa ihmisistä puhuu ns. kotikieltään ja sen lisäksi maansa virallista kieltä. Esimerkiksi Espanjassa on neljä virallista kieltä. Kaikkien yhteinen kieli on espanja, ja eri osissa maata puhutaan lisäksi galiciaa, kataloniaa sekä baskin kieltä.

Kutturasta lähtöisin on sellainenkin perhe, jossa lapset puhuvat äitinsä kanssa ruotsia. Koulussa he ovat olleet saamen luokassa. Tietenkin suomen kieli on hallinnassa. Viime kesänä lukiolainen Jolanda-tyttö oli Ranskassa kielikurssilla.

Perheemme oli kaksikielinen. Yhteistä sisarustemme kirjavalle koulumenestykselle oli, että vieraiden kielten opiskelu oli kohtalaisen helppoa. Seminaariaikanani 1950-luvun Torniossa odotelin innolla ruotsin tunteja. Ruotsia opetti Vuonossa asuva **Per Paulus Pesula**. Usein aloitimme tuntimme laulamalla

Siiri Magga-Miettunen
Kieltenopettaja

Siiri Magga-Miettunen, entinen luokanopettaja, opettaa Tornion kansalaisopistossa saamen kieltä. Syntynyt Inarin Kutturassa, jossa edelleen asustaa kesäisin. Lappi on hänen kirjojensa loppumaton lähde, mutta hän on myös innokas kalastaja ja matkailija.

*Var hálssad, vackra Tårnedal,
vårt hem i högan nord.
Du är för oss det bästa val
På denna vida jord.*

Myös Haaparannalla oli seminaari. Tutustuin pariin riikinruotsalaiseen tyttöön, ja ruotsin kielen taitoni sai uutta potkua. Kyläilimme toistemme luona, ja tulivatpa he ensimmäiseen opettaja-paikkaani Lapissa hiihtolomallekin. Jostain syystä halusin laajentaa oppimistani ja hakeuduin seminaariaikanani vieressä olevan kansalaisopiston

kotitalouskursseille. Kerran viikossa sukelsin siis ihan muuhun kuin opettajaksi valmistumiseen. Jälkeenpäin tajusin, että juuri ruuanlaitto oli hyvää vastapainoa kaikelle teorian opiskelulle. Se kosketti kaikkia aistejani.

Itse olen siis ollut kansalaisopistojen suurkultturi. Nuorena opettajana Ivalon seuduilla opetin saamea sekä Inarissa että Ivalossa. Mitä itse olen saanut kansalaisopistosta? Varkaudessa asuessani osallistuin kirjallisuuspöytäkirjaan ja jatkoin sitä sitten Luotolassa Rytikarissa. Olen saanut kansalaisopiston piiristä eväitä kirjoittamiseen. Olen parannellut kielitaitoani muutamissa kielissä. Viikoittainen jumpatuntini auttaa minua säilyttämään tärkeintä pääomaani eli kuntoani mahdollisimman hyvänä. Yhtä tärkeä pääoma minulla on henkinen vireys. Senkin vaalimiseen kansalaisopisto antaa erinomaisia mahdollisuuksia. Kuoroharrastus on tuonut mielelläni ystäviä ja matkoja. Aikuisena olen yrittänyt laajentaa kielitaitoani muihinkin kieliin. Vaikkei tulos ole ollut kovinkaan hohdokas, ovat nämäkin kielet auttaneet minua matkoillani. Tietenkin näiden kielten taitoa olisi ylläpidettävä. Illat eivät riitä kursseilla kulkemiseen, mutta televisio sekä netti ovat hyvänä apuna.

Kansalaisopistoelämässä olen tutustunut ihmisiin, joihin muulloin olisi voinut tutustua, ihmisiin, jotka eivät ole koukussa televisiosarjojen mielikuvituselämään vaan elävät itse mielenkiintoisia asioita tehden. Omia aikuisia lapsiakaan ei ehdi häiritä niin usein, kun on mentävä omiin harrastuksiin. Vaikka otankin lapsenlapsiani mielelläni vierailulle, ovat lapseni oppineet kunnioittamaan ”ahkun” (mummin) omia menoja.

Saamen opiskeluun tullaan monesta syystä. Yhteistä heille kaikille on into tutustua saamelaiseen elämäntapaan. Jollakin se liittyy työasioihin. Jollakin on sukujuuret Saamenmaassa, vaikka vanhemmat ovatkin muuttaneet Tornioon. On mukavaa käydä sukuloimassa, kun on paremmin perehtynyt

”ahkulan” kulttuuriin. Ammattikorkeakoulun myötä on saamen kielen opiskeluun liittynyt muutama Lapista tullut opiskelija. He eivät kotona ollessaan halunneet oppia saamea, mutta täällä kieli tuntuu kotoiselta ja haluttavalta. Viime kesänä Kutturassa sain ilokseni kuunnella entistä saamen oppilastani, joka valmistuttuaan tiedotuslinjalta Torniossa suoritti kielitestin ja pääsi Saamen radioon töihin. Sujuvasti hän teki haastatteluja ja luki uutisia.

Eräs nuori nainen innostui lähtemään kesäksi töihin Inariin mutta ei palannut syksyllä. Oli jäänyt Inariin ja tietääkseni opiskelee työn ohella Saakissa saamen kieltä.

Saamen taito avaa nuorille mahdollisuuksia lähteä töihin Norjaan ja Ruotsiin. Varsinkin rikas Norja vetää saamen kielen taitoisia opettajia, toimittajia, hoitohenkilöstöä ja lääkäreitä. Ruotsissa ja Norjassahan Saamenmaa ulottuu huomattavasti laajemmalle valtakunnassa kuin Suomessa. Mutta Suomessakin on koko ajan puutetta saamen kielen taitoisista työntekijöistä Helsinkiä myöten, joka Oulun ohella on nykyään Suomen suurimpia saamelaiskuntia. Sama on tilanne ainakin Osllossa. Tukholmasta minulla ei ole tietoja, mutta luulisin tilanteen olevan sama sielläkin. Minullakin ikä karttuu vauhdilla. Lohdutan kuitenkin itseäni, että onhan minulla nuoria torniolaisia opiskelijoita; ehkäpä joku heistä jatkaa sitten, kun minä en enää jaksa.

Joku on sanonut, että kotisohva on vaarallinen paikka. Ajattelen, että jos haluaa pysyä aktiivisena kansalaisena ja saada ystäviä, on kansalaisopisto hyvä vaihtoehto. Tarjontaa löytyy joka makuun.

Mistä tupsahtikin mieleeni runonpöytä, jonka olen epäilemättä lukenut lapsuuteni muistivihkosta. Muistattehan sellaisen, johon liimattiin kiiltokuvia ja kirjoiteltiin pieniä riimitettyjä lausahduksia.

*Ei kulje se köyhänä maailman rantaa,
joka ilonsa omassa repussa kantaa.*

Kansalaisopistotyötä viidellä vuosikymmenellä

"Tornion kansalaisopisto päätoiminen tekstiilityön opettajan virka julistetaan haettavaksi vakinaista täyttämistä varten 1.8.1982 alkaen. Asetuksen n:o 800/76 ja Kouluhallituksen yleiskirjeen n:o 2762/77 mukaiset hakemukset osoitetaan Tornion kansalaisopiston johtokunnalle os. Seminaarinkatu 14 95430 Tornio 3. Viimeinen hakupäivä on 15.4.82. Tiedusteluihin vastaa opiston rehtori puh. 980-40527

Torniossa 12.3.1982

Tornion kansalaisopiston johtokunta"

Äitini lähetti tämän Pohjolan Sanomissa 17.3.1982 olleen ilmoituksen minulle Kannukseen saatesanoilla "että jos niin kuin kiinnostaisi". Olin tuolloin ollut Keski-Pohjanmaalla Kannuksen kansalaisopistossa vastaavassa virassa elokuun alusta 1979. Kyllä kotimaakunta kiinnosti. Palasin pohjoiseen jo heti opintojen päätyttyä, vaikka työpaikasta ei ollut vielä mitään tietoa. Olin valmistunut Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitoksen käsityöopettajan koulutuslinjalta keväällä 1977. Koulutus pätevöi peruskoulun virkoihin, ja teinkin kaksi äitiysloman sijaisuutta peruskoulun yläasteella: ensimmäisen Tervolassa, toisen Oulun läänissä Kestilässä, jossa viran hoitoon oli liitetty myös sekä ala- että yläasteen tyttöjen liikunnanopetus. Lisäksi opetin kotikoulullani vaateompelua yhtenä iltana viikossa Oulujärven kansalaisopistossa, johon Kestiläkin kuului. Tuona lukuvuonna suoritin kansalais- ja työväenopistoihin vaadittavan auskultoinnin, koska näytti

siltä, että siltä puolelta löytyisi paremmin vakiintuinen leipäpuu. Vaaditut harjoittelutunnit kertyivät kätevästi kansalaisopiston tunneista, niin että aivan täysin vierasta siis aikuisten opettaminen ei minulle ollut.

Laitoin hakupaperit sisään, vaikka Kannuksen kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtaja **Ensti Yli-Korpela** varoittelikin minua: "Älä lähe sinne Tornioon, kun siinä sillallakin tuulee niin kovasti." Tulin valituksi kahdeksan hakijan joukosta. Siihen aikaan ei harrastettu työhaastatteluja. Tulin tutustumaan ja näyttäytymään uuteen työpaikkaani vasta elokuun alussa, nimittäin opetusohjelmakin tehtiin tuolloin loppukesästä kesälomien jälkeen.

Sain heti ensimmäisenä työvuotena paljon myönteistä palautetta monipuolisesta tekstiilityön kurssitarjonnasta sekä kauniisti ja huolella rakennetusta kevätnäyttelystä. Olen alusta asti panostanut varsinkin erityistekniikoiden viikonloppukurssiin. Aiheita on ollut lukuisia: kankaanpainanta

Arja-Maija Kouri-Salmenkaita
HuK,
tekstiilityön
ja ranskan kielen
aineenopettaja

6-vuotias Julia Pääkkölä opettelee pitsinnypläystä nypläyksen opettaja Meeri Mämmiojan opastamana.

Rajja Pääkkölä 2013

ja -värjäys, himmeli-, lipokas-, pajun-, kaislan- ja metallilankapunonta, tilkku- ja helmityö, nukkemuotoilu jne. Olen opettanut pehmeiden materiaalien alalta lähes kaikkea paitsi nypläystä. Olen saanut olla mukana myös käsityötaiteen perusopetuksessa kokeiluvuosista alkaen. Kurssilaisia on siis mukuksista mummoon.

Alkuvuosilta on jäänyt myös mieleen se, että opetusvälineet ja laitteet olivat vanhanaikaisia. Opistossamme pyöriteltiin vielä spriille tuoksuvia vahamonisteita. Onneksi asia korjaantui jo ensimmäisenä työvuotena. Myös ompelukoneet ja kangaspuut olivat aataminaikaisia, mutta vuosikymmenien saatossa nekin on saatu vähitellen uusituksi. Myöskään ennakkoilmoittautumiseen ei ollut totuttu. Ehdotin sellaista, kun järjestin ensimmäisen kansallispukukurssin 1980-luvun puolessa välissä, koska tiesin, että aihe oli uusi Torniossa ja

Meeri kertoo: "Siitä on kohta 40 vuotta kun menin Tornion kansalaisopiston askartelukurssille, jossa mm. nyplättiin. Aiheesta en tiennyt silloin mitään, mutta tänä päivänä asia on toisin. Paljon on tullut erilaisia käsitöitä tehdyksi, mutta nypläys on ykkönen. Lisäoppia olen hankkinut vuosien varrella eri opettajien ohjauksessa. mm. kukkapitsi, venäläinen nauhapitsi, Idrijanin-pitsi ja hopealangasta nypläys ovat tulleet tutuksi. Nykyisin toimin itse opettajana tässä ihanneammatissa, 28. vuosi on jo menossa".

vasta perustetun kansallispukuneuvoston ansiosta Suomessa oli suorastaan kansallispukubuumi. Tapahtui sitten niin, että ensimmäiselle kokoontumiskerralle tupsahti 60 innokasta naista. Oli siinä keltanokka-aikuisopettaja hieman ymmällä, mutta siitäkin selvittiin tietyn järjestyksen. Pitämistäni kurseista 80- ja 90-luvuilla suosituimpia olivatkin juuri kansallispuku-, tykkimysy-, nahkatyö-, lipokas- ja ompelukurssit.

Olin ahkera opiskelija työn ohella 1980- ja -90-luvuilla. Silloin tuli suoritetuksi Tervolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa erikoiskangaspuihin perehdyttävä kurssi (608 h), kesäyliopistossa kasvatustieteestä cl (35 ov), Taideteollisen korkeakoulun avoimen yliopiston opinnoissa tekstiilitaide I (10 ov) sekä suggestopediaa käytännön opetustyöhön (60 h) ja suggestopedian peruskurssi (143 h). Lähes joka kesä olen lisäksi

käynyt alani lyhytkurssilla, parhaimpina kahdella. Olen pääosin itse kustantanut täydennyskoulutukset.

Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1995. Opistossa se näkyi esimerkiksi siten, että ranskan kielen alkeiskurssille tuli tuplamäärä opiskelijoita. Ryhmä piti jakaa kahtia, ja jostakin piti saada opettaja. Minut sitten ”ylipuhuttiin” tehtävään. Käsi-työssä oli myös kaksi ESR-rahoitteista, opistolle taloudellisestikin merkittävää projektia 1999–2003. Projektivastaavana minulle varsinkin ensimmäinen oli tietenkin hyvin haastava ja myös voimia kysyvä, etenkin paperitöiden osalta. Työpäivä vierähti useasti 12-tuntiseksi. Keväällä 2000 päätinkin katsella opistotyötä hieman etäämmältä ja hakeuduin syksyllä kahdeksan kuukautta kestäneelle vuorotteluvapaalle. Olin opettanut tekstiilityön lisäksi viisi vuotta ranskan kieltä epäpäteväänä, ja halusin pätevyitä siinä. Pääsin Oulun yliopiston romanisten kielten laitokselle pääsykokeen kautta, ja vuorotteluvapaalla suoritin perusopinnot. Asuin tuolloin viikot Oulussa. Vuorotteluvapaa oli erittäin merkittävä työssä jaksamisen kannalta, ja minulla on ihania muistoja tuosta ajanjaksoista. Olin vapaa kuin taivaan lintu, ja kuitenkin opiskelu oli vaativaa ja täyttävää, tosin hyvin omaehtoista ja miellyttävää. Jatkoin opintoja pari vuotta työn ohella, ja ranskan kielen aineenopettajan pätevyyden sain helmikuussa 2003. Opetinkin opistossamme ranskaa yhtenä iltana viikossa 15 vuotta. Jätin sen pois ohjelmastani, kun jäin vapaaehtoiselle osa-aikaeläkkeelle vuoden 2011 alussa.

Eniten opistotoimintaa on säädellyt raha. Aloittaessani opistot saivat valtionapua 70 %, nyt tuo luku on 57. Torniossakin opintokortin sai 80-luvulla

lunastaa viidellä tai kymmenellä markalla. Tuolla maksulla sai osallistua kaikkiin mahdollisiin kursseihin. Keskeyttäminen oli yleistä, sitoutuminen heikkoa, ja oli monenlaista välinpitämättömyyttä. Kohtuulliset kurssikohtaiset maksut ovat lisänneet kurssilaisten sitoutumista. Myös investointeihin, opetusmateriaalien ja kaluston hankintaan ja siten myös opetuksen laatuun on käytettävissä ollut raha aina vaikuttanut.

Tietotekniikka on tuonut mukanaan sekä helpotusta että haasteita. Osan paperityöstä, jonka ennen kanslia teki, on nyt opettajien tehtävä itse. Kädentaitojen opettamisen perusasiat eivät kuitenkaan ole mielestäni muuttuneet: arvostan elävää, kasvokkain tapahtuvaa kontaktia oppijan ja opettajan välillä. Se luo mahdollisuuden ”käsin käsittämiseen”. Tietokoneesta on totta kai paljon hyötyä tiedon etsimisessä, tarkistamisessa, välittämisessä ja opetusmateriaalin laatimisessa, mutta lopulta se on kuitenkin vain väline kuten paperi ja kynä. Olen kasvanut ajatukseen, että opettaja on henkilö, joka mahdollistaa oppijoiden ajatuksen hahmottumisen ja tavoitteiden toteutumisen sekä kannustaa motivaation säilymisessä. Olen aina halunnut olla enemmän rinnallakulkija kuin päällepäsmäri.

Opetustyössä on antoisinta kanssakäyminen kurssilaisten ja toisten opettajien kanssa, vapaus kokeilla monenlaista ja myös onnistumisen ilon jakaminen oppijoiden kanssa. Pidän myös paljon kurssieni valmistelutöistä ja ideoimisesta, joissa väistämättä on opeteltava uusia tekniikoita ja asioita koko ajan. Vaativinta työssä on puolestaan, varsinkin iän karttuessa, iltaan painottunut työ ja työajan repaleisuus. On päiviä, jolloin lähden töihin

kolmekin kertaa sekä vaihdan jopa vaatteet kulloisenkin aiheen ja tilanteen mukaan: aamulla kokoukseen, sitten päiväryhmään ja vielä illallakin opetukseen. Eipä ole jäänyt juuri aikaa omille harrastuksille eikä sosiaalisille kontakteille työn ulkopuolella.

Kuten Ensti Yli-Korpela aikoinaan ennusti, on ollut tuulta, muuallakin kuin siellä sillalla, mutta onneksi enemmän tyyntä, valoa, innostusta ja työn iloa. Opistokentässä kädentaitojen arvostuksessa on ollut aallonpohjia. Varsinkin silloin minua on voimauttanut libanonilaisen kirjailijan, taidemaalarin, mystikon ja profeetan **Kahlil Gibranin** teksti: ”Usein olen kuullut teidän sanovan ikään kuin puhuisitte unissan: Joka hakkaa marmorista ja antaa kivelle sielunsa muodon, on jalompi kuin se, joka kyntää maata. Ja se, joka tarttuu sateenkaareen kiinnittääkseen sen kankaalle, on enemmän arvoinen kuin se, joka tekee sandaaleja jalkojamme varten. Mutta minä sanon, en unissani vaan valveilla keskipäivän kirkkaudessa, ettei tuuli kuiskaa lempeämmin jättäjämaailmalle tammelle kuin pienimmälle ruohonkorrelle.”

Minua on myös aina viehättänyt ajatus siitä, että sana sivistää suomen kielessä on alun perin tarkoittanut yhtä pellavan käsittelyn vaihetta: hienot, ohuet aivinakuidut kammattiin sileiksi, kiiltäviksi ja hienoiksi.

Kädentaitoja tiedolla, taidolla ja tunteella

Rehtorin ryhdyttyä 1993 toimimaan myös kulttuuriasiainkeskuksen päällikkönä opiston opetusaineet jaettiin aiheittain yksiköihin ja niille nimettiin vastuuhenkilöt. Käytäntö on jatkunut siirryttyämme koulutuslautakunnan alaisuuteen. Päätoimiselle tekstiilityön opettajalle määrättiin vastuualueeksi kädentaidot: tekstiilityö, käsityötaiteen perusopetus, puutyö, entisöinti, soitinrakennus, verhoilu, hopeatyö, pehmeiden ja koviin materiaalien erityisteemat kuten punonta, nahka- ja helmityö, luonnonmateriaalien käsittely ym. sekä posliininmaalaus ja keramiikka. Kahden viime mainitun katsotaan useimmissa kansalaisopistoissa kuuluvan taideaineisiin.

Kädentaidoissa opetustuntimäärä on vaihdellut 1990- ja 2000-luvuilla 2200 ja 3000 tunnin välillä. Tuntimäärä oli jopa hieman yli 4000 niinä kahtena vuotena, jolloin toteutettiin ESR-rahoitteiset käsityöprojektit, joissa opiskelu oli kokopäiväistä.

Kun tarkastellaan eri ainealueita, kädentaitoyksikössä on eniten opetusta ja toimipisteitä keskeisen kaupunkialueen ulkopuolella. Valitettavaa on, että kyliltä, joista on jouduttu lakkauttamaan koulu tai käytöstä on poistunut muu kaupungin omistama

kiinteistö, on myös kansalaisopiston ryhmät jouduttu lopettamaan, koska taloudellisesti ei ole ollut mahdollista vuokrata tiloja yksityisiltä. Tällaisia kyliä ovat Kourilehto, Kantojärvi, Könölä, Aapajärvi, Karunki, Korpikylä, Liakka, Yli-Liakka ja Ruottala. Tämä on luonnollisesti vaikuttanut myös yksikön tuntimäärän epäsuotuisaan kehitykseen.

Kun yksikön toiminta oli laajimmillaan, kädentaitojen tuloksia esiteltiin vuosittain jopa kolmessa eri kevätnäyttelyssä: Karungissa, keskeisellä kaupunkialueella ja Palovaarassa. Edellä kerrotuista seikoista johtuen viime vuosina näyttely on järjestetty kahdessa viime mainitussa paikassa. Kävijöitä on opistotalossa ollut keskimäärin 500–600 ja Palovaarassa 200–300. Näyttely on ollut aikavälillä 2000–2013 kaksi kertaa omien tilojen ulkopuolella: keväällä 2000 Hallituskadulla Pohjolan talossa ja 2010 Rajalla-kauppakeskuksessa. Olemme halunneet kehittää ja muuttaa kevätnäyttelyä ja keväthuhlaa etenkin tilaongelmien vuoksi. Keväällä 2013 järjestimme opistotalossa kevättapahtuman, joka kädentaitojen osalta painottui työpajoihin, joskin myös valmiita tuotteita oli nähtävillä. Lisäksi oli lukuisia esiintyviä ryhmiä ja taidetyöpajoja. Saimme tapahtumasta runsaasti kiittävää palautetta.

Myönteisesti kädentaitojen opetuksen laatuun ja saavutettavuuteen on vaikuttanut se seikka, että alueella on aina ollut hyvin saatavissa alan aktiivisia, päteviä ja aikuisopetukseen soveltuvia tuntiopettajia. Parinkymmenen viime vuoden aikana tällaisia pitkäaikaisia opettajia, joilla on ollut useamman vuoden ajan useita ryhmiä, on ollut seuraavasti:

Tekstiilityö: **Raija Mustajärvi** (toimi muutama vuoden myös Pohjoisen alueen osastonhoitajana), **Marjatta Alatalo**, **Meeri Mämmioja**, **Anne Tryyki** (myös Opistolaisyhdistyksen pj.), **Eeva-Kaisa Sankala**

Puutyö, entisöinti: **Jari Halonen**, **Esa Peräntie**, **Kari Kolehmainen**, **Tero Kolehmainen**, **Eino Vähä**, **Tarja Lausas**, **Jorma Kristo**, **Toivo Kassinen**, **Pentti Parkkinen**, **Antti Aapajärvi**

Verhoilu: **Seija Anttila**
Hopeatyö: **Taina Mäki vuoti**, **Mariaana Kola**
Posliininmaalaus: **Paula Salminen**
Keramiikka: **Eila Korhonen**, **Harri Juntunen**, **Hilkka Pietarila**, **Sari Raikaslehto**

2010 kevätnäyttely, narukudonnainen ja huovutus-töitä. TKO

2003 kevätnäyttely, tykkimyyssy-, nypläys- ja kirjontakurssin tuloksia. TKO

Opiskelijasta posliininmaalauksen ammattilaiseksi

Olen Paula Salminen (s. 1950 Kuopiossa), posliininmaalauksen tuntiopettaja. Perheeseeni kuuluu aviomies, kaksi lasta puolisoineen sekä kaksi ihanaa lastenlasta Hilla ja Tuuli.

Posliininmaalauksen harrastuksena tuli haaveiksi jo 60-luvulla vierailtuani ystäväni kotona, jossa hänen äitinsä **Hanna-Liisa Husa** maalasi posliinia. Hän opetti Tornion kansalaisopistossa vuosikymmeniä. Opiskelin kuitenkin merkonomiksi ja työskentelin Outokumpu Oy:ssä n. 20 vuotta.

1970-luvun alussa kansalaisopiston piirejä saatiin myös "syrykylille", ja 1973 minäkin sain mahdollisuuden aloittaa posliininmaalauksen harrastuksen. Se vei mennessään, ja vähitellen aloin osallistua myös kesällä järjestetyille kursseille. Opiskelua posliininmaalauksen saloihin jatkan yhä osallistumalla kursseille ympäri Suomea.

Vuonna 1983 opiston kurssien laajentuessa minutkin pyydettiin opettajaksi ja uskaltauduin. Kahden työn loukussa, eli kirjanpitäjänä ja opettajana, jatkoin vuoteen 1989 asti, jolloin oli tehtävä valinta. Opetustyö voitti.

Posliininmaalajan kisälli- ja mestaritutkinnot suoritin vuosina -90 ja -91. Olen myös pätevöitynyt posliininmaalauksen opettajaksi Lahden Muotoiluinstituutissa Jyväskylän Yliopiston alaisuudessa aikuiskoulutusosaston ensimmäisessä näyttökoeryhmässä v. 1996. Koulutustani olen hyödyntänyt mm. vetämällä Tornion kansalaisopistossa 3-vuotista posliininmaalauksenkoulua, johon laadin tavoitteellisen opetussuunnitelman.

Paula Salminen
Posliininmaalauksen
tuntiopettaja

Opetustyöni on kestänyt siis yli kolmekymmentä vuotta ja harrastukseni yli neljäkymmentä. Opetan nyt Tornion ja Ylitornion kansalaisopistoissa sekä Kivalojen seutuopistossa ja pidän lyhytkursseja mm. Kalajoella ja Oulussa.

Aikaan on sisältynyt paljon mukavia ja vähemmän mukavia muistoja. Ensimmäisenä opetuskeväänä oli mahdoton lumimyrsky. Hain poltetut tavarat uunista. Vauvamahan kanssa putosin polulta. Laatikko kaatui, ja kaikki astiat levisivät lumihankeen. Etsin niitä pimeässä ja toivoin vain, että löytäisin kaikki kahvikupit. Löytyivät, muutenhan ne olisivat paljastuneet vasta lumen sulaessa.

Toinen ihana tunne oli Ruusun vuonna. Kaikkien opiskelijoiden oli maalattava ruusu tavalla tai toisella. Ruusuhan on kaikkien toive ja joillekin mahdoton unelma. Eräs oppija totesi lautasen valmistuttua: "Katsokaa, olen sen ihan itse tehnyt." Sanomasta välittyi onnistumisen ilo. Olin onnellinen hänen puolestaan.

Antoisinta työssäni on jakaa oppimiani tietoja ja taitoja innostuneille ja motivoituneille oppijoille.

Nykyisten vaativien ja kovien arkiasioiden lisäksi ihmiset tarvitsevat kansalaisopistojen suomen mahdollisuuden harrastaa ja saada ammattitaitoista opetusta, joka on kustannuksiltaan mahdollista kaikille. Siksi hartain toiveeni on, ettei valtiovalta supistuksillaan kaada tätä sata-vuotista vapaan sivistystyön tärkeää tehtävää.

Kannustavan perheeni, ystäväni ja kansalaisopistojen sekä tietenkin tuhansien opiskelijoiden tuella saan tehdä tätä työtä, joten voin vain todeta laulun sanoin: "Elämälle kiitos, sain siltä paljon."

Tornion 70-vuotiaalle kansalaisopistolle lähetän onnittelut ja kiitolliset terveiset saamastani tuesta ja innostuksesta opetustyötäni kohtaan.

2003 kevätnäyttelysatoa: kangaspuilla kudottu kahviliina ja käsin maalattu posliininen teeastias.

TKO

Kuvataiteilijasta keraamikoksi ja opiston tuntiopettajaksi

Sari Raikaslehto
kuvataiteilija EAT,
keramiikka-
artesaani

Sari Raikaslehto on aloittanut opetustyön Tornion kansalaisopistossa v. 2005 lasten ja nuorten taiteen perusopetusryhmien ohjaajana. Aloittaessaan keramiikkaopinnot Louella v. 2008 innostivat häntä opettamaan lasten ja aikuisten keramiikkaryhmiä. Opetustyön ohessa hän on ideoinut ja ohjannut Taikalamppu-työpajoja vuodesta 2006 lähtien yhdessä Arja-Maija Kouri-Salmenkaidan kanssa. Taiteellista työskentelyä hän on ylläpitänyt sekä yksityis- että ryhmänäyttelyiden avulla.

Muutimme Tornioon elokuussa 2003. Koska olen ammatiltani kuvataiteilija, etsin ensimmäiseksi käsiini paikallisen kuvataideseuran ja liityin siihen jäseneksi. Hyvänä kakkosena päätin tutustua kansalaisopiston tarjontaan, jos vaikka sieltä löytyisi mielenkiintoisia ja itseäni kiinnostavia kursseja. Käsiini osui juuri kotiin jaettu Tornion kansalaisopiston opinto-ohjelma. Sieltä löytyikin minulle sopiva keramiikka-

kurssi, jolle päätin ilmoittautua. Olin jo alustavasti tutustunut keramiikan tekemiseen Järvenpäässä paikallisen työväenopiston raku-kursseilla, mutta halusin perehtyä aiheeseen syvällisemmin pitkäkestoisemmalla kurssilla. Hieman jännittyneenä lähdin ensimmäiselle tunnilleni miettien, miten tällainen ”junan tuoma” otettaisiin vastaan. Kohtasin uteliaan mutta lämpimästi tervetulleeksi toivottavan opiskeluryhmän sekä rennon ja hyväntuulisen opettajan **Juntusen Harrin**. Tämä ensitapaaminen on jäänyt elävästi mieleen, ja Harrin tunneilla opitut asiat ovat edelleen käytössä toimiessani nyt itse keramiikkaopettajana kansalaisopistossa.

Minua pyydettiin kansalaisopistoon lasten ja nuorten kuvataideopettajaksi toukokuussa 2005. Aloitin opettamisen seuraavana syksynä, ja vastuullani minulla oli alle kouluikäisten kuvataiteen valmentava opetus, kuten sitä siihen aikaan kutsuttiin. Opetuspaikka oli lasten ja nuorten taidetalo Pillipiipari Kivirannalla. Ensimmäisestä lukuaudesta on mieleeni jäänyt se, että sain ohjeistaa tehtävät aina sekä suomeksi että ruotsiksi, koska ryhmässäni oli yksi ruotsia äidinkielenään puhuva oppilas. Suomenkieliset lapset tottuivat nopeasti kaksikielisiin ohjeisiin ja oppivat kuvan tekemisen ohessa ehkä vähän ruotsiakin.

Kuvataide- ja taitoaineiden sisällöt ja sitä myötä myös itse opetus ovat muuttuneet siitä kun aloitin. Vuonna 2006 taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma uudistettiin täydellisesti. Sen myötä opetustyöstä tuli tavoitteellisempaa ja määrätietoisemmin tasolta toiselle etenevää. Tällä hetkellä

opistossamme räätälöidään aikuisille soveltuvaa taiteen perusopetussuunnitelmaa. Tavoitteena on saada opetusryhmä käyntiin mahdollisimman pian, mahdollisesti jo vuoden 2014 alusta.

Opettajan arki on helpottunut tietotekniikan käytön lisääntymisen myötä. Kirjalliset ilmoittautumislomakkeet ovat jääneet kokonaan pois, ja kurssimaksun periminen on yhdenmukaistunut kotiin lähetettäväksi laskuksi. Uudistuksia on tapahtunut myös kurssi-ilmoittautumiskäytännöissä. HelleWi-järjestelmä internetissä mahdollistaa nykyään ilmoittautumisen opiston kursseille ympäri vuorokauden.

Merkittävin edistysaskel on kuitenkin otettu kansalaisopiston opetusympäristön ajanmukaistamisessa. Esimerkiksi keramiikan opetustilat ovat parin viime vuoden aikana kokeneet täydellisen muodonmuutoksen niin oppilaiden kuin opettajankin esittämien toiveiden mukaisesti. Keramiikan opiskelijoiden määrä onkin ollut viime vuodet tasaisessa kasvussa.

Kun aloitin opettamisen täällä Torniossa, minulla oli kuvataiteilijan erikoisammattitutkinon lisäksi suoritettuna kasvatustieteiden perusopinnot ja hieman kokemusta Järvenpään lasten ja nuorten kuvataidekoulun opetustyöstä. Lisäksi olin toiminut vetäjänä Järvenpään seurakunnan kuvataidekerhossa.

Eniten hyötyä minulle on kuitenkin ollut niistä tiedoista ja käytännön vinkeistä, jotka sain työskennellessäni koulunkäyntiavustajana Kivirannan koululla lukuvuoden 2005–2006. Opettaja, jonka työparina toimin, on loistava pedagogi, ja häneltä omaksumani opetusmetodit loivat pohjan omalle opetukselleni etenkin lasten ja nuorten parissa.

Vuonna 2008 pääsin ammattiopisto Lappiaan Louelle opiskelemaan keramiikkaa ja jouduin luopumaan lasten kuvataideryhmiä vetämisestä. Pidinkin kuitenkin lasten keramiikkaryhmän, ettei opetusrutiini katoaisi.

Aloin seuraavana vuonna opettaa myös aikuisia, ja lopulta perin koko keramiikan opetuksen itselleni vuonna 2010. Opetustyön ja omien opintojen loppuunsaattaminen vaati aikamoista tasapainoilua ajankäytön suhteen, mutta loppujen lopuksi valmistuin keraamikoksi vuonna 2012. Hyvänä puolena opiskelija-opettaja-asetelmassa oli se, että pystyin käyttämään koulussa oppimaani uutta tietoa omassa opetuksessani.

Keramiikan opetustyössä antoisinta on vuoropuhelu oppilaiden ja opettajan välillä. Opettajakin oppii koko ajan uutta, kun vastaan tulee kysymyksiä ja pulmia, joita ei itse aiemmin ole tullut edes ajatelleeksi. On hauska nähdä, kun oppilas kokee onnistuneensa ja lopputulos on mieluisa, vaikka saattaakin olla jotain aivan muuta, kuin mitä alunperin suunnitteli tekevänsä.

Haastavaa työssä on ottaa kaikki opiskelijat huomioon tasa-arvoisesti ja auttaa myös niitä hiljaisia, jotka eivät aina saa ääntään kuuluville äänekkäämpien kurssitoveriensä joukossa. Myös iltaan painottuva opetusajankohta tuntuu välillä raskaalta, varsinkin jos on jo aamusta ohjannut useamman tunnin vilkkaita koululaisia Taikalamppu-projektin puitteissa.

Haluan onnitella lämpimästi 70 vuotta täyttävää Tornion kansalaisopistoa sekä toivottaa valoisaa tulevaisuutta tällä hetkellä taivaalla näkyvistä tummista pilvistä huolimatta.

2010 kevätnäyttely, keramiikkakurssien tuotteita. TKO

Taiteen perusopetus

Tornion kansalaisopiston taideaineiden yksikön tavoitteena on antaa tasokasta ja tavoitteellista eri taidemuotojen opetusta kaikille ikäryhmille. Opetusta syvennetään taiteidenvälisten yhteistyöprojektien ja tapahtumien avulla. Painopiste opiston taideaineiden tarjonnassa on 1990-luvulta alkaen ollut lapsille ja nuorille suunnatussa taiteen perusopetuksessa (TPO), jossa on vuosittain mukana noin 400–500 lasta ja nuorta. (Ks. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmatyö työssäoppimisen korkeakouluna, s. 77–78)

TPO:n tavoitteena on tarjota suunnitelmallista, tavoitteellisesti etenevää teatteritaiteen, tanssin, kuvataiteen, musiikin ja käsityön opetusta, joka tukee lapsen ja nuoren persoonallisuuden kehitystä sekä antaa taiteenalakohtaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia ilmaista itseään. TPO kehittää myös valmiuksia hakeutua alan jatko-opintoihin. TPO-ryhmissä annettava opetus perustuu valtakunnallisiin ja kuntakohtaisiin opetussuunnitelmiin.

Taiteen perusopetuksen lainsäädäntö uudistui vuonna 1998 (*Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998 ja Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1998*). Suurimpana uudistuksena voidaan pitää tuolloin tapahtunutta taiteen perusopetuksen jakaantumista yleiseen ja laajaan oppimäärään. Tornion kansalaisopistossa päätettiin keskittyä yleisen oppimäärän opetukseen ja opetussuunnitelmien kehittämiseen vastaamaan Opetushallituksen laatimia taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän perusteita (30.3.2005).

Liisa Kivimäki
taideaineiden opettaja vuodesta 1993. Teatteri-ilmaisun opettaja, AO, medianomi (AMK). Kuvassa Liisa Kivimäki Vähä-äläsen roolissa Peräpohjolan markinoilla.

Tornion kansalaisopisto järjesti vuonna 2006 taiteen perusopetuksen opettajille ja taidekasvattajille opetussuunnitelmatyöpajan: TPO-OPS-jamit 1–2. Opetussuunnitelmatyö toteutettiin Tornion lastenkulttuurikeskushankkeen toimesta yhteis-

työssä Lapin lastenkulttuuriverkoston kanssa osana valtakunnallista Taikalamppu-lastenkulttuuriverkostoa.

Tornion kansalaisopiston opettajista muodostettiin TPO-OPS-työryhmä, joka työskenteli huhtikuusta elokuuhun suunnitellen uutta taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelmaa visuaalisiin taiteisiin (kuvataide ja käsityö), teatteritaiteeseen, tanssiin / lastentanssiin ja klassiseen balettiin sekä musiikin osalta pianonsoittoon, musiikin teoriaan ja säveltapailuun.

Uuden opetussuunnitelman laativat **Marja-Liisa Isaksson** (musiikki/piano), **Samuli Pulkkinen** (musiikin teoria ja säveltapailu), **Pauliina Jääskeläinen** (tanssi), **Liisa Kivimäki** (esittävät taiteet / teatteritaide), **Liisa Harju** ja **Tuula Sepänen** (visuaaliset taiteet / kuvataide) ja **Arja-Maija Kouri-Salmenkaita** (visuaaliset taiteet / käsityö). Työryhmän työskentelyn perustana oli Tornion kansalaisopiston toiminta-ajatuksen mukaisesti tarjota elinikäisen oppimistavoitteen pohjalta kuntalaisten tarpeisiin perustuvia, kaupungin vetovoimaisuutta ja kuntalaisten hyvinvointia tukevia opetuspalveluita.

Opintojen laajuus

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän laskennallinen laajuus on vähintään 500 tuntia. Opintojen laajuuden laskennallisena perustana on käytetty 45 minuutin pituista oppituntia. Yleisen oppimäärän mukaisessa taiteen perusopetuksessa pyritään joustavuuteen niin, että taiteenala, oppilaan ikä sekä aiemmin hankitut taidot ja tiedot otetaan huomioon. Tornion kansalaisopiston yleiseen oppimäärään kuuluvien kymmenen opintokokonaisuuden lisäksi opiskelija voi valita muista taiteen perusopetusta tarjoavista oppilaitoksista valinnaisia opintokokonaisuuksia, joiden tavoitteet ja sisällöt syventävät ja/tai laajentavat opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä opintokokonaisuuksia.

Opiston 70-vuotisjuhlan esiintyjäryhmiä 26.4.2014

Tornion harmonikkakerhon viihdeorkesteri joht. Niko Mäenalanen (vas.). TKO Krista Mynttinen

Joonas Widenius Trio opiston 70-vuotisjuhlassa 26.4.2014. Flamencokitaristi Joonas Widenius (vas.) on opiskellut kitaransoittoa Tornion kansalaisopistossa. TKO Krista Mynttinen

Draamaryhmän orjia ja jumalattaria Cassandra-esityksessä.

TKO Krista Mynttinen

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän tehtävä

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän tehtävänä on luoda perustaa emotionaaliselle, esteettiselle ja eettiselle kasvulle sekä antaa edellytyksiä elinikäiseen taiteiden harrastamiseen. Opetuksen tehtävänä on myös kehittää ja säilyttää kansallista kulttuuria sekä tukea oppilaan kykyä arvostaa eri kulttuureita ja toimia monikulttuurisessa yhteiskunnassa.

Taiteen opiskelun tarkoituksena on avata oppilaille uusia mahdollisuuksia ymmärtää taidetta ja kulttuuria sekä niiden sisältämiä merkityksiä. TPO:n tehtävänä on myös kehittää oppilaiden ajattelun taitoja ja luovuutta elämän eri alueilla sekä sellaisia taitoja ja tietoja, jotka antavat heille valmiuksia hakeutua myöhemmin eri taiteenalojen jatko-opintoihin.

Arvot ja yleiset tavoitteet

Opetus perustuu ihmiskäsitykseen, jossa ihminen on ainutkertainen ja toimii vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä vaikuttaa aktiivisesti elämäänsä. Keskeistä on oppilaan luovan ajattelun ja toiminnan tukeminen. Oppilas rakentaa maailmankuvaansa ilmaisemalla ja tutkimalla taiteen keinoin kokemuksiaan ja itselleen merkityksellisiä elämän sisältöjä.

Opiskelussa on keskeistä taiteen tekeminen ja sen kokemisen ilo sekä halu, taito, uteliaisuus ja uskallus tulkita taidetta persoonallisesti. Opetuksessa tulee ottaa huomioon oppilaiden yksilölliset erot ja tukea oppilaan kehittymistä hänen omista lähtökohdistaan.

Tavoitteena on myös ohjata oppilasta keskittymiseen, määrätietoiseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn sekä rakentavaan toimintaan yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetuksessa korostuu taiteidenväliisyys.

Oppimiskäsitys

Opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi taitojen ja tietojen rakennusprosessiksi, jonka kautta syntyy kulttuurinen osallisuus. Taiteen oppiminen on pitkäjänteinen ja kokonaisvaltainen prosessi. Opiskelu on tavoitteellista. Erilaisissa oppimistilanteissa työskennellään opettajan ohjauksessa, vuorovaikutuksessa opettajan ja ryhmän kanssa sekä itse-

Taidegrafiikan vedostusta. TKO

näisesti. Opettajalla on keskeinen merkitys sekä oppilaan opiskelutaitojen että opiskeluympäristön kehittämisessä sellaiseksi, että erilaisten oppilaiden edistyminen on mahdollista.

Oppilaalla on aktiivinen rooli opiskelussa ja oppimisessa. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaan aiemmat kokemukset ja hänen elämysmaailmansa. Oppimisessa lähtökohtana on tutkiva oppiminen ja toiminnallinen lähestymistapa opittaviin asioihin. Työtapojen tulee ohjata oppilasta arvostamaan kaikkien ryhmän jäsenten työskentelyä ja työn tuloksia.

Oppimisympäristö

Tavoitteena on, että opiskeluympäristö tukee oppilaan kasvua ja oppimista sekä antaa hänelle onnistumisen kokemuksia. Hyvä opiskeluympäristö on ilmapiihiltään avoin, myönteinen ja oppilasta rohkaiseva. Oppilaalla tulee olla mahdollisuus asettaa omia tavoitteita, ja häntä tulee kannustaa työskentelemään itsenäisesti ja toisten kanssa. Oppilasta tuetaan löytämään sopivia työtapoja sekä kehittämään taitoja tavoitteelliseen ja pitkäjänteiseen opiskeluun.

Tilojen, työvälineiden ja materiaalien tulee mahdollistaa opetussuunnitelman perusteiden mukainen opiskelu. Hyvä opiskeluympäristö on fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja kestävän kehityksen periaatteiden mukainen.

Opiskeluympäristössä on otettava huomioon, että taiteellinen työskentely on pitkäjänteistä ja

Leijonakuningatar-baletti 2007, soolo Essi Kangasniemi. Ohjaus ja koreografia opiston baletinopettaja Jelena Bet. Pekka Ylimaunu

taitojen oppiminen tapahtuu vähitellen ja vaatii aikaa. Oppiminen perustuu tekemällä oppimiseen, suunnitelmallisuuteen sekä kykyyn arvioida omaa oppimista. Opetuksessa painottuvat yhdessä opiskelu ja oppiminen.

Taidekäsitys

Taide on vuorovaikutusta tilassa ja ajassa. Sen osapuolina ovat tekijä, teos ja vastaanottaja, kokiija. Taiteessa keskeisiä ovat sekä yksilölliset elämykset ja kokemukset että yhteisöllisyys. Taide on myös ajattelun ja kehittymisen väline. Taide vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen.

Taiteen perusopetusta myös aikuisille

Tornion kansalaisopiston lasten ja nuorten taiteen perusopetuksella on yli kaksikymmenvuotinen historia. Opiston 70-vuotisjuhlan kunniaksi aloitetaan vuonna 2014 kuvataiteen perusopetus myös aikuisille.

Aikuisten taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman visuaalisiin taiteisiin laativat Sari Raikaslehto ja Tuula Seppänen, jotka toimivat Tornion kansalaisopistossa taito- ja tai-

Baletin valmistava luokka C esiintyy kevätinäytöksessä 2010. Pekka Ylimaunu

Baletin joulunäytös 2010, Joutsenet. Pekka Ylimaunu

deaineiden tuntiopettajina. Opiston taideaineiden opettaja Liisa Kivimäki toimi opetussuunnitelmatyön ohjaajana. Pohjana käytettiin Liisa Harjun ja Tuula Seppäsen vuonna 2007 laatimaa visuaalisten taiteiden / kuvataiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelmatyö toteutettiin Tornion kansalaisopistossa OSAAVA-hankkeen puitteissa.

Aikuisten taiteen perusopetuksen tavoitteena on toteuttaa Tornion kansalaisopiston toiminta-ajatusta, jonka mukaan opiston opetustarjonta edistää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta ihmisten hyvinvointia ja kaupungin vetovoimaisuutta tukevia opetuspalveluja. Opetuksessa korostuvat omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys, osallisuus ja tasa-arvo.

Haluun tässä yhteydessä kiittää opetussuunnitelmatyön konsultaatiosta **Pirjo Roponen-Lunnasta** Kemin työväenopistosta ja **Marjo Hyttistä** Kivalojen seutuopistosta.

Lasten ja nuorten taidetalo Pillipiipari

Lasten ja nuorten taidetalo Pillipiiparin toiminta käynnistyi äitienpäivänä vuonna 1993. Talon vihki käyttöönsä silloinen kaupunginjohtaja **Hannes Manninen**. Talon käyttöönotto oli tuolloin kaukonäköinen lastenkulttuuriteko. Tornio on merkittävä taidekasvatuskaupunki, jossa eri taidemuotojen harrastuksella on pitkät perinteet ja harrastajia kaupungin väkimäärään nähden runsaasti.

Taidetalo Pillipiipari tarjosi 13 vuoden ajan vaatimattomat mutta tarkoituksenmukaiset puitteet Tornion kansalaisopiston toteuttamalle lasten ja nuorten kuvataiteen ja teatteritaiteen opetukselle. Talo oli samalla torniolaisen lastenkulttuurin fyysinen keskus. Viikoittain taidetalolla opiskeli noin 150 lasta ja nuorta. Vuosittain taidetalon eri tilaisuuksissa oli kävijöitä keskimäärin 5000–6000. Noiden kolmentoista vuoden aikana järjestettiin lukuisia kuvataidenäyttelyitä. Liisa Kivimäen ohjaamien eri teatteri-ilmaisun perusopetusryhmien ensi-iltoja taidetalolla nähtiin tasan 100. Sisäilmaongelmien vuoksi taideopetus lähti vuonna 2006 Pillipiiparista evakkoon, jota on kestänyt pian kahdeksan vuotta. Ironista kyllä, samana vuonna kun evakko-
taival alkoi, Tornio hyväksyttiin mukaan valtakunnalliseen Taikalamppu- lastenkulttuurikeskusten verkostoon.

Eri taidemuotojen opetusta annetaan nykyisin hajallaan ympäri kaupunkia, mikä vaikeuttaa

Oskari Lehdon sarjakuvakirjat, tekniikkana lyijykynä ja tussi, Kuvataiteen perusteet 7–10, 2011.

Tuula Seppänen

Ryhmätyö: Kakkupöytä paperimassatekniikalla, Kuvataiteen perusteet 1–3, 2012. Tuula Seppänen

Katja Urpilainen 12 v. Kollaasi, Lasten kuvataiteen perusopetus, 1998. Tuula Seppänen

opettajien yhteistyötä ja yhteisten taideprojektien toteuttamista. Opettajat kokevat myös haastavana sen, että he useimmiten työskentelevät opetustilassa yksin lapsiryhmän kanssa.

Tornion kansalaisopisto on yksi maakunnan suurimmista taideopetusta tarjoavista oppilaitoksista. Vuoden 2013 aikana Tornion kansalaisopiston eri taideaineiden opetuksessa on ollut mukana 1212 osallistujaa. Kuvataiteen, tanssin, musiikin, teatteritaiteen ja käsityön perusopetuksen opiskelijat voivat opiskella esikouluikäisistä aina lukioon saakka eri taidemuotoja, ja monelle taiteesta tulee elinikäinen harrastus. Tämän lisäksi useat taiteen perusopetuksen opiskelijat hakeutuvat myös alan jatko-opintoihin ja sitä kautta eri taidealojen ammattiteihin.

Taide ja kulttuuri ovat saamassa yhä enemmän merkitystä nyky-yhteiskunnan keskeisenä hyvinvointitekijänä. Näin ollen luovuuden ja kulttuurikasvatuksen sekä taideopetuksen merkitys myös korostuu.

Taikalamppu – valtakunnallinen lastenkulttuurikeskusten verkosto

Kuten aiemmin mainitsin, Tornio on ollut vuodesta 2006 alkaen mukana valtakunnallisessa Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostossa osana Lapin lastenkulttuuriverkostoa. Tällä hetkellä Tornion lastenkulttuurikeskushankkeessa toimivat Aineen taidemuseo, Tornion kansalaisopisto ja Tornionlaakson maakuntamuseo.

Tornion kaupungin lastenkulttuurikeskushanke pohjautuu kaupungin lastenkulttuuriohjelmaan 2004–2014. Tavoitteet on hyväksytty myös Tornion kaupungin kuntastrategiaan sekä kulttuuripoliittiseen ohjelmaan 1998–2010.

Taikalamppu. Äitienpäiväkortti, raapekartongille 2013. Tuula Seppänen

Lastenkulttuuriohjelmassa ovat kaupungin keskeiset organisaatiot, oppilaitokset ja yhdistykset määritelleet omat lastenkulttuuri-, taidekasvatus- ja yhteistyötavoitteensa.

Tavoitteet

Tornion lastenkulttuurikeskushankkeen tavoitteena on kehittää lastenkulttuuria paikallisesti, alueellisesti sekä kansainvälisesti yhteistyössä kaupungin eri organisaatioiden ja kulttuuritoimijoiden sekä myös Haaparannan kaupungin kanssa (Tornion kulttuuripoliittinen ohjelma 1998–2010,

Taikalamppu. Reliöfi savesta, Juhannussaaren päiväkot, esikouluryhmät 2013. Tuula Seppänen

Taikalamppu. Kuvataide- ja käsityöprojekti lapsille ja nuorille 2013. Tuula Seppänen

Lastenkulttuuriohjelma 2004–2014, TornioHaparandan kulttuuripoliittinen kehittämisohjelma 2007–2017).

Taikalamppu-toiminta kehittää torniolaista taidekasvatusta varsin monipuolisesti. Taiteen perusopetuksen menetelmien kehittäminen, kulttuuriopetussuunnitelmia toteuttavien opettajien ja taidekasvattajien täydennyskoulutus, lasten monitaiteiset työpajat, erilaiset yhteistyöproduktiot sekä museokäyntien kehittäminen työpajojen, draaman ja tarinankerronnan avulla ovat alusta lähtien olleet keskeisimmät toimintamuodot.

Tornion kansalaisopiston keskeisenä tavoitteena on taiteen perusopetuksen pedagogiikan ja työtapojen, opettajien täydennyskoulutuksen sekä koulujen kulttuuriopetussuunnitelmien monipuolistaminen. Taiteen perusopetuksen pedagogiikan, menetelmien ja opetussuunnitelmien kehittämistyöhön on alettu kehittää verkostoa, jossa Tornion kansalaisopisto toimii koordinoijana ja kouluttajana sekä koulutuksen organisoijana. Taideaineiden / taiteen perusopetuksen opettajille ja taidekasvattajille sekä muille lastenkulttuuri-toimijoille halutaan jatkossakin tarjota mahdollisuuksia kehittää ammatillista osaamistaan ja luoda uusia toimintatapoja lasten ja nuorten kulttuuritarjontaan, osallistumismahdollisuuksiin ja saavutettavuuteen.

Opettajakoulutuksen saavutettavuutta ja opettajien verkottumista voidaan tukea jatkuvan koulutuksen avulla. Aineen taidemuseon ja Tornionlaakson maakuntamuseon kanssa kehitetään opetussuunnitelmatyötä tukevia museopedagogisia ratkaisuja ja yhteistyöprojekteja, joiden avulla tutustutaan uusia lasten ja nuorten kohderyhmiä taiteen tekemiseen ja kokemiseen.

Nuorisoteatterin Seitsemän veljestä. TKO

Taideopetuksen saavutettavuuden lisääminen

Kuluvalla Taikalamppu-kaudella tavoitteena on tarjota yhä useammille lapsille ja nuorille myös Tornion haja-asutusalueilla mahdollisuus tutustua eri taidemuotoihin monitaiteisissa Taikalamppu-työpajoissa.

Yhteistyössä kulttuuripalvelualueen muiden Taikalamppu-toimijoiden kanssa pyritään toteuttamaan 1–2 lastentapahtumaa vuosittain: lasten joulupolku joulukuussa ja lasten kevätkarnevaali Tornio-viikon yhteydessä toukokuussa. Työpajat ovat toteutettavissa myös eri puolilla Pohjois-Suomea tai muissa Taikalamppu-verkoston kunnissa ja lastenkulttuurikeskuksissa.

Hankkeen kohderyhmät ovat sekä alle koulu-

käiset että kouluikäiset lapset ja nuoret sekä taideaineiden opettajat, ohjaajat ja taidekasvattajat sekä koulujen kulttuuriyhdysohjaajat.

Kouluikäiset lapset on valittu Tornion kansalaisopiston kohderyhmäksi, koska tätä kautta voimme omalta osaltamme tukea koulujen kulttuuriopetussuunnitelmien toteutumista järjestämällä taide- ja kädentaitotyöpajoja myös maaseutualueen kouluilla. Tornion kansalaisopisto järjestää vuosittain noin 20 työpajaa eri luokka-asteille. Keskimäärin 250 oppilasta saa taidetyöpajoissa uusia kokemuksia taiteen tekemisestä joka vuosi.

KOPS – koulujen kulttuuriopetussuunnitelma

Tornion koulujen kulttuuriopetussuunnitelman tavoitteena on antaa torniolaisille koululaisille asuinpaikasta ja koulun sijainnista riippumatta tasavertainen mahdollisuus tutustua eri kulttuuri- ja taidemuotoihin. KOPS antaa opettajien ohjauksessa lapsille ja nuorille tilaisuuden kokea kulttuurielämyksiä ja tuottaa myös itse taidetta ja kulttuuria sekä jakaa kulttuuri- ja taidekokemuksia. Kulttuuriopetus tutustuttaa heidät myös kulttuurialan eri ammatteihin ja taiteilijan työhön.

KOPS kasvattaa lasta ja nuorta myös havainnoimaan ympäröivää todellisuutta, aistimaan ja ilmaisemaan itseään sekä arvioimaan taidetta ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja. Koulujen kulttuuriopetussuunnitelma voi myös auttaa lasta oman kulttuuri-identiteetin muodostumisessa ja antaa työkaluja kriittiseen kulttuurin vastaanottamiseen.

Opettajille KOPS antaa kysymyksiä pohdittavaksi yhdessä lasten ja nuorten kanssa sekä tietoa Tornion ja sen lähialueen kulttuuritoimijoista ja yhteistyötahoista. KOPS:aan on myös koottu verkkomateriaalia listaamalla esimerkkejä muun muassa valtakunnallisista erilaisista opetusmateriaaleista tarjoavista verkkosivustoista. Tornion koulujen kulttuuriopetussuunnitelma on laadittu niin sanottua Oulun-mallia mukaillen.

KOPS on laadittu opettajien, opetustoimen ja kulttuuripalveluiden toimijoiden yhteistyönä osana Tornion Taikalamppu-lastenkulttuurikeskushanketta. Vuoden 2008 aikana Taikalamppu-hankkeen painopiste opettajien ja taidekasvattajien koulu-

tuksessa siirtyi koulujen kulttuuriopetussuunnitelmatyön aloittamiseen, kun järjestettiin kaksi koulutustilaisuutta yhteistyössä Tornion koulutoimen kanssa tavoitteena aikaansaada kulttuurin yhdysopettajien verkosto ja aloittaa kuntakohtaisen kulttuuriopetussuunnitelman laadinta.

Aluksi kartoitettiin yhteistyössä koulutoimen kanssa koulujen kulttuuriopetuksen senhetkinen tilanne ja koulut (ala- ja yläkoulu sekä lukio) valitsivat opettajiensa keskuudesta koulukohtaiset kulttuuriyhdysohjaajat. Tornion kansalaisopisto järjesti kevään 2009 aikana kolme KOPS-työpajaa, joissa kehitettiin ensimmäistä versiota Tornion koulujen kulttuuriopetus- ja kasvatussuunnitelmaksi. Työpajoihin osallistui yhteensä 22 aikuista: eri kouluasteiden opettajia sekä kulttuuripalveluiden henkilöstöä Aineen taidemuseolta, Tornionlaakson maakuntamuseolta, Tornion kaupunginkirjastosta ja kulttuuritoimistosta. Jatkossa kulttuuriopetussuunnitelmatyöhön olisi hedelmällistä saada mukaan myös lasten ja nuorten edustajat.

Keväällä 2010 järjestettiin vielä kaksi KOPS-pajaa, joissa hiottiin suunnitelman muotoa ja sisältöjä. Mukana olleiden tekijöiden joukko kasvoi 25:een. Kulttuuriopetussuunnitelmaa pohdittiin yhdessä yhteensä 24 tuntia. Kulttuuriyhdysohjaajista muodostettiin Tornion lastenkulttuurityöryhmä, jonka on tarkoitus jatkossakin päivittää kulttuuriopetussuunnitelmaa ja kehittää edelleen koulujen ja alueen kulttuuritoimijoiden yhteistyötä sekä seurata KOPS:n toteutumistapoja eri kouluilla. Kulttuuriopetussuunnitelma on joustava paperi, jonka toivotaan muuttuvan eläväksi taiteeksi ja kulttuuriksi eri koulujen toimesta persoonallisin painoituksin koulujen omista lähtökohdista ja erilaisesta osaamisesta käsin.

Lämmin kiitos kaikille KOPS-työssä mukana olleille!

TAUSTA-AINEISTO:

Tornion kansalaisopiston taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma / Yleinen oppimäärä
Tornion kansalaisopiston toimintasuunnitelma / Tornion lastenkulttuurikeskushanke 2014

Nuorisoteatteri Hurmio: Äs.

Opettajan tie – opettajaksi kasvaminen on elinikäinen prosessi

Liisa Kivimäki

Pitkähkö työhistoriani opettajana on vuosien varrella pakottanut minut toistuvasti pohtimaan näkemysni oppimisesta ja opettamisesta sekä analysoimaan omaa opettajuuttani ja sitä, miten oman opettajuuteni paradigma lopulta on rakentunut. Aloittaessani teatteri-ilmaisun opettamisen Tornion kansalaisopistossa minulla ei ollut minikäänlaista pedagogista koulutusta. Torniossa vuonna 1990 ensimmäistä kertaa järjestettyyn teatterityöpajaan lapsia ilmoittautui yli kaksikymmentä, eikä minulla ollut aavistustakaan, miten noiden innokkaiden oppijoiden kanssa pitäisi toimia. Kyseessä oli pedagogiikka perustumalta. Periaatteenani oli, että tekemällä oppii.

Samoihin aikoihin 1990-luvun alussa minut kutsuttiin mukaan taiteen perusopetuskokeiluun, jossa Tornion kansalaisopisto oli yksi pioneeritoimijoista maassamme. Pääsin ja jouduin mukaan opetussuunnitelmatyöryhmään, jonka tehtävänä oli laatia teatteri-ilmaisun kuntakohtainen opetussuunnitelma Tornion kaupunkiin. Aloin kuumeisesti etsiä teoreettista tukea omille ajatuksilleni, jonkinlaista henkistä kotia, josta olisin voinut lähteä seikkailemaan Liisana opettamisen ihmemaahan.

Tuohon aikaan vallitsi maassamme vielä sellainen taideopetusta koskeva keskustelu, että miten taidetta ylipäätään voi opettaa. Taiteilijaksi synny-

”Ihminen, joka ei osaa lukea neuvottomuutta, hämällysyttää, häpeää pienen pojan katseesta, ei voi opettaa teatteria. Ja lisäksi lukeminen ei riitä, pitäisi osata poistaa neuvottomuus, ohjata se toiminnan kautta reippaudeksi, uskaltamiseksi, elämän riemuksi.”

Rentola 1993, 30

tään. 1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvun alussa käytiin Suomessa niin vilkasta keskustelua taidepedagogiikasta, että tänä päivänä sitä tulee oikein ikävä. Asiaan vaikutti varmaankin taiteen perusopetusjärjestelmän rantautuminen maahamme. Ensimmäinen laki taiteen perusopetuksesta annettiin vuonna 1989. Taiteen oppimista ja opettamista oli nyt ajateltava ihan tosissaan.

Lisäksi piti aivan tosissaan ajatella myös sitä, mitä taide on.

Taide on vuorovaikutusta tilassa ja ajassa. Sen osapuolina ovat tekijä, teos ja vastaanottaja, kokija. Taiteessa keskeisiä ovat sekä yksilölliset elämykset ja kokemukset että yhteisöllisyys. Taide on myös ajattelun ja kehittymisen väline, ja taide vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen.

Taiteen opettaminen on vuorovaikutusta opettajan ja oppijoiden välillä. Teatteritaiteen osalta opettaminen ja opiskelu ovat urheilutermiä käytääkseni joukkuepeliä. Opettajalla on ryhmässä opastajan, oppimisen ohjaajan rooli. Opettajan tehtävänä on myös luoda sellaiset olosuhteet, joissa oppiminen on mahdollista. Dialogi opetustilanteessa muodostuu läsnäolosta, ei niinkään opettajan pyrkimyksestä hallita tilannetta.

Omille pohdinnoilleni olen saanut paljon valaistusta Taideteollisen korkeakoulun profes-

sori emerita **Inkeri Savalta**, jonka taiteellista oppimisprosessia käsittelevät ajatukset pohjautuvat osittain **David Kolbin** kokemuksellisen oppimisen malliin. Artikkelissaan Taiteellisen oppimisen prosessi (1993) Sava kuvaa sitä, miten välittömät aistija tunne-elämykset vähitellen muiden oppijoiden sekä opettajan kanssa reflektoiden muuntuvat tietoisuudeksi taiteesta ja viimein myös syvemmäksi eettiseksi, esteettiseksi ja kulttuuriseksi ymmärrykseksi.

Transformaatiolla Sava (1993) tarkoittaa niitä ihmisen sisäisiä merkitysten muutoksia, joita taiteen oppiminen saa aikaan. ”Käsite transformaatio – muuntuminen – viittaa taidetta kokevan tai tekävän – oppivan ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, tulkinta-, merkityksenanto- ja muuntamistapahtumaan. Tällöin taiteellisesti merkittävä kokemus tai tekeminen voi näkyä ulkoisesti taiteellisena suorituksena. Olennaista kuitenkin on, että taiteellisen tulkinta- ja merkityksenantotoiminnan kautta oppiva ihminen luo taiteellisen oppimisen kohteena oleviin asioihin uusia merkityssuhteita, saa uutta näkökulmaa todellisuuteen, itseensä, toisiin ihmisiin, luontoon, elämään yleensä.” (Sava 1993, 17).

Mielestäni sekä Savan että Kolbin näkemykset oppimisesta kytkeytyvät myös konstruktivistisiin lähestymistapoihin oppimiseen ja tiedon rakentumiseen sekä ongelmanratkaisuun. Kauppila määrittelee konstruktivisen oppimisnäkemyksen seuraavasti: ”Konstruktivinen oppiminen on prosessi, jonka avulla ihminen valikoi, tulkitsee ja työstää informaatiota, jota hän ottaa vastaan aistiensa avulla sekä omien odotustensa, aikaisempien tietojensa ja omien tavoitteidensa pohjalta. Oppiminen on tiedon prosessointia, tiedon strategista jäsentämistä ja tietorakenteiden muokkaamista sekä muistiedustuksen luomista ongelmien ratkaisemista varten. Tieto ei ole passiivista vastaanottamista vaan opiskelijan omaa tiedon rakentamista, konstruointia, uuden liittämistä aikaisemmin opittuun tietoon tai näkemykseen. Konstruktivisen oppimisen peruskäsite on ymmärtäminen, joka liittyy saadun tai hankitun informaation vastaanottamiseen oppimistilanteessa.” (Kauppila 2007, 40.)

Harrastaessani kasvatustieteiden opiskelua 2000-luvun alkupuolella muistan tuolloin esiintyneen myös kriittisiä ajatuksia konstruktivistisia oppimisnäkemyksiä kohtaan ainakin meidän avoimen yliopiston opiskelijoiden keskuudessa. Noissa keskusteluissa viitattiin siihen, että oppija

jäisi jotenkin yksin tietoansa rakentamaan. Mutta silloinhan olisi kysymys oppijan heitteillejätöstä, oppimisprosessin suunnittelun ja ohjauksen puutteesta, siis huonosta pedagogiikasta.

En tuolloin oikein ymmärtänyt kyseisiä kriittisiä äänenpainoja, sillä kautta aikojenhan ihminen on rakentanut uuden oppimansa oman aikaisemman tieto- ja taitopohjansa varaan ja reflektoinut uutta opittua aikaisempien oppimiskokemustensa ja myös elämäkokemuksensa valossa. Mielestäni mikään yksittäinen teoria oppimisesta ei riitä myöskään opettajan harjoittaman didaktiikan pohjaksi. Oman oppimisnäkemyksen pohtimiseen kannattaa todellakin käyttää aikaa, jotta kulloisetkin opetukselliset haasteet voisi kohdata vakaasti ja ilon kautta.

Oma oppimisnäkemykseni on rakentunut pitkälti edellä kuvatun kolbilais-savalaisen näkemyksen aineksista. Siihen ovat vaikuttaneet myös kognitiiviset, konstruktivistiset ja sosiokonstruktivistiset lähestymistavat oppimiseen. Käytännön opetustyötäni lasten ja nuorten parissa ohjaa tietysti myös Tornion kansalaisopiston taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman näkemys oppimisesta.

”Opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi taitojen ja tietojen rakennusprosessiksi, jonka kautta syntyy kulttuurinen osallisuus. Taiteen oppiminen on pitkäjänteinen ja kokonaisvaltainen prosessi. Opiskelu on tavoitteellista, ja erilaisissa tilanteissa työskennellään opettajan ohjauksessa, vuorovaikutuksessa opettajan ja ryhmän kanssa sekä itsenäisesti. Opettajalla on keskeinen merkitys sekä oppilaan opiskelutaitojen että opiskeluympäristön kehittämisessä sellaiseksi, että erilaisten oppilaiden edistyminen on mahdollista. Oppilaalla on aktiivinen rooli opiskelussa ja oppimisessa. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaan aiemmat kokemukset ja hänen elämysmaailmansa. Oppimisessa lähtökohtana on tutkiva oppiminen ja toiminnallinen lähestymistapa opittaviin asioihin. Työtapojen tulee ohjata oppilasta arvostamaan kaikkien ryhmän jäsenten työskentelyä ja työn tuloksia.” (TKO 2007, 2).

Opetussuunnitelmamme oppimisnäkemyks sisältää useita lähestymistapoja opettamiseen ja oppimiseen. Opetussuunnitelman oppimisnäkemyksestä löydän viitteitä niin kokemukselliseen oppimiseen kuin konstruktivisiin ja sosiokonstruk-

tiivisiin sekä yhteistoiminnallisiin oppimisenäkemyksiin.

Niin kuin taideteoksen muotoa ei voi erottaa sisällöstä, niin ei myöskään oppimisen ollessa kyseessä ajattelua ja käsitteellistämistä voi erottaa elämäyksestä ja kokemuksesta. Olen tässä artikkelissa harrastanut eräänlaista taaksepäin kävelyä oman opettajuuteni historiaan. Sen ainakin olen vuosien varrella oppinut, että mitä opettamiseen tulee, niin antaessaan saa. Siis mitä enemmän panostat niin yksittäisiin opetustilanteisiin kuin kokonaisten oppimisprosessien suunnitteluun, sitä enemmän saat. Onkohan oman opettajuuteni paradigma löytymässä?

Opetussuunnitelma ohjaa tiellä kulkijaa

Opetussuunnitelma on mielestäni opetuksen suunnittelun keskeisin työkalu ja oiva apuväline myös silloin, jos opettaja sattumoisin vajoaa pedagogiseen hetteikköön opetuksellisten haasteiden vuoksi. Opetussuunnitelmasta löytyy kyseisen oppilaitoksen näkemys oppimisesta, opetuksen ja oppimisen tavoitteet ja sisällöt sekä käytettävät opetusmenetelmät ja nykyään myös opittavana olevan tiedon tai taidon niin sanottu ydinaines, joka oppijan tulee hallita tai osoittaa.

Opetussuunnitelmassa kuvataan usein myös ne arvot, joihin opetus perustuu, sekä oppimisympäristö. Opetussuunnitelma kertoo, millaisista opintokokonaisuuksista opinnot koostuvat, ja sen, milloin mitään tehdään ja miten eli opetuksen rakenteen ja laajuuden. Opetussuunnitelmassa on tavallisesti kuvattuna myös se, miten oppijoiden opintosuoritukset arvioidaan.

Kaikesta edellä luetellusta hyödyllisestä informaatiosta huolimatta opetussuunnitelma on kuitenkin melko väljä raami yksittäisen opettajan päivittäisen työn suunnannäyttäjänä, vaikka yksittäiset kurssikuvaukset olisivatkin hyvin yksityiskohtaisia. Loppujen lopuksi opettaja on kuitenkin se, joka päättää, mitä oppitunneilla opetellaan ja miten. Opettajalla on valta omaan opetukseensa. Opettajan etiikasta on sitten kiinni se, miten hän tähän valtaansa suhtautuu ja miten valtaansa käyttää.

Usein kuulee puhuttavan myös niin sanotusta piilo-opetussuunnitelmasta, jota Uusikylä ja Atjonen (2002) kuvaavat sellaisiksi opetustilanteiden tai oppimisprosessien toiminnoiksi, toimenpiteiksi tai vaikutuksiksi, joita ei virallisesti ole suunniteltu tai joita ei ollenkaan ole tarkoitettu tapah-

tuvan. (Uusikylä & Atjonen 2002, 48 – 49). Väitänkin, että kaikissa oppilaitoksissa on omat kirjoittamat toiminnot ja käytänteet, joita kaikkien oletetaan noudattavan automaattisesti omassa opetuksessaan.

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Vai onko? Varsinkaan lasten kanssa työskenneltäessä opetus- tai yksittäinen kurssisuunnitelma ei aina toteudu sellaisena kuin suunnittelija on ajatellut. Opettajuuteni alkuvuosina laadin, vieläpä kesäloman aikana, varsin yksityiskohtaisia suunnitelmia omille opetusryhmilleni. Syksyn ensimmäisillä oppitunneilla suunnitelmat menivät monesti uusiksi. Lapset osaavat yllättää; hyvä niin.

Opettajan työ kansalaisopistossa poikkeaa monin tavoin opettajan työstä muissa koulutusmuodoissa. Yksi erikoispiirteistä on se, ettei etukäteen voi tietää, millainen ryhmä syksyllä opetuksen alkaessa odottaa. Niin sanotun jatkavan opintoryhmän kohdalla jatkavat oppilaat tietysti tiedetään, mutta lapset kasvavat ja muuttuvat nopeasti, niin että yleensä syksyllä on opettajaa vastassa ihan erilainen ryhmä kuin se, jonka hän edellisenä keväänä hyvästeli. Myös tieto ryhmän koosta selviää yleensä vasta viime metreillä kurssi-ilmoittautumisajan päätyttyä.

Tilanne opettajuuteni alkutaipaleella oli paradoksaalinen. Omasta epävarmuudestani johtuen kaipasin tarkkaa suunnitelmallisuutta. Toisaalta sain kyllä oppilaat innostuneina tutkimaan teatterin taikamaailmaa, mutta työpajoissa touhuttiin monesti ihan muuta kuin olin suunnitellut, joskin ilon ilmapiirissä, kunnes ymmärsin ottaa lapset mukaan teatterityöpajojen suunnitteluun. Lapsilla oli nyt ”laillinen” mahdollisuus vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Oppilaat motivoituivat entistä innokkaammin tutkimaan ja kokeilemaan teatteri-ilmaisun eri elementtejä ja sitoutuivat myös noudattamaan ryhmän yhdessä laatimia pelisääntöjä varsin kiitettävästi.

Kun näkemys oppimisesta muuttuu, muuttuu samalla myös käsitys opetussuunnitelmasta. Jo teatteri-ilmaisun perusopetuksen ensimmäisen opetussuunnitelman laatimisesta lähtien minua on vaivannut sen paperinippumainen muoto. Paperinipun sijaan pitäisi rakentaa vaikkapa pienoismalli siitä teatteri-ilmaisun ihmemaasta, jonne Liisa ja lapset katoavat astuessaan sisään teatterisaliin, mustaan laatikkoon.

Opetussuunnitelma on jatkuvassa muutoksessa oleva prosessi, opettajan ja oppilaiden

yhteinen projekti. Käsi kädessä opettajan ohjaaman oppimisen prosessin kanssa kulkee oppilaiden oppimaan oppimisen prosessi, ja kolmantena pyöränä mukana pyörii opetussuunnitelma, jonka tarkoituksena on aikaansaada oppimista.

Nyt kun olen omien opetusryhmieni kanssa parinkymmenen vuoden ajan seikkaillut Liisana teatterin ihmemaassa ja seurannut opetussuunnitelman toteutumista käytännön opetustyössä, eli teatteritaiteen oppimista, olen löytänyt muutamia konkreettisia opetussuunnitelman kehittämiskohteita. Yksi keskeinen kehittämisen alue on eri taideaineiden väliset taiteen perusopetuksen projektisuunnitelmat.

Olen havainnut yhteistyön tekemisen niin muiden opettajien, eri oppilaitosten ja koulutusmuotojen kuin myös eri kulttuurialojen toimijoiden kanssa hyvin hedelmälliseksi. Olen toiminut muutaman vuoden ajan Tornion lastenkulttuurikeskushankkeen koordinaattorina ja sitä kautta ollut mukana valtakunnallisessa Taikalamppu- lastenkulttuurikeskusten verkostossa. Taikalamppulaiset lastenkulttuuritoimijat ovat kehittäneet termin ”parastaa”. Sillä tarkoitetaan, että hyviä ideoita ja käytäntöjä voidaan verkostossa vapaasti varastaa muilta ja sitten parannella niitä omiin tarkoituksiin sopiviksi. Verkostossa hyviä ideoita ei pihdata vain itsellä eikä kenenkään tarvitse niin sanotusti keksiä polkupyörää uudelleen. Tämä on mielestäni hyvä ohje myös opettajille.

Keskeiset pedagogiset käsitteet ja teoriat samoin kuin erilaiset oppimisenäkemykset ja oppimisprosessit tulivat minulle tutuiksi aikoinaan suorittaessani teatteri-ilmaisun opettajan pedagogiset opinnot Teatterikorkeakoulun täydennyskoulutuskuskuksessa ja harrastaessani kasvatustieteiden opiskelua avoimessa yliopistossa 2000-luvun alkupuolella. Noiden opintojen aikana sain myös paljon tietoa erilaisista tavoista oppia ja opettaa. Ammatillisen opettajan pedagogiset opinnot suoritin vuonna 2012.

Oman ammatillisen osaamisen analysointi tekee aina vähän kipeää, jos on itselleen rehellinen.

Opettaja ei ole koskaan valmis, vaikka olisi saanut paperit kuinka monesta korkeakoulusta tahansa. Ei ole valmis eikä saakaan olla.

Oman alan työelämäntuntemuksessa yritän pysyä ajan tasalla seuraamalla tiiviisti maamme teatterielämän ja teatteritaiteen koulutuksen kehitystä. Verkostojeni kautta pyrin myös olemaan yhteistyössä alan opettajien kanssa. Olen havainnut, että kollegiaalista tukea saa aina, kun vain älyää sitä pyytää. Taideaineiden opettaminen ja opettelu on herkkää puuhaa ja koskettaa oppijan persoonaa usein voimakkaasti. Siksi on pidettävä aistit auki eikä opettajan eettistä osaamista voi turhaan korostaa.

Juuri eettinen ja myös arvo-osaaminen ovatkin mielestäni alan opettajan tärkeimmät osaamisalueet, joiden varaan muu osaaminen rakentuu ja opettajalle asetettu kasvatusvastuu toteutuu. Opettajaksi opettelu jatkuu kohdallani edelleen. Oppiminen on muutosta. Kun oppimista tapahtuu, et ole enää entinen. Oppiminen tekee ihmisen iloiseksi.

LÄHTEET

Kauppila, R. A. 2007. Ihmisen tapa oppia . Johdatus sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rentola, K. 1993. Teatteri, taidemaailman virkeä vanhus. Teoksessa A-M. Nurmi (toim.) Tie teatteri-ilmaisuun. Helsinki: Yliopistopaino, 19-34.

Sava, I. 1993. Taiteellinen oppimisprosessi. Teoksessa I. Porna & P. Väyrynen (toim.) Taiteen perusopetuksen käsikirja. Helsinki: Suomen kuntaliiton painatuskeskus, 15-43.

Tornion kansalaisopisto. 2007. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma – Yleinen oppimäärä.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2002. Didaktiikan perusteet. Juva: WS Bookwell Oy, 48-49.

Musiikin opetusta joka lähtöön

Aira Siuruainen-Kalliola

Aira Siuruainen-Kalliola toimi päätoimisena musiikin opettajana Tornion kansalaisopistossa v.1986–2002 sekä musiikin tuntiopettajana jo vuodesta 1978 alkaen. Musiikin tuntiopettajan tehtävissä hän työskenteli aikaisemmin Kemissä sekä erityisesti Kivirannan koululla. Aira Siuruainen-Kalliola tunnetaan koko maassa työnsä kehittämiseen omistautuneena luovana musiikkipedagogina ja laulajana. Tornion Pelimannien ja kuoron johtotehtävät sekä yhteistyö Tornion Harmonikkakerhon kanssa mahdollistivat kansalaisopistossa suurten sota-ajan laulujen ym. viihdekonserttien toteuttamisen. Musiikin perusopetussuunnitelman laatiminen, yksinlaulun opetussuunnitelma ja lasten kansanmusiikkiyhtye Kisura olivat uraa uurtavia näyttöjä taiteen perusopetuksen käynnistyessä. Ansioistaan hän on saanut mm. Tasavallan presidentin myöntämän Director Cantus en Musices arvonimen. Nykyisin Aira Siuruainen-Kalliola jatkaa työtään kansalaisopiston musiikin tuntiopettajana Puodasjärvellä.

Työni kansalaisopistossa alkoi tuntiopettajana lukukaudella 1978–79. Silloin sain tehtäväkseni toimia edellisenä vuonna perustetun pelimannikuoron naisäänten harjoittajana ja välillä johtajanakin, kun kuoron varsinainen johtaja kanttori **Toimi Ahvenjärvi** oli työnsä vuoksi estyneenä. Naisiahan kuorossa oli niin paljon, että perustettiin naiskuoro, joka toimikin hetken aikaa. Varsinainen pelimannikuoron johtajuus alkoi keväällä -79. Kyllähän siinä polvet tutisivat monet kerrat, kun esiintymisiä alkoi tulla kymmeniä luvuvuoden aikana. Kuorolle ja pelimanneille muodostui merkittäväksi tapahtumaksi myös Sodankylässä pidetty kansanmusiikkitapahtuma Jutajaiset, johon valmistettiin ohjelmaa aina vuoden aikana. Ensimmäinen oma esiintyminen kuorolla oli heinäkuussa -80. Lehtileikkeessä lukee, että ”hyvin meni”.

Kansalaisopistossa oli minun lisäksi myös muita tuntiopettajia. Minua ennen aloittaneita olivat **Reijo Rissanen** (puhallinorkesteri), **Jorma Tuokko** (kosketinsoittimet) sekä **Ilmari Keskiluopa**. Hän oli aloittanut vuotta aikaisemmin harmonikkakerhon, jota työtä jatkoi sitten **Teuvo Kalliola**. **Eeva Korpi** oli aloittanut myös pelimannien johtamisen, ja sitäkin ryhmää johti myöhemmin Teuvo Kalliola.

Tuntiopettajana toimiessani päätyöni oli Kivirannan koululla, jossa perustimme yhdessä **Jarmo Virtasen** ja oppilaiden vanhempien kanssa Kivirannan musiikkitukiyhdistyksen, joka antoi mahdollisuuden tehdä suuriakin musiikkiesityksiä, kuten Jouluooppera. Perustettiin myös lasten kansanmusiikkiyhtye, ja jopa kaksi lasten äänitettäkin tehtiin,

Tornion Pelimannit ja kuoro sekä harmonikkaorkesteri vaikuttivat suurilla konserteillaan Tornion 1990-luvun musiikkielämää johtajinaan yläkuvassa vas. Aira Siuruainen-Kalliola (ent. Nikula) ja alakuvassa oik. Teuvo Kalliola.. TKO

mikä ei silloin ollut niin yleistä kuin nykyään.

Musiikinteorian ja säveltapailun opetus alkoi jo vuoden -80 alussa. Sehän oli tärkeää, koska kuorolaisista nuotinlukutaitoisia oli vain muutama. Sainhan minä mukaan myös niitä ”hanuristiukonkõriläitakin”.

Varsinainen päätoimeni alkoi kansalaisopistossa -86, kun olin saanut musiikinopettajan pätevyyden -85. Opistolain muutos (87/74) mahdollisti musiikinopetuksen alle 16-vuotiaille, ja sitä päästiin nyt laaja-alaisemmin toteuttamaan. Henkilökohtaista opetusta alettiin antaa useilla eri instrumenteilla. Opettajina aloittivat **Marja-Liisa Isaksson** (piano), **Eeva Korpi** (viulu), **Aulis Jauhola** (klassinen kitara), **Kaj Palasrinne** (sähkökitara ja -basso), **Teuvo Kalliola** (harmonikan soitto useissa eri ryhmissä) ja **Pekka Svaala** puhallinorkesterin johtajana.

Uutena kuorona aloitti kamarikuoro Väylän laulu. Musiikinopetus aloitettiin myös ns. kaupungin syrjäkylillä, aluksi Karungissa ja Arpelassa ja myöhemmin muillakin kylillä.

Näin pikkuhiljaa valmistauduttiin opistomme suurimpaan koitokseen ja voimainponnistukseen TPO:hon (= taiteen perusopetus), joka alkoi kokeiluna syksyllä -90. Rehtorimme **Anna-Maija Lauri** oli hankkeen primus motor, innostaja ja ”piiskuri” tähän suureen urakkaan. KIITOS! Musiikin opiskelussa se tarkoitti musiikinteoriaa ja säveltapailua sekä kansanmusiikkia, josta vastasin minä. Hanurinsoitosta vastasi Teuvo Kalliola, pianonsoitosta Marja-Liisa Isaksson ja viulunsoitosta **Ritva Ohtonen**.

Opetussuunnitelmat suunnittelimme lähinnä musiikkiopiston vaatimusten mukaan kuitenkin muunneltuina niin, että meidän oppilaille ei ollut

pääsykokeita, opetus oli kaikille avointa ja kurssi-tutkintoja ei tarvinnut suorittaa. Yhdessä Teuvon ja Marja-Liisan kanssa laadimme opetussuunnitelmat, kokeilimme niitä oppilaittemme kanssa ja esittelimme ne Anna-Maijalle ja opetussuunnitelmatyöryhmälle, jossa olivat edustettuina musiikkiopisto, musiikkiluokka ja musiikkikutiyhdistykset. Eri instrumenttien osalta opetussuunnitelmatyö oli kohtalaisen vaivatonta, mutta lasten kansanmusiikinopetukseen ei sellaista ollut, joten ei muuta kuin ”härkää sarvista” ja mietiskelemään, mitä se voisi olla. Onneksi minulla oli olemassa jo aikaisempia yhteyksiä valtakunnan kansanmusiikkivaikuttajiin, kun olin tullut valituksi edustamaan Lappia valtakunnalliseen Kansanmusiikkiliittoon. Otin yhteyttä Sibelius-Akatemian kansanmusiikki-osastoon, Kaustisen kansanmusiikki-instituuttiin ja Tallari-yhtyeeseen. Siitä sitten monta vuotta kestänyt yhteistyö alkoi.

Niin kansanmusiikkiin syntyi opetussuunnitelma, jota toteutin usean ryhmän kanssa ja josta saimme useita kansallisia ja kansainvälisiä tunnustuksia. Suurin kiitos itselleni oli, kun sain esitellä suunnitelmaani Kaustisella ja monissa luento- ja koulutustilaisuuksissa. Aloitimme kansalaisopistossa koulutustilaisuuksia kansanmusiikissa. Kouluttajina toimivat Sibelius-Akatemian kansanmusiikkiosaston opiskelijat ja Tallari-yhtye Kaustiselta. Tästä sai alkunsa kansanmusiikki- ja harmonikkatapahtuma Jokisoitto ja myöhemmin Rajasoitto.

Taiteen perusopetuksessahan ei ollut mitään velvollisuutta suorittaa kurssitutkintoja, mutta siitä huolimatta lähes kaikki oppilaat sen tekivät. Yhteistyössä musiikkiopiston opettajien kanssa pidimme kurssitutkinnot musiikinteoriassa, säveltapailussa sekä pianon- ja viulunsoitossa. Harmonikkatutkinnot tehtiin kesällä Rajasoitto-tapahtuman yhteydessä, koska silloin kursseilla oli opettajina maan parhaimmistoja. TPO-opetusta tehtiin myös yhteistyössä Kivirannan koulun kanssa opettajina **Maija-Liisa Krekula** ja **Anneli Korkiakoski** (Eskelinen). Kansanmusiikissahan näitä valtakunnallisia kurs-

situtkintovaatimuksia ei ollut, joten järjestimme keväisin musiikkikatselmuksia, joissa lautakunta kuunteli ja arvosteli suoritukset. Yksi suuri arvostus olivat erilaiset valtakunnalliset musiikkikatselmukset, joissa ryhmämme yhdessä Maija-Liisa Krekulan kanssa menestyivät. Teuvo Kalliolan johtamat harmonikkanuoret ylsivät useissa valtakunnallisissa orkesteri- ja yhtyekilpailuissa jopa voittoon asti.

Työni kuvaan kuului myös yhteistyö eri musiikkityöryhmien kanssa, lähimpinä tietenkin Kansanmusiikin tuki ry., Harmonikkakerho ry. ja monet eri kylillä toimivat tukityöryhmät, jotka auttoivat opetustoimintaa myös taloudellisesti. Yhteistyö myös kaupungin kulttuuritoimen kanssa on antanut mahdollisuuden toteuttaa aika mittavia tapahtumia, kuten Rajasoitto, Pohjoiskalotin harmonikkakilpailu ja suuret viihdekonserdit. Tärkeimpinä tapahtumina voin mainita vuonna -90 alkaneet *Sota-ajan laulut* ja myöhemmin *Pien Lotta ystäväin -konsertit*, joita esitimme satoja kertoja ympäri Lapin ja Oulun läänin. Kansanmusiikkityöryhmien ja harmonikkakerhon tuella teimme useita esiintymismatkoja Ruotsiin, Norjaan, Saksaan, Unkariin ja Bulgariaan. Monivuotinen yhteistyö Tornion Kesäteatteri ry:n kanssa on ollut erittäin antoisaa ja opettavaista sekä minulle että oppilaileni, jotka saivat näin teatterimusiikista upeita kokemuksia. Se merkitsi myös oppia meille kaikille. Suurimpana saavutuksena voin mainita musikaalin Viulunsoittaja katolla, josta saimme kiitosta ja kunniaa valtakunnallisilla teatteripäivillä Seinäjoella.

Ihanaksi lopuksi voin todeta, että PALJON ON TEHTY ja vielä jotain on tekemättäkin! Erityisen ylpeitä olemme (Teuvo ja minä) niistä nuorista aikuisista, jotka ovat valinneet saman uran kuin mekin (esim. **Marjut Korpi** ja **Niko Mäenalanen**) ja jatkavat Torniossa sitä työtä, jota me aloitimme. Suuren kiitoksen ansaitsee myös Tornion kaupunki, joka on aina suhtautunut työhömmä myötämielisesti ja tukien. Kiitos kaikki, Rakkaat Ystävät!

Itseilmaisua sanataiteen keinoin

Tornion kansalaisopiston Sanataideryhmän toiminta on vireää. Luovan kirjoittamisen opiskelun ohella kirjoittajat ovat osallistuneet vuosittain sekä henkilökohtaisesti että omilla tuotoksillaan kaupungin kulttuurielämään, mm. lasten Joulupolku-tapahtumaan ja Rajasoitto/Gränsspelet -viikolle. Yhteistyöstä Tornion Kuvataideseuran ja Lausujen kanssa on versonut Tornio viikon *”Tämän runon halusin maalata”* -tapahtuma. Ryhmästä on osallistuttu myös Suomen Elämäntarinayhdistyksen Tarinaniskennän Tornionlaakson aluemestaruuskilpailuihin.

Luova kirjoittaminen Sanataideryhmässä on tavoitteellista. Palautteen antaminen ja saaminen sekä tekstien työstäminen ovat työtapoja, jotka

palvelevat tietojen ja taitojen sisäistämistä. Sähköpostin käyttö tekstien palautuksessa tekee mahdolliseksi aiempaa tehokkaamman vertaistuen kirjoittajien kesken. Lukuvuoden 2013–14 uutena toimintamuotona

ovat viikonlopputyöpajat sekä proosasta että lyriikasta.

Sanataiteen opiskelijat ovat erittäin motivoituneita ja sitoutuneita harrastukseensa. He tuottavat pääasiassa uutta kirjallisuutta, mutta nostavat myös aiempia pöytälaatikkotekstejään pöytävaloon viimeistelyä varten. Vuosien mittaan kirjoittajilta on ilmestynyt niin runo- kuin proosateoksia sekä näytelmiä. Kevätmatinea *”Ajatus lentää – sanat tulevat”* 2013 oli ryhmän yhteinen taidon-

Sinikka Lappeteläinen

Kirjailija ja Tornion kansalaisopiston sanataiteen perusopetuksen (1999–2001) ja sanataideryhmän tuntiopettaja (2010–). Karungin kirjoittajaryhmän opettaja (1990–1999). Sinikka Lappeteläinen on julkaissut kolme runokirjaa ja ajatelmia/valokuvateoksen, elokuvakäsikirjoituksia, näytelmiä, sanoituksia, sävellyksiä sekä kuvataidetta näyttelyiksi asti. Tekstejä myös 29 antologiassa, kulttuurijulkaisuissa sekä Yle Radio 1:ssä ja teksti TV:ssä. Iso tyttö, vuoden edistynein elokuvakäsikirjoitus, palkittiin Lapin Lisässä 2010. Suuri suomalainen rakkausrunokilpailu 2006 toi pronssia. Hän toimii myös Lapin Kirjallisuusseuran arviointi-palvelussa ja on toteuttanut mm. Runon aurinko ei sammu (2004–) ja Runo-Rajaton (2013–) kesätapahtumat sekä pienois- ja musiikkinäytelmät Lauantaina lavalle (2013–).

näyte. Esitys sisälsi kirjoittajien uusimpia tuotoksia: runoja, lyhytproosaa sekä aforismeja.

Monet kulttuuri- ja sanomalehdet sekä yhdistykset ovat kiinnostuneet Sanataideryhmän teksteistä. Niitä on julkaistu mm. Elämäntarina-, Jänkä- ja ET-lehdissä, Lapin Kirjallisuusseuran Lapillinen-lehdessä ja verkkosivuilla sekä Pohjolan Sanomissa ja Kemi-Tornio-lehdessä. Kuukauden runo on esillä kansalaisopiston aulassa sekä Tornion kaupunginkirjaston ilmoitustaululla ja verkkosivulla, jossa se on kaikkien luettavissa.

Sillalla tuuli polkee urkuja, mielen holvisto ulvoo. Sydän kuin punalehti irtoaa, tanssii, hetken.

Sinikka Lappeteläinen

Runoja kirjallisuus- ja kirjoittajakurssien antologioista

Maija Juntti:

KADONNUT AIKA

*Nytkö vasta löysin sinut aika
- kun päivät ovat jo menneet
ja yön syli kaartuu ylleni*

(Huomennakin tuulee, Tornion kansalaisopiston kirjallisuuspiirin antologia 1989)

Aino Peltonen:

*Nopeasti rientävät minuutit
ja hitaasti kasvaa ymmärrys
ajan rajallisuuteen.
Vuosien kirjo
kuin haalistunut vaate
ja yhä vain odotan huomista.*

(Uskalsin lähteä, Tornion kansalaisopiston kirjoittajapajan antologia 1992)

Esteri Meriläinen:

*Elämä on surumielinen hymni
eletyistä iloista
- tehty jälkeen puolenpäivän.*

(Uuvan lumivalkea laulu, Tornion kansalaisopiston kirjoittajapajan antologia 1994)

Valde Aho:

*Maassa härmää
seitillä valo
syystuudessa
verenpunainen vaivaiskoivun lehti.
Kuka minä olen?*

(Avojalan kulkea, Tornion kansalaisopiston Karungin kirjoittajaryhmän antologia 1996)

Eija Tervahauta:

*On kirjoitettava,
jotta liika lähtisi päästä.
Jotta jotain
paistaisi lävitseni
kirkkaasti.*

(Unessa hetken, Tornion kansalaisopiston Karungin kirjoittajaryhmän antologia 1999)

Kirjoittamaan oppii kirjoittamalla

Aloitin jokaisen kirjoittajakurssin, -pajan tai lukukauden samoilla sanoilla: Kirjoittamaan ei toista voi opettaa. Yritimme kuitenkin yhteisvoimin kurssilaisten kanssa kartoittaa kirjoittamisen pahimpia kuoppia ja ansoja, jotta jokaiseen ei tarvitsisi kompastua.

Tornion kansalaisopistossa vedin kirjoittajakoulutusta 1980–90-luvuilla ehkä viiden vuoden ajan. Kurssilaisia oli runsaasti ja he olivat avoimia oppimaan kirjoittamisen tekniikoita ja myös käsittelemään omia tekstejään kriittisesti. Kokotalvisia piirejä vedin kai kahtena tai kolmena vuotena, sen jälkeen vedin erilaisia viikonloppukursseja, joissa käsiteltiin suppeampia aiheita, kuten antologian kokoamista.

Oppitunteihin kuului kirjallisuuteen tai kirjoittamiseen liittyvä lyhyt luento, suurin osa ajasta käsiteltiin kurssilaisten tekstejä. Nimettömien tekstien vapaa käsittely toi esille monia yhteisiä ongelmia ja sai aikaan hedelmällisiä keskusteluja. Teimme myös ”kollektiivisen” kuunnelman **Helmi Krunnin** aiheen mukaan. Kansalaisopiston ilmaisu-aidon piiri sitten esitti yhdessä aikaansaannoksemme nimeltä *Ruuhka*. Eräänä kevätkautena kurssilaisten toivomuksesta käsiteltiin teoriaosuudessa **Eeva Kilven** tuotantoa.

Antologiat olivat konkreettinen näyte aikaansaannoksista kurssilla tai opintopiirissä. Teimme neljä proosaa, runoja ja aforismeja sisältävää antologiaa vv 1989–93. Valitsimme yhdessä tekstit, piirin vetäjänä hoidin taiton, talouden ja markkinoinnin.

V 1989 julkaisimme kaksi antologiaa. *Huomennakin tuulee* -antologian nimi tuli **Mikko Mäkinen**

Mirjam Kälkäjä

Mirjam Kälkäjä on torniolainen kirjailija, joka on julkaissut mm. 18 romaania, novelleja ja runokirjoja sekä kirjoittanut 30 esitettävää näytelmää ja lisäksi laulujen sanoituksia, esseitä ja kolumneja lehtiin ja radioon. Hän on Tornion Kesäteatterin (1973) ja Mikin Vintti musiikinäytelmäyhdistyksen (1997) sekä petsamolaiskulttuuria esittävän Vares-joki-ryhmän (1960) perustajajäsen. Mirjam Kälkäjä on toiminut Tornion kansalaisopistossa kirjoittajapiirin ja kirjoittajapajojen vetäjänä 1980–90-luvuilla usean vuoden ajan ja toimittanut kurssilaisten teksteistä neljä antologiaa sekä yhden näytelmän.

pikku runosta: ”Tänään / katson eteenpäin. / Näen että huomennakin tuulee.”

Toinen antologia *Saako sulle joulu tulla?* syntyi joulukuksi 1989 ja sisälsi jouluisia kertomuksia ja runoja. Kolmas *Uskalsin lähteä* julkaistiin 1991. Siihen nimen antoi **Laila Rautajoen** runo, jossa kuvataan itsensä ja masennuksensa voittamista, elämän rohkeutta.

Uuvan lumivalkea laulu julkistettiin tammi-kuussa 1994. **Kaisa Matila** kirjoitti runon harvoin kukkivasta tunturikasvista, josta runossa tuli kaihon ja sitkeän valmistautumisen symboli. Ja eräänä keväänä se puhkeaa kukkaan. On ylösnousemuksen aamu.

Noina vuosina kirjoittajakoulutukseen osallistui vaihtuvina kokoonpanoina kymmeniä kirjoittajia, joista moni päätyi julkaisemiseen saakka. Mukana oli useiden romaanien ja runokokoelmien ja näytelmien tulevia kirjailijoita.

Kirjoittaminen on elinikäinen himo. **Sinikka Lap-
peteläisen** runon sanoin:

*”Kaksi päivää kirjoittamatta
ja vieroitusoireet tulevat.”*

Opiston tanssin perusopetus kantaa aikuisenakin

Me ”balettitytöt”, kuten itseämme vielä vuosienkin jälkeen kutsumme, olemme viisi entistä Tornion balettikoulun kannatusyhdistyksen (1978–1990) ja Tornion kansalaisopiston tanssin ja baletin perusopetuksen (1990–) kasvattia **Jutta Fräki**, **Hanna Haartemo** (ent. Lauri), **Sanna Heikkinen**, **Anu Niemelä-Ruoho** ja **Annemari Tolonen** (ent. Kolehmainen). Aloimme harrastaa balettia jo 4–7-vuotiaana pieninä tyttöinä 80-luvulla. Sanna otti ensimmäiset balettiaskeleensa Kokkolassa, mutta meidän muiden tanssimatka alkoi Torniossa, jonne myös Sanna 10-vuotiaana muutti. Vuosien yhteinen harrastaminen loi pohjan ystävyydelle, jota olemme vaalineet muutettuamme kukin opiskelujen ja töiden mukana eri puolille Suomea. Tanssiminen oli meille kaikille rakas harrastus, joka tuntuu vaikuttaneen jollain tapaa meidän kaikkien elämään. Paitsi että olemme saaneet harrastuksen kautta elinikäisiä ystäviä, on tanssi tuonut mukanaan mm. luovuutta, itsetuntoa, rohkeutta ja halun pitää liikkuminen osana elämää.

Innostavia opettajia

Meidän viiden tärkeimmät ja pitkäaikaisimmat tanssinopettajat Torniossa olivat **Raili Huttunen**, **Pirjo Paavaliemi** ja **Aita Indrikson-Vuolannon**. Raili loi pohjan meidän kaikkien balettiharrastukselle, Pirjo toi mukanaan uusia tuulia nykytanssin muodossa ja Aita toi meidän silloin jo teini-ikäisten tyttöjen treeneihin sopivaa jämäkkyyttä. Lyhyempiä

”Balettitytöt”

Torniolaiset 1980–90-luvuilla lapsista lukioikäisiksi tanssineet ”Balettitytöt” pitivät edelleen yhteyttä toisiinsa: Jutta Fräki, KM, toimii lastentarhanopettajana Jyväskylässä; Hanna Haartemo, tanssitaiteen maiteri, tanssinopettajana Helsingissä; Sanna Heikkinen, FM, Documentation / Localisation Designerinä Oulussa; Anu Niemelä-Ruoho, insinööri AMK, Nokia Siemens Networkilla Oulussa ja Annemari Tolonen, KM, luokanopettajana Oulussa.

Jokaisen elämään on vaikuttanut nuoruuden tanssiharrastus ja -opiskelu Tornion kansalaisopistossa.

tanssikursseja kävivät vetämässä myös vierailevat opettajat eri puolelta Suomea.

Hanna:

– Raili Huttunen oli Tornion balettikoulun sydän ja moottori vuosia, eläkkeelle jäämiseensä saakka. Muistan hänet lämpimänä ihmisenä, jonka tanssitunneilla selvästikin viihdyin, sillä en muista koskaan jääneeni turhaan harjoituksista pois.

Sanna:

– Railin opetustyyli oli lempeä ja leppoisa, kun taas Aitan vaativampi ja jämäkempi. Molemmissa tyyliissä oli omat hyvät puolensa, ja on varsin mahdollista, että tanssi-innostus olisi laantunut, elleivät he olisi olleet puikoissa juuri silloin kun olivat.

Kuvassa tytöt pitkään ohjelmistossa olleen ja menestystä saavuttaneen Aita Indrikson-Vuolannon Bolero-koreografian puvuissa ja poseerauksessa v. 1995. Ylärivissä vas. Annemari Tolonen, Hanna Haartemo ja Anu Niemelä-Ruoho, alarivissä vas. Jutta Fräki ja Sanna Heikkinen.

Jutta:

– Railista muistan sen, että hän oli lempeä opettaja; hän olisi voinut olla vaativampikin. Raili ei paljonkaan tehnyt isoja hyppyjä tai muita näyttäviä liikkeitä. Muistan aina olleeni haltioissani, kun joku muu opettaja teki niin. Esimerkiksi Aita näytti kaikki vaativammatkin liikkeet. Aita oli todella osaava opettaja ja hyvällä tavalla vaativa. Hän halusi kehittää meitä ja tehdä meistä parempia tanssijoita. Aita oli valloittava persoona. Hänen tanssikoreografiansa olivat haastavia, näyttäviä, ja niitä oli ihana tanssia.

Hanna:

– Pirjo oli todella innostava ja energinen opettaja, joka tutustutti nykytanssin kautta meidät balettikoululaiset meille aivan uudenlaiseen ilmaisuun. Pirjon kautta tutustuin oikeastaan ensi kertaa myös tanssi-improvisaatioon, ja sekin avasi osaltaan minulle uusia tapoja ymmärtää ja luoda tanssia. Soolon ”Muisto” myötä aloin itsekkin uskoa enemmän taitoihini tanssijana. Opettajissa tärkeintä on ollut se, että he ovat ylläpitäneet tanssin

iloa. En muista koskaan kokeneeni heidän suunnaltaan minkäänlaista mollaamista tai liiallista tiukuutta, vaikka ehkä toisinaan meiltä olisi voinut vaatia enemmänkin.

Esiintymisiä ja tanssin iloa

Tanssiharrastusvuosiimme mahtui kymmenittäin esiintymisiä sekä osallistumisia tanssikatselmuksiin. Tanssinopettajamme loivat meille lukuisia koreografioita, joiden kautta pääsimme eläytymään monenlaisiin tunnelmiin ja tarinoihin. Yksittäisten tanssinumeroiden lisäksi oli hienoa olla mukana isommissa tanssikokonaisuuksissa, joita olivat mm. Raili Huttusen baletit *Nukkehaltijatar* sekä *Pessi ja Illusia* ja Aita Indrikson-Vuolannon *Saapasjalkakissa*. Esiintymisistämme on jäänyt meille läjittäin muistoja – niin hyviä kuin vähän huonompiakin – mutta kaikkia niitä muistelemme lämmöllä.

Sanna:

– Yhteisesityksistä parhaiten mieleen ovat jääneet yhteiset hetket ja yhteishenki ennen esi-

tystä treeneissä, kenraaleissa, pukuhuoneessa ja kulisseyksissä. Mieleen on jäänyt ryhmä hyväntuulisia ihmisiä, jotka höpötteleivät keskenään ja joilla on nauru herkässä.

Jutta:

– Kerran esittäessäni Anun kanssa kahdestaan Unkarilaista tanssia potkaisin tanssin alussa vahingossa Anua käteen, ja koko esityksen ajan naurimme ja yritimme samalla tanssia. Katsomoon esitys oli vain näyttänyt iloiselta tanssilta, mutta meille se oli yhtä hekotusta.

Parhaiten muistoihin ovat jääneet esitykset ja esiintymismatkat (koulukierteet Pohjois-Suomessa, Ruotsi, Jyväskylä, Oulu, Islanti ym.). Railin aikanaan teimme matkan Islantiin, joka tietysti oli ihan omaa luokkaansa ja josta jäi ainutlaatuisia muistoja. Tanssin myös kaksi kesää Tornion kesäteatterissa *Kesäyön unelma* näytelmässä; sekin oli mahtava kokemus. Tietysti myös osallistuminen *Arktisiin askeliin* Oulussa modernilla tanssilla oli jotain uutta ja ihmeellistä.

Hanna:

– Lisäksi me balettikoululaiset pääsimme esiintymään Tornion kesäteatterin Kesäyön unelmassa keijukaisina. Oli hienoa olla mukana oikeassa teatteriesityksessä, vaikka kesäillat olivat tuolloin jäätävän kylmiä ja värjöttelimme näyttämökumpujen takana toppavaatteissa ja makuupusseissa.

Sanna:

– Nykytanssin puolelta mieleen on jäänyt parhaiten *Tullen mennen* ja Arktiset askeleet keväällä 1991. Me olimme ryhmä lajin vasta aloittaneita innokkaita tanssijoita, jotka osallistuivat valtakunnalliseen tanssin katselmukseen, päättivät olla hyviä ja lopulta peittosivat lajia pidempään harrastaneet isompien tanssikoulujen kasvatit. Tuosta viikonlopusta muistan parhaiten esiintymisemme tapahtuman loppujuhlassa Madetojan salissa.

Hanna :

– Me balettikoulun ”isot” saimme esiintyä paljon, ja koen, että olimme siitä syystä eräänlainen koulumme edustusryhmä. Hittinumeroksemme muodostui Aitan koreografia *Bolero*, jota esitimme myös Jyväskylän suurjuhlilla.

Sanna:

– Baletteihin valmistautuminen tarkoitti usein pitkiä treenipäiviä viikonloppuisin omien treenien ohella ja monia oman vuoron odotteluhetkiä treenipaikalla. Meillä baletti oli jossain vaiheessa koko perheen harrastus, sillä myös pikkusiskoni tanssi ja kannatusyhdistyksen johtokunnassa mukana ollut

äitini hyöri taustalla, minkä seurauksena harrastus tuli usein myös kotiin.

Tanssiharrastuksen merkityksestä

Tanssiharrastuksen kautta saadut taidot, tiedot ja kokemukset näkyvät kaikkien meidän viiden ”balettitytön” nykyisessäkin elämässä niin työn kuin harrastustenkin muodossa. Anu on jatkanut aktiivisena tanssinharrastajana mm. aikuisbalettitunneilla, Jutta on hyödyntänyt tanssia työssään lastentarhanopettajana ja Annemari luokanopettajana. Sanna on tanssin kautta löytänyt yhteyden myös kuvataiteelliseen luovuuteensa, ja Hannalle tanssista tuli ammatti. Tanssiharrastuksen perintö on ehtinyt nyt jo siirtyä myös omalle jälkikasvullemme: innokkaita pikkutanssijoita löytyy jo useammastakin perheestä.

Sanna:

– Harkitsin jossain vaiheessa tanssialan ammattia, mutta polvet olivat sitä mieltä, että istumatyö on parempi vaihtoehto. Lopettamisen jälkeen meni monta vuotta, ennen kuin löysin uuden tavan itseni toteuttamiseen ja luovuuteen, kun en aluksi hoksannut pitää edes kuvataiteita mukana. Vaikken tanssimaan pystyäkään, ovat kansalaisopiston harrastukset vaikuttaneet nykyiseen ammattiini/koulutukseeni paljon. Kun ennen ilmaisin itseäni tanssin ja kuvataiteen keinoin, nykyinen koulutukseni mahdollistaa sen sanojen ja kuvien keinoin esimerkiksi copywriterina tai graafisena suunnittelijana.

Jutta:

– Halusin ammattiin, jossa voi käyttää luovuutta, ja päädyin lastentarhanopettajaksi. Opin-tojen aikana ohjasin lastentanssitunteja. Suoritin myös Liikuntatieteellisellä 20 ov tanssipedagogiikan opintoja, mikä oli kattava sisältö harjoittelusta historiaan ym. Työssäni olen ohjannut paljon lastentanssia ja liikuntaa lapsille. Olen myös tanssinut lapsille ja heidän kanssaan. Ehkä haaveilin jossakin vaiheessa tanssijan ammatista, mutta mielestäni en ollut siihen tarpeeksi hyvä.

Hanna:

– Tornion balettikoululla ja Tornion kansalaisopiston taiteen perusopetuksella on ollut valtava suuri merkitys elämäni kannalta, sillä tanssista tuli minulle ammatti. Valmistuin ensin tanssinopettajaksi Turusta ja sitten tanssitaiteen maisteriksi Teatterikorkeakoulusta. Vaikea uskoa, että olisin päätenyt tälle alalle ilman Torniossa saamaani tanssinopetusta. Tanssi ei suinkaan aina

ollut haaveammattini. Asia kirkastui minulle oikeastaan vasta yläasteella, kun Pirjo Paavaliemi tuli Tornioon opettamaan nykytanssia. Hänen tunneillaan löysin ”oman lajini” ja halu saada tanssista ammatti heräsi.

Sanna:

– Baletin jälkeen olen löytänyt pilateksesta ja joogasta paljon tuttua kehonhallintaa, ja venyttely on pysynyt isona osana arkea, vaikken koskaan kaikkein notkeimpia ole ollutkaan.

Jutta:

– Baletin harrastaminen jätti minuun halun liikkua aktiivisesti ja monipuolisesti. Sillä on varmasti ollut vaikutus omaan luovuuteeni. Tykkään tehdä kädentaitoja ja liikkua. Muutama kaverini on sanonut, että minusta näkee, että olen tanssinut. Kuulemma liikkeenä ja suora, hyvä ryhtiini kertovat sen.

Sanna:

– Harrastuksen myötä on tavannut erilaisia ihmisiä ja päässyt esiintymään erilaisiin paikkoihin ja mitä erilaisimpiin olosuhteisiin. Välillä on esiinnytty ulkona, välillä vanhainkodin tai sairaalan aulaissa, välillä uimahallissa. Välillä tilaa ei ole ollut tarpeeksi, välillä musiikki ei ole kuulunut ja välillä tossunnauhat ovat auenneet kesken kaiken. Välillä on pyllähdetty nurin kesken tanssin ja välillä lähdetty väärään suuntaan. Silti esitykset on aina hoidettu niin kuin missään ei olisi mitään outoa, eikä mahdollista harmitusta ole näytetty yleisölle, vaan asiat on käsitelty ja sulateltu jälkikäteen. Luulen, että tämä kaikki on opettanut ja totuttanut sopeutumaan vallitseviin olosuhteisiin, hakemaan luovia ratkaisuja tehtävien toteuttamiseen niissä ja jatamaan hymy huulilla eteenpäin tapahtui mitä tapahtui. Kun on tarpeeksi usein nähnyt, kuinka yleisö ei ole huomannut jotain itsestä suurelta tuntunutta virhettä tai puutetta tai kun lopputulos on siitä huolimatta ollut toimiva, ei enää pelkää virheiden tekemistä. Sitä mukaa kuin on tehnyt itselle uusia, erilaisia asioita, on itseluottamuksen ohella myös uskalus kokeilla uusia asioita lisääntynyt, eikä useinkaan jää miettimään, uskaltaisikohan jotain tehdä, vaan lähtee kokeilemaan.

Elinikäistä ystävyystä

Ei ole itsestään selvää, että yhteinen harrastus synnyttää elinikäisiä ystäviä. Me viisi olemme kuitenkin saaneet ihanasta harrastuksestamme mitä parhaimman kaupanpäällisen. Yhteisen harrastuksen osalta tiemme erosivat v. 1996, siis jo lähes kaksi vuosikymmentä sitten. Melkoisen varmana voisi pitää, että yhteydenpito jatkuu seuraavatkin vuosikymmenet - ojemumme takuulla balettiasentoihin vielä vanhoina mummoinkin.

Sanna:

– Minusta tuntuukin, että yksi ’balettityttöjen’ olemassaolon taustalla oleva tärkeä tekijä on yhdessäolon helppous ja luonnollisuus. Riippumatta siitä, olemmeko tavanneet monta kertaa viikossa vai kerran muutamassa vuodessa ja onko meidän välillä ollut 1 tai 1000 kilometriä, aina on voinut olla oma itsensä, ja juttu on lähtenyt liikkeelle, niin kuin me olisimme nähneet edellisenä päivänä.

Jutta:

– Me olimme ne viimeiset isot tytöt, jotka jatkoivat vielä lukioiässä harrastamista. Olimme melkein samanikäisiä, olimme olleet monta vuotta samassa ryhmässä ja esiintyneet paljon yhdessä. Oli kiinnostavaa nähdä ja kuulla toisten kuulumiset. Välillä saattoi olla pitkäkin aika, ettemme olleet nähneet tai kuulleet toisistamme mitään. Mutta aina kun tapasimme, olimme kuin vanhat tutut, juttu lensi, ja oli mukava keskustella toisten kanssa.

Hanna:

– Minusta on hienoa, että meidän ”balettityttöjen” yhteys on säilynyt vuosista ja välimatkasta huolimatta. Ensimmäisinä vuosina lukion päättymisen jälkeen tapasimme aina jouluisin ja kesäisin. Mutta nyt kun kukin tahollaan on jo työelämässä ja osa perheellisistä, ei yhteisiä tapaamisai-koja ole ollut enää yhtä helppo löytää. Ehkä saan joskus vielä vanhat tanssikaverini mukaan kesäkurssilleni Tornioon.

Tekstin on Jutta Fräkin, Sanna Heikkisen ja Hanna Haartemon kirjoittamien muisteluiden pohjalta koonnut Hanna Haartemo.

Toimisto – opiston asiakaspalvelun keskus

Aloitin työni Tornion kansalaisopiston toimistossa maaliskuussa 2007 työskennellyäni sitä ennen Tornion yhteislyseon lukion kansliassa sekä kulttuuritoimistossa yhteensä 25 vuoden ajan. Paikka avautui, kun opiston toimistossa pitkään työskennellyt toimistos sihteeri **Raija Kostamo** siirtyi kaupungin hankinta- ja logistiikka-palveluihin hankintasihteeriksi.

Kansalaisopistotoiminta on tullut tutuksi jo kotoa, sillä vanhempani ovat olleet aktiivisia kurssilaisia. Itse olen vuosien mittaan opiskellut opistossa mm. venäjää ja espanjaa sekä ollut mukana opiston kuorossa ja Peräpohjolan markkinoiden näytelmässä Tuliaisia Stokholmista.

Työ kansalaisopiston toimistossa on haastavaa, monipuolista ja mielenkiintoista. Opisto on tarjonnut työharjoittelupaikkoja usean vuoden ajan. Toimistossa on ollut melkoinen määrä työllistettyjä, harjoittelijoita, työssäoppijoita ja työelämävalmennuksessa olevia henkilöitä. Harjoitteluajat ovat vaihdelleet muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen. Uusien henkilöiden perehdyttäminen työhön on mielenkiintoista mutta kieltämättä myös rankkaa työ- ja harjoitteluajojen lyhyen keston ja omien työkiireiden vuoksi. Yleensä käy niin, että juuri kun perehdytettävä henkilö pääsee sisään työhön, harjoittelu aika loppuu. Vaikka perehdyttäminen on työllistävää, on harjoittelijoista myös paljon apua toimistossa.

Toimiston, ja koko opiston, ongelmana koen kuitenkin vakinaisen iltakurssisihteerin puuttumisen. Opiskelijoiden ja opettajien kannalta on tärkeää,

Arja Karhu
Toimistos sihteeri

Arja Karhu on paljasjalkainen torniolainen. Hän valmistui ylioppilasmerkonomiksi vuonna 1982. Valmistumisestaan lähtien hän on työskennellyt Tornion kaupungilla eri toimipaikoissa. Tornion yhteislyseon lukion toimistossa hän aloitti työt v. 1983. Kahdenkymmenen työvuoden jälkeen hän siirtyi Tornion kulttuuritoimistoon, jossa vierähti 4,5 vuotta. Maaliskuusta 2007 lähtien Arja on työskennellyt kansalaisopistossa toimistosihteerinä ja huolehtii myös Peräpohjolan markkinatapahtuman järjestelystä. Arja harrastaa opiskelua ja kuorolaulua.

että opistolla on iltaisinkin mahdollisuus hoitaa asioita. Nykytilanne on hankala, koska harjoittelijat vaihtuvat tiuhaan. On myös aikoja, jolloin iltakurssisihteerä ei ole lainkaan, mikä heikentää toimistopalvelujen saavutettavuutta. Mahdollisuuksieni mukaan pyrin joustamaan työajoissa ja jatkan

Opistotalon edessä näkyi vielä 90-luvulla suuri joukko ilmoittautujia. Nykyisin ilmoittautumiset hoituvat internetin ja puhelimen välityksellä. TKO

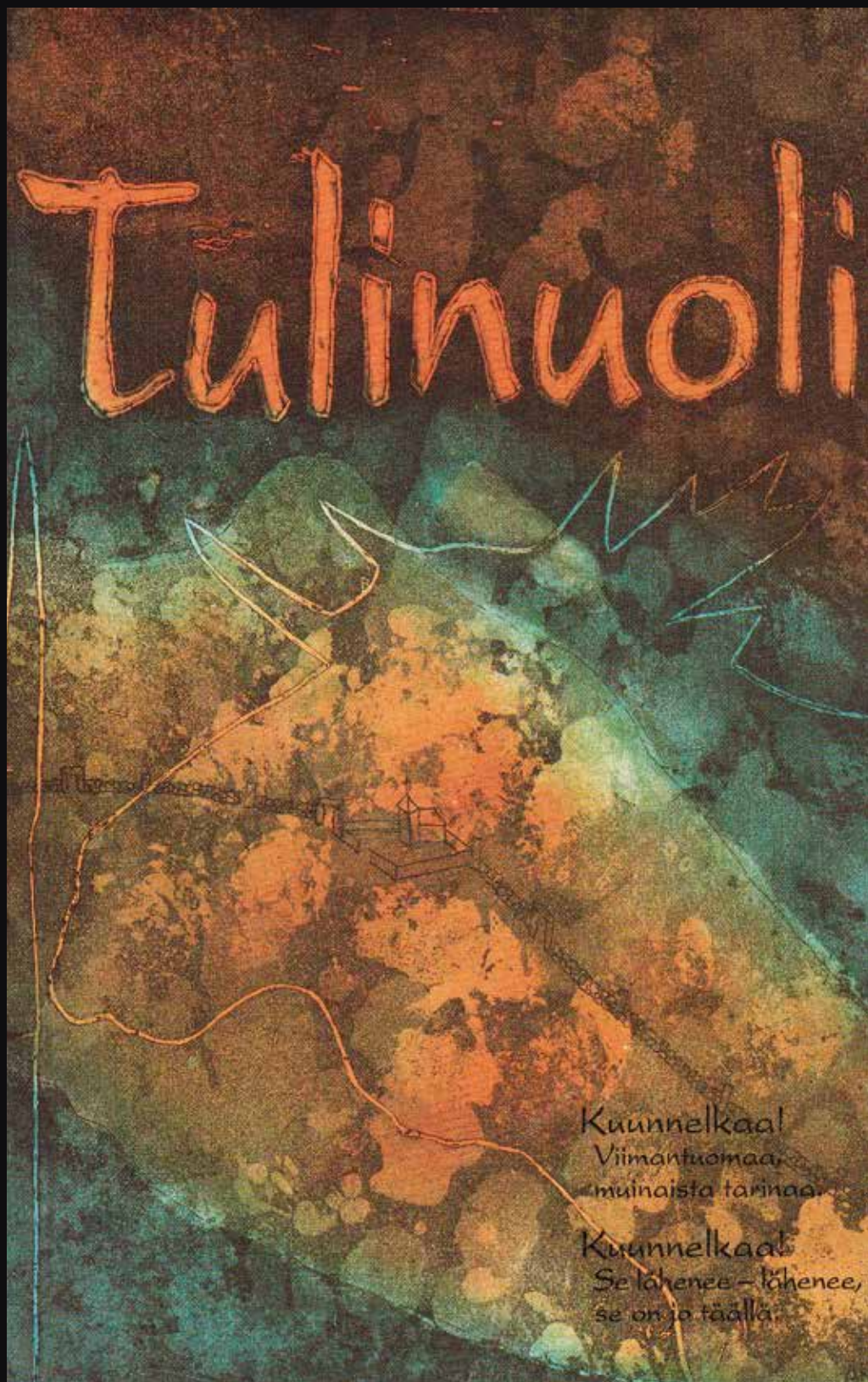
työpäivääni iltaan. Hyvä ja joustava asiakaspalvelu on opistossamme keskeistä, mikä näkyy asiakasyytyväisyyskyselyssä kiittettävänä arvosanana.

Keväästä 2013 lähtien toimistossa on minun lisäksi työskennellyt vakinaisesti **Maarit Alarova**. Hänen työajastaan 50 % on kansalaisopistolla ja 50 % kulttuuritoimistossa. Vakainainen työkaveri helpottaa työn suunnittelua ja tekemistä huomattavasti. Opiston toimiston työ koostuu pääosin kurssien markkinoinnista, asiakaspalvelusta, kurssi-ilmoittautumisten vastaanotosta, kurssien laskutuksesta, tilastoinnista ja tuntiopettajien palkkojen valmistelusta. Yhteistyötä tehdään mm. palkkatuimiston ja rahatoimiston kanssa.

Tärkein työväline toimistossa on Mäntsälän Atk-palvelu Oy:n HelleWi-ohjelma. Siihen kirjataan opiskelijoiden ilmoittautumiset, ja siitä tehdään tilastot, laskutukset ja palkkojen valmistelut. Myös tekstiviestit kurssilaisille lähetetään HelleWistä.

1990-luvun lopussa opistossa otettiin käyttöön HelleWin työasemaversio, josta siirryttiin nykyiseen verkkoversioon v. 2007. Työasemaversioon aikana kurssi-ilmoittautumiset otettiin vastaan Opisto-Santra-puhelinilmoittautumisjärjestelmään.

Verkko-HelleWin myötä kurssi-ilmoittautumisten käytäntö muuttui. Syksystä 2007 lähtien asiakkailla on ollut mahdollisuus ilmoittautua omalla tietokoneella suoraan HelleWi-järjestelmään. Tämän lisäksi käytössä ovat myös puhelinilmoittautumiset sekä henkilökohtainen käynti opistolla. Ilmoittautuminen netin kautta lisääntyy vuosittain, sillä se on helppoa ja joustavaa, koska netti on avoinna koko ajan. Syksyn 2013 ensimmäisenä ilmoittautumispäivänä netti-ilmoittautumisia oli jo liki puolet. HelleWi kehittyy koko ajan. Yksi hyvä uudistus on ilmoittautumissivun selkeys. Sinne voi myös laittaa esille tietoa lähiajan kursseista.

"TULINUOLESTA PERÄPOHJOLAN MARKKINOILLE"

– opisto kaupungin kulttuuri- ja yhteis-
työtapahtumien toteuttajana

Tulinuolen ja Peräpohjolan markkinoiden esittely on mukana kansalaisopiston 70-vuotisjuhlakirjassa esimerkkinä ja kannustuksena opiston mahdollisuuksista kaupungin vetovoimaisten tapahtumien toteuttajana, yhteistyön ja yhteisöllisyyden tukijana.

Musiikkiteatteriesitys Tulinuoli toteutettiin kaupungin 375-vuotisjuhlavuoden kunniaksi 21.–25.2.1996 Pohjan stadionilla n. 5000 katsojalle. Joka talouteen vuoden alussa jaetussa Tulinuoli-lehdessä vs. kaupunginjohtaja **Raimo Ronkainen** totesi esityksen edustavan alueen yhteistä kulttuurin huippusaavutusta. Maaherra **Hannele Pokka** arvosti esityksen merkitystä Peräpohjolan historian ilmentäjänä, joka antaa kulttuuritaustan lappilaisten ja peräpohjalaisten omalle työlle ja yrittämiselle. Projektin vastuullisen taustajärjestön Peräpohjolan Valistusliiton ja kaupungin Tulinuoli-toimikunnan puheenjohtaja **Antti Matala** kiitti hankkeen käynnistymiseen johtaneista alkuneuvotteluista kaupunginjohtaja **Hannes Mannista** ja Tornion kaupunkia, pääsponsorin Hartwall-Lapin Kultaa sekä lukuisia yhteistyöyhdistyksiä (yht. 17) ja -ryhmiä. Projektia johti kaupunginhallituksen nimittämä Tulinuoli-toimikunta jäseninään Antti Matala (pj.), Raimo Ronkainen (vpj.), **Pirkko Kauppi** (siht.), **Anna-Maija Lauri**, **Juhani Pelttari**, **Tapio Salo** ja **Anja Ylimaunu**. Vaikka teoksen taiteelli-

sesta toteutuksesta vastasivat ammattilaiset – säveltäjä **Ilpo Saastamoinen**, kuoronjohtaja **Karin Rööp**, kansalaisopiston teatteri-ilmaisun opettaja, ohjaaja **Liisa Kivimäki** ja tuottaja **Esko-Pekka Mattila** – voitiin esitystä pitää Antti Matalan mielestä kansanoopperana, jossa yli 400 esiintyjää (joista 120 kuorolaista) kertoo musiikin, liikkeen ja valon keinoin värikkästä ja monikansallisesta historiastamme muinaisesta metsästyskulttuurista Tornion markkinoiden kulta-aikaan saakka. Tervolalainen käsikirjoittaja **Mirjam Lehto** oli jo vuosia aikaisemmin esittänyt Valistusliitolle ajatuksen esityksen toteuttamisesta. (*Tulinuoli-lehti, julkaisija Peräpohjolan Valistusliitto. Pohjolan Sanomat 1996.*)

Nuorisoseurat muodostivat Tulinuolesa vapaaehtoistyövoiman perustan kuten kolme vuotta myöhemmin (v. 1999) käynnistettyjen Peräpohjolan markkinoiden alkuvuosinakin. Tulinuoli oli esiintyjämäärältään tiettävästi suurin musiikkiteatteri/kansanooppera, jota ainakin Pohjois-Suomessa tai -Ruotsissa on toteutettu. Peräpohjolan markkinoiden tausta ja syntyvaiheet on kuvattu seuraavassa, markkinoita koskevassa artikkelissa.

Anna-Maija Lauri

Tulinuoli – Tornion kaupungin 375-vuotisjuhlavuoden speaktaakkeli

Liisa Kivimäki

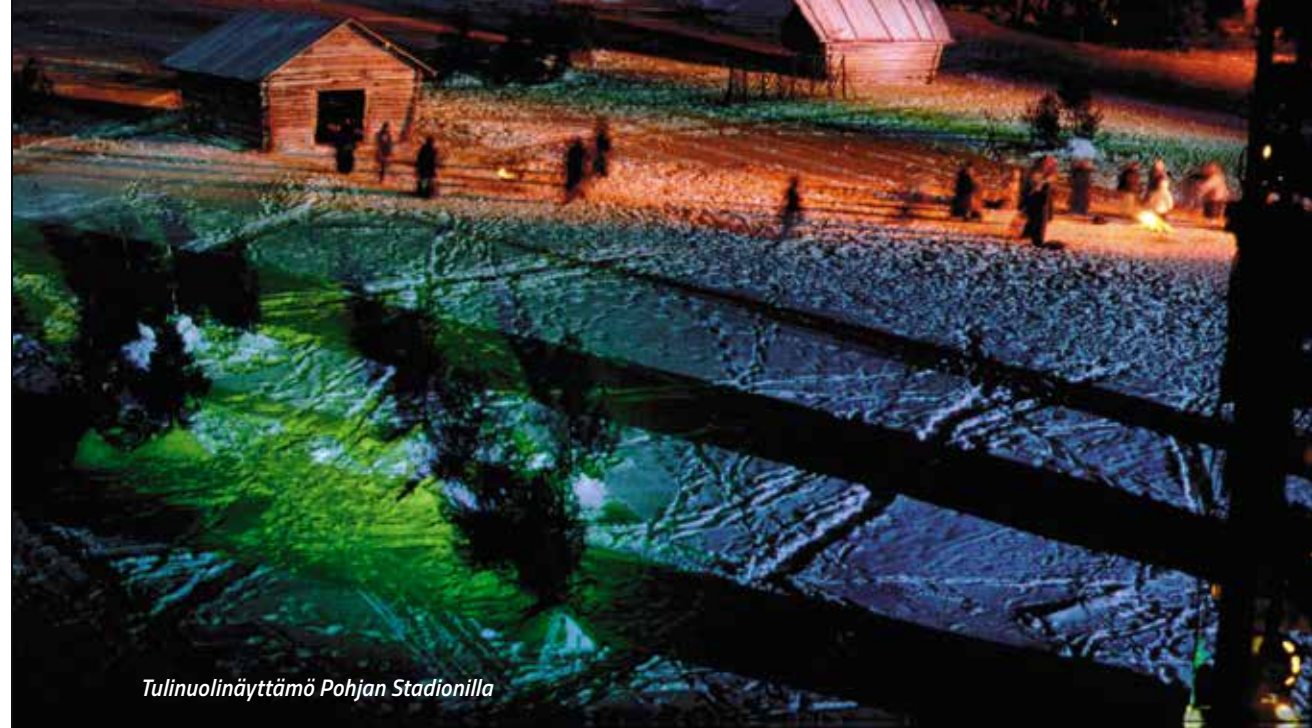
Tähänastisista taiteellisista töistä ehkä haastavin on ollut, yli neljänsadan harrastajaesiintyjän voimin toteutettu musiikkiteatteriesitys Tulinuoli, jossa toimin ohjaajana syksystä 1994 kevätlukukaudelle 1996 saakka. Tulinuoli oli tuolloin laajin seutukunnallamme toteutettu eri taiteenalojen yhteinen produktio. Sen käsikirjoitti tervolalainen **Mirjami Lehto**. Musiikin sävelsi **Ilpo Saastamoinen**. Tulinuoli oli myös Teatterikorkeakoulun Täydennyskoulutuskeskuksessa suorittamieni teatteri-ilmaisun opettajan pedagogisten opintojen taiteellinen projekti.

Tulinuolen maailmankantaesitys oli Pohjan stadionilla Torniossa 25. helmikuuta 1996, jolloin se singahti taivaalle talven kaamosta ja pakkasta ja toivottavasti myös ihmisten mieltä lämmittämään ja valaisemaan. Tulinuolesta järjestettiin viisi ikimuistettavaa loppuunmyytyä esitystä. Katsojia se keräsi stadionille pakkasista huolimatta noin viisi tuhatta. Nuo Tulinuolen viisi esitystä ovat vain jäävuoren huippu, joka kätkee alleen satoja ja taas satoja tunteja kuoroharjoituksia, näyttämöharjoituksia, lavasteiden ja rekvisiitan rakentamista, puvustuksen suunnittelua ja valmistamista sekä kaikenlaista muuta mahdollista ja mahdotonta työtä. Suurin osa tästä valtavasta urakasta tehtiin talkootyönä.

Musiikkiteatteriesitys Tulinuoli kertoi musiikin, liikkeen ja valon keinoin tarinaa Tornion ja laajemmin koko Peräpohjan värikästä menneisyydestä. Tulinuolen käsikirjoituksen keskeisenä teemana oli ihmisen sitkeys ja sammumaton toivo parem-

Nuori esiintyjä viimassa sammunut soihtu kädesään

Tulinuolinäyttämö Pohjan Stadionilla

masta, myös epätoivon ja hävityksen keskellä. Tämä ajatus yhdisti esityksen vahvasti myös meidän omaan aikaamme, jolloin ihmisen elämä kuluneista vuosisadoista ja muuttuneesta maailmasta huolimatta koostuu edelleen paljolti samankaltaisista rakennusaineista.

En voi olla tässä yhteydessä kiittämättä kaikkia mukana olleita ihmisiä siitä sinnikkydestä, uskosta onnistuneen lopputuloksen syntymiseen ja monitasoisesta osaamisesta, joita ilman projektimme ei koskaan olisi ollut mahdollinen. Musiikkiteatteriesitys Tulinuoli oli meille kaikille mukana olleille unohtumaton elämys.

Pystymetsästä parrasvaloihin – Tulinuoli, kansanteatteria vai kansanliike?

Musiikkiteatteriesitys Tulinuoli oli esitys, joka liittyy mielestäni monin tavoin siihen kansanteatteri- ja speaktaakkelitraditioon, joka jo varhaiskeskiajalla n. 800- 1200-luvuilla jKr. (Paavolainen, 93/94) lähti kehittymään Keski-Euroopassa kirkon pääsiäispalveluksista ja joka myöhemmin kehittyi yhä maallisempaan suuntaan.

Mirjami Lehton tekemä Tulinuolen käsikirjoitus perustuu paikalliseen historiaan, sen eräisiin tärkeisiin käännekohtiin. Käsikirjoituksen rakenne on kuvaelmanomainen eikä sisällä dialogia juuri ollenkaan. Ilpo Saastamoisen säveltämä musiikki oli esityksemme kantava elementti. Musiikissa, jonka pääosassa oli kuoro, on aineksia niin muinaisista saamelaisista joiuista kuin jazzista ja klassisesta

musiikistakin. Kuoronjohtaja **Karin Rööp**in panos oli korvaamaton hänen johtaessaan laulajat läpi Saastamoisen musiikin sankan rytmimetsän.

Varhaisissa keskiaikaisissa speaktaakkeleissa esiintyjinä saattoi toimia koko kylän tai kaupungin väki. Tavallaan tämä piti paikkansa myös Tulinuolen kohdalla, sillä esityksessämme oli mukana suunnilleen sama määrä ihmisiä, kuin Torniossa oli asukkaita aikana, johon pääosa esityksen tapahtumista sijoittui.

Tulinuolen esiintyjät olivat tavallisia torniolaisia ihmisiä, joista vain murto-osalla oli aiempaa harrastajateatterikokemusta. Tämä oli voimavaramme. Ihmisten asenne valtavaa urakkaamme kohtaan oli ennakkoluulottoman utelias. Tunnuslauseeksemme muodostui: "Me teemme sen!", tuulesta, tuiskusta tai metrisestä hangesta huolimatta. Esityksessä mukana olleista nuorisoseuralaisista kaikkiin muihinkin tarttunut valtava into ja halu tehdä yhteistyötä toi mukaan myös Tornion kaupungin eri yksiköt ja työntekijät rakentamaan esitykselle sen ulkoiset puitteet.

Nuorisoseuralaisten ja muiden vapaaehtoisten talkootyön arvoa on mahdoton mitata, mutta projektin edetessä tuntui joskus siltä, että näitä ihmisiä ei lannista mikään. Yhä useampi halusi olla mukana "Tulinuoli-liikkeessä". Esimerkkinä mainittakoon ladonrakentajat. Miehet nimittäin purkivat pelloiltaan kolme latoa, ajoivat hirret traktorilla kaupunkiin, rakensivat ladot stadionille ja esitysten jälkeen kuljettivat hirret takaisin ja pystyttivät ladot takaisin omille pelloilleen.

Musiikkiteatteriesitys Tulinuolen tekijät:

Käsikirjoitus: Mirjami Lehto (Tervola)
Sävellys: Ilpo Saastamoinen (Jyväskylä)
Ohjaus: Liisa Kivimäki (Tornio)
Tuottaja: Esko-Pekka Mattila (Tornio)
Kuoronjohtaja: Karin Rööp (Eesti ja Keminmaa)
Orkesteri: Pohjantahti-yhtye (eri puolilta maastamme)
Ilpo Saastamoinen, sähköbasso
Seppo Heikkonen, saksofonit
Kari Kääriäinen, lyömäsoittimet
Arto Piispanen, kosketinsoittimet
Pekka Toivanen, kosketinsoittimet

Äänentoisto ja valaistus:

Länsi-Lapin Ammattioppilaitos

Äänisuunnittelu:

Jaakko Jämsä

Monitorimiksaus:

Pasi Hyvönen

Valaistuksen suunnittelu ja toteutus:

Panu Pohjola

Valotyöryhmä: L-LAOL / Taiteen ja viestinnän
koulutusyksikön opiskelijat

Lavastuksen suunnittelu:

Matti Alm

Lavastuksen toteutus ja rakennustyöt:

Raumon Nuorisoseura, Liakan Ns.,
Vojakkalan Ns., Tervolan Ns.,
Tornion kaupungin tekninen
keskus

Sähkötyöt: Tornion kaupungin energialaitos

Puvustuksen suunnittelu:

Seija Kimmel, Pirjo Alm

Puvustuksen toteutus:

Pirjo Alm, Seija Kimmel, L-LAOL /
Vaatetusosasto,
Arpelan Ns., Raumon Ns.,
Lapinniemen maatalousnaiset,
Mattisen maatalousnaiset,
Matroonat,
Tornion toimintakeskus ja
yksittäiset talkoolaiset

Pyrotekniikka: Tornion palolaitos

Juliste ja logo: Annika Kronqvist

Valokuvaus: Pekka Ruth

Harjoitusajan kahvitus ja muonitus:

Anita Kvist, Louen Martat ym.

Lippukassat: Tervolan Nuorisoseura

Tulinuoli-kuoro:

Hannulan lapsikuoro
Keminmaan nuorisokuoro
Nuorisokuoro Selestina
Tornion kirkkokuoro
Tornion mieskuoro
Tornion pelimannikuoro
Väylän laulu
Solistit: Matti Alm
Elina Kangas-Pitkäkari
Marjut Korpi

Yleiskuva Tulinuolen esityksestä

Esiintyjäryhmät:

Arpelan Nuorisoseura
Kaakamon kyläkimpparit
Keminmaan naisvoimistelijat
Keminsuun Nuorisoseura
Kokkokankaan kansantanssikerho
Liakka-Aapajoen Nuorisoseura
Liakan Nuorisoseura
Matroonat
Peräpohjolan opisto
Pihlajasaaren ratsastajat ky ja
hevoset
Raumon Nuorisoseura
Tervolan Nuorisoseura
Tornion jousiampujat ry
Tornion kansalaisopisto / Teatteri-
ilmaisun perusopetusryhmien
oppilaat
Tornion harmonikkakerho ry
Tornion kesäteatteri
Tornion tanhutokka
Tornion Työväen Näyttämö
Vojakkalan Nuorisoseura

Taustayhteisöt:

Tornion kaupunki
Peräpohjolan valistusliitto

Pääsponsori: Hartwall – Lapin Kulta

Lisäksi 'Tulinuoli'-esityksen valmistumiseen vaikuttivat olennaisesti ne kymmenet ihmiset, jotka antoivat korvaamattoman panoksensa projektiin lahjoittamalla vaatteita puvustusmateriaaliksi.

Tulinuolisurma

Pirkkalaisten hyökkäys

"Torniosta Torniolle" Peräpohjolan markkinat ja pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskushanke

Rantakadun roolihenkilöitä Peräpohjolan markkinoiden yhteiskuvassa kesäkuussa 2014.

Pohjolan Sanomat, Katja Lehto.

Mistä Peräpohjolan markkinat sai alkunsa? Mikä oli sen toteuttamiseen vaikuttaneen Tornion kaupungin suuren EU-kulttuuri-hankkeen "*Pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskus*" tavoitteena ja tuloksena? Torniolaiset rakastavat jo 15 vuotta kestäneitä Peräpohjolan markkinoita. Itsekin muistelin mielelläni vain markkinatapahtumaa ja siinä mukana olleita ihania ihmisiä. Olin kuitenkin hankkeesta vastuussa oman työni kautta (kansalaisopiston rehtorina ja kulttuuripalvelujen päällikkönä), joten "velvollisuuteni" on kertoa myös tapahtuman/hankkeen taustoista ja rahoitustaistelusta.

Markkinoiden koordinointi, hallinto, talous ja tiedotus hoidettiin kulttuuriasiainkeskus-organisaation aikana kansalaisopiston kautta niin kuin nykyäänkin. Ilman laaja-alaista hallinnollista sekä vapaaehtoisorganisaatioiden ja henkilöiden yhteistyötä ja tukea elämystapahtuma ei enää olisi voimissaan.

Kulttuuripalvelualueen tulossuunnitelmiin (1993–2008) hyväksytyksi tavoitteeksi kiteytyi "**Tornio kulttuurikaupunkina ja pohjoisen historiallisena keskuksena**". Tavoite huomioitiin edelleen kaupungin visioissa, painopistealueissa ja kuntastrategiassa.

Hyvänä lähdemateriaalina toimii hankesuunnitelman ensimmäisen vaiheen, Peräpohjolan markkinoiden 1999–2001 loppuraportti, jonka laadimme silloisen projektinvetäjän **Anne Tryykin** kanssa. Peräpohjolan markkinoiden edelleen kehittämiseksi voitaneen myös palauttaa mieliin, mitkä olivat ne pitkän aikavälin visionääriset suunnitelmat, joiden pohjalta suuri 3-vaiheinen EU-hankekokonaisuus rakennettiin. Tämän artikkelin painopiste on hankkeen ensimmäisen vaiheen, *Peräpohjolan markkinoiden*, toteutuksessa. Toinen vaihe koski Tornionlaakson maakuntamuseon hallinnoimaa *Historia- ja kaupunkiympäristö* -osiota, jonka toteu-

Taustaa:

Uudessa kulttuuriasiainkeskusorganisaatiossa v. 1993 alkaen mietittiin, mikä olisi kulttuurin tulosalueita ja toimijoita yhdistävä sekä kaupungin historiaa ja tavoitteita tukeva tapahtuma tai hanke, jonka toteuttamiseen löytyisi sekä henkilöstöresursseja että rahoitusta. Hyvänä yhteistyökokemuksena oli muistissa Peräpohjolan Valistusliiton, alueen nuorisoseurojen yli 400 esiintyjän, yhteensä n. 500 talokoolaisen kanssa toteutettu Tornion kaupungin 375-vuotisjuhlavuoden musiikkiteatteriesitys "**TULINUOLI**" 21.–25.2.1996 Pohjan Stadionilla.

Ajatus Tornion historiaa ja vanhinta puu-Tornion, Keskikadun ja Rantakadun, ympäristöä hyödyntävästä 1800-luvun alun elämystapahtumasta käsitöyläismarkkinoineen alkoi hahmottua kulttuuriasiainkeskuksen johtoryhmässä sekä keskusteluissa Tornionlaakson maakuntamuseon idearikkaan henkilöstön, kesäteatterin ja nuorisoseurojen edustajien kanssa. Vastaavaan aikaan ja ympäristöön liittyviä elämys-/kulttuuritapahtumia ei tiettävästi ollut muualla maassa toteutettu.

tus on kuvattu tiivistetysti. Kolmas vaihe, *Historiallinen osaamis- ja elämyskeskus*, odottaa vielä tulemistaan, jonka sisältöjä ei tässä artikkelissa tilan puutteen takia käsitellä.

Pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskus EU-hankkeena

Alusta alkaen oli selvillä, etteivät suunnitelmat toteutuisi ilman EU-rahoitusta ja Tornion kaupungin tukea. Tavoitteen jäsentymistä suuntasi merkittävästi uusi EU-ohjelmakausi, jossa Pohjois-Suomea ja Lappia koskevat tavoite 6 ja tavoite 1 -ohjelmat painottuivat myös kulttuuri- ja matkailuympäristöjen, elämysteollisuuden ja omaleimaisen kulttuuriperinnön huomioivaan suuntaan. Tuloksena oli Pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskus -EAKR-hankekokonaisuus, joka sisälsi kolme toistaan tukevaa osahanketta. Vuosille 1999–2006 ajoittuva 15 Mmk:n hankekokonaisuus esiteltiin luottamusenkilö-, viranomais- ja yhteistyötahoille. Esitys hyväksyttiin Tornion kaupunginhallituksessa 19.4.1999 ja sen hallinnointi annettiin kulttuuriasiainkeskuksen tehtäväksi. Haaste oli suuri, kun ajatellaan kulttuuriasiainkeskuksen eli käytännössä kansalaisopiston resursseja. Onnistumiseen vaikutti rahoituksen hakijana Tornion kaupungin ja Peräpohjolan markkinoiden yhteys henkilön **Erkki Hiltusen** asiantuntemus, ohjausryhmän puheenjohtajan **Taisto Yrjänän** sekä koko ohjausryhmän innostus ja tuki. Merkittävää oli, että Peräpohjolan markkinoiden projektin vetäjäksi voitiin palkata maakuntamuseon amanuenssi **Päivi Piironen**, joka kehitti innostuneesti projektin sisältöjä. Työtä jatkoi projektin viimeisenä vuotena opiston vs. koulutussuunnittelija **Anne Tryyki**, joka toimi myös markkinoiden puvustajana.

Pohjoisen historiallinen osaamis- ja elämyskeskus -hankekokonaisuuden tavoitteeksi määriteltiin: Luoda ja ylläpitää työpaikkoja tarjoamalla käsityö-, ohjelmalvelu- ja matkailuyrittäjyyttä sekä elämysteollisuutta tukevaa ja oman alueen historiaa hyödyntävää koulutusta. Toteuttaa Peräpohjolan markkinoita tms. historiaan pohjautuvia elämystapahtumia. Tukea ja rakentaa kulttuuriarvoihin perustuvia asuin-, matkailu ja yritys ympäristöjä erityisesti suojelualueille.

Hankesuunnitelma esiteltiin kokonaisuudessaan Lapin liitolle, jonka ohjeiden mukaan suunnitelma käynnistettiin Peräpohjolan markkinoilla. Maakunnan yhteistyöryhmä totesi Peräpohjolan

markkinoita koskevissa hankepäätöksen perusteissaan 22.6.1999:

”Hanke on Tornion ja sen lähiseudun avaus kohti matkailullista profiloitumista. Siihen kytkeytyy muita historiaa ja kulttuuriperintöä tutkivia ja hyödyntäviä toimenpiteitä, joilla on suuri merkitys hankkeen vaikuttavuudelle.”

Hankesuunnitelma sai kannatusta: Hankekokonaisuus hyväksyttiin avainhankkeeksi Kemi-Tornion kehittämiskeskuksen EU:n tavoiteohjelma 6:een v. 2000–2006. Lapin EU-tavoiteohjelma 1:tä vuosille 2000–2006 valmisteltaessa Lapin liiton kulttuuriyöryhmä kartoitti hankekokonaisuuden myös läänin vetovoimaisimpien EU-rahoituksen piiriin soveltuvien elämystapahtumahankkeiden joukkoon. Lapland Festivalin EAKR-projektilta saatiin markkinointiapua sen A-ryhmään luokiteltuna tapahtumana.

Hankkeen toteutuksesta. Ensimmäinen osahanke: Peräpohjolan markkinat – Meän markkinat

Lapin maakuntajohtajan **Esko Lotvosen** 29.6.1999 päätöksellä ja Lapin liiton ohjeiden mukaan hankekokonaisuus käynnistyi kolme kertaa kesässä toteutettavilla Peräpohjolan markkinoilla 12.6.1999 alkaen. Kolmeksi vuodeksi (1999–2001) suunniteltu EAKR-hanke olisi jouduttu päättämään jo vuotta aikaisemmin EU:n ohjelmakauden loppuessa, mutta Tornion kaupunki sai Lapin liitolta jatkoaikaa kesän 2001 markkinoiden valmisteleiseksi. Hankerahoitus supistui vastaavasti. Lapin liitto hyväksyi avustuksen perusteeksi 884 060 mk anotun summan ollessa arvonnäveroineen yli kolminkertainen: 2 925 020 mk.

Peräpohjolan markkinoiden alueen käsityöperinnettä ja historiaa hyödyntävä käsityötuotteiden valmistamiseen, myyntiin ja yritystoimintaan liittyvä koulutus toteutettiin työttömille suunnattujen ESR-hankkeiden Meän markkinat sekä Käsityöllä markkinoille -jatkohankkeiden avulla. Kansalaisopiston hankkeet saivat Lapin TE-keskuksen kautta rahoitusta työttömien tekstiili-, keramiikka-, puutyö- ja hopea-alan koulutukseen (kokonaiskustannukset 1,5 Mmk). Meän markkinat -hankkeen keskeisiä sidosryhmiä olivat Team Botnia Oy, Kemi-Tornio-ammattikorkeakoulun kaupan ja hallinnon toimiala, Länsi-Lapin Ammatti-instituutti, Tervolan Käsi- ja taideteollisuuden koulutusyksikkö, Lapin Käsi- ja taideteollisuusyhdistys ry. ja Tornion työvoimatoimisto.

Raumon laulajat ja musikantit esiintyivät markkinoilla ja Puolipäivän saarnassa 2006. TKO

Alkuperäinen ohjelmarunko ja yhteistyökumppanipohja kantavat

Peräpohjolan markkinoita toteutettiin alkuperäisen suunnitelman mukaan 11 vuoden ajan kolme kertaa kesässä: kesä-, heinä- ja elokuussa lauantaina. Vuodesta 2010 alkaen ne on pidetty kerran kesässä 2-päiväisenä tapahtumana kesä-heinäkuun vaihteessa perjantaina klo 16–20 ja lauantaina klo 10–15. Tämä muutos helpotti sekä tiedotusta että toteutusta.

Tapahtumapaikkana on itseoikeutetusti ja markkinoiden ohjelmaa erinomaisesti tukeva Tornion vanhin katu Rantakatu suojelurakennuksineen ja Äströmin kartanon historiallinen ympäristö (Keskikatu 26).

Peräpohjolan markkinoiden toteuttamisessa painottui verkostoituminen yhteistyöorganisaatioiden kanssa. Aktiivinen tapahtuman tukija oli mm. Tornion Teatteriyhdistys ry. ja sen puheenjohtaja Taisto Yrjänä, jonka kanssa kierrettiin mm. Karungin ja Arpelan nuorisoseuroissa rekrytoimassa näyttelijöitä ja talkooväkeä. Tornion nuorisoseurojen työpanos **Pirkko Kaupin** ja **Juhani Pelttarin** johdolla myös toriravintolan pitäjinä antoi merkittävän talkoohenkilöpohjan tapahtuman alkuvuosina. Yrittäjien panoksen toi näkyvimmin esille Tornion kaupunginhotelli ja sen johtaja **Jorma Sankala**, joka osoitti tapahtuman alussa historiallisten illallisten

kehittämismahdollisuudet matkailutapahtumalle.

Tornion Pallo 47:n naistoimikunta on jatkanut osaltaan tätä perinnettä pitäessään toriravintolaa junioritoimintansa tukemiseksi. Tornion seurakunta on antanut koko tapahtumalle arvokkaan tukensa lauantaiamupäivän ”Puolipäivän saarinoineen”. Tornion koulun rehtorin **Johan Vegeliuksen** postilla (Se Pyhä Ewangeliumillinen Walkeus 1747, 1749) v:n 1701 virsikirjan virsineen vetää edelleen väkeä Tornion upeaan barokkikirkkoon aikalaisten seuraan.

Torniolaakson maakuntamuseon tuki asiantuntijatahona sekä koulutus- ja hanketehtävissä on ollut välttämätöntä tapahtuman suunnitteluvaiheista alkaen. Kaupungin tilahallinnon ja teknisen keskuksen tuki Äströmin kartanon käyttöön saamiseksi (vuoteen 2011 saakka korvauksetta) on ollut perustana kaupungin yleisömäärältään suurimpiin kuuluvan koko perheen kesämatkailutapahtuman sijoittamiselle autenttiseen historialliseen ympäristöön. Tornionlaakson maakuntamuseo, Aineen taidemuseo sekä kirjasto ovat toteuttaneet vuosittain 1800-luvun ajankuvaa syventäviä teemanäyttelyitä ja laajentaneet aukioloaikojaan.

Kulttuuritoimiston ja Rajasoitto-tapahtuman kautta on saatu markkinakadulle esiintyjä. Raumon laulajien panos markkinoiden aikana sekä puolipäivän saarnan veisaajina on tukenut markkinoi-

Tippoja ja rohtoja ja muuta tarpeellista. TKO

Koulumestari Carl Heickel (Frans Mäntynen). TKO

Iloinen mattokauppias Eila Säippä. TKO

lisakki Mikonpoika Laava tuo tuliaisia Stokholmista. Peräpohjolan markkinat 2013 Esko-Pekka Mattila

den ohjelmatarjontaa, samoin kuin Tornion Lausujen esiintyminen mm. historiallisina roolihenkilöinä.

Tornion kansalaisopiston osuus näyttelijöiden, roolihenkilöiden ja myyjien kouluttajana sekä puvustus- ym. tehtävissä on merkittävä. Kulttuuri-asiainkeskuksen päällikön/rehtorin vastuulla olleet myyjien rekrytointi- ja tiedotustehtävät siirtyivät **Anna-Maija Laurin** eläkkeelle jäätyä v. 2012 opiston toimistos sihteeri **Arja Karhulle**. Tapahtuman koordinointi-, talous- ja hallintovastuut siirtyivät markkinatyöryhmän puheenjohtajan, taideaineiden opettajan **Liisa Kivimäen** ja vt. rehtorin **Tarja Hoolin** vastuulle.

LIITE 8. Peräpohjolan markkinat. Yhteistyöhot ja ohjausryhmä.

1800-luvun tunnelma syntyi teatterin keinoin historiallisessa ympäristössä

Tornion vanhimmalle kadulle, 1600-luvulta peräisin olevalle Rantakadulle saapuva markkinavieras huomaa tulleen keskelle 1800-luvun markkinahumua. Tunnelman luo aito miljöö: historialliset kauppiaiden ja käsityöläisten asuinrakennukset "luonnontilaisen" kadun varrella, aikakauden asuissa toimivien torikauppiaiden myyntipöydät katoksineen, tekstiili-, puu-, keramiikka-, leivonnais-, vihannes- ym. tuotteet tuoksuineen. Historialliset roolihenkilöt ovat Rantakadun taloissa asunutta herrasväkeä ja leskirouvia palkollisineen. Katusoitajat ja Raumon laulajat elävöittävät 4–5 tuntia kestävästä tapahtumasta. Laululavalla tai Åström-

min kartanon sisäpihalla tarjotaan yleisölle teatteri- ja musiikkiesityksiä. Markkinapöytien määrä on vakiintunut n. 50 pöytään/vuosi. Myyjiä Historialliset roolihenkilöt ja näyttelijät (n. 50 henkilöä) ovat vuorovaikutuksessa yleisön kanssa koko markkinoiden ajan. Toriravintolan vastaa Tornion Pallo 47:n naistoimikunta. Kuivalihavelli ja kampanisut ovat säilyneet listalla Tornion nuorisoseurojen käynnistämän perinteen mukaisesti. – Peräpohjolan markkinoilla eletään kaksi päivää n. 150 aikakauden asuissa toimivan myyjän, näyttelijän ja roolihenkilön kanssa. Markkinat avataan vuosittain keisari **Aleksanteri I:n** sekä Tornion kaupungin raadin edustajien toimesta (Tornion ja Haaparannan kaupunginvaltuustojen edustajat) keisarin vieraillessa v. 1819 Torniossa.

Peräpohjolan markkinoiden teatteriesitykset 1999–2013

Vuonna 1999 Tornion Teatteriyhdistys ry toteutti **Mirjam Kälkäjän** kirjoittaman kesäteatterinäytelmän Keisarin kelloperi ja v. 2000–2001 **Teuvo Pakkanen** näytelmän Tukkijoella. Näyttelijät olivat keisarin seurueena historiallisilla illallisilla.

v. 1999–2002 Tornion nuorisoseurojen jäsenet (n. 70–80 henkeä) esiintyivät **Mirjam Kälkäjän** "Peräpohjolan markkinat 1700–1800-lukujen vaihteessa".

v. 2003–2005; **Sinikka Lappeteläinen, Marja Haavikko, Matti Ylipiessa**, Käsikirjoitustyöpaja, op. **Esko-Pekka Mattila**. Kohtauksia 1800-luvun alusta.

v. 2006–2008; **Sinikka Lappeteläinen**, Tuliaisia Stokholmista.

v. 2010; **Pietari Hannikainen**, Silmäkääntäjä.

v. 2013; kohtauksia **Mirjam Kälkäjän** v:n 1999 ja **Sinikka Lappeteläisen** v:n 2006 näytelmistä. Pääosin paikallisten kirjailijoiden Peräpohjolan markkinoille kirjoittamat näytelmät on ohjannut kansalaisopiston taideilmaisun opettaja **Liisa Kivimäki** opiston kursseilla. Markkinoiden ohjelmaan kuuluivat myös perinleikit, joita toteutettiin yhteistyössä maakuntamuseon kanssa v. 2012.

Rantakadun herrasväki saapui markkinoille

Vuodesta 2006 alkaen markkinoilla alkoivat esiintyä Rantakadun rouvat ja herrasväki, joiden roolit pohjautuivat kadun taloissa 1830-luvulla asuneiden henkilöiden ja Tornion historiaan. Improvisointi- ja devising-menetelmin ilman käsikirjoitusta harjoitellut esitykset toteutettiin markkinapäivien aikana Rantakadulla ja ympäristössä markkinayleisön keskuudessa. Minulla oli ilo kouluttaa ja ohjata esitykset. Roolihenkilöiden koulutus toteutettiin kansalaisopiston kursseina. Vuoden 2011 esityksiin osallistui myös Teatterikorkeakoulun draamamenetelmäkoulutukseen (2003–2005) osallistunut Draamakipinä-ryhmä. Naisten lukuseura -esityksissä v:sta 2012 alkaen hyödynnettiin mm. aikakauden suomenkielistä kirjallisuutta. Teatterikorkeakoulu – Draamakipinä yhteistyömme tuloksena olen esitellyt harjoitusmenetelmiäni sekä roolihenkilöiden ohjausprosessia mm. IDEA:n International congress

of drama / theatre in education työpajoissa ja julkaisuissa v. 2008 Ankarassa ja v. 2013 Pariisissa sekä Taideyliopiston Kokos-julkaisusarjan teoksessa 1/2014, Hyvä hankaus 2.0.

Historiallisina roolihenkilöinä esiintyy vuosittain keskimäärin 30 henkilöä lapsista senioreihin. Rantakadun rakennusten historiaan liittyvät Rantakadun rouvat esiintyvät myös tilauksesta erilaisissa tilaisuuksissa 2–7 henkilön ryhmissä.

Merkittävänä yhteistyöprojektina osallistuttiin v. 2009 Haaparannan kaupungin toteuttaman EU-hankkeen **Kaj Chydeniuksen** ja **Bengt Pohjaseen** *Sotaoopperan* toteutukseen. Peräpohjolan markkinat siirrettiin kesä-heinäkuussa 10 päivän ajaksi Haaparannan möljän/sataman markkinakadulle Rantakadun roolihenkilöineen. Jotkut heistä osallistuivat myös oopperaan. Peräpohjolan markkinat osallistui myös yhteistyö- ja koulutuskumppanina sekä markkinamyymiensä kautta Haaparannan Mustaparta 2011 esityksen toteutuksiin (käsikirj. ja ohjaus **Pia Suonvieri, Hannu Alatalo**). Mustaparran saaristo ja Tornionlaakso projekti.

Rantakadun roolihenkilöitä Peräpohjolan markkinoiden yhteiskuvassa sivulla 160 kesäkuussa 2014. Kuvassa vas. ohjaaja/pyykkäri Matleena (Anna-Maija Lauri), piiskuri Adam Kerttu (Raimo Oinonen), Karoliina (Annikki Tallgren), irtolainen (Eeva Skogsblomma), Sofia Stillander (Elina Korpi), kirkkoherran tytär Caroliina Appelgren (Liisa-Maria Tiihonen), raatimiehen leski (Eila Höynälä), nahkatehtailija Johan Åström (Reino Husa), rouva Helena Åström (Eira Husa), sotakamreerska Brita

Sten (Kyllikki Körkkö), kaupungin viskaalin leski Anna Rechartt (Siiri Heikkinen-Pitkänen), kauppiaan leski Christina Bergman (Anna-Liisa Juntunen).

Toinen osahanke: Historia ja kaupunkiympäristö

Tornion kaupunginhallitus hyväksyi Historia ja kaupunkiympäristö -hankkeen valmistelavaksi v. 2000–2003, laajan hankekokonaisuuden osana. Hanke sisälsi seuraavat osiot:

V. 2001–2003 kaupunkiarkeologinen tutkimus ja tiedon välittäminen, johon sisältyi arkeologinen tutkimustoiminta, kustannukset 1,6 Mmk; ja v. 2002–2006 Tornionlaakson maakuntamuseon kunnostus sekä näyttely- ja tiedonvälitystoiminnan uusiminen, kustannukset 6,86 Mmk.

V. 2002–2004 ympäristörakentaminen ja kunnallistekniikka -hanke, jolle kaupungin tekninen keskus haki rahoitusta myöhemmin n. 4 Mmk.

Hanke rajoittui 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa rakennettuun Tornioon. Alueen vanhaa rakennuskantaa mm. Keskikadulla oli määrätteisesti kunnostettu Tornion kaupungin toimesta ja valtion ympäristöhallinnon rahoituksella. Myös alueen kaavaa oli tarkistettu suojelua ja soveltavaa täydennysrakennusta suosivaksi. Hankerahoituksen tuella tehtävät kaupunkiarkeologiset tutkimukset olivat edellytys uudis- ja täydennysrakentami-

selle sekä historiaa hyödyntävän yhtenäisen matkailu ja yritys ympäristön kehittymiselle ja samalla työllistymiselle. Keskikadulla aikaisemmin suoritetuissa kaivauksissa oli tehty merkittäviä löytöjä, joita oli voitu ja joita oli edelleen tarkoitus hyödyntää mm. Peräpohjolan markkinoiden ja Meän markkinoiden jatkohankkeissa.

Historia- ja kaupunkiympäristö -hankehakemus valmistui jo toukokuussa 2000, mistä alkaen sitä muokattiin Tornionlaakson maakuntamuseon toimesta EU:n rahoitusohjelmien edellyttämään muotoon. Hankehakemusta esiteltiin kevään 2001 aikana Lapin liitossa ja TE-keskuksessa vs. kaupunginjohtaja **Raimo Ronkaisen**, museonjohtaja Henri Nordbergin ja Anna-Maija Laurin toimesta. Museovirasto tuki hanke-esitystä myönteisellä lausunnollaan. Lapin Liitto esitteli hanke-esityksen kuitenkin kielteisenä sihteeristössään 13.6.2001, mikä vaikutti myös Lapin lääninhallituksen päätökseen valitettavalla tavalla.

Maakuntamuseon peruskorjaus ja laajennus toteutettiin myöhemmin omana hankkeena, johon saatiin 15.3. 2011 opetus- ja kulttuuriministeriön päätös 1,1 miljoonan euron valtionavustuksen myöntämisestä.

Avustus kattoi noin kolmanneksen hankkeen nettokuluista. Peruskorjaus alkoi 1.9.2011, ja rakennus luovutettiin käyttäjälle 28.12.2012.

Yleisö on löytänyt kauniina kesäpäivänä Rantakadun markkinamilljöö 2013. TKO

Kuppari-Kaisa. Peräpohjolan markkinat 2013.

Esko-Pekka Mattila

Rantakadun markkinamilljöö. Etualalla syntyy perinteisiä saunavihtoja. Peräpohjolan markkinat 2010. TKO

Ympäristörakentaminen ja kunnallistekniikka osahankkeeseen alun perin suunniteltu Keski- ja Kirkkokadun katuremontti alkoi kaupungin rahoituksella syyskuussa 2012.

Peräpohjolan markkinat ja Meän markkinat -hankkeiden tulokset näyttivät mihin pystyttiin – entä jatkossa?

Loppuraportin mukaan Peräpohjolan markkinat -hanke 1999–2001 tuotti tapahtuman, jonka yleisö otti omakseen jo ensimmäisenä kesänä. Kävijöistä n. 90 %:n mielestä tapahtumalla on positiivinen vaikutus Tornion kaupungin vetovoimaisuuteen ja imagoon. Tapahtumalla oli myös suuri julkisuusarvo. Siitä kirjoitettiin lehdissä vuosien 1999–2001 aikana n. 44 000 palstamillimetriä. Se löytyy korkeatasoisena kuvituksena Tornionlaakso a la carte ja **Tapio Huttusen** Pohjoinen kutsuu -teoksista, Internetistä mm. Lapland Festivalin ja Tornion kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen kotisivuilta. Tapahtumaa esiteltiin useilla eri messuilla ja myyntitapahtumissa sekä TV1:n Antiikkia, antiikkia ja TV2:n Kirkonmäen tarinoita -ohjelmissa. Hanke ylitti kävijämäärätavoitteensa kolminkertaisesti (yht. 25 000 kävijää). Hankkeen liikevaihto oli keskimäärin 1,2 Mmk/v.

Käsityöryttäjien ESR-koulutusprojekti Meän

markkinat tuki kokonaisuutta. Koulutuksen tuloksena valmistettiin yhteensä 130 Peräpohjolan ja Tornionjokilaakson käsityöperinnettä hyödyntävää tekstiili-, keramiikka-, puu- ja hopeatuotetta, perustettiin Meän markkinat -osuuskunta sekä starttirahan turvin yksi tekstiilialan yritys, hankittiin Meän markkinat -tavaramerkki projektin tuloksena perustetun osuuskunnan käyttöön jne.

Meän markkinat -tuotteita myytiin paikallisten joulu-, pääsiäis- ja kevätmyyjäisten lisäksi myös käsityöalan yrityksissä Äkäslompolossa, Kemissä, Tervolassa, Oulussa, Napapiirillä, Raahessa, matkamesseilla Helsingissä sekä luonnollisesti markkinatapahtumissa.

Peräpohjolan markkinat ja Meän markkinat -hankkeiden osaamisen kehittämiseen ja työllistävyyteen liittyvät tavoitteet toteutuivat: Hankkeiden vaikutuksesta arvioitiin säilytetyn kaksi työpaikkaa. Meän markkinat -projektin tuloksena perustettiin starttirahalla yksi tekstiilialan yritys ja yksi osuuskunta. Työhön avoimille työmarkkinoille sijoittui yksi henkilö. Välillistä työllistävää vaikutusta arvioitiin saavutetun 12 henkilötyövuoden sekä keskimäärin 1,2 Mmk:n vuosittaisen liikevaihdon verran.

Hankkeen yleisömäärätavoite n. 2 500–3 000 henkilöä/vuosi ylittyi 2–3-kertaisesti.

Hankkeesta tehtiin myös seurantatutkimus.

Renki Tuiki-Laiska ja Ämmi. Peräpohjolan markkinat 2013. Esko-Pekka Mattila

(Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun liiketalouden ja tietotekniikan koulutusyksikkö / kansainvälisten toimintojen suuntautumisvaihtoehto; **Saija Häättylän** ja **Maria Rensfeldtin** opinnäytetyö/seuran-tatutkimus 1999–2000.)

Myyjien määrä on säilynyt maksimissaan (n. 40–50 myyjää/päivä) vielä 2000-luvullakin. Yleisömääräksi arvioidaan oheistapahtumineen edelleen n. 5000 kävijää/päivä.

Peräpohjolan markkinoita ja sen mahdollista jatkohanketta valmistelevana organisaationa toimii koulutuslautakunnan nimittämä Pp-markkinatyöryhmä (v. 2012– pj. Liisa Kivimäki). Markkinoiden hallinto- ja toteutustehtävät hoidetaan edelleen kansalaisopiston toimesta. Taloutta varten on

Rantakadun rouvia Puolipäivän saarnassa Tornion kirkossa . Peräpohjolan markkinat 2010. TKO

saatiin v. 2013 saakka määräraha tai talousarvion rajoitettu ylitysoikeus. Ilman lisärahoitus markkinoiden toteutus ei ole mahdollista. Perusteltua olisi selvittää Tornio-Haaparannan kesätapahtumien yhteistyömahdollisuuksia tiedotuksen, ajoituksen sekä toteutuksen osalta. Peräpohjolan markkinat -EAKR-hankkeen avulla luotiin v. 1999–2001 suuren yleisönsuosion saavuttaneen elämystapahtuma ja sen toteutusmalli, jonka toivoisi jatkuvan kehittyvän edelleen.

[Kulttuuriasiain lautakunta 4.9. 2001, § 49. Peräpohjolan markkinat (EAKR) ja Meän markkinat (ESR) -hankkeiden päättymisen ja jatkotoimenpiteet].

LÄHTEET

Anna-Maija Lauri, Anne Tryyki, 24.7.2001. Peräpohjolan markkinat -EAKR-hankkeen loppuraportti 1999–2001. Tornion kansalaisopisto.

Kulttuuriasiain lautakunta 4.9. 2001, § 49. Peräpohjolan markkinat (EAKR) ja Meän markkinat (ESR) -hankkeiden päättymisen ja jatkotoimenpiteet.

Yhteistyökumppanien tervehdykset ja puheenvuorot

Yleisöluennot ja hanketilaisuuudet kiinnostavat. Kuva näyttelijä Tuija Piepposen elekieltä käsittelevästä tilaisuudesta 2014. TKO

Opistolaisyhdistys itsenäisen opiston tukena

Markku Peltoniemi

Markku Peltoniemi aloitti Tornion kansalaisopiston opistolaistoiminnan jo vuonna 1981. Matkanjohtajana hän oli bussimatkoilla useita kertoja mm. Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa (1983–2010).

Opistolaisyhdistyksen puheenjohtajana hän oli v. 1981–87 ja 2000–02, KTOL:n valtuuston varajäsen v. 1988, Lapin opistopiirissä opiston edustajana yli kaksikymmentä vuotta sekä opistopiirin varapuheenjohtajana ainakin v. 2010.

Tuntiopettajana Tervolan, Tornion, Ranuan ja Kemin opistoissa, mm. elokuvaus- ja valokuvauspiiri (Tervola), purjelennon teoria (Tornio, Ranua, Kemi) ja matkailupiiri (Tornio). KTOL:n 20-vuotisansiomerkki v. 2004.

Kansalaisopistoihin liittyy kiinteästi opistolaiskuntatoiminta (aiempi nimitys 1960-luvulle asti oli toverikunta), kuten jo opiston historiikissa vuosilta 1944–1994 todetaan. Toverikunta perustettiin 31.10.1948, ja perustajajäseninä olivat **Reino Ilmavirta** (pj.), **Veikko Orkasalo**, **Reino Haka-**

salo, **Aarne Lithovius**, **Yrjö Makkonen**, **Paul Berg**, **Jenny Niemi**, **Svea Teräsalmi** ja **Aira Kannainen**.

Toverikunta nimenä vaihtui sitten aikanaan opistolaiskunnaksi. Kun vuosituhanen loppupuolella kunta-sanaa ei suositeltu enää käytettävän muussa yhteydessä kuin puhuttaessa pelkästään kunnista, niin nimi muutettiin muotoon Tornion Kansalaisopiston Opistolaisyhdistys. Samalla yhdistys myös rekisteröitiin ja sai nimensä loppuun liitteen Ry. Puheenjohtajina ovat toimineet **Erkki Kuure**, **Markku Peltoniemi** ja **Anne Tryyki**.

Opistolaisyhdistyksen toiminta-ajatus on pysynyt kautta aikojen samana. Siihen kuuluivat mm. kaikki opiston oppilaat. Sääntöjen mukaan tarkoituksena on kehittää ja vaalia opistolaisten keskinäisiä suhteita sekä tukea ja innostaa oppilaita opiskelemaan. Erittäin ajankohtaista nykyinkin. Tätä toimintaa on hoidettu järjestämällä virkistystapahtumia ja matkoja. Kotimaan matkailun lisäksi etenkin Norjaan, Ruotsiin ja Tanskaan kohdistuneet bussimatkat ovat olleet suosittuja 80- ja 90-luvuilla. Nykyisin bussimatkailubuumi on jo mennyt ohi ja matkoja on järjestetty enää harvaksseen. Opistolaisyhdistyksen tehtävänä on ollut mm. välittää viestejä opintopiireistä opiston hallintoon sekä esittää uusia, oppilaita kiinnostavia aiheita opintopiireiksi. Opistolaisyhdistys on osallistunut keväänäyttelyjen ja joulujuhlien järjestelyihin sekä palkannut henkilökuntaa opiston avuksi.

Opistolaiskunta on onnistunut työssään hyvin. Opiskelijat ottivat opintotoiminnan hankasti vastaan ja opiskelivat useissa opintopi-

Opistolaisyhdistyksen hallituksen syyskauden ensimmäinen kokous elokuussa 2012 Kantojärvellä, Ahti Toratin savusaunalla. Kuvassa vas. Antti Lahdenperä, Ahti Toratti, Elsa Lahdenperä, Tarja Laakso, Rauha Jussheikki, Markku Peltoniemi (siht.), Anne Tryyki (pj.), Osmo Toratti, Ulla Vierto (varapj.), Helka Pietikäinen, Matti Ylimannila ja Anja Toratti (Ahti Toratti ja Matti Ylimannila paikallisia yhteyshenkilöitä, Tarja Laakso opiston kielten opettaja.) Kuvasta puuttuvat johtokunnan jäsenet: Terttu Hakio, Kari Pietikäinen, Ilona Tryyki ja Arja Karhu.

TKO, Tarja Hooli

reissä esimerkiksi kieliä ja kädentaitoja. Tähän oli hyvät mahdollisuudet, kun samalla opistokortilla sai opiskella koko talven useammassakin opintoryhmässä. Yhteiskunnallinen kehitys vaikutti myöhemmin tähän, ja opintoryhmät muuttuivat tarkemmin määritellyiksi kursseiksi. Tällöin opiskelijat eivät välttämättä osallistuneet enää koko talvea vaan kävivät opiskelemassa vain niillä kursseilla, jotka heitä sillä hetkellä kiinnostivat. Kurssit kestivät jopa vain yhden illan. Tämä aiheutti haastavan tilanteen opistolaisyhdistyksille suorittaa edelleen sääntöjensä mukaista toimintaa. Toiminnassa on kyllä edelleen mukana pitkäaikaisia opiskelijoita jopa 70-luvulta, mutta opistolaisyhdistys tarvitsee toimintaansa uusia innostuneita opiskelijoita, jotka on poimittava mukaan eri kursseilta. Opistolaisyhdistys onkin jo siirtänyt painopistettä opiston tukemiseen niin opistopiiriin kuin opistojen liiton kautta. Opistolaisyhdistyksestä on ollut jo pitkään edustus Lapin opistopiirissä. Opistopiirin hallituksessa on tällä vuosituhanella ollut mukana **Markku Peltoniemi** (mm. varapuheenjohtajana). Rehtori **Anna-Maija Lauri** oli opistopiirin puheenjohtajana ja **Anne Tryyki** sihteerinä v. 2001–2007. Samoin on osallistuttu Kansalais- ja työväenopistojen liiton KTOL:n, nykyisin KOL:n kokouksiin.

Edunvalvonta koko kansan sivistys- ja kädentaitojen kouluttamismahdollisuuksien ylläpitämiseen kansalaisopistoissa on jatkuva. Siitä on

hyviä esimerkkejä ihan viime ajoilta, kun valtakunnallisissa ns. kulujenkarsintatalkoissa on väläytelty lopetettavan rahoitus lähes kaikilta maan kansalaisopistoilta. Kaikkein suurimmat opistot pystyvät kyllä toimimaan omin varoin. Uhkakuvana on, että jäljelle jääneet opistot tulevat kurjistumaan varojen puutteessa ja tavallisen kansan opiskelumahdollisuudet saattavat loppua tyystin. Olemme todenneet, että opistolaisyhdistyksillä on tilaus osallistua edunvalvontatyöhön, jolloin voimme omalta osaltamme auttaa itse itseämme, eli pelastaa mahdollisuutemme opiskella tulevaisuudessakin. Itsenäisen opiston merkitys on suuri Tornion kokoisessa kaupungissa. Opistolaisyhdistyksille on siis tarvetta tulevaisuudessakin olla opistojen tukena.

Syysretki Pohjoismaiden suurimmalle vesiputoukselle Storforsenille Ruotsin Älvsbyssä. Hyvin paistuu omat eväät. TKO

Tornion kansalaisopisto – opistoyhteistyön timantti

Lapin opistopiiriin puheenjohtajana onnittelten ja tervehdin 70 vuotta täyttävää itsenäistä Tornion kansalaisopistoa, joka perustettiin vuonna 1944 ja joka kunnallistettiin vuonna 1949. Tornion opisto oli kolmas Lappiin perustettu kansalaisopisto. Lapin maakunnassa on eri aikakausina toiminut yli 20 kansalais- ja työväenopistoa, eli vähintään yksi opisto/kunta.

1.1.2014 alkaen Lapissa toimivat seuraavat 14 kansalaisopistoa: Inarin, Kemijärven, (Kemijärvi, Pelkosenniemi, Savukoski), Kolarin, Muonion, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Rovaniemen kaupungin, Sallan, Tornion ja Utsjoen kansalaisopistot sekä Kivalo-opisto (Kemi, Keminmaa, Simo, Tervola), Meän Opisto (Pello, Ylitornio) ja Revontuli-Opisto (Enontekiö, Sodankylä, Kittilä).

Suomalaisessa aikuiskoulutusjärjestelmässä vapaan sivistystyön historia on pidempi kuin ammatillisen aikuiskoulutuksen. Kansalaisopistot kuuluvat vapaan sivistystyön alaisiin koulutusorganisaatioihin (muuta ovat kansanopistot, liikunnan koulutuskeskukset, kesäyliopistot ja opintokeskukset). Vapaan sivistystyön juuret ulottuvat aina 1800-luvun kirkon ja muiden liikkeiden tahtoon nostaa kansan sivistystasoa. Kansalaisopiston toiminta on aina pohjautunut suomalaisuuden ytimeen.

1970-luvulla ottivat kansalaisopistot käyttöön elinikäisen oppimisen teeman, joka on edelleen voimissaan. Tornion kansalaisopisto on työssään edistänyt vahvasti torniolaisten elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia niin omassa opistos-

Outi Lohi
KM

Outi Lohi on Ranuan sivistystoimenjohtaja, jonka tehtäviin yhdistettiin kansalaisopiston rehtorin virka (vuodesta 2004 alkaen). Outi Lohi on toteuttanut elinikäisen oppimisen ideologiaa omassa elämässään opiskellen eri asteilla perusopetuksen jälkeen. Kansalaisopistotyöhön hän on perehtynyt mm. opiskelijana 1970-luvulla Ranuan kansalaisopistossa jatkuen opettajuuksina Helsingin työväenopistossa opiskeluiden aikana ja Simon kansalaisopistossa 2000-luvun alussa. Lapin opistopiiriin puheenjohtajana Outi Lohi on toiminut vuodesta 2011 alkaen. Kansalaisopistojen verkostomainen toiminta, laaja-alaisen yhteisen työn tekeminen mm. Osaava-rahoituksilla on tärkeä osa hänen johtamaansa Lapin opistopiiriin toimintaa.

saan kuin yhteistyössä Lapin ja Oulun alueiden kansalaisopistojen sekä muiden yleissivistävien oppilaitosten kanssa.

Kansalaisopistojen rahoitus muodostuu pää-

asiassa asiakasmaksuista sekä valtion ja kuntien avustuksista/omarahoituksista. Kansalaisopisto on monelle suomalaiselle paljon muutakin kuin vain paikka harrastaa. Sosiaalinen kanssakäynti tapahtuu samalla, kun opiskellaan itselle mielekkäitä ja tarpeellisia asioita.

Torniossa on panostettu erityisen vahvasti lastenkulttuuriin ja sen edistämiseen tasapuolisesti kaikille. Idea laaja-alaisesta lasten- ja nuortenkulttuurin parissa toimivien kuntien, erilaisten toimijoiden sekä henkilöiden verkostosta yhdisti lappilaisia kulttuurin tekijöitä 2000-luvun alussa. Tornion kulttuuripalvelualueen päällikkö, kansalaisopiston rehtori **Anna-Maija Lauri** oli yksi keskeisiä toimijoita, kun Lappiin lähdettiin perustamaan Taikalamppu-lastenkulttuuriverkostoa vuonna 2004 Lapin lääninhallituksen tukemana. Tornion kansalaisopiston suojissa on annettu taiteen perusopetusta jo 1990-luvulta alkaen. 2000-luvun alussa opiskeli viikoittain yli 600 torniolaislasta ja -nuorta.

Tornion kansalaisopiston edustus Lapin opistopiiriin johtokunnassa on toteutunut 1960–1970-lukujen vaihteesta lähtien opistopiiriin sääntöjen mukaan sekä opettajien että luottamushenkilöiden edustuksena. Opiskelijoiden aktiivinen edustus on ollut turvattuna Lapin vanhimpiin opistolaisyhdistyksiin kuuluvan, vuonna 1948 perustetun Tornion kansalaisopiston toverikunnan, nykyisen opistolaisyhdistyksen kautta.

Anna-Maija Lauri toimi Lapin opistopiiriin puheenjohtajana vuosina 2001–2007. Samanlaisesti opistopiiriin sihteerinä toimi Tornion kansalaisopiston opistolaisyhdistyksen puheenjohtaja **Anne Tryyki**. Opistopiiriin hallituksessa jäsenenä sekä myös varapuheenjohtajana on toiminut myös **Markku Peltoniemi**.

Vuosina 2001–2007 käynnistettiin useita Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyöhankkeita. Opistopiiriin kautta kehittämistoimintaan liittyviin neuvotteluihin kutsuttiin kaikkia Lapin opistoja. Useita yhteistyöhankkeita

toteutettiin, vaikka vetovastuun ottamiseen ei ollut suurta innokkuutta. Opistopiiriin vuosikokousten yhteydessä tehtiin julkilausumia ja tiedotteita, joilla vastustettiin opistojen valtionosuuksien pienentämisiä ja henkilöstöresurssien supistamisia. Edunvalvontaa helpottivat hyvät pitkäaikaiset suhteet koko valtakunnan kansalaisopistotoimijoihin.

Anna-Maija Lauri vaikutti aktiivisesti siihen, että puhelinneuvottelujen ja -kokousten määrää alettiin lisätä yhteisten asioiden hoitamisessa. Etäyhteyksien käyttäminen helpotti yhteistyötä ja säästi kuluja pitkien matkojen Lapissa. Nykyisin Lapin opistopiiriin ja kehittämistyöhön liittyviä kokouksia pidetään yhä enemmän mm. puhelimitse, sähköpostitse, FaceTimella, sekä iLinc- ja ACP-yhteyksillä.

Vuonna 2007 järjestettiin Tornion kaupungin hotellissa ajankohtaisiin asioihin kantaaottava *Kaamosseminaari*, jossa oli edustaja mm. Kuntaliitosta. Kaamosseminaarin järjestämisvastuusta ovat olleet Lapin ja Meri-Pohjolan (entinen Oulun) opistopiiri vuorovuosin. Lapin opistopiiriin esittämisiin kutsuihin järjestää Kansalaisopistojen liiton *Tammiseminaari* Lapissa vastattiin vuonna 2012, kun valtakunnallinen kansalaisopistoväki kokoontui Leville. Allekirjoittaneella oli ilo muistaa pitkäaikaista yhteistyökumppania Anna-Maija Lauria em. tilaisuudessa ja toivottaa hänelle antoisia eläkepäiviä.

26.1.1969 perustetun Lapin läänin opistopiiriin tarkoituksena on edelleen kehittää kansalaisopistojen toimintaa sekä niiden ja opistolaisyhdistysten välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta, valvoa niiden ja niiden yhteydessä toimivien opistolaisyhdistysten ja yhteisöjen etuja sekä tehdä tunnetuksi kansalais- ja työväenopistotyötä. Kiitos, Tornion kansalaisopisto ja sen opistopiiriedustajat, yhteistyökumppanuudesta ja kansalaisopistotoiminnan säilyttämisen ja kehittämisen eteen tekemästänne työstä.

Priimaa pukkaa

Kun Tornion kansalaisopisto keväällä 2014 viettää 70-vuotisjuhlaansa, juhliitaan arvostettua, koko maassa osaavana tunnettua vapaan sivistystyön oppilaitosta. Valtakunnallisesti Tornion kansalaisopisto tunnetaan ennen muuta opistojen laatutyön asiantuntijana ja taiteen perusopetuksen uranuurtajana.

Juhlavuosi johtaa monien ajatukset opiston historiaan, muistelemaan kaikkea sitä, mitä opisto on merkinnyt itse kullekin. Ehkä monen mielessä käy myös opiston tulevaisuus. Tornion kansalaisopiston vt. rehtori **Tarja Hooli** toivottaa sekä uudet että opistossa aiemmin opiskelleet tervetulleiksi juhlikaan opistoon opetusohjelmassa julkaistussa kirjoituksessaan. Siinä rehtori tuo esiin huolensa opiston itsenäisyyden säilymisestä. Tätä kirjoitettaessa valtion säästötoimet ovat tuoneet toisen huolenaiheen, kaikille kansalaisopistoille. Esillä olleet säästösuunnitelmat saattaisivat opistot suuriin vaikeuksiin, opetustarjonnan rajuun karsimiseen ja monilla paikkakunnilla ehkä opistojen toiminnan päättymiseenkin, jos säästöt toteutettaisiin suurimpien esillä olleiden summien mukaan. Säästösuunnitelmista luopumisen puolesta opistojen rehtorit ovat vedonneet valtiovaltaan yhdessä muiden asiasta huolestuneiden kanssa.

Rehtorin tervetulokirjoituksen otsikkoa Juhlavuosi käyntiin menneitä muistellen, nykyhetkeä kunnioittaen ja tulevaisuutta kehittäen – kaikkien torniolaisten iloksi, opiksi ja hyödyksi voi pitää juhli-
livan opiston ohjelmanjulistuksena. Opisto on linjannut tehtävänsä toiminta-alueensa väestön kai-

Vappu Kraatari
FK

Vappu Kraatari on syntynyt Tervolassa ja klrjoittanut ylioppilaaksi Kemian tyttölyseosta. FK-tutkinnon Kraatari on suorittanut Oulun yliopistossa pääaineenaan yleinen historia. Lähes koko työuransa Kraatari on tehnyt vapaan sivistystyön parissa, ensisijaisesti Kemian työväenopiston palveluksessa. Kemian työväenopistossa Kraatari on toiminut yhteiskunnallisten aineiden opettajana ja apulaisrehtorina (1976–1991) ja rehtorina (1991–2009). Rehtorina Kraatariin mielenkiinto opiston opetustarjonnassa kohdistui vapaan sivistystyön lisäksi avoimeen yliopistoon, ikääntyvien yliopistoon sekä maksulliseen palvelutoimintaan. Kraatariin rehtorikausi toi työväenopiston opetukseen myös kesäkurssit ja opetuksen kehittämisen kaupungin omiin tiloihin. Työstään Kraatari on saanut mm. Tasavallan presidentin myöntämän Suomen Leijonan Ritarikunnan Ansioristin (2003) ja Kansalaisopistojen liiton myöntämän 30-vuotisansiomerkin (2012).

kinpuolisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Samaan päämäärään pyrkivät maan muutkin opistot. On tärkeää, että tiedot opistojen vaikuttavuudesta, toiminnan myönteisistä ja kustannuksiltaan edullisista seurauksista ovat eurolaskelmien kanssa samanaikaisesti rahoituksesta päättävien käytössä. Opistoon sijoitettu euro saattaisi osoittautua hyvinkin tehokkaaksi, kuten monet tutkimukset ovat jo osoittaneet.

Tornion kansalaisopiston juhlaKirjaan laatimassani kirjoituksessa muistelen juhliavaa opistoa siten, että pyrin avaamaan kirjoitukseni alussa esittämäni toteamusta Tornion kansalaisopiston osaamisesta ottamalla esille myös muita kuin valtakunnallisesti tunnetuiksi opiston osaamisalueiksi mainitsemiini laatutyön ja taiteen perusopetuksen. Näkemykseni Tornion kansalaisopistosta ovat muodostuneet sekä tavanomaisessa opistojen välisessä kanssakäymisessä että virallisesmissä yhteistyökuvioissa. Tornion kansalaisopisto ja Kemian työväenopisto ovat tehneet yhteistyötä monissa asioissa ja monin eri tavoin, joskus kahdenkeskisesti, joskus usean opiston yhteistyöhankkeisiin tai opetusministeriön tukemiin kokeiluihin osallistumalla. Tiiviimmillään opistojen yhteistyö on ollut KM **Anna-Maija Laurin** ollessa Tornion kansalaisopiston rehtorina vuosina 1989–2011. Minun rehtorikauteni Kemian työväenopistossa kattaa lähes saman ajan: vuodet 1991–2009.

Osaava Tornion kansalaisopisto

Mistä Tornion kansalaisopisto tunnetaan, mitkä osaamisalueet saavat sen erottumaan muiden opistojen joukosta?

Vastaan toteamalla, että jo vuosia Tornion kansalaisopisto on profiloitunut näkyvästi monessa asiassa. Minulle ensimmäisinä tulevat mieleen seuraavat viisi: laadun itsearviointi, taiteen perusopetus, Peräpohjolan markkinat, asiantuntijuus ja yhteistyö.

Perustelen valintojani niihin mahdollisesti liittyvine muistikuvineen korostaen sitä, että esille otettujen viiden vahvan osaamisalueen lisäksi Tornion kansalaisopiston osaaminen on vahvaa monessa muussakin asiassa, esimerkiksi opetustyössä kaiken kaikkienensa.

Laadun itsearviointi

Nykyisin kansalaisopistoilla on lakisääteisesti velvoite tehdä työstään itsearviointia. Aikanaan, 20–30 vuotta sitten, arviointi opistojen velvoite-

teeksi tullessaan herätti opistoissa jonkin verran torjuvia mielialoja, ehkä pelkoakin. Tornion kansalaisopistossa arviointia alettiin tehdä heti asian tultua ajankohtaiseksi.

Kun kerran 1990-luvun alussa hain luettavakseni opistojen itsearviointiin liittyvää kirjallisuutta, silmiini osui opetusneuvos **Pentti Yrjölä**n johtaman työryhmän julkaisu. Julkaisu oli Opetushallituksen ja Kansalais- ja työväenopistojen liiton yhteistyön tulosta kuten työryhmän kokoaminenkin. Julkaisua voidaan pitää opistojen itsearvioinnin alkuvaiheen yhtenä perusteoksena. Siitä kävi selville, että työryhmässä oli ollut myös pohjoista edustusta: rehtori Anna-Maija Lauri Tornioista.

Opiston rehtorin osallistuminen asiaa valmistelleen työryhmän työhön oli vahva pohja laadun itsearvioinnin aloittamiselle Tornion kansalaisopistossa. Myöhemmät kokeilut ja kehittämishankkeet ovat tehneet Tornion kansalaisopistosta arvioinnin asiantuntijan, joka itse tekee arviointia säännöllisesti. Kehittämistyöstään Tornion kansalaisopisto on saanut merkittävän tunnustuksen: Opetushallituksen laatupalkinnon vuonna 2006.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksen uranuurtajaksi Tornion kansalaisopisto on profiloitunut aloittamalla viidessä taideaineessa kokeilun uuden, vuonna 1992 voimaan tulleen taiteen perusopetuslain valmisteluvaiheessa. Se toteutettiin Opetushallituksen kokeilurahoituksen turvin. Laajana toteutettu kokeilu ja opiston kädentaito- ja taideaineita koskeva taiteen perusopetus on vaatinut sekä rehtorilta että taideaineiden opettajilta paljon työtä ja toisaalta ollut hyvin palkitsevaa ja opiston profilia nostavaa.

Tällä hetkellä taiteen perusopetusta tukeva hankerahoitus kanavoituu Lapin/Tornion lastenkulttuuriverkoston ja opetusministeriön Taikalamppu-rahoituksen kautta. Tulevaisuudessa opistolla on tarkoitus kehittää taiteen perusopetustaan monella tavalla. Yksi kehittämissuunnitelmiin liittyvä asia on taiteen perusopetuksen aloittaminen aikuisille.

Taiteen perusopetuslain tultua voimaan vuonna 1992 taiteen perusopetuksesta kiinnostui osa opistoista ja lastentaidepainotteisista harrastustoiminnan järjestäjistä. Uuden lainsäädännön tuomin mahdollisuuksin Tornion kansalaisopisto jatkoi kokeilunsa pohjalta rehtorinsa johdolla. Anna-Maija paneutui perusteellisesti asiaan ja tuli myös tässä

asiassa asiantuntijaksi, joka pystyi myös koulutamaan muita.

Muistan hyvin parinkymmenen vuoden takaa Anna-Maijan luennon, jonka hän piti Kemin kulttuurikeskuksessa taiteen perusopetuksen järjestämisestä. Selväksi tulivat niin asian edellyttämät käytännön valmistautumistoimet kuin lakitekstin koukerotkin. Kuulijat olivat tyytyväisiä. Erityisesti mieleeni ovat jääneet arvovaltaisen kemiläisvaikutajan vuolaat kiitokset luennosta. Sekä luentoa että Torniossa jo aloitettua toimintaa kiitellen hän totesi, että näin ne asiat selviävät ja lähtevät käyntiin, kun nuoret naiset tarttuvat toimeen.

Peräpohjolan markkinat

1800-luvun alkuun sijoittuva käsityöläismarkkina- ja elämystapahtuma, historian, osallistumisen ja luovuuden yhdistelmä on erinomainen kulttuuriproduktio. Se on myös torniolaisen kulttuuritoiminnan yhteistyön ja voiman näyte. Nyt jo pitkälti toistakymmentä vuotta kolme kertaa kesässä toteutetussa tapahtumassa kansalaisopistolla on ollut ja on edelleenkin hyvin keskeinen ja merkittävä rooli. Yksi vaikuttavimpia tapahtuman ohjelmaosuuksia on minun mielestäni aamukirkko 1800-luvun tyyliin.

Asiantuntijuus

Edellä niin laadun itsearvioinnissa kuin taiteen perusopetuksessa oli jo esillä opiston asiantuntijuus. Niissä ja monessa muussa asiassa asiantuntijaa on haettu ja saatu Tornion kansalaisopistosta. Opiston ammattitaitoisen opettajakunnan tiedoille ja taidoille on ollut kysyntää sekä koulutus-tilaisuuksissa että erilaisten tapahtumien järjestämisessä. Tornion kansalaisopiston emeritarehtorin näkemyksiä puolestaan on saatu kuulla esimerkiksi Kansalaisopistojen liiton yhteisissä koko maata koskeissa seminaareissa ja Lapin opistopiirin kokouksissa monen vuoden ajan myös puheenjohtajan ominaisuudessa.

Yhteistyö

Olen oppinut tuntemaan Tornion kansalaisopiston osaavana ja aloitteellisenä, ei ainoastaan omaa opistoaan määrätietoisesti kehittävänä kansalaisopistona, vaan aktiivisesti vapaan sivistystyön kehittämiseen ja toimintaedellytysten turvaamiseen kantaa ottavana ja mainittujen päämäärien puolesta toimivana opistona.

Tornion kansalaisopisto on ollut tähänastisen historiansa ajan, ainakin minun muistamani ajanjakson ajan, erittäin yhteistyömyönteinen ja laajasti eri organisaatioiden kanssa säännöllistä yhteistyötä tekevä yhteistyökumppani. Se on luonut monipuoliset yhteistyösuhteet moniin muihinkin organisaatioihin kuin toisiin kansalaisopistoihin. Uudenlaiset yhteistyökuviot, esimerkiksi opiston ja lukion yhteistyö Torniossa, luovat uutta ilmettä ja ennen kaikkea antavat mahdollisuuden ratkaista asioita aikaisempaa joustavammin.

Oman tärkeän lukunsa Tornion kansalaisopiston yhteistyösuhteissa muodostavat opiston yhteiset hanke- ja kokeilutoiminnat. Tornio on osallistunut hankkeisiin aktiivisesti ja ollut niissä monesti liikkeellepanevana toimijana.

Pari sanaa yhteenvedoksi

Tornion kansalaisopiston ensimmäiset seitsemän vuosikymmentä ovat osoittautuneet menestystarinaksi. Ilmaiseksi ja itsestään menestys ei ole tullut. Siihen on tarvittu tahtoa, työtä, näkemystä ja vähän rahaakin. Kukin toimija tahollaan – kaupungin luottamushenkilö- ja virkamiesjohto, opiston johto, henkilöstö ja opiskelijat – ovat tehneet parhaansa opiston systemaattisen ja määrätietoisen kehittämisen hyväksi. Näyttää käyneen niin, että kun hyvää on tavoiteltu, jo kauan sitten on alkanut priimaa pukata. Opiston tähänastisen toiminnan luomalta lujalta pohjalta on hyvä jatkaa.

Tornion kansalaisopisto – vahva toimija Lapissa

Eivät arvanneet vuonna 1944 Tornion silloiset kunnanisät omaa opistoa perustaessaan, kuinka merkittäväksi paikkakunnallaan, Lapin läänissä ja koko valtakunnan tasolla opisto ennen pitkää kehittyisi. Olen ymmärtänyt, että Tornion kansalaisopistolla on ollut aina sen ensi askelista alkaen kunnan voimakas tuki, kuten on edelleenkin, ja kuntalaiset ovat opiskelleet ja harrastaneet ahkerasti opistossaan.

Tornion kansalaisopisto on ollut myös vahva opistotoiminnan kehittäjä. Lapissa se oli ensimmäinen kansalaisopisto, joka aloitti lapsille ja nuorille suunnatun taiteen perusopetuksen 1990-luvun alussa. Se teki myös merkittävää työtä taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien sisältöjen ja rakenteiden kehittämiseksi, mikä huomioitiin myös valtakunnan tasolla.

Kolmen kaupunkiopiston, Kemin työväenopiston, Rovaniemen ja Tornion kansalaisopistojen, yhteistyö alkoi varsinaisesti laatuun liittyvällä tuloksellisuuden itsearviointikokeilu -hankkeella vuonna 1997. Siinä tavoitteena oli opistojen opetustoiminnan taloudellisuuden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden arvioiminen. Hankkeen tehokkaana koordinoijana toimi rehtori **Anna-Maija Lauri** Tornion kansalaisopistosta. Tähän laajaan kaksivuotista kestäneeseen itsearviointikokeiluun saatiin Opetushallitukselta kokeilu- ja kehittämisrahaa, mikä mahdollisti paitsi rehtoreiden, myös opistojen päätoimisten opettajien ja toimistohenkilökunnan osallistumisen hankkeeseen. Siten päästiin tutustumaan kolmen niin erilaisen opiston toi-

Pirkko Vuoti-Vainikka
FM

Pirkko Vuoti-Vainikka on vuodesta 1986 alkaen toiminut Rovaniemen kansalaisopiston sekä vuosina 1995–2009 myös Rovaniemen opiston rehtorina. Oppilaitoksia ylläpitää Rovalan Setlementti ry. Rovaniemen kansalaisopisto oli pitkään 1980- ja 1990-luvuilla tunnetuimmasta Lapin suurin opisto ja kuuluu suurimpiin opistoihin edelleen. Opisto on saanut vuonna 2007 European Label – kieltenopetuksen eurooppalaisen laatuleiman – monipuolisesta ja laajasta yhteistoiminnasta kielten opetuksessa. Pirkko Vuoti-Vainikka on vastannut mm. 1986–96 kansalais- sekä kansanopistojen rehtorien ja opettajien opetusharjoitteluun kuuluvasta auskultoinnista Lapissa. Hän on Kansalaisopistojen liiton hallituksen varajäsen (2011–2014), Lapin opistopiirin toimikunnassa useana vuonna vuodesta 1991 alkaen ja hallituksen puheenjohtajana (2007–2008). Tehtävissään hän on merkittävä tavalla kehittänyt settlementtiopistojen toimintaa koko maassa sekä opisto- ja hankeyhteistyötä Lapin läänissä. Hän on laulanut vuodesta 1987 alkaen useita tunnustuksia saaneessa rovaniemeläisessä Seitakuorossa (opiston kuoro), toiminut vuosia mm. Rovalan sekakuoron (opiston kuoro) ja Rovaniemen naislaulajien kuoronjohtajana.

mintaan ja vastaaviin kollegoihin. Se merkitsi toiselta oppimista, uusia haasteita ja opistojen kehittämistä, mitä juuri halusimmekin. Hyvin alkanut yhteistyö jatkui toistemme tukemisena, ideoiden ja hyvien käytäntöjen jakamisena sekä opetustyön laadun kehittämisenä.

Vuosina 2005–2007 olimme Lapissa ensimmäiset opistot, jotka hakivat opetusministeriöltä rahoitusta tavoitteena laatukäsikirjan tekeminen opistoihin. Mukaan tulivat myös Inarin kansalaisopisto Pohjois-Lapista sekä Etelä-Suomesta Hiiden opisto. Tutustuimme EFQM-mallin (The European Foundation for Quality Management) mukaiseen laatujärjestelmään opetusneuvos **Martti Markkasen** konsultoimana. Työstimme laatukäsikirjaa kaiken muun opistotyön ohessa toimintamme tueksi ja ohjaamiseksi. OPM järjesti useana vuonna opistojen laadun kehittämiseksi laatupalkintokilpailun. Näistä kolmesta kaupunkiopestosta Tornio oli se, joka sai laatupalkinnon opetusministeriön ensimmäisessä kilpailussa vuonna 2006.

Aloitimme Lapissa myös ensimmäisinä tietoyhteiskuntataitojen opettamisen eläkeläisille. Haimme Opetushallitukselta rahoitusta ko. hankkeeseen ensimmäisen kerran vuonna 2000. Tavoitteena oli erilaisilla toteutustavoilla saatujen kokemusten avulla löytää eläkeläisten keskeiset tietotekniikan käyttöön liittyvät tarpeet ja tarpeisiin soveltuvat koulutusmallit, kehittää tietoyhteiskuntapajatoimintaa, luoda yhteistyöverkostoja eläkeläisjärjestöihin ja tehdä yhteistyötä opetusmateriaalin kehittämiseksi. Kun alkuun pääsimme, haimme useana vuotena hankerahoitusta tietoyhteiskuntataitojen opettamiseen eläkeläisille. Mukaan tuli myös muita Lapin kansalaisopistoja. Parhaimmillaan näissä yhteistyö- ja kehittämishankkeissa oli mukana seitsemän opistoa, Etelä-Suomestakin mm. Kalliolan opisto sekä RaJuPu-Su-opistot.

Yhteistyön kantavana voimana kolmen opiston välillä oli ennen kaikkea halu kehittää opistojemme toimintaa tavoitteellisesti ja innokkaasti kuntalaisten parhaaksi. Jaoimme hankkeissa koordinointi- ja työtehtävästuita, konsultoimme ja tuimme toisiamme. Järjestimme koulutusta opistojemme opettajille ja muulle henkilökunnalle. Tämä hedelmällinen ja tuloksekas yhteistyö on jatkunut aina viime vuosiin saakka juuri erilaisissa laatu- ja kehittämishankkeissa.

Kaikki kolme opistoa olivat mukana Lapin opistopiirin toiminnassa erityisen vahvasti 1990–2010.

Rehtori Anna-Maija Lauri toimi useita vuosia opistopiirin puheenjohtajana. Kemin työväenopiston rehtori **Vappu Kraatari** ja minä osallistuimme aktiivisesti opistopiirin kokouksiin, joita pidettiin eri puolilla Lappia ja hyvin usein myös Rovaniemen kansalaisopistossa sen keskeisen sijainnin vuoksi. Saimme omalla vahvalla yhteistyöllämme ja toiminnallamme Lapin opistopiirin innostumaan ja osallistumaan yhteishankkeisiin, ottamaan kantaa ja vaikuttamaan valtakunnallisesti kansalaisopistoja koskeviin asioihin jne. sekä myös siihen, että Lapista on ollut vuosikymmeniä edustus Kol:n hallituksessa. Näin olemme saaneet oman äänemme kuuluviin ja olemme myös tulleet kuulluiksi.

Lapin opistopiiri toimii edelleen. Tosin sen toiminnallinen sisältö on muuttunut enemmänkin opistojen henkilökunnan koulutuksen organisointiin ja toteuttamiseen. Siihen on vaikuttanut valtakunnallinen opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella vuosina 2011–2016 toteutettava OSAAVA-hanke, jonka tavoitteena on oppilaitosten henkilökunnan ammatillisen osaamisen vahvistaminen. Näistä kolmesta opistosta Rovaniemen ja Tornion kansalaisopistot ovat olleet tässäkin hankkeessa aktiivisesti mukana ja vastanneet opistojen henkilöstön koulutusten suunnittelusta, organisoinnista ja toteuttamisesta.

Kaikki kolme opistoa elävät edelleen vahvasti toteuttaen perustehtävänsä kuntalaisten parhaaksi, kehittävät toimintaansa aktiivisesti ja katsovat tulevaisuuteen luottavaisesti voimakkaiden muutosten keskellä. Yhteistyö jatkuu monenmuotoisena vaikkakaan ei enää niin vahvana kuin vuosituhannenvaihteen molemmiin puoliin.

Kiitän Tornion kansalaisopistoa ja sen henkilökuntaa erinomaisesta yhteistyöstä, joka alkoi 1990-luvun alkupuolella ja jatkuu edelleen mm. opistotyön laadun vertailuyhteistyökumppanina. Yhteistyö on ollut toisia arvostavaa ja kannustavaa, hyvää kollegiaalista tukea antavaa, ideoivaa ja opistotyön kehittämistä edistävää.

Lämpimät onnittelut 70-vuotiaalle opistolle sekä onnea ja kehittämisen meininkiä tuleviin vuosiin jatkuvasti muuttuvassa toimintakentässä.

Kansalaisopisto ja lukio näyttivät esimerkkiä hallintokuntien välisestä yhteistyöstä

Kaupungin hallintorakennemuutosten tavoitteena v. 1993 ja 2009 on ollut lisätä kustannustehokkuutta ja kehittää hallintokuntien välistä yhteistyötä keskittämällä palveluja suurempiin yksiköihin.

Kansalaisopiston ja koulutoimen yhteistyöstä on mainittava mm. vuosina 2001–2006 toteutettu VIRVE – Länsi-Pohjan virtuaalinen etälukio-ESR-hanke, johon Tornion kansalaisopisto osallistui ainoana opistona Putaan ja ympäristökuntien lukioiden sekä Kemi-Tornion AMK:n kuntayhtymän kanssa. Vuosina 2006–2007 opisto valmisti myös toisen asteen kurssikuvauksia OPH:n kehittämishankkeena mahdollistaakseen opiston taide- ja taitoaineiden, kielten ja tietotekniikan kursseja toisen asteen oppilaitosten korvaaviksi ja valinnaiskursseiksi.

Vuoden 2009 hallintorakenteen muutoksen yhteydessä siirrettiin mm. aikaisemmin (1993–2008) kulttuuri-palvelualueeseen ja kulttuuriasian lautakunnan alaisuuteen omana tulosalueenaan kuulunut kansalaisopisto sivistyspalveluihin koulutuslautakunnan alaisuuteen. Kansalaisopisto ja lukio yhdistettiin omaksi nuorten ja aikuisten koulutus-tulosalueeksi. (Koulutuslautakunnan alaisuuteen liitettiin samalla myös peruskoulutus ja varhaiskasvatuspalvelut -tulosalueet.)

Koulutuslautakunta antoi huhtikuussa 2009 tulosalueelle valmisteltavaksi lukion ja kansalaisopiston opetusyhteistyön. Kielten opetuksen yhteistyötä oli kevään aikana valmisteltu opiston vs. kieltenopettaja **Tarja Laakson**, lukion rehtori **Jari Pit-**

Ilkka Halmkrona
FM

Torniolaissyntyinen Ilkka Halmkrona on kotipaikkakuntansa sivistystoimenjohtaja. Opiskellut historiaa, yhteiskuntatieteitä, teologiaa sekä johtamista. Toiminut opettajana yläluokilla ja lukiossa vuosina 1989–1998 sekä rehtorina Putaan koulussa Torniossa vuosina 1998–2010. Sivistystoimenjohtajana hän on ollut vuodesta 2011 alkaen.

käsen ja opiston rehtori **Anna-Maija Laurin** toimesta Huittisten ja Karstulan lukioiden sekä Rovaniemen kansalaisopisto-lukio -yhteistyömallien pohjalta.

Koulutuslautakunta hyväksyi jo syyslukukauden alusta käynnistettävän yhteistyöesityksen, jonka mukaan kansalaisopisto toteuttaa lukion lyhyiden kielten kursseja sekä korvaaviksi kursseiksi soveltuvia vähintään 38 opetustunnin kustelupainotteisia kursseja (mm. venäjä, ranska, espanja, saksa, italia), joiden opiskelijamäärät lukiossa eivät täyty tai opettajien opetusvelvollisuus ei

toteudu. Opiskelijoina niissä voi olla sekä opiston että lukion opiskelijoita, opettajana lukion opettaja. Kustannusten osalta sovittiin, että kansalaisopisto korvaa lukiolle taksojensa mukaisen tuntipalkan ja lukio opistolle opiskelijoidensa kurssimaksut. Hyötyinä nähtiin lukion palkkakustannusten aleneminen (lukion maksaessa opettajan kuukausipalkan ja opiston tuntipalkan erotuksen), kontaktiopetuksen määrän kasvaminen sekä opiston kurssimaksutulojen kasvaminen mahdollisten uusien lukiolaisopiskelijoiden myötä.

Taideaineiden opetusyhteistyötä valmistelivat opiston taideaineiden opettaja **Liisa Kivimäki** ja lukion kuvaamataidonopettaja **Teijo Kärkkäinen** rehtorien kanssa vastaavalta pohjalta. Opiston teatteritaiteen perus- ja työpajaopinnot soveltuivat korvaamaan lukion draamaopintojen kurseja. Maalauksen työpaja- / visuaalisten taiteiden perusopetus vastaa lukion kuvataidekurssia. Myös avoimen yliopiston kurssit (OY ja LY) otettiin lukiolaisille tarjottavaan kurssiohjelmaan (mm. verkkokirjoittaminen, kielen- ja tekstinhuolto, elävän mallin piirustus, luovan kirjoittamisen kurssi, OY).

Lisäksi koulutuslautakunta hyväksyi, että aikuisopiskelijat ovat edelleen tervetulleita lukion omille kurseille (mm. etäespanja) ja ammattilukolaiset sopivat kurssimaksujen maksamisesta oman rehtorinsa kanssa. Opetus- ja tiedotusyhteistyön lisäksi sovittiin opetustilojen maksuttomasta käytöstä molemmissa oppilaitoksissa.

Lukion ja kansalaisopiston opetusyhteistyötä seuraavalle lukuvuodelle valmisteltiin työryhmässä, johon kuuluivat kummankin oppilaitoksen rehtorit, kieltenopettajat Tarja Laakso, **Helena Halmkrona** ja **Monika Saapunki**, taideaineiden opettajat Liisa Kivimäki ja Teijo Kärkkäinen sekä lukion opinto-ohjaaja **Aki Luosujärvi**.

Opetusyhteistyön tulokset ja haasteet

Toukokuussa 2011 em. oppilaitosten yhteistyöryhmä arvioi vuosien 2009–2010 opetusyhteistyön tuloksia seuraavasti:

Kielten osalta todettiin, että lukion lyhyiden kielten opettajilla ei ole ollut toistaiseksi tarvetta saada lisätunteja opetusvelvollisuutensa täyttämiseksi, joten vastaavia lyhyiden kielten kursseja ei ole voitu kansalaisopistossa toteuttaa. Lukion tiukan opetussuunnitelmarakenteen takia opiskelijoilla ei näytä riittävän voimavaroja osallistua iltaisin toteutettaville korvaaviksi/valinnaisiksi kursseiksi soveltuville opiston kursseille. Myöskään

aikuisopiskelijoita ei opiskellut päiväaikaan lukion kursseilla. Lisäksi yhteistyötä vaikeuttivat virkaehtosopimusten asettamat rajoitteet ja yksiköiden erilainen toimintakulttuuri.

Teatteritaiteen perusopinnoissa opiskeli kaksi lukiolaista. Kuvataiteen lukiokurssin suoritti neljä lukiolaista. Lukiodiplomeja ei suoritettu, mutta lukio hyväksyi kurssit korvaaviksi suorituksiksi.

Avoimen yliopiston (OY) luovan kirjoittamisen kurssin (3 op) suoritti kaksi lukiolaista.

Työryhmä päätti esittää koulutuslautakunnalle yhteistyön jatkamista alkuperäiseltä pohjalta (koulutusltk. 14.5.2009 § 73).

Kansalaisopisto toimittaa edelleen ajankohdattaiset kurssitiedot lukioon, jossa ne laitetaan Wilma-intranettiin kaikille tiedoksi. Lukio maksaa edelleen korvaaviksi/valinnaisiksi hyväksymiensä kurssien kurssimaksut opistolle, samoin myös kurssimaksut opiston järjestämistä abi-kielikursseista, jotka ovat tulleet vuosien aikana suosituiksi ylioppilastutkintoon valmentavina kursseina.

Tornion kansalaisopisto ja Tornion Yhteislyseon Lukio loivat vuosina 2009–2010 opetusyhteistyömallin, joka on toteutettavissa edelleenkin tilanteessa, jossa lukion opettajan opetusvelvollisuus ei esim. edellä mainituissa aineissa täyty. Yhteistyön haasteisiin vaikuttavat molempien oppilaitosten kohderyhmien erot mm. opiskelun lähtökohdissa ja tavoitteissa. Tulevaisuudessa yhteistyötä nuorten ja aikuisten koulutuksen piirissä on syvennettävä. Tämä on yksi tärkeä keino vastata talouden ja pienenevien ikäluokkien tuomiin haasteisiin.

Kansalaisopiston koordinoimana toteutettu **Taikalamppu – lastenkulttuurikeskushanke** -yhteistyö jatkuu edelleen mm. koulujen kulttuuriovetussuunnitelmien toteuttamisen kautta. Toivottavasti uudelle ”Pillipiiparille” löytyy myös tilat entisistä koulukiinteistöistä (esim. Porthanin koulu) lasten, perheiden ja kuntalaisten osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Kaikkia ikäluokkia palvelevan oppilaitoksen kansalaisopiston ja koulutoimen hyvä yhteistyö tukee molempia osapuolia ja toimii kuntalaisten ja kaupungin hyödyksi.

Voimaannuttava yhteistyö

Kansalaisopiston ja päivähoiton yhteistyötä on tehty Torniossa jo pitkään. Viime vuosina yhteistyön tarve on lisääntynyt mm. vähentyneiden resurssien myötä. Kansalaisopisto ja varhaiskasvatuspalvelut ovat vuodesta 2009 alkaen kuuluneet samaan palvelualueeseen: sivistyspalveluihin.

Kansalaisopisto on järjestänyt päivähoiton henkilöstölle ammatillista täydennyskoulutusta. Vuosina 2007–2008 päivähoiton väki osallistui työpajatyypiseen koulutukseen, jossa pajojen aiheina olivat liikunta, askartelu, tarinasta esitykseksi, kuvataide ja lastenmusiikki. Työpajojen vetäjät olivat alansa ammattilaisia. Koulutukseen osallistuneet 100 päivähoiton työntekijää saivat siinä käytännönläheistä oppia arjen työhön. Työpajakoulutus toteutettiin kesällä, mikä mahdollisti sen, että työntekijät osallistuivat pajoihin päivällä. Palaute pajatyöskentelystä oli positiivista sekä koulutuksen vetäjien että koulutukseen liittyvien järjestelyjen osalta.

Vuosina 2009–2011 kansalaisopisto järjesti päivähoiton henkilöstölle Ensiapu 1 -kurssit, joihin kaikki työntekijämme osallistuivat. Tämä oli erinomainen osoitus siitä, miten yhteistyö voi parhaimmillaan toimia.

Yhteistyötä on tehty myös tiettyjen spesifijuttujen puitteissa. Esimerkiksi kun meillä oli tarvetta päivittää henkilökunnan viittomakielen taitoja, kansalaisopisto järjesti ”viitottu puhe” -koulutuksen, johon osallistui 30 henkilöä. Koulutuksien lisäksi opettaja **Liisa Kivimäki** on ollut erilaisissa draa-

Riitta Keloneva
KM, päivähoiton
päällikkö

Riitta Keloneva on toiminut Tornion kaupungin päivähoiton ja varhaiskasvatuksen tehtävissä vuodesta 1983 alkaen. Työssään hän on hyödyntänyt kansalaisopiston ja varhaiskasvatuksen yhteistyömahdollisuuksia. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen täydennyskoulutus, yhteiset projektit ja työpajat lasten ja aikuisten kanssa toimivat myös esimerkkeinä päivähoiton kanssa toteutetusta pitkäaikaisesta yhteistyöstä.

maprojekteissa mukana päiväkotien lasten ja henkilökunnan kanssa.

Tornio-viikkoa on perinteisesti juhlistettu toukokuun toisella viikolla. Varhaiskasvatus ja Tornion kansalaisopisto ovat yhteistyössä järjestäneet ohjelmaa myös sen tapahtumiin.

Tornion varhaiskasvatuksen ja kansalaisopiston yhteistyö on ollut joustavaa, helposti järjestettävää ja erinomaisesti onnistunutta. Yhteistyö on ollut ja on voimavaramme.

Tulevaisuus tehdään tänään

Tornion kansalaisopiston 70-vuotisjuhlakirja havainnollistaa, miten huomiseen, ensi viikkoon, ensi vuoteen, tulevaisuuteen vaikuttavat joka päivä tehtävä tavoitteellinen työ sekä päätökset, kontaktit ja toimenpiteet. Tornion kansalaisopiston visio, arvot ja toiminta-ajatus tukevat kaupunginvaltuuston sivistyspalveluille asettamia tavoitteita (ks. liite). Opiston visiosta **”Tornion kansalaisopisto on rohkea ja arvostettu vapaan sivistystyön suunnannäyttävä, lähellä ihmistä”** heijastuu 70-vuotinen perinne ja tavoite tuleville vuosikymmenille.

Historia toistaa itseään – kehittämisohjelmat selviytymisstrategioina

Tähän päivään ja tulevaisuuteen vaikuttaa väistämättä myös aikaisemmin eli eilen, viime viikolla, viime vuonna ja viime vuosikymmeninä tehty työ. Juhlakirjaa luettaessa voidaan havaita, miten historia toistaa itseään. Lama-ajat toistuvat, ja niihin yritetään vastata lainsäädäntöä muuttamalla, valtionosuuksia leikkaamalla ja uudelleen kohdistamalla sekä etsimällä epätoivoisesti uusia säästökohteita ja niin sanottuja rakenteellisia ratkaisuja. Vaarana on edelleen, että samalla säästetään toimintakyvyttömäksi tai lakkautetaan hyvin ja edullisesti toimiva kansalaisopistopalvelu. Muutaman vuoden päästä nämä säästötoimenpiteet näkyvät sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannusten huomattavina nousuina, jolloin palveluiden uudelleen rakentaminen nähdään jälleen tarpeelliseksi. Onko yhteiskunnalla varaa tämän kaltaiseen jojoiluun?

Tarja Hooli
KM,
vt. rehtori

Tornion kansalaisopistossa on tehty jo 1980-luvun loppupuolelta alkaen pitkän tähtäyksen kehittämisohjelmia joko yksin tai erilaisten yhteistyöverkostojen kanssa. Viimeisin kehittämissuunnitelma ”Tie maaliin tarvitaan” vuosille 2012 – 2016 hyväksyttiin koulutuslautakunnassa 26.1.2012 ja merkittiin tiedoksi kaupunginvaltuustossa 27.2.2012. Näillä toiminnoilla on pyritty turvamaan päättäjien tuki opiston kehittämistavoitteille. Tavoitteiden toteuttaminen onkin sitten opiston henkilöstön jokapäiväistä työtä.

Lakimuutos vapaasta sivistystyöstä (2009 / 1765) asetti oppilaitoksille yhteistyövelvoitteen sen kriteerejä tarkemmin määrittelemättä. Tämä asetettu ”velvoite” on kansalaisopistolle tuttu pikemminkin yhteistyömahdollisuutena, jonka mukaisesti Torniossa on toimittu jo yli 20 vuotta. Kaupunginhallitus nimitti 27.2.1989

§ 603 kansalaisopiston kehittämistyöryhmän, johon kuuluivat silloiset lukion sekä ammatillisten ja vapaan sivistystyön oppilaitosten rehtorit/edustajat **Yrjö Alamäki, Anna-Maija Lauri, Pekka Palmu, Pentti Paloniemi, Eino Tuppurainen, Pentti Leipälä ja Antti Pasanen**. Työryhmän puheenjohtajana toimi Tornion kaupunginvaltuuston jäsen ja kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtaja **Ilkka Kapraali**. Työryhmän viimeisimpään, 32-sivuiseen muistioon kirjattiin oraakkelimaisesti muun muassa opetus-, henkilöstö- ja tilatarpeiden toimenpideratkaisuja ja linjattiin kansalaisopiston toimiminen eri aikuisoppilaitosten palvelujen täydentäjänä. Työryhmä otti kantaa myös riittävien toiminnallisten resurssien puolesta, joilla taataan tuloksellinen toiminta ja kyetään vastaamaan kuntalaisten sivistys- ja harrastustarpeisiin. Työryhmä oli sitä mieltä, ettei kansalaisopistopalveluja ja -toimintaa voi korvata muiden oppilaitosten tai hallintokuntien työllä. Lisäksi työryhmä toivoi kansalaisopiston kehittämistyön jatkuvan edelleen kansalaisopiston johtokunnan, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston tuella.

Aiemmin tehty työ antoi pohjaa uuden kehittämissuunnitelman 2012 – 2016 ”Tie maaliin tarvitaan” laatimiselle. Tämä kehittämissuunnitelma oli **Anna-Maija Laurin** testamentti ja jäähyväiset hänen 23 vuotta kestäneelle opistotyölleen. Suunnitelma toimi samalla uuden rehtorin perehdyttämisoppaana ja antoi myös ennusteita tulevien vuosien haasteista.

LIITE 10. Kansalaisopiston 2000-luvun omat ja yhteistyöohjelmat, kehittämissuunnitelmat ja strategiat.

Tuulta päin, kohti tulevaisuutta

Suomen valtio ja sitä kautta myös kuntatalous ovat jälleen kerran suurten murrosten edessä. Kunta- ja valtionosuusuudistus ovat tätä kirjoittaessa vielä suuria kysymysmerkkejä. Nykyisestä julkisen talouden kestävyysvajeesta johtuva taloudellinen tilanne vaikuttaa vääjäämättä myös kansalaisopistojen toimintaan. Vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitusuudistuksen vaikutukset näkyvät vuodesta 2017 alkaen. Valtakunnan tasolta saatujen tietojen mukaan on selvää, etteivät kuntien saamat valtionavustukset ainakaan suurene tulevina vuosina. Kansalaisopistojen valtionosuuksien pieneneminen tarkoittaa toiminnan supistumista ja opiskelijoilta perittävien kurssimaksujen korotuksia. Jotta torniolainen harrastus- ja sivistystyö jatkuisi edelleen-

kin vahvana ja laadukkaana, on luottamushenkilöiden osoitettava tulevaisuudessa samaa viisautta ja päättäväisyyttä kuin opiston perustamisen aikaan yli 70 vuotta sitten. Silloin sivistys- ja kulttuurihenki voitti sodan, nyt sen tulee selättää lama ja turvata hyvin toimivan, itsenäisen opiston kuntalaisilleen tarjoamat sivistys- ja hyvinvointipalvelut.

Hallituksen 29.11.2013 päättämän rakennepoliittisen ohjelman tavoitteena on muun muassa luoda riittävän suuret vapaan sivistystyön oppilaitokset. Vielä tässä vaiheessa ei ole tarkemmin määritelty, mitä ”riittävän suuret” tarkoittaa. Joka tapauksessa toimenpiteet edellyttävät nykyisten oppilaitosten toiminnan laadun ja vaikutusten validia arviointia, vertailevaa tutkimusta, mitareiden kehittämistä sekä asukkaiden ja oppilaitosten henkilöstön kuulemista. Edelleenkin ei ole tutkittua näyttöä siitä, että opistoja yhdistämällä saataisiin yksiselitteisesti laadukkaampaa tulosta. Joka tapauksessa opistojen laatu- ja sivistystyön hyödyn arvioimiseen tarvitaan resursseja. Kunnan asukasmäärään tai -tiheyteen perustuva valtionosuusprosentti ei kohtele kuntia eikä asukkaita tasa-arvoisesti eikä voi toimia perusteena ”riittävän suurten” oppilaitosten muodostamiselle.

Henkilöstön määrän vähentämisellä, erilaisten pakkoliitosten ja fuusioiden seurauksena, uskotaan saatavan aikaan merkittäviä säästöjä. Laskelmissa ei oteta huomioon palvelutarpeen kasvamista ja väestön ikääntymistä, jolloin hyvinvointi on vaarassa kääntyä yhteiskunnalliseksi pahoinvoinniksi. Vahinkojen korjaamiseen tarvitaan jälleen rahoitusta uusia rakenteita, hankkeita sekä organisaatioita ja henkilöstöä varten. Ilman seurantavaikutusten objektiivista tutkimista toteutettu säästöjen kohdentaminen oppilaitosten ja kuntien liitoksiin osoittautuu ajan, osaamisen ja resurssien tuhlaukseksi. Tilapäinen poliittinen tyytyväisyys näennäisten säästöjen saavuttamiseen toteuttaa vanhoja tarinoita keisarista, jolla ei ollutkaan vaatetta, ja hölmöläisistä, joiden peitto ei suurentunut.

Tornion kansalaisopiston ylläpitäjän eli Tornion kaupungin tulee jatkossakin taata opistolleen riittävät taloudelliset resurssit opetuksen järjestämiseen. Uusimmassa kehittämissuunnitelmassa on määritelty tuntimäärän vuosittainen nostaminen 300:lla. Tällä tavoitellaan vuosituhannen vaihteen tilannetta, jolloin kansalaisopistossa annettiin yli 10000 opetustuntia. Opetuspalvelujen lisäämisellä tuetaan muun muassa syrjäytymisen ehkäisyä ja kuntalaisten hyvinvointia. Heikoimmassa ase-

massa olevien kuntalaisten osallistuminen taataan pitämällä kurssimaksut jatkossakin edullisina.

Kansalaisopistossa ihminen voi harrastaa ja kehittää itseään sillä alueella, jonka kokee omakseen. Päätäjien tulee Torniossakin miettiä, miten paljon ihmiseltä viedään, jos häneltä poistetaan mahdollisuus sivistykseen ja harrastamiseen. Taloudellisen laskukauden ei pidä merkitä opiskelun ja harrastustoiminnan lakkauttamista tai edes niiden heikentämistä. Laman aikana juuri koulutukseen ja ihmisten aktivoimiseen tulee panostaa entistä enemmän, sillä sosiaalinen syrjäytyminen on yhteiskunnallisesti vakava haaste. Sosiaali- ja terveydenhoitokulujen pienentäminen on syytä aloittaa ennalta ehkäisevästä toiminnasta, sellaisesta, mitä kansalaisopistotoiminta on.

Kansalaisopistoilla on vapaan sivistystyön oppilaitoksena runsaasti mahdollisuuksia, joita tulisi Torniossakin hyödyntää nykyistä tehokkaammin. Elinikäisen oppimisen mahdollistamiseksi keinokeiset raja-aidat ammatillisen aikuiskoulutuksen ja kansalaisopiston väliltä tulisi purkaa. Opitun tunnistaminen ja tunnustaminen tulisi entistä paremmin ottaa huomioon toisen asteen opintasuorituksissa, mikä nopeuttaisi ammattiin valmistumista ja työllistymistä. Ammatillisten oppilaitosten kanssa toivoisi olevan yhteistyömahdollisuuksia esim. toteutetun NOSTE-koulutuksen lisäksi ”harrastuksesta ammattiin” -tyyppisellä koulutusyhteistyöllä. Opiston antama taiteen perusopetus ja uudet aikuisten visuaalisten taiteiden opetussuunnitelmat antavat uusia jatko-opiskelusekä opitun korvaamis- ja yhteistyömahdollisuuksia. Oppilaitosyhteistyön tulee olla kaikkia osapuolia hyödyttävää, jotta se jatkuisi ja kehittyisi. Lisäksi Tornion kaupungin tulisi päätöksellään sitoa kaupungin organisaatiot käyttämään kansalaisopistoa ammatillisen lisäkoulutuksen ensisijaisena toteuttajana.

Tornion kansalaisopistossa tehdään tulevaisuutta tänäkin päivänä panostamalla opetuksen laatuun ja opetuspalvelujen saavutettavuuteen lähipalveluna kaupungin tavoitteiden mukaisesti. Kansalaisten opetuspalveluiden tulee olla tulevaisuudessakin kaikkien väestö- ja ikäryhmien saavutettavissa. Opisto tunnetaan valtakunnallisena laatuopistona. Se panostaa opetustyötä tukeviin laatu- ja kehittämishankkeisiin, taiteen perusopetukseen sekä eri oppilaitosten ja organisaatioiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tällä sektorilla opistolla on runsaasti osaamista ja kehittä-

mismahdollisuuksia itsenäisenä Tornion kaupungin omistamana opistona. Nämä tavoitteet on myös hyväksytty lautakunta- ja valtuustotasolla edellä mainitussa kehittämissuunnitelmassa sekä huomioitu opiston tavoitteissa ja visioissa. Iloksenne vastaavat näkemykset ja kehittämistavoitteet on hyväksytty myös opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän koulutuksen arviointineuvoston osaraporttiin 2, jota muun muassa Kansalaisopiston liiton toiminnanjohtaja Jaana Nuottanen lainaa tämän juhlakirjan artikkelissaan.

Tornion kansalaisopiston vuosi 2013 oli menestyksenkäs. Pystyimme reilusti lisäämään tunti-, kurssi- ja opiskelijamääriä, mikä on selkeä osoitus opistomme vetovoimaisuudesta. Myös vuosi 2014 on kulunut hyvin. Erityisesti mainittakoon opiston edelleen harjoittama ansiokas hanketoiminta, johon olemme tänä vuonna saaneet valtiolta suuria kehittämisavustuksia. Opetushallitus myönsi Tornion kansalaisopistolle 52000 euron suuruisen laatu- ja kehittämisavustuksen laatu- ja itsearviointijärjestelmätöihin, jota teemme yhdessä Yli-tornion ja Pellon kuntien ylläpitämän Meän opiston kanssa. Tämän lisäksi olemme saaneet Lapin aluehallintovirastolta 20000 euroa maahanmuuttajien kotouttamiseen liikunnan avulla. Myös muita, pienempimuotoisia itsenäisiä ja yhteishankkeita on käynnissä vuosittain. Niistä mainittakoon Osaa-va-ohjelman mukainen hanke opettajien ammatillisen osaamisen kehittämiseen sekä opintose-veliaavustus seniori-ikäisten ja maahanmuuttajien kurssimaksujen alentamiseen.

Entisestä Porthanin koulusta opiston ja kaupunkilaisten toimitila

Opistotalo havaittiin pieneksi jo 1950-luvulla. Tilatarve on kasvanut päiväkurssitoiminnan, tilauskoulutuspalvelu- ja hanketoiminnan sekä taiteen perusopetuksen myötä. Opiston tilatarpeet, erityisesti taideaineiden ja kädentaitojen osalta, on esitetty huomioitavaksi myös monitoimitalo-/vapaa-ajankeskus- /konserttitiloinvestointiesityksissä, kulttuuriohjelmissa, kaupunkistrategioissa ja visioissa jo 1990-luvulta alkaen.

Opisto näkee kuitenkin realistisena ja parhaimpana lähiajan toteutusvaihtoehtona Porthanin koulun kunnostamisen ja luovuttamisen edelleen opetuskäyttöön kansalaisopiston tarpeisiin. Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelmaan 2012 – 2016 Porthanin koulu on kirjattu lasten ja nuorten taide- ja taitoaineiden opiskelu-

ja harrastuspaikaksi. Opiston toiminnan luonne on suojelurakennukseen sopiva, ja pitkä aukioloaika mahdollistaa eri ikäluokkien yhteisöllisen toiminnan aamusta iltaan samoissa tiloissa. Kaupunginhallituksen nimeämälle koulutilatyöryhmälle on lähetetty 7.5.2010 esitys ja selvitys Porthanin koulun luovuttamisesta opiston käyttöön. Työryhmän

puheenjohtajana toimi **Outi Keinänen**. Edellä mainittu selvitys on myös kansalaisopiston kehittämissuunnitelman liitteenä ja edelleen voimassa ja hyödynnettävissä. Selvityksessä on tarkoin luetteloitu opiston toimintaa tukevat kunnostustarpeet, joissa on otettu huomioon rakennuksen ainutlaatuisuus suojelukohteena.

Kiitossanat

Esitän lämpimät kiitokset kaikille juhlakirjaamme kirjoittaneille. Muistelukseenne ja kirjoituksenne valottavat elävästi monipuolista työtänne ja opiston arkipäivää. Erityiskiitos **Anna-Maija Laurille**, joka pyynnöstämme suostui kirjan toimittajaksi. Hänen pitkä työkokemuksensa ja perusteellinen työskentelytapansa näkyvät kansalaisopistokentän professionaalisenä tuntemisena. Kiitos myös juhlakirjatyöryhmän jäsenille yhdessä ja erikseen: **Ilkka Halmkrona** (pj.), **Minna Heljala**, **Arja-Maija Kouri-Salmekaita**, **Liisa Kivimäki**, **Tarja Laakso** ja **Arja Karhu**. Teidän ansiostanne työskentelyyn saatiin sellaista monipuolista näkemystä, jonka uskon tekevän kirjastamme mahdollisimman laadukkaaksi ja mielenkiintoiseksi. Suuret kiitokset tekstien oikeinkirjoitusten tarkastamisesta äidinkielen lehtori **Ilkka Kapraalille** huolellisesti tehdystä työstä. Kiitos myös muille tämän kirjan syntyyn eri tavoin vaikuttaneille henkilöille.

Tarja Hooli

Tornion kansalaisopiston 2000-luvun päätoiminen henkilöstö

Aikaisemmat henkilöt on esitelty ”Tietoa, taitoa, elämää varten” opiston historiikissa 1944-1994 (Ryynänen, K.1994. Liite 2).

Rehtorit

Lauri Anna-Maija	1988–1989	vs. rehtori
Lauri Anna-Maija	1989–2011	rehtori
Hooli Tarja	2012–	vt. rehtori

Apulaisrehtorit ja koulutussuunnittelijat

Kärenlampi Toini	1998–2003	koulutussuunnittelija
Kettunen Riitta	1993–2003	apulaisrehtori
Raappana Anne	2002–2004	koulutussuunnittelija
Keisu Katri	2004–2011	koulutussuunnittelija
Tryyki Anne	2004–2006	vs. koulutussuunnittelija
Hooli Tarja	2007–2011	vs. koulutussuunnittelija
Hooli Tarja	2011–	koulutussuunnittelija

Opettajat

Kouri-Salmenkaita Arja-Maija	1982–	tekstiilityö, ranskan kieli
Siuruainen-Kalliola Aira	1986–2002	musiikki
Björnfot Annikki	1989–2008	kielet
Kivimäki Liisa	1993–	Ilmaisutaito
Pinta-Haikola Seija	2003–2004	vs. kielet
Laakso Tarja	2004–2008	vs. kielet
Laakso Tarja	2009–	vt. kielet

Toimistohenkilöstö

Kostamo Raija	1977–2007	toimistosihtööri
Keränen Kyösti	1998–2003	opas-valvoja
Poikela Saara	1999–2000	opas-valvoja
Tuoma Katja	2000–2003	kurssisihtööri
Degerman-Ponkala Anne	2003–2006	kurssisihtööri
Kurttio Raili	2002–2004	kurssisihtööri
Enbuske Jaana	2005–2007	kurssisihtööri
Brunetto Riitta	2006–2007	kurssisihtööri
Karhu Arja	2007–	toimistosihtööri
Kiiskilä Sampo	2010–2011	kurssisihtööri
Eronen Jani	2011–2012	kurssisihtööri
Keskihannu Sami	2011–	kurssisihtööri
Alarova Maarit	2013–	toimistosihtööri
Wanhatalo Reino	2013–	vahtimestari

Luottamushenkilöt kulttuuriasiain lautakunnista 1993–
koulutuslautakuntiin 2009–

Kulttuuriasiainlautakunta 1993–1996:

Kanto Aino
Koivunen Salme
Kulju Seppo, puheenjohtaja
Palosaari Tuija
Ponkala Laila
Pränni Eero
Salo Katariina, varapuheenjohtaja
Soini Tenho
Suonvieri Teijo
Tiiri Riitta
Yrjänä Taisto

Lauri Anna-Maija, sihtööri, kulttuuripalvelualueen
päällikkö

Kulttuuriasiainlautakunta 1997–2000:

Kulju Seppo
Palosaari Tuija, varapuheenjohtaja
Joona Kai-Matti
Portimo Markku
Penttinen Marja-Leena
Hast Jari
Stoor Olavi, puheenjohtaja
Peteri Seija
Nevala Anja

Lauri Anna-Maija, sihtööri, kulttuuripalvelualueen
päällikkö

Kulttuuriasiainlautakunta 2001–2004:

Rauvala Kaisa, puheenjohtaja
Fernando-Ylitalo Malin
Kotiranta Sanna
Kanto Martti
Keränen Olavi
Marttala Matti
Rosberg Noora, varapuheenjohtaja
Moilanen Kauno
Penttinen Marja-Leena
Soini Tenho
Katve Elisa

Lauri Anna-Maija, sihtööri, kulttuuripalvelualueen
päällikkö

Kulttuuriasiainlautakunta 2005–2008:

Arvola Taimi
Lehto Juho
Leppänen Paavo
Nevalainen Esa-Pekka
Peltovuori Senja, varapuheenjohtaja
Penttinen Marja-Leena
Rauvala Kaisa, puheenjohtaja
Salminen Marika
Tilja Pekka
Viirret Maija-Liisa
Äijälä Markku

Lauri Anna-Maija, sihtööri, kulttuuripalvelualueen
päällikkö

Koulutuslautakunta 2009–2012:

Aikio-Tallgren Paula, varapuheenjohtaja
Kaartinen Henni
Kalliokoski Teemu
Keinänen Outi, puheenjohtaja
Kenttä Kari
Niva Seppo
Parkkila Olavi
Tervahauta Pertti
Timonen Mauri
Tuomaala Mari
Virtanen Liisa

Halmkrona Ilkka, sihtööri, sivistystoimenjohtaja

(Ryynänen, K, 1994. Tietoa, taitoa elämää varten.
Tornion kansalaisopisto 1944-1994. Liitteet 1-2.
V. 1944 - 1993: Tornion kansalaisopiston johtokun-
tien pitkäaikaisimmat jäsenet (yli 4 vuotta toimi-
neet) ja johtokuntien puheenjohtajat sekä rehtorit)

KANSALAI SOPISTOLAINDÄÄDÄNNÖN VAIHEITA

1926. Laki työväenopistojen valtionavusta (329/26) ja –asetus (59/27) mahdollistivat opistotoiminnan vakiintumisen. Vähintään kaksi vuotta toimineille opistoille annettiin määrärahojen rajoissa menoperusteista valtionavustusta 50 % vuotuisista kustannuksista. Lisäksi köyhimmillä paikkakunnilla oli mahdollisuus lisäavustuksiin. Opistojen tarkoitus määriteltiin seuraavasti:

”Työväenopiston tarkoituksena on kohottaa kansalaisten ja aikuisen nuorison sivistystä tarjoamalla heille vapaa-aikoina tilaisuuksia ammatti- ja ansiotyön ohella sellaisten tietojen ja taitojen hankkimiseen, jotka ovat kansalaiselämässä tarpeellisia sekä edistävät itseopiskelua ja henkistä itsensä kehittämistä”.

1938. Laki työväenopistojen valtionavusta muutettiin (167/38) sekä vastaava asetus (255/38) v.1938. Pula-ajan vuosina 1931–1932 valtioneuvosto myönsi valtionapua harkintansa mukaan 35–50 % ja vuonna 1933 vain 45 % vuotuisista kustannuksista. Vuoden 1938 lainmuutoksella valtionavustus palautettiin 50 %:iin, opistoille annettiin mahdollisuus toimia myös päiväaikaan, jatkoryhmit saivat toimia viiden opiskelijan kokoonpanolla.

1962. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta (521/62) säädettiin vasta 1962. Laki loi perustan koko maan kattavalle opistotoiminnalle perusavustuksen noustessa 50 %:sta **70 %:iin**. Kantokykyluokan 1–2 kunnilla oli mahdollisuus 5–15 %:n lisäavustukseen. Opettajien matkakustannukset hyväksyttiin valtionapuun oikeuttaviksi, opiston 26 työviikon jälkeen sallittiin vähintään 6 viikon jatkolukukausi. Opiskelijoiden tuli olla oppivelvollisuuden suorittaneita tai vähintään 16-vuotiaita. Opintoryhmien koko laskettiin pääsääntöisesti seitsemään opiskelijaan. Lakia täydentävä opistoasetus (386/63) oli myös aikaisempaa laajempi.

1974. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta muutettiin (87/74) 1974 antamalla uusia säädöksiä kokeilutoiminnan rahoituksesta, jatko-työkaudesta, harvaan asuttujen seutujen rehtorin ja opiskelijoiden matkakustannusten korvauksista sekä alle 16-vuotiaiden musiikinopetuksesta. Opistoasetuksen (537/74) muutoksilla opiston työvuosi

määrättiin alkavaksi 1.8. ja päättyväksi 31.7. Johtokunnan kokoonpanoa, rehtorin ja opettajien vaaleja, toimeen ottamista ja kelpoisuusehtoja muutettiin. Ensimmäinen kunnalliseen lainsäädäntöön limitetty opistoasetuksen muutos tehtiin 1974 (37/74) ja se koski johtokunnan kokoonpanoa opistoissa, joiden toiminta-alueeseen kuuluu useita kuntia. Kuntien ja kuntainliittojen valtionosuuslaki merkitsi myös opistoille sopeutumisvaatimuksia ja asetuksen muutoksen 1975 (1078/75).

1985. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta muutettiin (642/85) 1985. Muutokset koskivat mm. kouluhallituksen luvalla annettavaa alle 16-vuotiaiden opetusta taito- ja taideaineissa. Tornion kansalaisopisto sai luvan jo 1986. Myöhemmin lupa saatiin myös alle 16-vuotiaiden kehitysvammaisten musiikinopetukseen. – *Laki on sisällytetty nykyisin lakiin taiteen perusopetuksesta 1998/633.*

1991. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta muutettiin (140/91) 1991. Laki velvoitti opetussuunnitelman toimittamisen lääninhallitukselle, täsmensi rehtorin ja opettajien kelpoisuuksia sekä mahdollisti opistoille ammatillisen aikuiskoulutuksen ja maksupalvelukoulutuksen antamisen.

1992. Kansalaisopistolaki (772/92) ja -asetus (1313/92). Vuosituhannen alun suurin opistojen talouteen vaikuttava lainsäädäntömuutos tapahtui 1992 alusta, jolloin säädettiin erikseen toimintalaki ja rahoituslaki. Toimintaa säätelivät kansalaisopistolaki ja -asetus. Rahoitusta sääteli laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (70/92). Entisestä menoperusteisesta valtionavusta siirryttiin suoriteperusteiseen valtionosuusjärjestelmään. Valtionosuuden lasku aikaisemmasta 70 %:sta vähensi valtion kustannusvastuuta merkittävästi. Kansalaisopiston ylläpitäjälle myönnettiin valtionosuutta opiston käyttökustannuksiin 57 prosenttia markkamäärästä, joka saatiin, kun ylläpitäjälle opistoa varten vahvistettu laskennallinen tuntimäärä kerrottiin opetustuntia kohden määrättyllä yksikköhinnalla. Yksikköhintakeskiarvot laskettiin viidelle asutusrakenneryhmän kunnalle. Valtio ryhtyi säätelemään opistojen saamaa rahoitusta rajoittamalla oppituntien määrää (vuo-

sittainen laskennallinen valtionosuuteen oikeutava tuntimäärä/tuntikatto).

1998. Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998) ja asetus (805/1998) tulivat voimaan v:n 1999 alusta, osana koulutusta koskevaa suurta kokonaisuudistusta. Valtionapu on edelleen 57 %. Samaan lakipakettiin koottiin kansanopistojen, kansalaisopistojen, opintokeskusten, liikunnan koulutuskeskusten ja uutena toimintamuotona kesäyliopistojen lainsäädäntö sekä myöhemmin myös Snellman-korkeakoulua koskevat toimintaa ja rahoitusta koskevat säännökset. Vapaan sivistystyön ulkoinen ohjaus toteutuu normi- ja resurssiohjauksena. Kansalaisopistojen ylläpitämisluvut määrittelevät toiminnan rajat. Luvat uusittiin 2012 alusta alkaen. Asetus vapaasta sivistystyöstä (6.11.1998/805) vahvisti tuntien yksikköhintojen määräytymisperusteiden 15 % korkeammaksi niissä opistojen sijaintikunnissa joissa on yli 100 asukasta/maaneliökilometri. (Sama vahvistus lain 5 §: 29.12.2005/1201)

2009. Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (29.12.2009/1765) muutti erityisesti lain tarkoituksipykälää. Lain tarkoituksipykälässä huomioitiin nyt kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja ihmisten hyvinvoinnin merkitys. Oppilaitoksille asetettiin yhteistyövelvoite. Ehdotus kansalaisopistojen valtionosuusjärjestelmän uusimisesta tuntiinnan porrastuksesta luopumiseksi vesittyi jälleen.

OPM 12:2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti

2010. Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (1103/2010) ja asetus (6.11.1998/805) sisälsivät täsmennyksiä lain 632/1998 §:iin koskien mm. opistojen ylläpitolupia, henkilöstöä, arviointia, valtionosuuden vahvistamista ja yksikköhintoja

Opistokapinan johtaja

Sivistyslehden artikkeli 12.11.2013

Teksti: Terhi Kouvo

Torniolaisen Tarja Hoolin harteille on viime aikoina soviteltu kapinajohtajan viittaa.

– Mielelläni minä sellaista titteliä kannan, sillä tärkeän asian puolesta tässä kapinoidaan, kansalaisopistoja puolustavan liikkeen keulakuvaksi noussut Hooli sanoo. Hän hoitaa Tornion kansalaisopistossa sekä rehtorin että koulutussuunnittelijan tehtäviä.

Sitten heräsi taistelutahto

Vastarintaan Tarja Hooli rupesi suutuspäissään, kun opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) virkamiehet syyskuun lopussa esittivät kunnalliselle vapaalle sivistystyölle kymmenien miljoonien eurojen leikkauksia. Vuosittain noin 650 000 opintopäivän palvelien kansalaisopistojen halutaan osallistuvan talkoisiin, joissa säästetään miljardi euroa kuntien menoista.

– Lamaannuksen jälkeen iski vimmatu taistelutahto ja aloin kirjoittaa ajatuksiani paperille. Maanantaina lähetin kirjoittamani tekstin pohjoisen alueen lehtiin, ja aika monessa lehdessä se sitten julkaistiinkin.

Sen jälkeen asiat ovat rullanneet eteenpäin. Yle kutsui mielipiteensä ilmaiseen rehtorin radiohaastatteluun, ja se taas poiki kansanliikkeen sosiaaliseen mediaan: Facebookin Jyrkkä EI kansalaisopistojen leikkauksille -sivulla on lähes 2 400 tykkääjää. Valtionosuuksien leikkauksia vastustavan verkkoadressin on allekirjoittanut 950 henkeä.

Viime viikolla Kansalaisopistojen liiton (KoL) hallitus vielä perusti viestiä vahvistaakseen oman verkkoadressin, jossa on jo liki 3 000 nimeä.

Opiskelijoita työläs aktivoida

Kansalaisopistojen edunvalvojan työtä leikkausten torppaamiseksi Tarja Hooli pitää äärimäisen tärkeänä. Sen sijaan opiskelijoiden aktivoiminen opistojen puolustajiksi on osoittautunut yllättävän työlääksi. Vaikka kukaan ei asiaa vähättele, ihmisten tuntuu olevan vaikea ryhtyä toimeen.

– Säästöesitystä kyllä kovasti ääneen kuulistellaan, mutta se ei valitettavasti riitä. Ehkä ei uskota säästösuunnitelmien toteutumiseen, sillä niitä pidetään niin utopistisina, Hooli pohdiskelee.

Työtä tehdään täysillä

Leikkauksuhasta huolimatta Tornion kansalaisopistossa tehdään töitä täysillä. Työtovereinaan rehtorilla on kolme päätoimista opettajaa sekä yksi kokopäiväinen ja toinen puolipäiväinen toimistotyöntekijä.

– Tänäkin keskustelimme muun muassa opiston hanketoiminnasta, yhteistyön kehittämisestä ja ensi keväänä vietettävästä opiston 70-vuotisjuhlasta. Puhuimme myös kurssimaksuista ja käynnissä olevasta laajasta asiakastytytyväisyyksilystämme.

Kuluvan viikon lopulla valtiovarainministeriön on määrä kertoa, millaisiin säästötoimiin kuntien halutaan ryhtyvän. Jos kansalaisopistoja koskeva ehdotus menee läpi, Torniossakin on karsittava opetusta rajusti ja kurssimaksuja nostettava yhtä rajusti.

Se tietäisi takapakkia varsinkin sivukylillä, joiden toimintaa on muutaman viime vuoden aikana jopa kyetty lisäämään.

– Olen huolissani myös opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksien tasa-arvosta. Kansalaisopistot ovat tunnetusti matalan kynnyksen oppilaitoksia, joissa pystyvät opiskelemaan myös yhteiskunnan vähäosaiset, Hooli muistuttaa.

Tärkeintä on tavata

Parikka Tarja Hooli tekee tutkimusta oman opistonsa tuottamasta sivistyshyödyistä ja sosiaalisesta pääomasta. Opiskelijoiden haastatteluista ja verkkokyselyn vastauksista voi lukea, että opisto on kuntalaisille henkinen ja fyysinen tukikohta.

– Tiedot ja taidot ovat tärkeitä, mutta vielä tär-

keämpiä ovat ihmisten kohtaaminen ja rikas sosiaalinen vuorovaikutus. Kansalaisopistosta saa nuo kaikki samassa paketissa, ja se voimaannuttaa.

Eniten kapinajohtajaa hämmästyttää rahoittajan lyhytnäköisyys.

– Kansalaisopistoista säästetään tänään, mutta jo huomenna maksetaan ne moninkertaisesti takaisin sosiaali- ja terveydenhuollon menojen noustessa todella merkittävästi.

LAATUPALKINTOTODISTUS

VUODEN AIKUISOPISKELIJAT / -RYHMÄT:

Aikuisopiskelijan opiston avointen ovien / innostu oppimaan -viikon syys-lokakuussa opettajien esitykset -
tä pitkäaikaisesta, aktiivisesta opiskelusta palkitut ja huomioit.

2006	Raili Miettinen	kielet, atk, tanssi
2006	Arpelan Laulajat	kuorolaulua 25 v. palkitseminen joulujuhlissa
2007	Osmo Ylimäki	kädentaidot
2007	Elsa Isto	kädentaidot
2008	Erkki Rauma	kielet
2008	Marja Niemelä	kielet
2009	Eija-Sinikka Juho	musiikki
2009	Umpisuoli-orkesteri	musiikki (nuoret)
2009	Anne Tryyki	opistolaisyhdistys
2009	Anja Toratti	opistolaisyhdistys
2010	Siiri Heikkinen-Pitkänen	alueellinen tunnustuspalkinto, eri aineryhmissä opiskelu
2011	Senioriliikunta, Arpela op. Hilka Rantamölo	kansalaisvalmiudet
2011	Kuntoutusjumppa, Kaakamo op. Outi Mesilaakso	kansalaisvalmiudet
2012	Raimo Oinonen	kielet, alueellinen tunnustuspalkinto, monipuolinen kielten harrastaja
2013	Anneli Mattinen	kädentaidot

SUURIMPIA KANSALAI SOPISTO-, KULTTUURI- ja YHTEISTYÖTAPAHTUMIA 1990–2013

Musiikki- ja tanssipäivät – kansalais- ja työväenopistojen liitto ry (KTOL) 50 v. 8.–10.4. 1994. Joentalo, Peräpohjolan opisto

Tulinuoli – Tornion kaupungin 375-v. musiikkiteatteriesitys 21.–25.2. 1996, Pohjan Stadion
Tornion kaupunki, Peräpohjolan Valistusliitto

Saapasjalkakissa-baletti koreografian kanta esitys 31.12.1996. Aita Indriksson-Vuolanto

Entre é – Tanssin perusopetuksen katselmus 24.–26.4. 1998, Seminaarin koulu
Kansalais- ja työväenopistojen liitto, KTOL ry, Tornion kansalaisopisto

Sota-ajan laulujen konsertti (ensi-ilta, jonka jälkeen n. 50 esitystä eripuolilla Pohjois-Suomea) 1.4.1990 Seminaarin koululla
Tornion kansalaisopisto ja Tornion Harmonikka-kerho

Jokisoitto I–III –kansanmusiikkikurssit 9.–11.8.1991 Tornion kansalaisopistolla ja Länsi-Pohjan ammatillisella oppilaitoksella
28.–30.8.1992 Tornion kansalaisopistolla
– 4.9.1993 Tornion kansalaisopistolla
Tornion kansalaisopisto, Kansanmusiikkiliitto, Tornion kulttuurilautakunta

Ranskalaiset korot ja kumisaappaat –musikaali Käsikirjoitus ja ohjaus Mirjam Kälkäjä. Musiikin johto Aira Nikula. Orkesterin johto Teuvo Kalliola 28.2.1993. Joentalo (ensi-ilta)
Tornion kansalaisopisto, Tornion Kansanmusiikin Tuki ry

Lasten ja nuorten taidetalon vihkiäiset ja toiminnan käynnistyminen
Toukokuussa 1993, Kivirannan entinen koulu

Kaamosseminaari 15.–16.11.2007 Tornion Kaupunginhotelli
Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL, Lapin opistopiiri, Tornion kansalaisopisto

Tornion kansalaisopiston 65-v. juhla 26.4.2009 Musiikkitalo, Länsi-pohjan ammattiopilaitos,

TAIDEKASVATUSSEMINAARIT Historia eläväksi – taide tavaksi. Yleisötyö- ja museopedagogiikka -seminaari 22.–23.2.2007, Aineen taidemuseo. Opm:n Taikalamppu hankkeen Lapin lasten kulttuuriverkosto ja Tornion lastenkulttuurikeskus: Aineen taidemuseo, Tornionlaakson maakuntamuseo, Tornion kansalaisopisto (valtakunnallinen seminaari)
Taikalamppu-projekti

Missä mennään taiteen perusopetus -seminaari 3.3.2011 Tornion kansalaisopisto
OSAAVA –HANKE Lapin opistot

Aikuispedagogiikan palapeli vapaassa sivistystyössä – opettajien täydennyskoulutus 16.11.2013 Tornion Kansalaisopisto

TOISTUVAT: Peräpohjolan markkinat 3–2 päiväinen historiallinen 1800-luvun alun elämystapahtuma
Rantakatu, Äströminkartano
vuosittain kesä-heinä-elokuussa 1999 alkaen
Tornion kaupunki, Tornio seurakunta, TP-47, alkuvuosina Tornion nuorisoseurat
Tornion kansalaisopistolla koordinoitivastuu

PERÄPOHJOLAN MARKKINAT, yhteistyötahot ja ohjausryhmät

Peräpohjolan markkinat -hankkeen sidosryhmät ja yhteistyökumppanit

Tornion Teatteriyhdistys ry, Tornion Kaupunginhotelli, Tornion nuorisoseurat, Tornionlaakson maakuntamuseo, Tornion seurakunta, Tornion ja Haaparannan kulttuuritoimet, musiikkiyhdistykset /Rajasoitto

Lisäksi tärkeinä sidosryhminä mukana ovat olleet:

Torniolaiset kulttuuri-, urheilu-, kotiseutuyhdistykset osallistuen myyntitoimintaan ja ohjelmapalvelujen tuottamiseen (mm. nuorisoseurat, Kalevalaiset naiset, Tornion lausijat, 4-H-yhdistys, Tornion Pallo 47, Alatornion Pirkat, Mikin Vintti ry, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tornion paikallisosasto ja Peräpohjolan opisto.

Tornion yrittäjäjärjestöt ovat antaneet taustatukea ja toimineet yhteistyötahoina markkinoinnissa. Tornion kaupungin organisaatioista edellä mainittujen lisäksi mm. keskushallinto, kansalaisopisto, kulttuuritoimisto, kirjasto, Aineen taidemuseo, vapaa-aikakeskus, matkailutoimisto, tekninen keskus (puistot ja tilapalvelut), työvoimala, Tornion Työvoimalasäätiö; jotka ovat tukeneet hanketta omien resurssiensa mukaan. Hanketta hallinnoi Tornion kulttuuriasiainkeskus.

Peräpohjolan markkinoiden ohjausryhmä:

Puheenjohtaja: Taisto Yrjänä, Tornion Teatteriyhdistys ry
Varapuheenjohtaja, yhteyshenkilö: Erkki Hiltunen, Tornion kaupungin keskushallinto ja matkailutoimisto
Projektin vetäjä: Päivikki Piironen 21.4.1999-28.2.2001, Anne Tryyki, 1.3.-30.6.2001
Timo Isola, Tornion kaupunginhallituksen edustaja
Anna-Maija Lauri, Tornion kulttuuriasiainkeskus
Pirkko Kauppi, Tornion nuorisoseurat, Tornion Yrittäjänaiset ry. Jorma Sankala, Tornion Kaupunginhotelli
Jorma Nättilä, Tornion Yrittäjät ry
Henri Nordberg, Tornion maakuntamuseo
Juha Ylimaunu / Riitta Lönnström, Lapin Ympäristökeskus
Jaana Pohjanen / Kaisu Karjalainen, Lapin matkailumarkkinointi Oy. aluekoordinaattori
Marjaana Lahdenranta / Mervi Nikander Lapin Liitto, projektin valvoja
Ohjausryhmän alaisuudessa toimi tarpeen mukaan koolle kutsuttu projektiryhmä. Ryhmässä toimivat ohjausryhmän puheenjohtajan ja projektinvetäjän lisäksi mm. Anna-Maija Lauri, Pirkko Kauppi, Jorma Sankala, Liisa Kivimäki sekä erityisesti 1999 – 2000 kulttuuri- ja matkailutoimiston edustajina Helena Junes ja Sari Kantomaa.

KANSALAIPOISTON VISIO, TOIMINTA-AJATUS JA STRATEGIA

TORNION KANSALAIPOISTON 2000-LUVUN OMAT JA YHTEISTYÖ-OHJELMAT, KEHITTÄMISSUUNNITELMAT JA STRATEGIAT

- Tornion kaupungin kulttuuripalvelut. Kulttuuripoliittinen ohjelma 1998–2010
- Kemi-Tornio-alueen kehittämiskeskus. "Voita ja leipää", Kemi-Tornion kulttuuri-ohjelma 2003–2011
- Tornion lastenkulttuuri-ohjelma 2004–2020
- Kansalaisopiston tieto- ja viestintästrategia 2005–2010
- Haaparanta - Tornion kulttuuripoliittinen kehittämissuunnitelma 2007–2017
- Kansalaisopiston kestävän kehityksen ohjelma 2009–2011
- Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmat 2007 – Yleinen oppimäärä: Musiikki, tanssi, esittävät taiteet, visuaaliset taiteet
- Tornion kansalaisopiston kehittämissuunnitelma 2012–2016. Tie maaliin tarvitaan
- Visuaalisten taiteiden perusopetuksen suunnitelma aikuisille 2014–

KANSALAIPOISTOJEN LIITON ANSIOMERKIT V. 2000–

Tornion kansalaisopistossa jaetaan pääosin vuosijuhlien yhteydessä Kansalaisopistojen liiton ansiomerkkejä liiton sääntöjen mukaisesti. Seuraavassa on luettelo 2000-luvulla ansiomerkkien saaneista (kunkin saajan osalta ylimmän ansiomerkin mukaan, * = opiston vakinainen päätoiminen henkilö) Ansiomerkkejä annoissa on huomioitu myös muissa kansalaisopistoissa merkin saantiin oikeuttava aika.

30-vuotisansiomerkki

Kouri-Salmenkaita Arja-Maija*, ansiomerkki 2012, tekstiilityön opettaja 1982–
Lauri Anna-Maija*, ansiomerkki 2007, rehtori 1988–2011
Salminen Paula, ansiomerkki 2012, posliininmaalauksen tuntiopettaja 1982–

20-vuotisansiomerkki

Aapajärvi Antti, 20 v. ansiomerkki 2012, puutyön tuntiopettaja 1981–1983, 1992–
Isaksson Marja-Liisa, 20 v. ansiomerkki 2012, pianonsoiton tuntiopettaja 1992–
Kalliola Teuvo, 20 v. ansiomerkki 1999, harmonikansoiton tuntiopettaja 1978–2010
Mustajärvi Raija, 20 v. ansiomerkki 1999, käsityön tuntiopettaja
Mämmioja Meeri, 20 v. ansiomerkki 2012, nypläyksen tuntiopettaja
Seppänen Tuula, 20 v. ansiomerkki 2004, kuvataiteen tuntiopettaja 1981–1988, 1989–1995, 1997
Siuruainen-Kalliola Aira*, 20 v. ansiomerkki 1999, musiikin opettaja 1986–2001

10-vuotisansiomerkki

Aikio Aini, 10 v. ansiomerkki 2004, kuvataiteen tuntiopettaja 1994–2005
Anttila Seija, 10 v. ansiomerkki 2012, huonekaluverhoilun tuntiopettaja 1999–
Bet Jelena, 10 v. ansiomerkki 2012, baletin tuntiopettaja 1999–
Eskelinen Seija, 10 v. ansiomerkki 2012, kuvataiteen tuntiopettaja (Meän talon kuvataide)
Isonikkilä Merja, 10 v. ansiomerkki 1999, posliininmaalauksen tuntiopettaja 1985–1998
Jylhänniska Marjatta, 10 v. ansiomerkki 2004, espanjankielen tuntiopettaja 1992–2007
Kivimäki Liisa*, 10 v. ansiomerkki 2004, teatteri-ilmaisun opettaja 1990–
Korhonen Eila, 10 v. ansiomerkki 1999, keramiikan tuntiopettaja 1985–1998
Laakso Tarja*, 10 v. ansiomerkki 2004, vt. kieltenopettaja, 2004–
Mesilaakso Outi, 10 v. ansiomerkki 2012, liikunnan tuntiopettaja
Pulkkinen Samuli, 10 v. ansiomerkki 2012, musiikin tuntiopettaja
Rundgren Lenita, 10 v. ansiomerkki, kuvataiteen tuntiopettaja 1997–
Tanari Yasuko, 10 v. ansiomerkki 2004, pianonsoiton tuntiopettaja 1993–2005

TAULUKOT

TAULUKKO 4

Osallistuja-, kurssi- ja tuntimäärät 1945–2012

Lukuvuosi	Osallistujat	Kurssit	Tunnit	Kalenterivuosi	Osallistujat	Kurssit	Tunnit
1945–46	170	6	238	1993	5451	514	12563
1950–51	692	23	1752	1994	4497	400	9667
1955–56	609	21	1744	1995	5411	352	10602
1960–61	922	36	2208	1996	5073	422	12833
1965–66	1084	44	3062	1997	5299	251	13462
1970–71	968	40	2148	1998	5184	235	11679
1975–76	1812	98	5867	1999	5011	305	10905
1980–81	2122	88	6345	2000	5226	379	11688
1985–86	2453	138	7230	2001	4585	381	11743
1990–91	3098	267	12926	2002	4376	340	10062
1991–92	3166	294	12780	2003	3940	336	11568
1992–93	3176	268	12434	2004	3692	313	8750
				2005	4003	361	10279
				2006	3950	351	10219
				2007	3531	308	10115
				2008	4017	343	9616
				2009	3822	323	9345
				2010	3543	317	8829
				2011	3750	323	8562
				2012	3812	333	8564

Tilastoluvut joka 4. vuosi 1945–1985 ja lukuvuosittain 1992–1993 saakka. Vuodesta 1993 lähtien tilastot ilmoitetaan kalenterivuositain. Osallistujamäärä on bruttoluku, joka ilmaisee kurssilaisten kokonaismäärän. Luvuissa on mukana myyntipalvelukurssit vuodesta 1991 alkaen.

TAULUKKO 5

Talousarviot, tilinpäätökset ja toteutumisasteet 2000–2012

Talousarviot				Tilinpäätökset			
Vuosi	Tuotot	Kulut	Netto	Tuotot	Kulut	Netto	Toteutumisaste %
2000	151 362	621 491	-470 128	212 824	693 816	-480 992	102
2001	159 762	634 438	-474 677	258 894	689 504	-430 610	91
2002	168 390	627 972	-459 582	197 418	645 131	-447 713	97
2003	171 757	662 952	-491 195	286 403	722 798	-436 395	89
2004	183 060	679 890	-496 830	155 607	635 804	-480 197	97
2005	192 400	718 450	-526 050	225 194	669 725	-444 531	85
2006	192 570	615 280	-422 710	216 620	629 570	-412 950	98
2007	190 170	605 410	-415 240	247 916	660 288	-412 372	99
2008	193 970	614 910	-420 940	215 455	658 008	-442 553	105
2009	179 950	642 587	-462 637	189 189	677 999	-488 810	106
2010	172 520	688 161	-515 641	173 490	689 123	-515 633	100
2011	202 920	720 408	-517 488	172 430	682 281	-509 851	99
2012	209 220	711 130	-501 910	169 765	629 419	-459 654	92

LIITE

TAULUKKO 7

Osallistuja-, tunti- ja kurssimäärät yksiköittäin 2006–2012

2006				2007				2008			
Osallistujat	Tunnit	Kurssit		Osallistujat	Tunnit	Kurssit		Osallistujat	Tunnit	Kurssit	
1242	2055	85		1095	2426	69		1455	1818	93	
633	1893	79		565	1614	60		621	1723	64	
960	2547	83		710	2312	75		705	2160	73	
1115	3724	104		1161	3763	104		1236	3915	113	
3950	10219	351		3531	10115	308		4017	9616	343	
11	110	26		271	705	10		274	434	17	
2009				2010				2011			
Osallistujat	Tunnit	Kurssit		Osallistujat	Tunnit	Kurssit		Osallistujat	Tunnit	Kurssit	
1450	1993	90		1297	1461	86		1370	1620	95	
561	1483	57		547	1635	54		586	1510	55	
661	2031	70		651	1984	71		625	1826	66	
1150	3838	106		1048	3749	106		1169	3606	107	
3822	9345	323		3543	8829	317		3750	8562	323	
193	289	13		229	605	20		229	605	11	
2012											
Osallistujat	Tunnit	Kurssit									
1376	1396	91						Kansalaisvalmiudet			
585	1458	55						Kielet			
658	1919	66						Kädentaidot			
1193	3791	121						Taideaineet			
3812	8564	333						Yhteensä			
96	180	7						Myyntipalv. osuus			

TAULUKKO 8

Opetuksen sijoittuminen keskeinen kaupunkialue/maaseutualue 2006–2012

Toimipaikat, kurssit, opetustunnit ja osallistujamäärät

Karungin alue: Karunki, Aapajoki, Kukkola, Korpikylä, Aapajärvi, ja Palovaara

	2009	2010	2011	2012
Toimipaikat	6	7	6	5
Kurssit	23	22	17	15
Tunnit	729	623	530	502
Osallistujat	210	231	169	162

Arpelan alue: Arpela, Kantojärvi, Könölä ja Sattajärvi

	2009	2010	2011	2012
Toimipaikat	3	3	3	4
Kurssit	11	10	10	9
Tunnit	279	280	273	243
Osallistujat	125	125	118	96

Voijakkalan alue: Alavoikkala, Ylivoikkala, Liakka, Yliliakka ja Kourilehto

	2009	2010	2011	2012
Toimipaikat	1	2	–	–
Kurssit	2	3	–	–
Tunnit	26	48	–	–
Osallistujat	37	33	–	–

Kaakamon alue: Kaakamo, Kyläjoki ja Ruottala

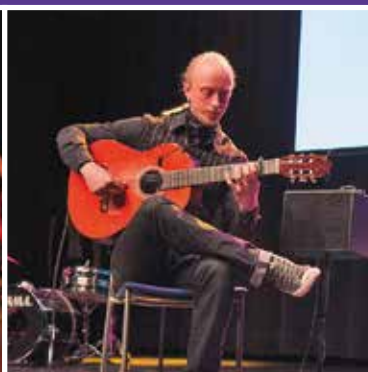
	2009	2010	2011	2012
Toimipaikat	4	4	4	3
Kurssit	8	7	12	26
Tunnit	240	198	229	271
Osallistujat	83	81	135	288

Keskeinen kaupunkialue: Suensaari, Juhannussaari, Kiviranta, Särkinärä, Pudas, Palosaari, Luotomäki, Torppi,, Miukki, Pirkkiö, Puuluoto-Röyttä, Kokkokan-gas, Vanha Pirkkiö, Raumo ja Ruohokari

	2009	2010	2011	2012
Toimipaikat	15	22	22	19
Kurssit	279	275	284	283
Tunnit	8071	7680	7530	7548
Osallistujat	3367	3073	3328	3266

Maaseutualueen suoritteiden määrä verrattuna keskeiseen kaupunkialueeseen, %

	2009			2010			2011			2012		
	kaup.	maas.	%	kaup.	maas.	%	kaup.	maas.	%	kaup.	maas.	%
Toimipaikat	15	14	48	22	16	42	22	13	37	19	12	38
Kurssit	279	44	12	275	42	13	284	39	12	283	50	15
Tunnit	8071	1274	13	7680	1149	13	7530	1032	12	7548	1016	12
Osallistujat	3367	455	12	3073	470	13	3328	422	12	3266	546	14

Maija Juntti:

KADONNUT AIKA
*Nytkö vasta löysin sinut aika
 - kun päivät ovat jo menneet
 ja yön syli kaartuu ylleni*

(Huomennakin tuulee,
 Tornion kansalaisopiston
 kirjallisuuspiirin antologia 1989)

ISBN 978-952-99540-8-7

